

РУДОЛФ ЦАЙНЕР

Метаморфози на душата:
Пътища на душевните
преживявания

*Осемнадесет публични
лекции, Берлин 1909/1910*

ПЪРВА ЧАСТ

*Девет лекции , изнесени между
14 октомври и 9 декември 1909 г.
в Дома на архитектите в Берлин
и в Мюнхен на 5 декември 1909 г.
и 14 март 1910 г.*

1984 г.

ИЗДАТЕЛСТВО РУДОЛФ
ЦАЙНЕР,
ДОРНАХ/ШВЕЙЦАРИЯ

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ
ПРЕЗЕНТАЦИИ

ПУБЛИЧНИ ЛЕКЦИИ

Публикувано от Администрацията на имението „Рудолф
Щайнер“ въз основа на преписи, непрегледани от лектора.

Каролайн Уисплър беше отговорна за публикуването на това
издание.

1-во издание в тази компилация,
пълно издание, Дорнах 1984

Списък с предишни издания и издатели можете да
намерите на страници 331/332.

Библиография № 58

Всички права запазени от Администрацията на имението „Рудолф
Щайнер“, Дорнах/Швейцария

© 1984 от Администрацията на имението „Рудолф Щайнер“,
Дорнах/Швейцария

Отпечатано в Германия от Konkordia GmbH, Bühl /Baden

ISBN 3-7274-0585-6

*Публикации от лекционните
трудове на Рудолф Щайнер*

Основата на антропософски ориентираната духовна наука се формира от трудовете, написани и публикувани от Рудолф Щайнер (1861–1925). Освен това, той е изнесъл множество лекции и курсове между 1900 и 1924 г., както публично, така и за членове на Теософското, по-късно Антропософско общество. Първоначално самият той е искал лекциите му, които винаги са били изнасяни импровизирано, да останат неписани, тъй като са били предназначени като „устни съобщения, а не за публикуване“. След като обаче от неговите ученици са били правени и разпространявани все по-непълни и неточни преписи, той се е почувствал длъжен да регулира процеса на преписване. Той е поверил тази задача на Мари Щайнер-фон Сиверс. Тя е била отговорна за назначаването на стенографите, управлението на преписите и прегледа на текстовете за публикуване. Тъй като Рудолф Щайнер е можел сам да коригира преписите само в много малко случаи поради липса на време, неговата резерва трябва да се вземе предвид по отношение на всички публикувани лекции: „Просто ще трябва да се приеме, че в ръкописите, които не съм прегледал, могат да бъдат открити грешки.“

След смъртта на Мари Щайнер (1867-1948) започва издаването на пълно издание на произведенията на Рудолф Щайнер в съответствие с нейните насоки. Този том е част от това пълно издание. Където е необходимо, допълнителни подробности относно изходните текстове могат да бъдат намерени в началото на бележките.

СЪДЪРЖАНИЕ

Този брой	8
I. Мисията на хуманитарните науки тогава и сега Берлин, 14 октомври 1909 г.	9
II. Мисията на гнева (Окованият Прометей) Мюнхен , 5 декември 1909 г. (вместо Берлин, 21 октомври 1909 г.) .	44
III. Мисията на истината („Пандора“ на Гьоте в хуманитарните науки) Берлин, 22 октомври 1909 г.	77
IV. Мисията на предаността Берлин, 28 октомври 1909 г.	117
V. Човешкият характер Мюнхен , 14 март 1910 г. (вместо Берлин, 29 октомври 1909 г.)	143
VI. Аскетизъм и болест Берлин, 11 ноември 1909 г.	179
VII. Природата на егоизма („Вилхелм Майстер“ от Гьоте) Берлин, 25 ноември 1909 г.	216
VIII. Буда и Христос Берлин, 2 декември 1909 г.	256
IX. Някои неща за луната от хуманитарна гледна точка Берлин, 9 декември 1909 г.	289

Доказателства за предишни публикации и издатели.	331
Забележка	333
Личен регистър	344
Подробно съдържание	346
Съдържание Част втора, Лекции от X до XVIII	350
Преглед на пълните съчинения на Рудолф Щайнер .	351

ЗА ТОЗИ БРОЙ

Лекциите в този том принадлежат към частта от лекционната поредица на Рудолф Щайнер, с която той се обръща към публиката. „Берлин беше отправната точка за тази публична лекционна дейност. Това, което беше разгледано повече в отделни лекции в други градове, можеше да бъде изразено тук в съгласувана лекционна поредица, чиито теми се припокриваха. По този начин те придобиха характера на внимателно обосновано, методично въведение в духовната наука и можеха да разчитат на редовно връщаща се публика, нетърпелива да се потопи все по-дълбоко в нововъзникващите области на знанието, докато на новодошлите многократно се дават основите за разбиране на представеното.“ (Мари Щайнер)

От 1903 г. насам подобни публични лекции се провеждаха всеки зимен семестър в дома на архитекта. Настоящите лекции представляват първата част от седмата от тези серии, от 1909/1910 г. Темите им могат да бъдат обобщени по следния начин: Духовната наука развива скритите сили на човешката душа. Благородният гняв култивира силите на сетивната душа, истината - на интелектуалната душа, а предаността - на съзнателната душа. Характерът разкрива силите на егото, как то създава хармония в членовете на душата. Правилното възпитание дава плодове в по-късен етап от живота. Укрепването на силите на душата има лечебен ефект. Възходящи и низходящи сили действат в човешкото его. Човешките същества трябва да дават на света чрез своя опит и способности в действията си. За разлика от по-егоцентричния характер на будизма, християнството се стреми да узрее индивида в служба на човечеството. Човешките същества са интегрирани в ритмите на космоса и узряват в истинско човечество в свои собствени ритми.

МИСИЯТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ ТОГАВА И СЕГА

Берлин, 14 октомври 1909 г.

Както е било през последните няколко години, отново ще изнеса поредица от лекции тази година на тема хуманитарни науки. За тези от вас, които са посещавали тези лекции в предишни години, няма съмнение относно значението на термина „хуманитарни науки“. За тези от вас, които не са присъствали в предишни години, това няма да е за разработване на някаква абстрактна наука, подобна на това, което откриваме в конвенционалните теории за душата или психологията; нито ще е за нещо, което възприема гледната точка, която днес използва термина „хуманитарни науки“ само за да опише различни области на културната история, а по-скоро за наука, за която умът е нещо реално, нещо осезаемо. Това ще бъде наука, която изхожда от гледна точка, че човекът не само осъзнава сферата на сетивната реалност и че всичко, което човешкият интелект и другите му когнитивни способности, доколкото са свързани със сетивното възприятие, могат да преживеят – тоест сетивното познание и интелектуалното познание – но ще бъде нещо, което възприема гледна точка, от която

Не само че такова знание е достъпно, но съществува и възможността човекът да излезе отвъд сферата на сетивните явления, да прави наблюдения, които са недостъпни за интелекта и сферата, към която интелектът е обвързан.

Днес, в това уводно изложение, целта е да се демонстрира ролята на тази духовна наука в съвременния човешки живот. Това ще бъде илюстрирано чрез разликата между това как тази духовна наука, толкова древна, колкото и самите човешки стремежи, се е проявявала в миналото и как трябва да се проявява в нашето време. Когато говорим за „нашето време“, разбира се, нямаме предвид, че имаме предвид единствено непосредственото настояще; по-скоро имаме предвид това, което се е разкрило като свързано с нашия интелектуален живот от относително дълго време и което е в пълно развитие в нашето непосредствено настояще.

е ясно, че трябва да се внимава с термина „преходен период“. Ако човек разгледа концепцията дори малко по-внимателно, би могъл да характеризира всеки период като преходен. Въпреки това, в човечеството има моменти, в които, така да се каже, се случват скокове в развитието на интелектуалния живот. Човешките същества от XVI до XIX век, както и от нашето време, ще трябва да се отнасят към света по различен начин, по отношение на целия си духовен и интелектуален живот, отколкото човечеството от по-ранни времена. И колкото по-назад се връщаме в човешкото развитие, толкова по-забележимо става това –

Ясно е, че човечеството винаги има различни копнежи, винаги различни нужди и че се стреми да отговори по постоянно променящи се начини на въпросите, които си поставя относно великите загадки на съществуването. Можем да получим по-ясно разбиране за природата на подобни преходи, като се запознаем с хора от тези периоди, които в известен смисъл все още притежават емоционални и когнитивни сили и импулси на волята, наследени от по-ранни епохи на интелектуалния живот, но въпреки това вече чувстват стремежа да живеят в нова епоха. Можем да открием такива исторически фигури в най-разнообразни епохи на човешкото развитие. Днес нека се обърнем към една интересна фигура, за да видим как тя или той повдига въпроси за природата на човечеството и за всичко, което трябва преди всичко да интересува човечеството. Ще се обърнем към фигура, която в зората на съвременния интелектуален живот е притежавала така характеризираното вътрешно състояние на духа. И не искам да избирам една от по-известните фигури от редиците на мислителите, а по-скоро, като отправна точка на тези лекции, искам да избира мислител от 17-ти век, който е до голяма степен непознат в по-широкия свят. В онази епоха е имало много такива фигури, които все още са запазили емоционалните и интелектуални навици на Средновековието, които все още са се стремели да разбират така, както са били разбирани векове по-рано, и въпреки това вече са докосвали когнитивните нужди на съвремието. Затова бих искал да посоча една фигура, за чийто външен живот на практика нищо не е известно във външната история.

Бял . Това винаги е нещо изключително приятно за хуманитарните науки; защото всеки, който обича да се задържа в хуманитарните науки с безпристрастно око, вече е усетил колко много може да го притеснява всичко, което е свързано с една личност от обикновения, ежедневен живот, всичко, което днешните биографи събират от обикновения живот. В този смисъл човек би могъл да бъде благодарен на историята, че ни е запазила толкова малко, например, от Шекспир; защото това означава, че – както е случаят днес, например с Гьоте – нашият образ на Шекспир не е развален от всевъзможни дребни черти, каквито биографите толкова лесно събират. Но искам да спомена за нашите цели една личност, която е дори по-малко известна от Шекспир, мислител от 17-ти век, но която има огромно значение за всеки, който е способен да надникне в интелектуалната история на човечеството. Една от най-забележителните фигури в историята на човешката мисъл стои пред нас в лицето на *Франц Йосиф Филип, граф на Ходиц и Волфраминзи*, който е живял самотен живот на интелектуално съзерцание в Бохемия през втората половина на 17-ти век. Това, което е било най-важно за него и което, ако се потопим в душата му, може толкова красиво и симптоматично да ни отведе до това, което би могло да трогне душата в онова време, той е изложил в малка книжка – не съм проучвал дали е била отпечатана изцяло оттогава – която е нарекъл „*Libellus de hominis convenientia*“ (Книга за човешките удобства). В нея този самотен мислител поставя големия въпрос за...

Въпросът за съществуването, който е в самата сърцевина на целия човешки живот , е въпросът за „същността на човека“. И той казва, с неотложна нужда, породена от дълбоко чувство за разбиране, че нищо не обезобразява човека повече от това да не знае каква е истинската му природа.

Сега, този Франц Йосиф Филип-пус граф фон Ходиц унд Волфрамиц се обръща към важни мислители от древността – към мислител от четвърти век пр.н.е., *Аристотел* – и пита: Какво може да ни каже този древен мислител, когато се постави въпросът: Каква е истинската природа на човека? Нашият мислител тогава разглежда отговора на Аристотел: „Човекът е разумно животно.“ А след това нашият мислител се обръща към по-скорошен, *Декарт*, и пита: Какво е казал този мислител по въпроса: Каква е истинската природа на човека? Отговорът за него беше: „Човекът е мислещо същество.“ Сега нашият мислител стоеше там със своята питаща, търсеща душа и трябваше да си каже: Тези двама мислители, които за мен са представители на много мислители, не ми дават отговор на важния въпрос за природата на човека! Защото, когато е даден отговорът на въпроса за природата на човека, аз искам да знам какво е човекът и какво трябва да прави. Това, което Аристотел ми отговаря – че човекът е разумно животно – не отговаря на въпроса какво е човекът; защото от неговия отговор не може да се разбере каква е всъщност същността на рационалността. Нито пък отговорът, който Декарт дава на

Мислителите от XVII век не отговарят на въпроса: „Какво трябва да прави човек според природата си?“ Защото дори и вече да се знае, че човекът е същество, способно да мисли, все още не се знае какво всъщност трябва да мисли, за да се намеси по правилния начин в живота, да установи истински връзка с живота в мисленето си!

Така нашият мислител напразно е търсил отговор на парещия въпрос за съществуването, който, ако човекът не е в състояние да му отговори, изкривява самото му същество.

Там той се натъкна на нещо, което със сигурност ще се стори странно на съвременните хора, особено ако желаят да мислят от гледна точка на днешното научно образование, но което, предвид състоянието му на ума по онова време, беше наистина единственият подходящ отговор за този самотен индивид. Той си каза: „Не ми е от полза да знам, че човекът е разумно животно или че човекът е мислецо същество! Но това, което открих у друг мислител, който от своя страна го изведе от по-стара традиция, отговаря на моя въпрос.“ И с думи, до които беше стигнал по този начин, този човек отговори на собствения си въпрос: „Човекът по самата си природа е образ Божий!“

бихме казали: „Човекът, по самата си природа, е това, което е според целия си произход от духовния свят.“

Това, което граф фон Ходиц унд Волфрамиц добавя към наблюдението си, не е нужно да ни интересува днес. Трябва да се интересуваме само от този един момент: че, воден от нуждите на душата си, той се е чувствал принуден да посочи отговор, който надхвърля всичко останало.

Човекът може да вижда и разбира обкръжението си с интелекта си. Но ако разгледаме по-нататък съдържанието на тази малка книжка, става ясно, че този човек не е имал достъп до никаква информация от духовния свят. Нека го кажем така: Ако този човек е размишлявал върху въпроса как Земята се отнася към Слънцето, тогава, дори и самият той да не е бил естествоизпитател, той би намерил отговора някъде в сферата на наблюдението, отговора, който би могъл да се извлече от опита след появата на съвременната естествена наука. Така, по отношение на външните въпроси на сетивния свят, този човек би могъл да се обърне към това, което биха могли да му кажат хора, които сами са изследвали тези въпроси чрез своите наблюдения и преживявания. Но по отношение на въпросите за човешкия духовен живот, относно това какво е човекът, доколкото е дух, никакви подобни преживявания от неговото време не са му дали отговор. Съвсем ясно е, че той не е могъл да намери начин да достигне до хора, които са имали свои собствени преживявания в духовния свят, които биха могли да му кажат за свойствата на духовния свят чрез пряк опит, точно както естествоизпитателите биха могли да му кажат какво са знаели по това време по този или онзи въпрос, отнасящ се до външния свят на сетивата. Следователно, този мислител се е обърнал към онова, което е било достъпно чрез традицията, към това, което е открил в документите, дадени му от религиозната традиция. Той обаче – и това е характерно за дълбочината на душата му – е обработил онова, което е могъл да намери в традицията;

Но от начина, по който е работил, може да се види, че е можел само да напруга ума си, за да придаде нова форма на това, което се е развило в хода на историята или е дошло до него чрез традицията или писмеността.

Сега мнозина ще кажат: Да, съществуват ли изобщо такива личности, могат ли да съществуват такива хора, които могат да дадат отговор на въпроси, свързани със загадките на духовния живот, основани на наблюдение, опит и пряк опит?

Именно това ще доведе духовната наука в днешно време отново до съзнанието на човечеството: че е възможно да се изследва духовен свят, недостъпен за всяко външно сетивно око, телескоп или микроскоп, точно както е възможно да се изследва сетивният свят; и че могат да се дадат отговори от пряк опит на въпроси за природата на такъв свят, който се намира отвъд сетивния опит. Тогава ще се разпознае как, по необходимост породено от целия ход на човешкото развитие, е имало епоха, в която това, което духовният изследовател е открил в духовния свят, е било доведено до общественото внимание чрез други средства; и че днес отново съществува епоха, в която съществува възможността да се говори отново за резултатите от духовните изследвания и отново да се намери разбиране за тях. Между тези два периода обаче се намира времето, в чийто здрач е попаднало времето на нашия самотен мислител, когато цялото човешко развитие е „почивало“ за известно време.

Възходът в духовния свят, който се е основавал предимно на традиции чрез древни документи или устни разкази, и където в определени кръгове започват да се появяват съмнения дали човечеството би могло дори да се възнесе до свръхсетивния свят чрез собствената си сила, чрез развитието на своите спящи, скрити когнитивни способности. Има ли тогава някаква рационална мисъл, от която би могло да се каже, че е абсурдно да се говори за такъв духовен свят, за свят, който надхвърля сетивното? Такова размишление би трябвало да бъде подтикнато от наблюдението на развитието на собствената сетивна наука на човечеството. И именно безпристрастното наблюдение на този прогрес, който човечеството е постигнало, забележителният напредък в разгадаването на външните мистерии на сетивната природа, би трябвало да покаже на човечеството, че трябва да има висше, свръхсетивно познание. Как така?

Всеки, който наблюдава човешкото развитие обективно, ще трябва да признае : Самата наука, която се занимава с външния сетивен свят, се е развивала с течение на времето. С каква гордост много хора посочват – и с напълно оправдана гордост в известен смисъл – как преди векове не сме знаели нищо за това или онова, принадлежащо към външната сетивна сфера, и как големият напредък в естествените науки, който непрекъснато се увеличава от 15-ти и 16-ти век, ни е разкрил това, което преди не сме знаели за този външен сетивен свят. Не трябва ли всъщност да кажем: Слънцето, което изгрява сутрин, изгрява над хоризонта през *деня* ?

Светът около нас, такъв какъвто е бил тогава, е бил също толкова очевиден за човечеството преди хиляди години, колкото е и за нас днес. Това, което човечеството е можело да види в земната орбита и във връзка с пътя на слънцето в древността, се е представяло за външното сетивно възприятие преди хилядолетия, точно както е било по времето на *Галилей*, *Нютон*, *Кеплер*, *Коперник* и други. Но какво е знаело човечеството за външния сетивен свят? Можем ли да кажем, че науката, която имаме, с която нашето време с право се гордее, е до голяма степен постигната единствено чрез наблюдение на външните сетива? Ако външният сетивен свят, такъв какъвто е, можеше да осигури тази наука сам по себе си, тогава нямаше да има нужда да се надхвърля това, което външните сетива вече разкриват. Тогава, преди векове, щяхме да трябва да знаем същите неща за този сетивен свят, както знаем днес. Това, че знаем повече днес, че виждаме положението на слънцето и т.н. по различен начин днес - на какво се основава това? Основава се на факта, че човешкият интелект, човешките когнитивни способности, свързани с външния сетивен свят, са се развили; че са се превърнали в нещо различно в течение на хилядолетия и векове. О, тези човешки когнитивни способности не са били това, в което са се превърнали в Древна Гърция от 16-ти век до наши дни.

Всеки, който наблюдава обективно това човешко развитие, трябва да заключи: Човечеството е развило нещо, което не е притежавало преди; и се е научило да гледа на този външен свят по различен начин от преди, защото е придобило нещо различно от когнитивните способности, които се отнасят до външния сетивен свят.

се е развил допълнително. Следователно той осъзнал, че слънцето не се върти около земята, а по-скоро, чрез развитието на своите когнитивни способности, бил накаран да си представи, че земята се върти около слънцето. По този начин човечеството в наше време притежава различни такива способности, отколкото в по-ранни времена. За тези, които се гордеят с постиженията на външната наука и които изучават прогреса безпристрастно, не може да има съмнение, че човечеството е способно на вътрешно развитие, че не може да притежава само това, което наблюдаваме като сили на външния свят; и че от етап на етап на развитие, неговите сили са се трансформирали, докато човечеството не е станало такова, каквото е днес. Човешките същества трябва не само да развиват това, което е налично във външните им способности; но и нещо да се развива вътре в тях, което им позволява да възкресят света в новото сияние на вътрешните си способности като знание. Това е сред най-красивите думи, изречени от великия поет-мислител *Гьоте* – в книгата му за Винкелман – когато той казва: „Когато здравата природа на човека действа като цяло, когато той се чувства в света като част от едно велико, красиво, достойно и ценно цяло, когато хармоничното удовлетворение му дава чист, свободен екстаз, тогава вселената, ако можеше да възприеме себе си, би достигнала целта си, би се радвала и би се възхищавала на върха на собственото си ставане и битие.“ И: „Като е поставен на върха на природата, човекът отново вижда себе си като цялостна природа, която трябва да породи в себе си още един връх. За тази цел той се издига, като прегръща всички съвършенства и добродетели –“

прониква в него, призовава за избор, ред, хармония и смисъл и накрая се издига до създаването на произведението на изкуството .

Така човек може да се почувства роден от силите, които може да види с очите си и да разбере с ума си. Но ако разгледа това безпристрастно, в смисъла, който обяснихме, той ще трябва да си каже, именно от гледна точка на външната наука: Не само външната природа притежава сили, които се развиват, докато не бъдат видени от човешко око, чути от човешко ухо и разбрани от човешки ум; но ако проследим хода на човешкото развитие, ще открием, че нещо се развива и в човека; че неговите познавателни сили първоначално са били спящи, изключвайки външно наблюдение на природата, и че тези спящи сили след това са били пробудени, чак до наше време, така че познавателните сили, дремещи в древността, сега изглеждат развити. И именно чрез тези развити познавателни сили човекът днес гледа навън и постига това, което наричаме велики постижения на външната, сетивната наука.

Сега въпросът трябва да бъде зададен на човек: Трябва ли това, което се крие вътре в човека, да остане статично и да развива само сили, които отразяват видимото отвън? Или не трябва да има и други сили и способности, дремещи в човешката душа, които могат да бъдат развити? Не е ли напълно разумна мисълта да се каже: Човек трябва

Това повдига въпроса дали е възможно човекът да притежава други скрити сили в душата си, които могат да бъдат пробудени. Не е ли възможно човекът да развие това, което има в себе си, не само до степен да създаде отражение на външния свят? Не е ли възможно, докато се развива по-нататък, това, което преди това е било скрито и спящо в него, да го осветли духовно – като това, което Гьоте нарича „око на духа“, „ухо на духа“ – разкривайки му по този начин духовен свят, който се намира отвъд сетивния свят?

За някой, който преследва тази идея с отворен ум, няма да изглежда абсурдно да развива скрити сили, които могат да отведат до свръхсетивния свят и да отговорят на въпроса: Какво е човекът всъщност? Ако той е образ на духовния свят, тогава какво е духовният свят?

Ако характеризираме човека като външно същество, ако разгледаме неговите жестове, неговите инстинкти и т.н., тогава, когато погледнем външния свят, ще видим жестовете, инстинктите и силите на човека в несъвършено състояние у по-нисшите същества. И ще разберем външния вид на човека като обобщение на това, което откриваме разпределено между различните същества, сред по-нисшите същества, инстинктите и т.н. Можем да разберем това, защото това, което виждаме в човека, се вижда външно като нещо, от което смятаме, че човекът се е развил. Не би ли било възможно тогава, с такива развити сили, да виждаме по подобен начин в духовния външен свят? Да виждаме същества, сили, неща там като...

Камъни, растения и животни в сетивния външен свят? Не би ли трябвало да е възможно да се възприемат такива духовни процеси, които осветяват всичко, което живее в човечеството, като нещо невидимо, точно както е възможно да се обясни сетивният свят във връзка с човечеството? Но това беше именно времето, което беше, така да се каже, междинен период между стар и нов начин на комуникация на духовната наука. Това беше такова време, че беше период на почивка за огромното мнозинство от човечеството. Не беше открито нищо ново; по-скоро това, което съдържаха стари документи и стари традиции, беше преглеждано отново и отново. Това беше съвсем подходящо за онази епоха, защото всяка епоха изисква това, което е характерно за нейните собствени уникални нужди. Веднъж сме преживели такъв междинен период; и трябва да сме наясно, че хората в този междинен период са били в различна ситуация от преди и след това; че в този междинен период те в известен смисъл са свикнали дори да не гледат скритите сили в човешката душа, които чрез своето развитие могат да доведат до възприемането на духовния свят. Следователно, приближаваше време, когато човечеството, така да се каже, беше загубило вяра и разбиране за възможността за такова вътрешно развитие на скрити сили към свръхсетивно познание. Едно нещо обаче никога не можеше да се отрече: че в самото човечество има нещо, което не може да бъде възприето от сетивата. Защото кой безпристрастен ум би предположил, че например самият човешки интелект е нещо, което човечеството вече е видяло с физическите си очи? Кой безпристрастен ум не би трябвало поне да признае, че

човешки когнитивни способности свръхестествени ли са?

Това разбиране, така да се каже, никога не е намалявало; дори и по времето, когато хората в известен смисъл са се отучили от вярата, че свръхсетивните сили на душата могат да се развият до свръхсетивно възприятие. Мислителят, който в известен смисъл е свел погледа нагоре към свръхсетивния свят до най-малката възможна степен, който казва: Няма възможност човек да проникне, чрез каквото и да е свръхсетивно възприятие, в свят, който ни се изправя като духовен, както животните, растенията, минералите и външният физически човек ни се изправят в сетивния свят – този мислител, който обаче от своето безпристрастно мислене е бил непременно принуден да признае, че съществува свръхсетивна област, която никога не може да бъде отречена – този мислител, който по този начин стои сякаш в крайната точка на преждевременно развитие, е *Кант*. Кант е мислителят, който по някакъв начин е довел един древен ход на човешкото развитие до неговия последен завършек. Защото какво мисли Кант за връзката между човека и свръхсетивния духовен свят? Той не отрича, че човекът възприема свръхсетивното, когато гледа навътре; че той трябва да използва когнитивни сили, които не могат да бъдат възприети със сетивата, независимо колко изобретателно усъвършенства сетивното си възприятие. Така Кант посочва област на свръхсетивния свят: самите човешки когнитивни сили, от които душата се нуждае, ако желае да изгради отражение на външния свят. Сега обаче той стига до

Да се каже, че това е и единственото нещо, което човек може да знае за един свръхсетивен свят; човек може да възприеме само онази част от свръхсетивния свят, която се състои от средствата за постигане на интуиция, далеч отвъд сетивата. Мнението на Кант е: Където и да насочи човек интуицията си, той възприема само едно нещо, което може да нарече свръхсетивно: това, което съдържат неговите собствени сетива, което е свръхсетивно, за да възприеме, разбере и разбере факта на сетивното.

Следователно, в светогледа на Кант няма път, който да води духовния свят до интуицията, до опита, а само възможността да се осъзнае, че външният свят на сетивата не може да бъде познат чрез сетивни средства, а само чрез свръхсетивни. Това е единственото преживяване, което човек може да има за свръхсетивния свят; в противен случай няма достъп до духовния свят, няма интуиция, няма опит! Това е световноисторическият аспект, с който се занимава Кант. Не може обаче да се отрече, в смисъла на Кант, че когато човек размишлява върху това, което е свързано с неговите действия, дейност и дела, той намира и средства да влияе на сетивния свят. Кант също е трябвало да признае: Човек не следва просто инстинктивни импулси като подчинени същества, когато предприема това или онова, но следва и импулси, които се намират единствено в душата му, импулси, които могат да го издигнат далеч над обикновената външна мотивация. Как би могъл един безпристрастен ум да отрече такива импулси към външно действие? Достатъчно е само да се погледне човек, който има този или онзи привлекателен инстинкт -

кой би получил от света, за да прави това или онова; кой не следва тези стимули и изкушения; а който приема за свой ръководен принцип това, което не може да получи от външни стимули. Не е ли достатъчно да посочим великите мъченици на живота, които са кървяли, които са се отказали от всичко, което им е било лесно достъпно в сетивния свят, за нещо, което би ги отвело отвъд него? Достатъчно е само да посочим преживяването в човешката душа – също в смисъла на Кант – човешката съвест, която пред лицето на всичко, което се приближава до човек по такъв привлекателен и съблазнителен начин, може да каже: Не следвай това, което те привлича и съблазнява, следвай това, което говори от дълбините на душата като непобедим глас в душата ти! И затова за Кант е било сигурно, че такъв глас съществува в човека, глас, който говори за нещо несравнимо с изказванията на външния сетивен свят. Кант обобщава това със значимите думи, които нарича „категоричен императив“. След това той казва, че човек не може да напредне отвъд това средство на вътрешния си свят, на действие в сетивния свят от свръхсетивна област; защото човек не може да избяга от сетивния свят. Той чувства, че дългът, категоричният императив и съвестта говорят отвътре в него; но не може да проникне в света, от който произтичат съвестта, дългът и категоричният императив. Само до границата на свръхсетивния свят, така да се каже, Кантианската мисъл позволява човешкия прогрес. Всичко останало, което се намира в самите тези области, от което говорят съвестта, дългът и категоричният императив и което е свързано с природата,

Че нашата душа е свръхсетивно подобна – всичко това се изплъзва на наблюдението в смисъла на Кант. Човешките същества не могат да влязат в нея; те могат само да правят заключения. Те могат да си кажат: Дългът говори; но аз съм слаб човек; в обикновения свят не мога да изпълня това, което съвестта и дългът ми заповядват в тяхната цялост. Следователно, трябва да приема, че моето съществуване не се изчерпва в този сетивен свят, а че има смисъл отвъд сетивен свят. Мога да приема това за себе си като вяра, но не мога да проникна в този свят; изобщо не мога да вляза в този свят, от който говорят моралното съзнание, категоричният императив, съвестта, дългът и т.н.!

Сега, друга личност стои диаметрално противоположно на това, което Кант е изразил по този въпрос, въз основа на току-що споменатите точки. И тази личност е не друг, а поетът-мислител Гьоте. Всеки, който може наистина да сравни душите на тези двама мъже, знае колко диаметрално противоположни са те, особено по отношение на най-важните въпроси на познанието. Когато Гьоте е усвоил току-що наблюдаваното от Кант, той е казал, позовавайки се на вътрешния си опит: Кант твърди, че човек наистина може да прави заключения за пътя в духовния свят, но че не може да има преживявания. Кант твърди, че има само интелектуална, концептуална способност за преценка, но не и интуитивна способност за преценка, която има преживявания в духовния свят. Кант твърди това. Но кой, като мен, казва Гьоте, изразявайки по този начин цялата си личност?

Всеки, който неуморно се е стремил да се издигне през света на сетивата до свръхсетивния свят, знае, че човек може не само да прави заключения, но и чрез интуитивна преценка наистина може да се издигне до *този* духовен свят! – Това беше личното възражение на Гьоте срещу Кант. И Гьоте подчертава по-специално, че е приключение на разума някой да твърди, че съществува такава интуитивна преценка; но той казва, че той, въз основа на собствения си опит, смело се е изправил пред това приключение на разума!

Нищо друго освен вътрешния принцип, вътрешния нерв на това, което се нарича истинска духовна наука, не е разпознаването на това, което Гьоте нарича „интуитивно разсъждение“, което той е знаел, че води в духовен свят, може да бъде развито все по-високо и след това може да доведе до пряка интуиция, до преживяване в духовния свят. Какво може да донесе такава засилена интуиция на онези, които я търсят – това е съдържанието на истинската духовна наука. Това ще изследваме в следващите лекции: резултатите от такава наука, която взема за свои източници развитите, скрити способности на човешката душа, чрез които човечеството зърва духовен свят, точно както му е позволено да зърне света на химията, физиката и т.н. чрез външните сетива.

Но сега човек може да зададе въпроса: Дали тази възможност за развиване на скрити когнитивни способности, дремещи в душата, е достъпна само днес, или тази възможност е съществувала винаги?

Перспектива, която в хуманитарния смисъл обхваща случилото се в човешката история, ни учи, че е имало древни съкровища на мъдрост, някои от които са били концентрирани в това, което е останало в писанията и традициите на човечеството през описания среден период. Освен това, тази хуманитарна наука ни учи, че днес е възможно не само да се провъзгласяват древните на човечеството, но и да се говори за това, на което самата човешка душа е способна днес чрез развитието на своите спящи способности и сили, така че здравият разум – дори ако хората не могат директно да възприемат свръхсетивния свят – да може да разбере изказванията на духовните изследователи. Това, което Гьоте първоначално е имал предвид, когато е направил това изявление срещу Кант, позовавайки се на „интуитивния разум“, е в известен смисъл началото на пътя на познанието нагоре, път, който в никакъв случай не е непознат днес. Както ще видим, хуманитарните науки са в състояние да посочат, че съществуват скрити познавателни сили, които се издигат на различни етапи и по този начин проникват все повече и повече в духовния свят.

Когато говорим за знание, първо говорим за знание за обикновения свят, за „обективно знание“; след това говорим за „образно знание“ – при което терминът „образно“ се използва като „технически термин“, точно както другите –; говорим за „вдъхновено“ знание и накрая за истинско „интуитивно“ знание. Това са етапи на развитие, през които преминава душата по пътя си към...

нагоре в свръхсетивния свят. Това са и етапи на развитие, през които преминава истинският духовен изследовател, по отношение на текущото състояние на душата. Древните духовни изследователи също са извървели подобни пътища. Но духовното изследване като такова няма смисъл, ако е просто собственост на малцина избрани. Духовното изследване не е нещо, което може да бъде адресирано само до малки кръгове. Разбира се, това, което научният изследовател има да каже за природата на растенията, това, което има да каже за определени процеси в животинския свят, за това може да се каже: Тази наука може да служи на човечеството, дори ако е собственост на малки кръгове, на ботаници, зоолози и т.н. — това не е случаят с духовното изследване. Духовното изследване се занимава с неща, които са жизненоважна нужда за всяка човешка душа; то се занимава с въпроси, които са свързани с най-съкровени радости и скърби на душата, които са оправдани за човечеството; с такива неща, чрез познанието на които човек е способен да понесе съдбата си, да я понесе по такъв начин, че да я преживее с вътрешно удовлетворение и вътрешно блаженство, дори ако е тъжно и болезнено. Въпроси, без чиито отговори човекът би се опустошил и празен отвътре — това са въпросите на духовната наука. Въпросите на духовната наука не са такива, на които може да се отговори само в най-тесните кръгове, а такива, които трябва да интересуват всяка човешка душа, на какъвто и етап от развитието и образованието да се намира, защото техният отговор е духовната храна на всяка душа. И така е било винаги, по всяко време. Ако духовната наука желае да говори на човечеството по този начин, тогава тя трябва да има средствата и

Намиране на начини да бъде разбрано; то трябва да бъде разбрано от онези, които желаят да го разберат; тоест, то трябва да се обърне към онези сили, които в момента са развити в човешката душа на определена възраст, за да даде резонанс на изказванията на духовния изследовател. Тъй като човечеството се променя от епоха на епоха и постоянно се появяват нови качества на душата, естествено е духовната наука някога да е трябвало да преценява най-належащите въпроси на душата по различен начин, отколкото го прави днес. В древността човек е трябвало да говори с човечество, което не би разбрало, ако беше говорил така, както говори днес; защото духовните сили, които се развиват днес, не са присъствали в древността. Човек би говорил с хората, както би говорил с растенията, ако беше говорил така, както духовният изследовател трябва да говори днес. Следователно, в древността духовният изследовател е трябвало да използва различни средства от тези, които се използват днес. И когато погледнем назад към далечното минало, самата духовна наука ни учи, че за да могат да дадат отговор по начина, по който човечеството в далечното минало се е нуждаело от него според тогавашните си духовни сили, онези, които са се подготвяли да погледнат в духовния свят, също е трябвало да се подготвят по различен начин; Те самите трябваше да развият в душите си различни сили, отколкото днешният духовен изследовател, за да може да говори по начин, необходим на човечеството днес.

Тези, които развиват тези спящи сили в душите си, за да могат да погледнат в духовния свят и да видят там духовни същества,

В духовните науки онези, които възприемат камъни, растения и животни във физическия свят, се наричат и винаги са били наричани „посветени“ или „посветени“. Процесът, който душата трябва да премине, за да получи прозрение за духовния свят, се нарича „посвещение“. Пътят към това посвещение обаче е бил различен в древността и остава различен и в нашето по-ново време, защото мисията на духовната наука винаги е различна. Древното посвещение, през което е трябвало да преминат онези, които е трябвало да говорят с хората от отминали епохи, ги е довело и до прякото преживяване на духовния свят. Те са могли да зърнат сфери около човечеството, които са повисши от това, което сетивата могат да възприемат. Но тези хора са възприемали по такъв начин, че са трансформирали възприятието си, така че това, което са видели, можело да бъде разбрано от другите като символ, образ. Символично древните посветени са могли да изразят само това, което са възприемали. Такива символи са обхващали целия обхват на това, което интересува човечеството за света. И такива символи, произлизащи от истинския опит на света, са запазени за нас в митовете и легендите, които съществуват от различни времена и народи. Такива митове и легенди, само за кулата от слонова кост на науката – не за истинските изследвания – са нещо, което е изникнало от „популярното въображение“. За тези, които познават фактите, митовете и легендите са извлечени от гледната точка на духовните изследователи и във всеки истински мит и легенда трябва да видим...

Външен образ за нещо, което духовният изследовател е преживял в своето духовно възприятие; или, по думите на Гьоте: това, което е видял с духовни очи, чул с духовни уши. Едва тогава легендите и митовете стават разбираеми за нас, когато ги разбираме като символи за истинско познание на духовния свят.

Това са, на първо място, символите, чрез които се е говорило на най-широк кръг от хора. Защото това, което хората днес си представят – че човешката душа винаги е била такава, каквато е в този конкретен век – не е така. Човешката душа се е променила; цялата ѝ възприемчивост преди е била различна. Човешката душа е била удовлетворена, когато е получила този образ, даден в мита; защото чрез него душата е била стимулирана да има пред себе си, в много по-непосредствено възприятие, това, което е виждала външно. Днес митът е фантазия. Но когато митът преди е прониквал в човешката душа, това, което е стояло пред душата, са били мистериите на човешката природа. И когато душата е гледала облаците, слънцето и т.н., тя го е правила по такъв начин, че за нея непременно е възниквало разбиране за това, което е виждала пред себе си, когато е имала мита. За по-малък брой хора това, което бихме могли да наречем висше знание, тогава е било дадено в символи. Докато днес говорим директно и трябва да говорим, това, което е преживявала душата на древния мъдрец или посветен, не е могло да бъде изразено с нашите духовни сили; защото нито посветеният, нито неговият слушател са ги притежавали. Тези сили са били развити едва по-късно. Човек може да изрази себе си само чрез използване на символи. Тези символи са запазени в литературата...

което изглежда най-странно за хората днес. Днес хората имат възможността, особено ако жаждата им за знания е събудена заедно с любопитството им към подобни неща, да попаднат на много стари книги - почти бих казал много стари томове - съдържащи прекрасни изображения, които символично изразяват например връзката между планетите; където има различни геометрични фигури, триъгълници, четириъгълници и т.н. Всеки, който се обърне към тези изображения с развитите днес когнитивни способности, ще се запита, освен ако душата му не е била култивирана по такъв начин, че да развие вкус към тях, въз основа на сегашното ни разбиране: Какво може да се направи с всички тези неща? Какво може да се направи с това, което ни е предадено като така наречения „Ключ на Соломон“, като символична фигура, с тези триъгълници, четириъгълници и т.н.?

Разбира се, дори духовният изследовател ще ви каже: от гледна точка на съвременното образование, първоначално няма какво да се направи с това за съвременните хора. Но тогава, когато тези образи са били предавани на учениците, нещо наистина се е събудило в душите им. Днес човешката душа е различна. Във време, когато човешката душа трябва да се развива, за да отговори на въпросите на природата и живота по начина, по който ги разбираме днес, душата не може да развие вътрешния импулс да съзерцава такива неща по начина, по който се е правил например с двата преплетени триъгълника, единият насочен нагоре, другият надолу. Когато този образ се е появявал пред очите на човек в по-ранни времена, нещо се е раздвижвало и е движело в душата му;

Тогава душата се взряла в нещо. Точно както днес окото вижда нещо през микроскоп, например растителни клетки, които не може да види без микроскоп, така и тези символични фигури служели като инструменти за душата. Ако човек притежавал така наречения Соломонов ключ като концепция в душата, той би могъл да вижда в духовния свят по начин, по който само душата не може. Но душата вече не е такава днес. Следователно, това, което е било предадено в такива древни писания относно тайните на духовния свят, вече не може да се счита за „наука“ в същата степен; и тези, които го представят като наука днес, или които са го представяли като наука през 19 век, правят нещо, което вече не е подходящо. Това е и причината, поради която от гледна точка на съвременното образование вече не можете да осмислите писания като тези на *Елифбас Леви* . Просто е остаряло за нашето време да представяме такива символи днес като предназначени да обяснят духовния свят. Но в по-ранни времена това е бил начинът на хуманитарните науки да говорят на човешката душа, било чрез мощните образи на митове и легенди, било чрез такива символи.

След това дойде времето, когато беше необходим различен начин за общуване с човешката душа . Това беше междинният период, когато знанието за духовния свят се предаваше от предци на потомци в писмена или устна традиция . Дори ако изучаваме само външния живот, можем ясно да покажем как се е предавало това. Например, в Северна Африка е имало определена секта -

е съществувала по времето на появата на християнството; те са били наричани „терапевти“. Човек, запознат с техните учения, е казал, че те притежават древни документи, произхождащи от техните основатели, които самите те все още са могли да възприемат духовния свят; нещо, което техните наследници са могли да прочетат само в писанията, които са оставили след себе си; или най-много нещо, което само онези, които чрез духовното си разположение са се развили нагоре в духовния свят, са могли да видят. Това е твърдение за древно време. Но можем да погледнем назад към Средновековието и да открием, както подчертават някои видни личности: Ние имаме определени когнитивни способности, имаме човешки интелект, а след това и други когнитивни сили, които се простират нагоре, за да разберат определени мистерии на съществуването. Но има тайни, мистерии на съществуването, *които* трябва да бъдат разкрити; не можем да ги видим, когато развиваме когнитивните си способности, можем само да ги търсим в писанията!

Така възникнал големият конфликт сред средновековните умове между това, което можело да се знае чрез разума, и това, в което човек трябвало да вярва, защото то било предадено и разкрито. И, съвсем в съответствие с духа на епохата, границата между двете била рязко очертана. Разбира се, това било оправдано за онова време ; защото способностите на душата вече не били такива, че човек да може да прилага определени математически символи символично и по този начин да предизвиква прозрения в душата. Това време било свършено. До дълбока модерност е имало само един начин душата да схване свръхсетивното: да обърне поглед навътре; нещо, което *Августин, например* , е правил до известна

степен.

Така човечеството загуби способността си да възприема каквото и да било във външния свят, което разкрива дълбоки вътрешни тайни. В символите то не можеше да вижда нищо друго освен плод на въображението. Оставаше само едно: да представи свръхсетивния свят по начин, съответстващ на свръхсетивното в самия него; да му каже: Имаш начин на мислене; това мислене е ограничено в пространството и времето; но в духовния свят има същество, което е всеобхватно мислецо. Имаш ограничена любов, но в духовния свят има същество, което е всеобхватна любов! Когато духовният свят беше илюстриран на човечеството чрез това, което то преживяваше вътрешно, вътрешното му същество се разшири, за да обхване съзерцанието на божествено преживяваната природа; тогава то притежаваше съзнание за Бога. Освен за подробности, то можеше да получи информация само от древни писания, защото не му оставаше нищо, което да го отведе в самия духовен свят.

Сега дойде модерната епоха, която донесе със себе си гордостта на естествените науки. Това са времена, когато не само онези, които са били способни да придобият научни знания, но и всички хора, са развили способности, които първоначално са могли да развият разбиране отвъд сетивното. В тези времена се е развило това, което може да разбере в човешката душа, че сетивният образ не е правилният, а по-скоро това, което като когнитивна способност може да възприеме, че истината противоречи на сетивните явления. Това, което се е развило в душата до такава степен, че може да възприема външната природа такава, каквато не се проявява в сетивния свят — това ще разбират все повече хора.

Учете се от онези, които днес, като духовни изследователи, проникват в духовния свят и които след това разказват, че човек вижда духовен свят и духовни същества там, точно както вижда сетивния свят с животни, растения и минерали тук.

Следователно, духовният изследовател трябва да говори от името на областите, които са близки до съвременното разбиране. И ще видим как символите, макар и преди да са били средства за познание на духовния свят, днес са се превърнали в средства за духовно развитие. Докато например „Ключът на Соломон“ някога е предизвиквал истинско духовно познание в душата, днес вече не го прави. Но ако душата се остави да бъде повлияна от това, което духовният изследовател може да ѝ изясни, тогава в нея започва да се раздвижва нещо, което постепенно може да се развие нагоре в духовния свят, и ако има видения в духовния свят, може да говори на хората днес по такъв начин, че да изрази видяното по същата логика, която е и логиката за външната наука. Следователно, съвременната духовна наука или езотеричната наука трябва да говори по такъв начин, че да може да бъде разбрана от всеки, който само прилага достатъчно всеобхватно своя интелект. Това, което духовният изследовател трябва да съобщи днес, той трябва да облече в концептуалните форми, които са често срещани и в други науки днес. В противен случай, той не би взел предвид нуждите на нашето време. Не всеки може веднага да зърне духовния свят; но тъй като съответните интелектуални и емоционални способности са развити във всяка душа, духовната наука, когато се практикува правилно, е нещо, което всеки днес може да разбере с обикновения си разум.

може да разбере. Духовният изследовател отново е способен да постулира нещо, за което нашият самотен мислител е казал: „Човекът по самата си природа е образ на божественото.“ Ако искаме да разберем човека физически, ние гледаме към това, което човек може физически да изследва. Ако искаме да разберем какво е човекът вътрешно, духовно, тогава ние сочим към свят, който духовният изследовател може да изследва духовно. Там става ясно, че човекът не е просто нещо, което се появява при раждането или зачеването и си отива отново при смъртта; по-скоро става ясно, че човек притежава свръхсетивни членове в допълнение към физическата си част. Ако човек разпознае природата на тези свръхсетивни членове, той прониква в сферата, където пребивава не само вярата, но и знанието. И когато Кант, в здрача на една древна епоха, е казал: Можем да разпознаем категоричния императив; Никое човешко същество не може да проникне в сферата на свободата, божественото съществуване и безсмъртието само чрез съзерцание – по този начин той само е изразил опита на своето време. Духовната наука ще покаже, че е възможно да се проникне в духовен свят. Ще покаже, че както окото, въоръжено с микроскоп, може да проникне в свят, недостъпен за невъоръженото око, така и душата, екипирана с инструментите на духовната наука, може да проникне в духовен свят, затворен за невъоръжената душа, свят, в който любовта, съвестта, свободата и безсмъртието могат да бъдат разпознати, точно както животните, растенията и минералите могат да бъдат разпознати във външния физически свят. Това може да бъде представено като нещо, което ще бъде допълнително разработено в следващите лекции.

Ако сега разгледаме връзката между духовния изследовател и неговата аудитория и отново насочим вниманието си към духовната наука в древността и съвременните времена, можем да кажем: Символите, които духовният изследовател от древността е трябвало да използва, са действали директно върху човешката душа. Това, което днес наричаме сили на разбирането и разума, все още не е съществувало. Образите са действали директно и чрез тях човек е зървал духовен свят, така че духовният изследовател от древността не е стоял пред хората по такъв начин, че те да могат да проверят чрез разума си какво им е предал чрез тези символи. Може да се каже: тези символи са действали сугестивно, като вдъхновение; човек е бил приет от тях, принуден от тях; човек не е могъл да направи нищо срещу тях. Следователно, на когото е бил даден такъв образ, ако е бил неправилен, в онези древни времена е бил практически на милостта на онези, които са му дали този образ като фалшив; защото той е действал директно! Следователно, в древността е било изключително важно онези, които са се възнасяли в духовния свят, да могат да вдъхнат твърда вяра, най-абсолютна увереност, че са надеждни; и ако са злоупотребявали със способностите си, тогава са притежавали сила, която са могли да използват по най-лошия възможен начин. Ето защо в духовната наука, наред със златните ѝ векове, има и периоди на упадък; времена, в които силата и авторитетът на посветените, на които не може да се разчита, са били злоупотребявани. Така в древността до голяма степен е зависело единствено от собственото поведение на посветения към неговата аудитория. Това сега е – може да се каже – Бог.

Слава Богу! – нещата са се променили донякъде. Не всичко се променя изведнъж. Следователно, и днес е необходимо посветеният да бъде надежден човек; и ако е такъв, тогава е оправдано да му се доверим искрено. Но в известен смисъл съвременният човек вече е в различно отношение към духовния изследовател, отколкото преди. Защото днес духовният изследовател трябва да говори, ако говори в духа на своето време, по такъв начин, че всеки безпристрастен ум, който иска да разбере, да може да разбере. Това, разбира се, е все още далеч от точката, в която всеки, който би могъл да разбере, трябва да разбере. Но разумът вече може да бъде съдия за това, което може да се разбере, и следователно всеки, който се посвещава на духовната наука, трябва да прилага своя безпристрастен разум навсякъде.

Това ще бъде мисията на духовната наука днес: да се издигне в духовен свят чрез развитието на скрити сили, точно както съвременната физиология се спуска през микроскоп в свят на най-малките живи същества, невидими с просто око. И общият разум ще може да изследва резултатите от духовните изследвания, точно както може да изследва резултатите на физиолога, ботаника и т.н. Защото здравият разум ще може да каже: Всичко е в съгласие! Съвременният човек ще дойде да каже: Разумът ми казва, че може да бъде така; може да се изясни, ако човек използва разума си, какво има да каже духовният изследовател. И така трябва да говори духовният изследовател, когато наистина чувства, че стои в рамките на мисията на духовната наука в настоящето. Но също така ще...

Днес навлизаме в преходен период. Тъй като средствата за духовно развитие съществуват тук-там и хората могат да ги използват и неправилно, някои биха могли да се издигнат до духовен свят, ако умовете им не са чисти, чувството им за дълг не е свещено, а съвестта им не е непогрешима. Тогава, прониквайки в свръхсетивния свят, те биха могли да станат не духовни изследователи, а по-скоро такива, които не могат да знаят от собствения си опит дали нещата отговарят на фактите; тогава такива предполагаеми духовни изследователи също ще съобщават съответстващи неща. И тъй като, от друга страна, хората могат да се издигат само бавно и постепенно, използвайки своите рационални способности, за да разберат какво казват духовните изследователи, шарлатанството, измамата и суеверието ще могат да процъфтяват точно в тази област. Но човечеството вече е в различно положение днес. В известен смисъл онези, които от известно любопитство и без намерение да използват разума си, сляпо следват онези, които твърдят, че са духовни изследователи, могат да обвиняват само себе си. Тъй като хората все още са твърде комфортно приспособени да използват разума си и предпочитат сляпо да вярват, вместо да мислят самостоятелно, е възможно в наше време съвременният шарлатанин, който съзнателно или несъзнателно не разпространява истината, а нещо, което самият той може би смята за истина, лесно да заеме мястото на стария, злоупотребяващ с властта посветен. Това все още е възможно, защото в момента сме в началото на едно развитие.

Срещу нищо обаче човек не бива да призовава здравия си разум повече, отколкото срещу това, което може да му бъде предложено от хуманитарните науки. Човек може да търси част от вината в себе си, ако стане жертва на шарлатанство и измама ; защото те ще продължат да дават изобилни плодове – и вече го правят в наше време. Това е нещо, което също не бива да се пренебрегва, когато се обсъжда мисията на хуманитарните науки в наше време.

Но който слуша духовния изследовател в наше време и изследва всичко не с произволна, пренебрежителна и питаща причина, а с основателна причина, ще може да усети как духовната наука може да донесе утеха и надежда на човечеството в трудни времена и да осигури просветление относно великите загадки на съществуването. Хората днес ще могат да придобият усещането, че великите загадки *на* съществуването, великите въпроси на съдбата, могат да бъдат решени чрез духовната наука; те ще могат да знаят какво се ражда от тях и какво умира, и каква е вечната същност на човечеството. Накратко: ще бъде възможно за хората днес – и следващите лекции ще предоставят някои, макар и ограничени, доказателства за това – ако имат добрата воля и са готови да развият силата да усвоят и обработят ученията на духовната наука, да си кажат от най-съкровените си чувства:

Вярно е това, което младият Гьоте е казал проникателно, това, което старият Гьоте е искал да ни каже с всеки ред, който е написал в зрялата си възраст, това, което той оставя да каже своя Фауст, че мъдрецът казва:

Духовният свят не е затворен; умът ти
е затворен, сърцето ти е мъртво!
Стани! Къпи се, ученико , неуморно
земната си гръд в зората!

В зората на духа!

МИСИЯТА НА ГНЕВА

„Окованият Прометей“

Мюнхен , 5 декември 1909 г.

Когато човек се задълбочи в човешката душа от перспективата, от която тук трябва да се разглежда животът на душата, винаги може да му дойде на ум древната поговорка на гръцкия мъдрец *Хераклит* : „Никога не можеш да намериш границите на душата, дори и да си изминал всеки път; толкова всеобхватна е същността на душата.“ Животът на душата няма да бъде обсъждан тук в смисъла, в който често се обсъжда днес от гледна точка на конвенционалната психология или теология, а по-скоро от гледна точка на духовната наука. Духовната наука твърдо стои на позицията, че зад всичко дадено на външните сетива, всичко дадено на интелекта, свързано с външните сетива, се намира истинска духовна сфера като източник и фундаментална основа на това външно съществуване; и че човечеството е способно истински да изследва тази духовна сфера. В тези лекции няколко пъти се споменава как тази духовна наука, или теософията, се различава от много от гледните точки на нашето време и тези разлики ще бъдат само накратко припомнени тук. В ежедневието и във външната наука обикновено се казва, че човешкото познание е ограничено от тази или онази граница, че човек не може да знае това или онова.

Защото, в края на краищата, човешкото познание има граници. И така, някой би могъл да каже, ако не иска да отхвърли изцяло свръхсетивния, духовния свят, нека оставим този духовен свят на мира, тъй като хората, по силата на самата си природа, могат да проникнат само във физическия свят и най-много да формират идеи, според разбирането си, за това, което се намира отвъд този физически свят, основани на хипотези и други подобни. Друг човек, може би разширявайки тази гледна точка, би могъл да каже, че свръхсетивният свят изобщо не ни интересува. Духовната наука не стои на тази основа, а по-скоро твърди, че съдържанието на света е безкрайно; това, което попада в обхвата на човешкото познание, зависи от това дали хората притежават органите за него. Хората никога не биха могли да си представят цветен свят, изпълнен със светлина, ако нямат очи; хората никога не биха могли да си представят свят, пронизан от звук, ако нямат уши. С всеки нов орган, с всяка нова възможност за възприятие се разкрива нова страна, нова сфера на света. И така, духовната наука се основава на това, че границите на човешкото познание могат да бъдат само временни; че те могат да бъдат разширени; че скрити способности се крият в душите ни, които можем да извлечем; и че точно както светлината и цветът се появяват от тъмнината и мрака на човек, роден сляп, който се подлага на операция, така и светлината и цветът се появяват от света, който преди е бил само такъв, какъвто го са му предавали външните сетива, когато човек събуди тези скрити духовни и умствени способности вътре в себе си.

, че има граници на познанието тук или там, а по-скоро: как трябва да се трансформираме, за да проникнем все по-дълбоко в този свят, да получим по-цялостни преживявания от него? И духовната наука трябва постоянно да сочи към великото събитие, чрез което човек става духовен изследовател, способен да вижда в духовните светове, точно както физическият изследовател използва микроскоп, за да вижда във физическите светове. По отношение на духовния свят обаче важат думите на Гьоте:

Мистериозна посред бял ден , природата не може да бъде ограбена от завесата си, а това, което не желае да разкрие на *ума ви* , не можете да го изтръгнете от нея с лостове и с...

Винтове.

външен инструмент, съставен от леци или други компоненти. Той трябва да трансформира собствената си душа в инструмент; след това, на по-високо ниво, той преживява онзи знаменателен момент на пробуждане на душата си, когато може да зърне духовен свят, точно както съпък човек, претърпял операция, може да зърне свят, който преди не е възприемал. Често се подчертава също, че не всеки трябва да стане духовен учен, за да разпознае днес какво пробуденият човек трябва да съобщи на света; защото ако прозренията на духовната наука са

Ако трябва да се съобщават резултатите от изследванията, тогава за всеки човек е достатъчно безпристрастно чувство за истина, обикновена логика, за да се признае това, което духовният изследовател има да каже. Изследването изисква отвореното око на ясновидеца; признаването на съобщенията изисква здраво чувство за истина; естествено, безпристрастно чувство, незамъглено от предразсъдъци, и естествена рационалност. Следователно е изключително важно да разбираме изучаването на душата, наблюдението на душата, в смисъла на това духовно изследване, когато в следващите лекции първо обсъждаме някои свойства на душата, които са от интерес за човечеството. Точно както само някой, който придобива необходимите умения, може да изследва водород, кислород и други химични елементи, така и само някой, чието духовно око е отворено, може да надникне в това какво е духовният живот. За да изследва душата, човек трябва да може да прави наблюдения, така да се каже, в рамките на субстанцията на душата. Не бива обаче да гледаме на душата като на нещо неопределено и мъгляво, в което се вихрят чувства, мисли и волеви импулси, а по-скоро трябва отново да се запознаем, в общи линии, с казаното в предишни лекции тук по същата тема.

Начинът, по който гледаме на човешките същества, ги разкрива като далеч по-сложни същества, отколкото предполага външната наука. Това, което външното физическо наблюдение разкрива за човешките същества, е за духовната наука само една част от човешката природа: външното физическо тяло, което хората споделят с всички минерали в нашата среда. В това тяло преобладават същите закони.

Същите вещества действат тук, както и във външния, минерално-физически свят. Но отвъд това, в духовната наука ние разпознаваме, не само чрез логическо заключение, но и чрез наблюдение, втори член на човешката природа: това, което наричаме етерно тяло или жизнено тяло. Днес можем само да скицираме това разделение на човешката природа, защото нашата задача сега е съвсем различна; тя трябва да се изгради върху познанието за това разделение на човешката природа. Човешките същества не споделят етерното тяло или жизненото тяло с това, което е физическо и минерално в тяхната среда, а с всичко, което е живо. Казах, че всеки, който е станал духовен изследовател, който е направил душата инструмент за гледане в духовните светове, познава това етерно тяло или жизнено тяло от пряко наблюдение. Но дори и безпристрастното чувство за истината, ако не е помрачено от днешните предразсъдъци, може да разпознае това етерно тяло или жизнено тяло. Защото нека разгледаме физическото тяло: то притежава в себе си същите физични, химични закони като външния физико-минерален свят. Кога ни се разкриват тези физични закони? Те се разкриват, когато човек се изправи срещу нас без живот. Когато човек е преминал през портата на смъртта, там виждаме кои закони са присъщи на физическото тяло. Това са законите, които разграждат тялото, които го управляват по съвсем различен начин от този, по който се управлява между раждането и смъртта. Същите тези закони винаги присъстват и във физическото човешко тяло. Фактът, че то не ги следва, е защото в рамките на този физически човек...

Етерното или жизненото тяло е борец между раждането и смъртта срещу разпадането на физическото тяло.

След това разграничаваме трети член на човешката природа: носителя на удоволствие и болка, на радост и скръб, на импулси, желания и страсти – на всичко, което по същество наричаме психично; но носителя, а не самата психична сфера. Човешките същества споделят това с всички същества около тях, които притежават някаква форма на съзнание, включително животните. Наричаме този трети член на човешката природа астрално или съзнателно тяло. И с това сме изчерпали това, което наричаме физическо тяло на човешките същества. Това физическо тяло на човешките същества има три члена: физическо тяло, етерно или жизнено тяло и астрално или съзнателно тяло. В рамките на тези три члена ние разпознаваме в човешките същества това, което ги прави корона на земното творение, качество, което те не споделят с нищо друго. Често е било посочвано, че езикът ни съдържа нещо в една-единствена, малка дума, което ни води директно към онзи вътрешен аспект на човечеството, чрез който той е короната на земното творение. Всеки букет цветя може да се нарече букет цветя, всеки часовник – часовник, всяко бюро – бюро, всеки стол – стол, всеки пламък – пламък. Но има едно нещо, което никога не може да достигне до ушите ни като име, ако то означава нещо за нас, нещо, което трябва да извира от самите нас, за да означава нещо за нас. Това е, което се изразява с малкото име „аз“. Помислете за това –

Помислете дали думата „аз“ може да резонира в ухото ви отвън, ако се отнася до вас самите. Ако искате да се наречете „аз“, тогава това „аз“ трябва да произлиза от вас и да бъде обозначение за най-съкровено ви същество. Следователно, великите религии и миогледи винаги са виждали в това име „неизразимото име“ на това, което не може да бъде описано отвън; и с това обозначение „аз“ ние стоим пред онази най-съкровена същност на човечеството, която може да бъде наречена божественият член вътре. Това не прави човечеството бог. Точно както не правим капката, която вземаме от морето, в морето, когато казваме, че е от същата субстанция като цялото море; точно както не правим „аз“-а бог, когато казваме, че е от същата субстанция и същност като божественото, което пулсира и прониква в света.

Чрез това присъщо вътрешно същество човекът е подвластен на онова явление на света, което духовната наука приема сериозно и счита за реално в най-пълния смисъл на думата; онова явление, чието само име очарова съвременния човек, но което духовната наука приема сериозно и честно по отношение на човека. Това е фактът на живота, който описваме с думата „развитие“. Колко е очарователна тази дума за съвременния човек, когато се отнася до по-нисшите живи същества, които постепенно са се развили до по-високи нива; колко е очарователно, когато може да се каже, че самият човек се е развил от по-нисшите форми на съществуване до сегашната си висота! Духовната наука приема това...

Думата „развитие“ се приема много сериозно, особено по отношение на човечеството. Тя насочва вниманието към факта, че като самоосъзнато същество, същество с вътрешна дейност, произтичаща от неговия център, човечеството трябва да прегърне „развитието“ не просто като погледне навън към света и каже: „Там несъвършеното се развива в нещо по-съвършено“, а по-скоро: тъй като човечеството е поставено в него като активно същество, то самото трябва да претърпи развитие. Не можем да останем с концепцията за развитие пред лицето на това, което се е появило, но трябва да сме наясно, че човечеството трябва да претърпи развитие; че трябва да премине през етапа на развитие, който е достигнало, отвъд себе си; че трябва постоянно да развива нови сили, че трябва да става все по-съвършено.

Хуманитарните науки сега достигат до съответстваща концепция за развитие по отношение на човешката природа, като се стремят да защитят твърдение, което вече е било предложено за друга област не толкова отдавна и което хуманитарните науки сега се стремят да защитят за по-висша област в същия стил. Хората обикновено не вземат предвид, че в началото на 17-ти век не само лаиците, но и учените са вярвали, че по-нисшите животни просто са се развили от речна кал. Това се основава на неточни наблюдения; и великият натуралист *Франческо Реди* е този, който за първи път излага твърдението през 17-ти век: Живите същества могат да произлязат само от живи същества. Имайте предвид, че това твърдение е цитирано тук с всички ограничения, както се разбира днес. Разбира се, вярно е, че днес никой не вярва, че...

Не е вярно, че някакво по-нисше животно, например земен червей, може да израсне от речна кал; това е неточно наблюдение. За да се развие земен червей, трябва да присъства зародиш на земен червей. Въпреки това, през 17-ти век Франческо Реди само на косъм избегнал съдбата на *Джордано Бруно*. Защото с това твърдение той се превърнал в страховит еретик. Днес не е прието да се отнасяме с еретиците така, както са били тогава, поне не във всички части на света; вместо това е станало модерно нещо друго. Тези, които днес казват нещо, което веднага противоречи на вярванията на онези, които в своята арогантност вярват, че са достигнали върха на всички миогледи, се считат за фантазьори, за мечтатели, ако не и за нещо по-лошо. Това е съвременната форма на инквизиция в нашите региони. Така да бъде. Но това, което ще се случи с всеки, който твърди, по отношение на явленията във висшите сфери, точно както Франческо Реди е правил в по-нисшите сфери, е това, което духовната наука прави с твърдението на Реди. Точно както той е защитавал предложението: Живите същества могат да произлязат само от живи същества! – така и духовната наука е защитавала твърдението: Духовното и психическото могат да възникнат само от духовното и психическото! И нищо друго освен следствие от това твърдение не е това, което днес често се осмива като продукт на диво въображение: законът за прераждането. Много хора все още вярват днес, когато виждат какво се развива от физическото тяло като духовно и психическо още от първия ден на раждането, когато виждат как все по-определени черти се очертават от първоначалната, размазана физиономия, как движенията стават все по-индивидуални, как

все повече и повече способности - те вярват, че това е следствие от физически дадено като баща, майка, баба и дядо, накратко, като физическа родословна линия.

Това е неточно наблюдение, точно както е било неточно наблюдение, когато хората са вярвали, че земните червеи и други по-нисши същества са произлезли от кал. Само защото не можем да проследим сегашното си сетивно възприятие до духовно-психическата сфера, от която се е развило това, което сега възприемаме като духовно-психично, ние погрешно приемаме това, което приписваме на физическите закони на наследствеността, за нещо, изникващо от тъмния корем на физическото. В духовната наука ние поглеждаме назад към предишни земни животи, в които човечеството е положило основите за способностите, които сега се проявяват в това въплъщение. И разглеждаме настоящия живот между раждането и смъртта като нова причина за бъдещите земни животи. Духовно-психическият живот възниква само от духовно-психическия живот. Няма да е далеч времето, когато това твърдение ще бъде толкова очевидна истина, колкото е твърдението на Франческо Реди – че животът може да произлезе само от живота – от 17-ти век насам. Това твърдение на Франческо Реди обаче е от ограничен интерес; но твърдението, което духовната наука трябва да отстоява днес – че духовното и психическото се развиват от духовното и психическото – че човекът не живее веднъж, а в повтарящи се земни животи и че всеки земен живот е резултат от предишни земни животи и отправна точка на множество последващи животи – това твърдение е от интерес за всяко човешко същество. Цялото доверие на Ле-

Бенс, цялата ни сигурност в работата, решението на всички загадки, пред които сме изправени, зависи от това осъзнаване. Човечеството ще черпи все повече сила от това осъзнаване за цялото си съществуване, увереност и надежда за това, което ще окаже влияние върху бъдещето. Следователно тези твърдения са от интерес за всички.

Какво тогава действа от съществуване в съществуване, това, което е започнало в предишни земни животи и което се вие през всички земни животи? Това е човешкото „аз“, което в нашия език е обозначено с това име, неизразимо за външните същества. Човешкото „аз“ преминава от живот в живот и по този начин, преминавайки от живот в живот, то осъществява своето развитие.

Как се случва това развитие? Това развитие се случва, защото трите по-нисши члена на човешката природа са под въздействието на егото. Това са астралното тяло, носител на удоволствие и болка, радост и скръб, инстинкт, желание и страст. Нека разгледаме човек на по-ниско ниво, чието его е положило малко усилия за пречистване на астралното тяло: неговото его следва инстинктите, желанията и страстите като роб. Ако сравним такъв човек с друг, по-високо ниво човек, чието его е работило върху астралното тяло до такава степен, че е трансформирало по-нисшите инстинкти, желания и страсти в морални идеали, в етични съждения, тогава имаме, на първо място, първоначална картина на работата на егото върху астралното тяло на човешкото същество.

По този начин виждаме как Азът работи отвътре върху външните слоеве на човешкото същество, първоначално върху астралния слой.

т.е. върху съзнателната обвивка. Следователно можем да кажем: Във всеки човек, който стои пред нас днес, можем да различим това, което, така да се каже, му е дадено в съществуване без неговото усилие - онази част от астралното тяло, върху която егото все още не е работило, и онази част, която егото вече е трансформирало съзнателно. Ние наричаме тази част от астралното тяло, която егото вече е трансформирало, духовно „аз“ или Манас. Тогава егото може да става все по-силно и по-силно и тогава то трансформира и етерното или жизненото тяло. Това, което егото е трансформирало в етерното или жизненото тяло, ние наричаме жизнен дух. И когато егото става все по-силно, така че да придобие силата да действа трансформиращо дори във физическото тяло, ние наричаме частта от физическото тяло, която тогава е била трансформирана, но която не може да се види с обикновени очи, защото е свръхсетивна, истинския духовен човек.

Ето как виждаме как протича развитието. Външните части на човек, които е придобил без собствени усилия, се трансформират от самия него.

Дотук говорихме за съзнателната трансформация на астралното тяло. Но преди егото да стане способно да работи толкова съзнателно, то вече е работило несъзнателно – или по-скоро подсъзнателно – върху трите си външни члена от незапомнени времена; и преди всичко върху астралното тяло, носител на удоволствие и болка, на радост и скръб, на импулси, желания и страсти. И частта от астралното тяло, която егото несъзнателно е трансформирало, частта, която ние следователно вече носим в себе си днес като трансформирано астрално тяло, е това, което наричаме

Разглеждаме първия психически член на човешкото същество, сетивната душа. По този начин, егото живее в човешкото същество и преди човешкото същество да е достигнало точката на съзнание, където може съзнателно да трансформира своите импулси, желания и т.н., то е създало сетивната душа в астралното тяло. В етерното или жизненото тяло, егото, без да е в състояние да работи съзнателно, е създало в предсъзнателно състояние това, което наричаме интелектуална или емоционална душа. Отново, във физическото тяло, егото е създало органа на вътрешен душевен член, който наричаме съзнателна душа. По този начин трябва да разграничим три душевни члена, в които егото действа в човешкото същество: сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа. За духовната наука човешката душа не е нещо неясно или мъгляво, а по-скоро вътрешен член на човешкото същество, състоящ се от сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа.

Сега, тъй като всички тези съображения се отнасят до тези три члена на душата и работата на егото в тях, нека помислим как можем да си изградим представа за това какво представляват тези три члена на душата, как ни се струват. Духовният изследовател ги познава от пряка интуиция; но можем да си изградим представа за тях и чрез разума. Например, трябва само да си представим: розата е пред нас. Ние я възприемаме. Докато я възприемаме, получаваме впечатление отвън. Наричаме това възприятие на розата. В този момент...

Сега, когато отместим погледа си от розата, ние запазваме вътрешен образ за нея. Остава нещо, което можем да носим със себе си, образ на розата. Трябва да правим разлика между тези два момента: момента, в който сме изправени пред розата, и момента, в който можем да носим образа на розата със себе си във въображението си, като вътрешно притежание на душата, дори без розата да е пред нас. Необходимо е да се подчертае този последен момент, защото философията на 19-ти век е породила най-невероятните идеи именно в тази област. Достатъчно е да си спомним философията на *Шопенбауер*, чието първо твърдение е: „Светът е моето представяне“. Човек трябва само да разбере ясно какво е възприятие и какво е представяне. Представянето се различава от възприятието. Мислещият човек може да види това, ако просто разгледа образа на много горещо, ужасно горещо парче стомана, например парче стомана с определена температура в Целзий. Това се различава, ако му позволим да съществува само във въображението ни, от стоманата на възприятието. Стоманата на възприятието, в нашия случай, гори; Въображаемата стомана не гори, независимо колко гореща е въображаема. За възприятието трябва да влезем в съответствие с външния свят; въображението е притежание на душата. Можем да прокараме точна граница между това, което преживяваме вътрешно, и външния свят. В момента, в който започнем да преживяваме вътрешно, това, което наричаме чувствителна душа, започва да се разграничава от това, което е чувствителното тяло, което например ни посредничи за възприятието, което ни прави възможно да възприемаме—

Те могат да възприемат цвета на розата. По този начин, в сетивната душа се намират представите, но също и всичко, което можем да наречем наши симпатии и антипатии, нашите чувства, нашите усещания, които изпитваме към нещата. Ако наречем розата красива, тогава това вътрешно преживяване е притежание на сетивната душа. Който не иска да прави разлика между възприятие и представяне, вътрешното притежание на представянето, което е вкоренено в сетивната душа, трябва да осъзнае, че една сияйна, истинска стомана гори, но една въображаема не. Когато веднъж казах това, ми казаха: Да, някой би могъл да си даде толкова живо внушение, че например, ако само си помисли за лимонада, той вече има вкус на лимонада, така че не можем съвсем да различим между вътрешно преживяване и външния свят. Отговорих му: Със сигурност е възможно някой да стигне дотам, че може би да си представи вкуса на лимонада без никаква външна лимонада; Но дали тази въображаема лимонада действително ще утоли жаждата му е друг въпрос. Човек със сигурност може да определи границата между това, което е наистина външно, и това, което се преживява вътрешно. Точно там, където започва вътрешното преживяване, там започва и сетивната душа, за разлика от сетивното тяло.

Една по-висша връзка, установена сега чрез работата на егото върху етерното тяло, е това, което наричаме интелектуална или емоционална душа. В лекцията за „Мисията на Истината“ ще говорим за тази интелектуална или емоционална душа, точно както днес говорим конкретно за сетивната душа.

Трябва . Чрез интелектуалната или емоционалната душа човек преживява не просто нещо, което е стимулирано и носено от външния свят, а по-скоро чрез нея човек преживява в себе си това, което може да преживее въз основа на външния свят, но само ако, така да се каже, продължи външната стимулация в себе си. Ако не само правим външни възприятия и им позволяваме да се съживят в нашата сетивна душа, но и ако размишляваме върху тях, ако им се отдадем, ако преживяваме по-нататък, тогава те се натрупват, тогава те се оформят за нас в мисли, в преценки, в цялото съдържание на нашия ум. Това, което преживяваме вътрешно, просто защото душата ни продължава да живее от стимулите на външния свят, това наричаме интелектуална или емоционална душа.

След това имаме трети аспект, а именно, че егото, във физическото тяло, е създадо органите, за да излезе отново от себе си и да обедини отново преживяното – преценки, понятия и идеи – с външния свят. Когато егото развие този трети аспект в душата, ние го наричаме съзнателна душа, защото душата не просто има преживявания, основани на външни стимули, а по-скоро трансформира преживяваното вътрешно в знание за външния свят. Когато оформим чувствата, които изпитваме в себе си, по такъв начин, че те да ни просветляват за съдържанието на света, тогава съдържанието на нашите мисли, преценки и емоции се превръща в знание за външния свят. Говорим за съзнателна душа, чрез която проумяваме мистериите на външния свят; говорим за съзнателна душа, чрез която ние сме познаващи, възприемащи същества.

Именно Егото обаче работи непрестанно в тези три члена на човешката душа: сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа. И колкото повече работи то, освобождавайки вътрешно обвързани сили, толкова по-способни прави тези три члена на душата, толкова по-нататък човекът напредва в своето развитие. Егото е агентът, активното същество, чрез което човекът може не само да разпознае развитието, но и да го осъществи; чрез което те напредват, все напред и напред, така че по-ранните им превъплъщения са показали, че тези три члена на душата са вътрешно несъвършени, и с всеки нов живот съдържанието, животът на сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа става все по-богат и по-богат, все по-всеобхватен и всеобхватен. Това е човешкото развитие от живот на живот, работата на егото, преди всичко, върху трите члена на душата: сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа. По този начин егото трябва да е наясно, че самото то представлява един вид „нож с две остриета“. О, това човешко его, то е, от една страна, онази част от човешката природа, чрез която единствено можем да бъдем истински хора в най-истинския смисъл на думата. Бихме били същества, така да се каже, неактивно слети с външния свят, ако няхахме този център. Нашите понятия и идеи трябва да се съдържат в този център; все повече и повече понятия и идеи трябва да преживяват себе си в това его; трябва да получаваме все по-богато емоционално съдържание и все по-богата стимулация от външния свят. Ние сме толкова по-човечни, колкото по-пълноценни, колкото по-богати, колкото...

Колкото по-цялостно става това наше „аз“, толкова повече то трябва да се обогатява през различните си житейски преживявания, превръщайки се в център, чрез който индивидът не само се интегрира във външния свят, но и действа като катализатор. Колкото повече усещаме, че в основата на „аз“-а се крие богат набор от импулси, толкова по-човечен е човек. Колкото повече излъчват те своята уникалност, колкото повече са погълнали, толкова по-човечен е той. Колкото по-богато е „аз“, толкова по-съвършен е човекът като човешко същество.

Това е едната страна на Аз-а, която ни налага задължението за развитие да направим всичко възможно, за да го направим възможно най-богат и многостранен. Но има и обратна страна на този напредък на Аз-а към все по-богато и пълноценно съдържание. Това е, което наричаме егоизъм или егоизъм. Ако човек приеме думата егоизъм или егоизъм просто като лозунг и каже, че трябва да стане безкористен, тогава това, разбира се, би било лошо, точно както всяко използване на лозунг като лозунг е лошо. Задачата на човешките същества наистина е да се правят все по-богати; това не е същото като да станеш егоист, когато това обогатяване на Аз-а е свързано с втвърдяването на Аз-а навътре, със затварянето му от обогатяването. Докато човек може да става все по-богат, той едновременно губи връзката си със света и обогатяването му би означавало, че светът и той не биха могли да му дадат нищо повече, че в крайна сметка ще загине, защото, стремейки се да обогати Аз-а си, той задържа всичко в себе си и по този начин губи връзката си със света.

човечеството едновременно би обедняло. Егоизмът обеднява и опустошава индивида. По този начин егото е нож с две остриета, работещ върху трите члена на душата. От една страна, то трябва да работи по такъв начин, че да става все по-богато, все по-пълноценно и по-пълноценно развито, превръщайки се в мощен център, от който може да се излъчва много; но също така трябва да приведе всичко, което поглъща, в хармония с това, което живее в неговата среда. То трябва, точно до степента, в която се развива вътрешно, едновременно да надхвърли себе си, сливайки се с цялото съществуване. То трябва да се превърне в самодостатъчно цяло и, от друга страна, да стане безкористно. Само когато егото работи към тези два привидно противоречиви аспекта, обогатявайки се все повече и повече, като едновременно с това става безкористно, човешкото развитие може да напредва по такъв начин, че да се развива към собственото си удовлетворение и към спасението и напредъка на съществуването. Егото трябва да работи върху всеки от трите члена на душата по такъв начин, че човешкото развитие да се взема предвид и в двете посоки.

Сега, когато човешкото его работи върху трите члена на душата, то самото постепенно се пробужда. Защото целият живот е процес на развитие; и виждаме, че различните членове на човешката душа са развити в различна степен при съвременните хора. Сетивната душа е най-силно развита. И в тази сетивна душа се крие всичко, което се преживява вътрешно: удоволствие и скръб, радост и болка, импулси, желания и страсти.

Всички настроения и афекти, това, което се пробужда в душата под пряко стимулиране от света на възприятията. На определени подчинени етапи на развитие, човешкото същество преживява това, така да се каже, тъпо в своята сетивна душа. Там егото все още не се е пробудило за пълно съществуване. Едва когато душевният живот продължава в себе си, когато човешкото същество работи в себе си, егото става все по-ясно и по-ясно, тогава то става все по-осъзнато за себе си . По същество, доколкото сетивната душа се пробужда, егото е нещо, което се лута тъпо. Егото става все по-ясно само когато човешкото същество се развива в по-богат живот в интелектуалната душа; и егото се проявява най-ясно, когато се разграничава от външния свят в съзнателната душа, когато човешкото същество става знаещо същество и се разграничава като его от външния свят. Това е възможно само в съзнателната душа. По този начин имаме егото, което се лута тъпо в сетивната душа. Вътре в него са вълните от удоволствие и болка, от радост и скръб; там аз-ът едва може да бъде възприеман, защото е пометен от този прилив на афекти и страсти и т.н. Едва когато Азът започне да развива интелектуалната душа в ясно определени понятия и идеи, когато стигне до ясни преценки, едва тогава той става все по-пълнен и по-ясен в себе си и става най-ясен само в съзнателната душа. Затова трябва да кажем: Човекът трябва да се образова чрез себе си, човекът трябва да има възможността да се развива напред чрез себе си; но този Аз се пробужда в състояние, в което все още е напълно отдаден на вълните, които са именно това, което съставлява удоволствието и болката, радостта и скръбта.

и болката, като импулси, желания и страсти в тази сетивна душа. Има ли сега нещо в тази сетивна душа, което може по определен начин да бъде възпитател на човешкото същество, тъй като егото е все още непохватно? Ще видим как нещо се завладява в интелектуалната душа, което позволява на егото да вземе собственото си образование в свои ръце. Това все още не е налице в сетивната душа. Там то трябва да бъде ръководено от това, което се завладява в сетивната душа без нейно участие. Една сила, един елемент от сетивната душа, днес ще бъде подчертан и разгледан в неговото значение, в неговата мисия за образование на егото, от две гледни точки. И това е, което може би може да причини най-голямо обидно събитие в този контекст: това, което наричаме гняв. Гневът принадлежи към това, което възниква в сетивната душа, в която егото все още мърмори тъпо. Или стоим в самосъзнателна връзка с някакво същество във външния свят, срещу което горим от гняв заради действията му? Нека разгледаме разликата между двама души, които са, да речем, възпитатели. Човек е вече толкова спокоен, че е достигнал до ясни вътрешни преценки. Той вижда с пълно спокойствие какво извършва неговият ученик като злодеяние, защото емоционалната му душа е достигнала пълното си развитие. И съзнателната му душа също спокойно наблюдава грешките на детето си и може, ако е необходимо, да измисли подходящо наказание. Без никаква страст да го обзема, той пристъпва към съответното наказание, което се отмерва според принципите на етичната преценка, на педагогическата преценка, на подходящото-

Мярката е прегрешението на детето. Различно е за възпитателя, който все още не е развил егото си до степен да остане спокоен, който все още не е постигнал вътрешна яснота, който не може да си представи какво трябва да се случи, когато детето е направило това или онова; той обаче може да гори от гняв заради неправомерното му поведение. Винаги ли този гняв е неподходящ за събитието във външния свят? Не, не винаги е. И това е, за което трябва да се придържаме здраво. В известен смисъл мъдростта на нашето развитие е предвидила, че преди да сме способни да открием, с нашата преценка, основана на разум и съзнание, какво е подходящо за събитие във външния свят, чувството, емоцията, ни завладява. Нещо възниква в нашата сетивна душа като следствие от действието във външния свят. Все още не сме достатъчно зрели, за да открием, чрез преценка, какво е подходящо за външния свят; ние обаче сме способни да реагираме в нашата сетивна душа, въз основа на сбора от нашите усещания, на това, което ни се изправя от околната среда.

От всичко, което преживява разумната душа, гневът се откроява. Той е предвестник на това, което предстои. Първо, ние съдим за събитие във външния свят въз основа на нашия гняв; след това, като несъзнателно се учим да не се съгласяваме с това, което не би трябвало да бъде – учейки се несъзнателно чрез гняв – ние ставаме все по-зрели чрез тази сама преценка, ставайки все по-готови за просветлена преценка във висшата душа. По този начин, гневът е, в известен смисъл, възпитател на човечеството. Той съществува като вътрешно преживяване, преди да сме достатъчно зрели, за да направим просветлена преценка за това, което...

Не бива да бъде така. Затова трябва да вземем предвид онзи гняв, който обзема младия човек с неговата все още незряла преценка, който все още не може да си изгради спокойно мнение, но който може да гори от гняв, когато види несправедливост или глупост в обкръжението си, които не отговарят на неговия идеал. И тогава с право говорим за благороден гняв. Този гняв е тъпа преценка, изречена в чувствителната душа, преди да сме достатъчно зрели, за да съдим с ясна яснота. Всъщност гневът е възпитателят на тази ясна яснота. Защото никой не е по-добре воден до самоуверена преценка от онзи, който от древно благородно разположение се е развил по такъв начин, че е бил способен да гори с благороден гняв към неблагородното, неморалното, глупавото. А гневът има мисията да издигне човешкото его до по-висши сфери. Това е неговата мисия. Той е учител вътре в нас. Преди да можем да се ръководим, преди да можем да съдим с ясна яснота, Той ни води в това, което вече знаем. Разбира се, всичко в човешките същества трябва да може да се дегенерира, тъй като те са предназначени да станат свободни същества. Следователно, това, което може да ги възпита към свобода и независима преценка, може да се изроди. Гневът може да се изроди в ярост, така че да се задоволи и най-лошият егоизъм. Но така трябва да бъде, ако човешките същества искат да се развиват към свобода. Не бива обаче да се пренебрегва, че това, което може да се превърне в зло, където се появява в истинския си смисъл, може да има самата мисия да движи човечеството напред. Тъй като хората могат да превърнат доброто в зло, това, което се развива като качество в добрия смисъл, става именно собственост на човечеството.

Мога да бъде заимствано аз. Следователно, гневът трябва да се разбира като зората на онова, което може да издигне човека до спокойствие.

Но този гняв, макар че от една страна е възпитател на Аз-а, от друга страна е и това, което забележително ни показва, че той култивира другото качество на Аз-а: безкористността на Аз-а. Какво излиза от този Аз, когато гневът ни обземе пред лицето на несправедливо или глупаво деяние в заобикалящата ни среда? Нека се изправим пред такъв факт: гневът ни обзема. Има нещо в нас, което говори различно от това, което е пред нас. Фактът на гнева се изразява по такъв начин, че има нещо в нас, което се противопоставя на външния свят; тоест, гневът се обявява; Аз-ът иска да се увери във връзка с това, което е навън. Тук се призовава пълнотата на Аз-а. Ако видим глупост или несправедливост и не можем да се разпалим от благороден гняв, тогава външният свят ще ни подмине безразлично с тези факти; тоест, ние щяхме да се слеем с външния свят, нямаше да усетим жилото на собственото си его; нямаше да възприемем егото в неговото разгръщане. Гневът обаче го събужда, призовава го, за да може да се изправи срещу външния свят. Но от друга страна, гневът култивира и другия аспект на егото: безкористността. Ако този гняв е това, което можем да наречем благороден гняв, тогава той действа по такъв начин, че където и да изпитва гняв, едновременно с това има приглушаване на чувството му за себе си. Това е нещо като духовна безсилност, която се събужда в нас чрез гняв, ако не му се поддадем в ярост.

Когато изпълним душата си с този гняв, възниква нещо подобно на духовно безсилие; егото става все по-тъпо и по-тъпо. Като се сблъсква с външния свят, то едновременно се самоунищожава. Чрез интензивността на потиснатия гняв човек едновременно развива безкористност. И двата аспекта на егото се развиват чрез гнева. Мисията на гнева е да събуди индивидуализма в нас и в същото време този индивидуализъм се трансформира в безкористност. Тези, които изпитват гняв в себе си, изпитват нещо, което популярното въображение прекрасно изобразява. Може би всички сте запознати с разговорния израз „да бъдеш отровен“. Да бъдеш гневен се нарича „отравяне“, защото нашето популярно въображение чудесно улавя точно този аспект от подобни учения, който науката понякога не може да схване. Гневът, който гризе душата, е отрова, тоест нещо, което потиска индивидуализма на егото. Като казваме „той се излива“, човек посочва този друг метод за *подхранване* на гняв, култивирането на безкористност. Следователно, гневът наистина е нещо, което според тези два аспекта на човешкото образование има мисия и виждаме как той се превръща в предвестник на нашата независимост и безкористност, стига егото да не може да се намеси в собственото си образование. Бихме се разпаднали, ако всичко около нас остане безразлично, ако все още не бяхме способни да формираме съставена преценка. Не бихме станали безкористни, а по-скоро зависими в негативен смисъл, без самосъзнание, ако не преди да сме развили егото си до нивото на ясна, просветлена преценка.

Можем да станем независими чрез гняв, именно там, където външният свят не е съизмерим с нашето вътрешно „аз“. А за хуманитарния учен този гняв е наистина зора за нещо съвсем различно.

Всеки, който наблюдава живота, ще види, че този, който не може да гори от благороден гняв срещу несправедливост или глупост, никога не може да постигне истинска нежност и любов. Ако наблюдавате живота, ще видите, че този, който, стига да се нуждае от това да се развива по такъв начин, че да гори от благороден гняв срещу несправедливост или глупост, също така развива, в най-истинския смисъл, онова сърце, изпълнено с любов, което върши добро от любов. Любовта и нежността са другата страна на благородния гняв. Преодоляването на гнева, пречистеният гняв, се превръща в любов и нежност. Рядко се среща любяща ръка в света, която да не е била способна в определени моменти да стиска юмрук срещу това, което може да се почувства в благородния гняв срещу несправедливост или глупост. Това са неща, които принадлежат едно към друго.

В една клиширана теософия може да се каже: Да, човек трябва да преодолее страстите си. Той трябва да ги пречисти и очисти. „Преодоляването“ не означава да заобикаля нещо, да го избягва. Това е особена жертва, която някои са готови да направят, опитвайки се да се отърват от страстната си природа, като го заобикалят, избягват го. Човек може да жертва само това, което вече притежава; а това, което не притежава, не може да жертва. Само този, който пръв е успял да бъде погълнат от гняв, може да преодолее гнева; защото само тогава

трябва да притежава това, което е предопределен да преодолее. Не може просто да го заобиколи; по-скоро трябва да трансформира тези качества в себе си. Но за да се случи това, те първо трябва да са налице.

Когато трансформираме гнева, когато се издигнем от това, което свети като благороден гняв в сетивната душа , към интелектуалната и съзнателна душа, тогава от гнева ще се развият любов, нежност и благославяща ръка.

Трансформираният гняв е любов в живота. Това ни казва реалността . Следователно, гневът, който се проявява по премерен начин в живота, има мисията да води човечеството към любов; можем да го наречем възпитател на любовта. И не е без основание това, което се появява в света като нещо неопределено, произтичащо от мъдростта на света, уравновесяващо това, което не би трябвало да бъде, да се нарича „божествен гняв“ за разлика от „божествената любов“. Но ние също така знаем, че тези две неща принадлежат едно към друго, че едното не може да съществува без другото. В живота тези неща се обуславят и определят взаимно.

Сега виждаме как изкуството, поезията, където тя нараства по значение, ни разкрива какво е първичната мъдрост. И както можем да покажем, когато говорим за мисията на истината, как *Гьоте*, в едно от най-великите си стихотворения – дори и външно да ни се струва малко – в своята „Пандора“, ясно изразява какво е мислил за мисията на истината, така можем да видим, макар и не толкова ясно, колкото там, как в една монументална световна поема, в „Окованият Прометей“ на *Ахил* , ни изправя, така да се каже, световноисторическият феномен на гнева.

Вероятно сте запознати със съдържанието на мита, който е в основата на драмата на Есхил. Прометей е потомък на древните титани, които са заменили първото поколение богове, което гръцките митове поставят в развитието на земята и човечеството. Уран и Гея са тези, които принадлежат към първото поколение богове. Уран е наследен от Кронос или Сатурн. След това, от своя страна, титаните са свалени от третото поколение богове, чийто водач е Зевс. Прометей е потомък на титаните; той обаче се е борил заедно със Зевс срещу тях, така че в известен смисъл може да се нарече приятел на Зевс; но той е само частичен приятел на Зевс. Когато Зевс поема управлението на земята, продължава митът, човечеството е достигнало точка, в която е навлязло в различна фаза, а древните способности, които хората от първобитните времена са притежавали, стават все по-скучни и неефективни. Зевс искал да унищожи човечеството, да доведе друга раса на Земята. Но Прометей решил да направи възможно по-нататъшното развитие на човечеството. Прометей дал на човечеството способността да говори, да разбира външния свят, да пише и накрая също да използва огън, за да може човечеството да се издигне отново от упадъка си чрез използването на писменост и език, чрез използването на огън.

Сега, всичко, което е представено като дар на човечеството от Прометей, е свързано, ако разгледаме въпроса по-задълбочено, с човешкото аз. И ако разбираме правилно гръцкия мит, трябва да кажем: Зевс ни е представен там като

Божествена сила, която оживява и одухотворява онези хора, в които егото все още не е намерило израз. Ако се върнем назад в развитието на нашата Земя, ще открием човечество, в което егото все още се лута в себе си. Това его е трябвало да придобие специални способности, за да се образова. Даровете, които Зевс първоначално е могъл да даде, не са били подходящи за по-нататъшното развитие на човечеството. Що се отнася до астралното тяло, що се отнася до това, което съществува в човечеството без егото, Зевс е даващият, донорът. Той е решил да унищожи човечеството, защото е бил неспособен да доведе егото до развитие. Прометей, с всички дарове, които дава, носи способността да се образова човек спрямо егото.

Това е по-дълбокият смисъл на този мит. Прометей е този, който прави възможно човечеството да се съсредоточи върху себе си, да направи себе си все по-богат и по-пълноценен. Именно това е било разбирано в Гърция като дар на Прометей: способността на човек да става все по-богат, все по-пълноценен.

Но току-що видяхме днес, че ако егото развиваше само това едно качество, то в крайна сметка би обедняло, защото би се изолирало от външния свят. Това е само един аспект на егото: да става все по-богато. Тогава егото трябва да изрази това съдържание, трябва да се хармонизира с цялата си среда, ако не иска да обеднее. Прометей можеше да донесе на човечеството само единствения дар, който правеше егото все по-пълно, все по-богато на съдържание. Правейки това, Прометей трябваше да предизвика именно онези сили, които от целия свят...

Тенденцията е да се подчини егото по правилния начин, за да може то да стане безкористно, за да може да развие и другата си страна. Това, което гневът всъщност прави в индивида – от една страна, че обръща егото към себе си, че кара жилото да поникне от него, което го настройва срещу целия свят – и какво прави гневът, от друга страна, като едновременно с това подчинява егото, така че човекът, чрез този афект, така да се каже, интернализира гнева, егото става по-тъпо – това е изобразено в световната история в борбата между Прометей и Зевс. Прометей дава на егото способностите, чрез които то става все по-богато. Това, което Зевс сега трябва да направи, е да действа по същия начин, по който гневът действа в индивида. Следователно, над това, което Прометей прави, се надига гневът на Зевс и угасва силата на егото в Прометей. Легендата продължава, че Прометей е наказан от Зевс за деянието си, защото е преждевременно придвижил човечеството в развитието на егото. Той е окован за скала. Това, което това човешко его понася, оковано за скалата, вътрешният смут, който изпитва, е толкова великолепно изразено в поезията на Ахил.

Така виждаме представителя на човешкото его, покорен от гнева на Зевс . Точно както индивидуалното човешко его е покорено, обърнато навътре, когато крие този гняв в себе си, тъй като по този начин е сведено до правилната му мярка, така и Прометей е окован от гнева на Зевс, тоест, върнат до правилната му мярка в дейността си. Докато гневът залива индивидуалната душа, егото е оковано –

Азът е обвързан, когато иска да се изрази напълно в своето его. Точно както е окован, когато гневът потиска самосъзнанието, така и егото на Прометей е оковано за скалата. Това е отличителната черта на всеобхватния мит: че той представя такива всеобхватни истини, които се отнасят както за индивида, така и за цялото човечество, в силни образи. Това е отличителната черта на мита: че позволява на хората да съзерцават в образи това, което е предназначено да бъде преживяно в собствената им душа. И така, ние гледаме към Прометей, окован за Кавказката скала, и виждаме в него представител на човешкото его, което иска да се движи напред, докато все още мрачно се рови в чувствителната душа, и което е оковано, за да не може да се развихри безкрайно.

И след това чуваме по-нататък как Прометей знае, че Зевс ще трябва да замълчи от гнева си, когато бъде свален от сина на смъртен. Това, което се ражда от смъртен, ще замени Зевс в неговото управление. От смъртния човек ще се роди - точно както егото се освобождава чрез мисията на гнева на по-ниско ниво - егото на по-високо ниво, безсмъртното его. На по-високо ниво, безсмъртната душа ще се роди от смъртния човек. И точно както Прометей гледа към този, който ще замени управлението на Зевс, управлението на онзи бог, който може да излее гняв върху Прометей, тоест върху човешкото его, така че това его да не надхвърли себе си безмерно, точно както Зевс е заменен от Христос Исус, така и индивидуалното его, което е обвързано от гняв, ще бъде преобразено -

Гневът се трансформира в любящото аз, в любов, която е трансформиран благороден гняв. Виждаме това аз, което се намесва във външния свят с благословия, нежност и любов, да се развива от аз-а, обвързан от гнева, точно както виждаме как от него се развива Бог на любовта, който се грижи и подхранва аз-а, който в по-ранни времена е трябвало да бъде обвързан от гнева на бог Зевс, за да не се прекали.

Така, в продължението на тази легенда, виждаме и външна картина на човешкото развитие. Ние самите трябва да схванем тази външна картина на този мит по такъв начин, че тя живо да ни представи, за цялото земно същество, това, което отделният човек преживява в себе си, трансформирайки се от егото, обучено от мисията на гнева, в освободеното его, което разгръща любовта.

Ако го приемем по този начин, тогава разбираме какво е действало, какво е оформило тази легенда и какво е направил Есхил от този материал. Ние наистина усещаме как кръвта на душата пулсира в нас; усещаме го в разгръщането на легендата за Прометей; долавяме го в драматичното третиране на този материал от Есхил.

Така в тази гръцка драма откриваме нещо подобно на практическо приложение на това, което можем да преживеем в душата. Това важи за всички велики литературни произведения, всъщност за всички велики произведения на изкуството: те произтичат от великите, типични преживявания на човешката душа.

Днес видяхме как егото се възпитава чрез пречистването на емоция, произтичаща от афект. В следващата лекция ще видим как егото узрява, за да се самовъзпитава в...

Интелектуална или духовна душа, като поеме мисията на истината на по-високо ниво.

Така, нашите наблюдения ни показаха как, от това, което видяхме като практическо приложение, думите на великия гръцки мъдрец Хераклит са се доказали като верни: Никога не можеш да схванеш границите на душата, дори и да си изминал всички пътища; толкова всеобхватна е същността на душата.

Да, вярно е, че душата има толкова всеобхватна природа, че не можем да я проумеем директно. Духовната наука обаче, с отвореното око на виждащия, ни води в самата същност на душата и ние напредваме все по-напред в изследването на онази мистериозна същност, която нашата душа представлява, когато я съзерцаваме през очите на духовния учен. Наистина, можем да кажем от една страна: душата е непостижима; но ние възразяваме, когато приемаме това твърдение сериозно: ако границите на душата са толкова обширни, че трябва да изминем всичките ѝ пътища, тогава можем да имаме и надежда, ако самите ние разширим тези граници на душата, ако използваме факта, че границите на душата са обширни, че можем да напредваме все повече с душата.

Този лъч надежда се влива в нашето търсене на знание, когато прегърнем истинската поговорка на Хераклит не просто с примирение, а с увереност: Пределите на душата са толкова необятни, че можеш да изминеш всички пътища, но все пак няма да ги проумееш; толкова всеобхватна е нейната същност.

Нека схванем тази всеобхватна същност; тя ще ни води все повече и повече към разрешаването на загадките на съществуването.

МИСИЯТА НА ИСТИНАТА „Пандора“ на Гьоте в светлината на хуманитарните науки

Берлин, 22 октомври 1909 г.

лекцията си за мисията на гнева – окованият Прометей – с думите на Хераклит : „ Да се намерят границите на душата е трудно, дори ако човек трябва да измине всички пътища; защото основата на душата е безкрайно дълбока!“ Ние опознахме тази дълбочина в действието и взаимодействието на силите на душата. Истината на тази поговорка ни става особено ясна, когато надграждаме върху това, което беше нашата отправна точка вчера, когато разглеждаме най-съкровената същност на човека. В егото той е, така да се каже, в най-духовното си състояние и оттам започнахме. Егото е този аспект на неговото същество, който се добавя към онези, които той споделя с трите по-нисши царства на минералния, растителния и животинския свят.

Той споделя физическото си тяло с минерали, растения и животни; етерното си тяло само с растения и животни; и накрая, астралното си тяло само с животни. Чрез егото човек може наистина да бъде човек, може ли да се развива от етап на етап. Това его работи върху другите му крайници, пречиствайки и изчиствайки импулсите, наклонностите, желанията и страстите на астралното тяло и ще води етерното и физическото тяло до все по-високи нива. Но точно когато човек вземе предвид това...

човек разгледа егото , става ясно, че това човешко его, този възвишен и достоен член на човешката природа, е хванат между две крайности. Чрез егото човек трябва все повече да се превръща в същество, чийто център се намира в самия него. Мислите, чувствата и импулсите на волята трябва да извираат от егото. Колкото повече човек притежава този твърд и съществен център в себе си, толкова повече излъчва неговата същност, толкова повече е способен да даде на света и толкова по-смислени и мощни стават неговите действия и всичко, произтичащо от тях. Ако човек не е в състояние да намери този център в себе си, той е в опасност да се изгуби в погрешна дейност на своето его. Той би се разтворил в света и би се носил по течението на живота без резултат. От друга страна, той може да стане жертва на другата крайност. Точно както човек може да се изгуби, от една страна, ако не направи всичко, за да направи егото си по-съществено и мощно, така и той може, ако се стреми само да издигне егото, постоянно добавяйки все повече и повече към него, да изпадне в другата пагубна крайност, която води до егоизъм, който отвлеча вниманието от всяка човешка връзка. От другата страна стои егоизмът, втвърдяващият се и затварящ егоизъм, който може да отклони егото от пътя му на развитие. Егото е затворено в тези две неща. Ако сега разгледаме човешката душа, става ясно, че човек притежава преди всичко това, което вече нарекохме чувствителна, интелектуална и съзнателна душа. Сега се запознахме с едно качество на душата, което - може би изненадващо за някои -

Гневът е един вид възпитател на чувствителната душа. Всеки, който гледа едностранчиво на дискурса за мисията на гнева, ще намери много възражения. Ако обаче човек се задълбочи в истинските основни принципи, ще бъдат разгадани важни мистерии на живота.

По какъв начин гневът е един вид възпитател на душата – по-специално на разумната душа – и предшественик на любовта? Някой може да се запита: Не води ли гневът до това човек да загуби себе си или да бъде отнесен от диви, неморални и лишени от любов действия? Ако човек се фокусира само върху дивите и неоправдани изблици на гняв, той има погрешно разбиране за казаното за мисията на гнева. Гневът става възпитател на душата не чрез воденето до неоправдани изблици, а чрез това, което прави в душата. За да илюстрираме действието на гнева върху душата, нека си представим двама души, стоящи пред дете, нуждаещо се от дисциплина, което извършва зло. Единият възпитател ще се развълнува и ще позволи да бъде отнесен от наказания; вторият възпитател е душа, която не може да избухне в гняв, но която, в смисъла, който имаме предвид вчера, все още не е способна наистина да прави правилното нещо с пълно самообладание, действайки от егото. Каква ще е разликата в действията на двама такива възпитатели? Изблик на гняв не само ще доведе до наказание, наложено на детето, но гневът е нещо, което раздвижва душата, което действа в човешката душа и действа именно по такъв начин, че да убие егоизма. Гневът действа като отрова върху егоизма на душата. И

Ако почакаме, ще ни стане ясно, че гневът постепенно трансформира силите на душата и я прави способна да обича. От друга страна, този, който не е готов за спокойствие и въпреки това извършва акта на наказание от студена пресметливост, тъй като гневът не действа като отрова в него, ще става все по-студен егоист. Гневът действа вътрешно и като такъв, той трябва да бъде описан като качество на душата. Където и да възникне гняв, той трябва да се разглежда като регулатор на неоправданите изблици на човешки егоизъм. Гневът трябва да присъства; в противен случай не би било необходимо да се борим с него. Преодолявайки гнева, душата става все по-добра. Когато човек иска да наложи нещо, което смята за правилно, и се ядоса, този гняв намалява егоистичните сили, които действат. Той ги приглушава и намалява тяхната ефективност. В гнева имаме качество на душата, което, именно като бъде победено, като се освободи от него и се издигне все по-високо над него, култивира безкористност в индивида и чрез това култивиране на безкористност прави егото все по-силно. Това взаимодействие на егото с гнева се случва в човешката сетивна душа. Друго взаимодействие между душата и други душевни преживявания се случва в това, което наричаме интелектуална или емоционална душа. Точно както човешката душа има качества, които трябва да преодолее, за да се издигне все по-високо, така и тя трябва да култивира в себе си сили, които може, така да се каже, да подхранва и цени, дори когато те възникват в нея. Тя трябва да има сили, на които да се предаде, така че когато надделее, да не отслабва, а да се укрепва. [...] Той

Силата на душата му ще се увеличи именно чрез потапянето си с такава любов в нея; именно чрез това той ще се издигне до високи нива на самосъзнание; и превъзходното нещо, това, което душата може да обича в себе си, това, което, когато го обича, култивира не егоизъм, а безкористност – това е истината. Истината култивира интелектуалната или емоционалната душа. Точно както гневът е качество на душата, което трябва да бъде преодоляно, ако човек иска да се издигне по-високо, така и истината, макар че е предназначена да бъде качество на душата, е нещо, което човек трябва да обича от самото начало. Вътрешното култивиране на истината е абсолютно необходимо, за да позволи на душата да се издига все по-високо и по-високо.

Какво качество на истината тласка човечеството напред, издигайки го стъпка по стъпка, когато се прилага? Истината има своята противоположност, своята антитеза: лъжа и грешка. Ще разгледаме как човечеството напредва, като преодолява грешката и лъжата, като прави истината свой върховен идеал и се стреми да го постигне.

- висша истина, точно както, от друга страна, трябва да превърне гнева в нещо, което е негов враг, което трябва да елиминира все повече и повече. Истината трябва да стане за него нещо, което той трябва да обича и да свързва с най-съкровени дълбини на душата си, за да достигне все по-високи нива. Въпреки това, отлични поети и мислители правилно са говорили за факта, че пълното притежание на истината е непостижимо за човечеството. *Лесинг* например казва, че чистата истина не е за човечеството, а само вечният стремеж към истината –

Лесинг посочва, че истината е далечна богиня, към която човек може само да се приближи, но която в крайна сметка е недостижима. Издигането на природата на истината, пробуждането на по-висш стремеж към истина в душата, е това, което позволява на душата да се издига все по-високо. Тъй като съществува вечен стремеж към истина и тъй като думата „истина“ означава и е нещо толкова многообразно, човек може разумно да говори за човека само като за някой, който трябва да схване истината, който трябва да развие истинско чувство за истина. Следователно, не може да се говори за една-единствена, всеобхватна истина.

В тази лекция идеята за истината ще бъде разгледана в правилния смисъл; и ще ни стане ясно, че чрез развитието на чувството за истина, човек се изпълва с движеща напред сила, която го води към безкористност.

Човешките същества се стремят към истината. Когато хората се опитват да формират разбиране за нещата, основано на съществуващите знания, в най-разнообразни области на живота може да се открие, че те често се изразяват по диаметрално противоположни начини. Когато човек наблюдава какво един човек смята за истина и какво друг, може да си помисли, че търсенето на истина води хората до най-противоречиви възгледи и мнения. Ако обаче човек наблюдава с отворен ум, може да открие водещите принципи, които ни показват как всъщност се случва хората да стигат до толкова различни мнения, въпреки че търсят истината.

Един пример може да илюстрира това. Известният американски мултимилионер *Хариман* почина наскоро . Той е един от малкото милионери, които се занимават с универсалната човешка мисъл. Сред афоризмите, открити след смъртта му, е едно любопитно изказване на този търсач на истината. Той казва: Никой не е незаменим на този свят и всеки, когато изчезне от този свят, може да бъде заменен от друг на негово място. Когато оставя работата си, друг човек ще дойде и ще я поеме. Железопътните линии ще работят точно както преди, дивидентите ще се разпределят по същия начин и така е с всяко човешко същество, по същество. — Така този човек се е издигнал до една универсално валидна истина: Никой не е незаменим!

Нека до това изказване добавим и изказването на друг човек, който е работил тук, в Берлин, дълго време по изключителен начин чрез различните си лекции за живота на Микеланджело, Рафаело и Гьоте — изказване на историка на изкуството *Херман Грим*. Когато *Трайчке* почина, Херман Грим направи следната забележка в едно от есетата си: „Сега и Трайчке почина и човек осъзнава точно сега какво е постигнал. Никой не може да заеме неговото място и да продължи делото му по начина, по който го е правил този човек. Човек има чувството, че в кръговете, в които Трайчке е преподавал, всичко е различно.“ Интересно е да се отбележи, че Херман Грим не продължава с думите: „и така е с всички хора“.

Тук имаме двама души, американския мултимилионер и Херман Грим, които стигат до абсолютно противоположни истини от съответните си гледни точки. Каква е причината за това? Ако внимателно сравним двете гледни точки, ще открием обща нишка. Помислете, че Хариман започва от предпоставката, че когато казва: „Ако оставя делото си, някой друг ще го продължи“; че той не може да се отдели от собствената си гледна точка. Другият човек изобщо не се включва в уравнението; той не говори за себе си, не пита какви мнения и истини човек може да получи от него. Той е погълнат от съзерцание на другия. Всеки, който има остро чувство за това, несъмнено ще открие кой от двамата е казал правилното нещо. Човек трябва само да се запита: Кой е продължил делото на Гьоте, когато той е оставил своето? Всеки, който има остро чувство за това, ще знае, че подходът на Хариман е погрешен именно защото той не може да се отдели от собствената си гледна точка. От това вече можете да направите заключението, че всъщност е вредно за истината, ако човек я търси и не може да се откаже от себе си. Истината се постига именно тогава, когато човек може да се освободи от себе си.

Може ли истината просто да бъде това, което представя *гледна* точка за нещата? Гледната точка е вид умствено отражение на външния свят. Дали фактът, че мислим нещо, че определяме това или онова чрез наблюдение, непременно представлява *правилна* картина?

Представете си, че вземате фотоапарат, за да снимате забележително дърво. Застанете в ъгъла и направете снимка на дървото. Ако след това сравним тази единична снимка със снимка на непознат...

Дават ли снимките на местата истинска картина на едно дърво? Те показват картина от едната страна; те не дават цялата истина за дървото. Никой не може истински да си представи дървото само въз основа на една снимка. Как би могъл човек да научи повече за истината за едно дърво, ако не го е виждал? Ако човек го снима от четири страни, щеше да обиколи дървото и чрез сравняване на снимките, в крайна сметка щеше да стигне до нещо, което дава истинска картина на дървото. Полученото разбиране за дървото би било независимо от собственото местоположение. Нека приложим тази аналогия към човешките същества. Това, което се постига тук от външни процеси, се постига от индивида, който в съзерцанието си на нещата се откъсва от себе си. Той ще постигне това откъсване от собствената си личност, когато съзерцава нещата. Когато човек осъзнае това, когато формира мнение, когато гледа на това или онова по определен начин, той трябва преди всичко да знае, че всички мнения зависят от неговата собствена гледна точка, от неговите собствени характеристики и от неговата собствена индивидуалност; Когато осъзнаят това и се опитат да извадят всичко това от това, което искат да нарекат истина – тогава правят това, което направи фотографът в нашата аналогия. Първото изискване за истинско чувство за истина е човек да се откъсне от себе си; да се съсредоточи върху това, което зависи от неговата гледна точка.

Ако американският мултимилионер беше успял да се освободи от себе си, щеше да знае, че има разлика между него и другите хора.

Видяхме, чрез пример, който илюстрира ежедневните условия, как, когато хората не могат да се откъснат от собствената си перспектива, когато не осъзнават какво допринасят за нещата чрез своята гледна точка или отправна точка, тогава непременно може да възникне ограничено мнение, но не и истина. Това е очевидно и в по-голям мащаб. Всеки, който дори бегло се вгледа в действителното интелектуално развитие на хората и сравни това, което се представя като истина, при по-задълбочено разглеждане ще открие, че когато хората изразяват истина, те първо трябва да се откъснат от собствената си индивидуалност. Човек ще разбере, че най-разнообразните възгледи за истината възникват, защото хората не са осъзнали ограниченията, които самите те са наложили на своите възприятия чрез своята гледна точка. След като ви дадох очевиден пример по-рано, един по-отдалечен пример също би трябвало да ни доведе до по-дълбоко разбиране. Ако човек иска да получи представа за красотата, той изучава естетиката, тоест на какво ни учат формите на красотата. Красивото ни среща във външния свят. Как тогава да научим какво е истина за красотата? Трябва също да сме наясно, че трябва да се освободим от това, което сме ограничили в разбирането си за красотата чрез собствената си индивидуалност и собствените си особености. Например, един естетик от 19-ти век – немският естетик *Солгер* – който искал да изследва същността на красотата според нейната истина. Красотата ни среща във външния физически свят. Това би могло също...

Не може да се отрече съществуването на Солгер. Той обаче е бил човек с едностранчив теософски мироглед; и следователно е представял едностранчива теософска естетика. Следователно, той е можел да се интересува само от онзи аспект на красивия образ, който за него е прозирал към единствената съществуваща духовност. Само доколкото духовното се проявява в един красив продукт, той е красив за него. Солгер е бил едностранчив теософ, който е искал да обясни сетивните явления от гледна точка на свръхсетивното, но правейки това, е забравил, че сетивната реалност също има право на съществуване, защото не е могъл да се освободи от предразсъдъците си и е искал веднага да се издигне до духовния свят чрез една неразбрана теософия.

Друг естетик, *Робърт Цимерман*, установява точно противоположната гледна точка. Може да се каже, че Солгер е искал да установи една погрешно разбрана теософска естетика; също толкова лесно може с право да се каже, че Цимерман е установил погрешно разбрана антитеософска перспектива в своята естетика. Той е имал само усет за това, което се представя като симетрия и антисиметрия, хармония и дисонанс. Той нямал усет за връщане от красотата към това, което се появява в красотата. По този начин и неговата естетика става едностранчива, подобна на тази на Солгер. Всяко търсене на истина може да пострада, защото хората не успяват да вземат предвид, че в търсене на истина, те трябва да се откъснат от себе си. Откъсването от себе си може да се случи само постепенно. Но това е отличителната характеристика на истината: че в най-строгия смисъл тя изисква човек напълно да се пренебрегне и да забрави всичко, ако иска да напредне през нея. Следователно тя има качество...

което го отличава от всичко останало, а именно, че човек може да бъде изцяло в себе си, може да живее в егото си, в преследването на истината и въпреки това да спечели нещо в егото си - когато премине през този живот в егото - което по същество няма нищо общо с егоистичното его.

Ако в стремежа на човек към светски успех има нещо, срещу което той се стреми да се противопостави, това е неговият егоизъм. Ако иска да направи нещо, което смята за правилно, и се опитва да го наложи на някой друг, като в процеса се разпалва от гняв, тогава това е израз на егоизъм. Този израз на егоизъм трябва да бъде укротен, ако иска да се издигне до истината. Истината, следователно, е нещо, което преживяваме в най-съкровено то си същество. И все пак, въпреки че я преживяваме в себе си, чрез нея ние ставаме все по-свободни от нашето его. За да се случи това обаче, е необходимо нищо друго освен самата любов към истината да не пречи на стремежа към истина. Ако страстите, импулсите и желанията, от които сетивната душа първо трябва да бъде пречистена и очистена, преди интелектуалната душа да може да се стреми към истина, се намесят, тогава човекът не може да се освободи; защото те карат егото му да възприеме определена гледна точка. Следователно истината ще се разкрие само на онези, които, търсейки я, се стремят да преодолеят своите страсти, желания и импулси и не им позволяват да влияят на действията им. Любовта може би е единствената страст, която не е нужно да се изоставя в преследване на истината. Истината е възвишена цел. Това е видно от факта, че днес тя се разкрива на човечеството във формата, необходима само в рамките на ограничена външна сфера.

Само в сферата на математиката, аритметиката и броенето човечеството като цяло е постигнало тази цел днес, защото това е областта, в която човечеството е обуздавало своите страсти, импулси и желания и им е попретило да се намесват. Защо всички хора са съгласни, че три по три е равно на девет, а не на десет? Защото, решавайки това, те са довели своите страсти, импулси и желания до застой. В този прост въпрос, в математиката, човечеството вече е успяло да заглуши страстите, импулсите и желанията. Ако не беше, много домакини с радост биха могли да дадат девет гроша за една марка. Тогава страстите щяха да си кажат думата. Именно това е необходимо за всяко търсене на истината: да заглушим импулсите и желанията. Хората биха постигнали съгласие относно най-висшите истини, ако бяха толкова далеч с тези най-висши истини, колкото вече са с тази истина в сферата на математиката. Но тези истини са нещо, което ние схващаме в най-съкровената си душа и като ги схващаме по този начин, ние ги притежаваме. Дори ако сто, или дори хиляда или повече души ни противоречат, ние пак ги притежаваме и знаем, че три по три е равно на девет, защото сме ги схванали в самата си същност. Ако стотиците и хилядите хора, които имат различни мнения, станат независими от себе си, те биха стигнали до една и съща истина. Какъв е тогава пътът към взаимното разбирателство и човешкото единство? Ние се разбираме в сферата на аритметиката и броенето, защото притежаваме това, което се изисква тук.

сме постигнали; до степеня , в която открием истината, ще има мир, съгласие и хармония между хората.

Същественото е, че се стремим да схванем истината като нещо, което ни се разкрива само в най-дълбоките ни дълбини; и че истината е нещо, което винаги обединява хората, защото тя свети от дълбините на душата във всяко човешко същество.

По този начин, истината е водачът на човечеството към единство и взаимно разбирателство. Тя е и подготвител на справедливостта и любовта, подготвител, който сме предназначени да култивираме; докато ние трябва да преодолеем другия предвестник, с който се сблъскахме вчера, ако искаме той да ни отведе отвъд егоизма. Това е мисията на истината: да я обичаме и прегръщаме все повече и повече и да я подхранваме в себе си. Като се отдадем на истината в себе си, нашето собствено същество става все по-силно и именно чрез този процес ще се освободим от себе си: колкото повече гняв култивираме в себе си, толкова по-слаб го правим, и колкото повече истина култивираме в себе си, толкова по-силен правим себе си. Истината е строга богиня, която затова изисква да бъде поставена в центъра на единствената любов в нас самите. В момента, в който не успеем да се откъснем от себе си и се противопоставим на нещо друго, издигнем нещо друго над себе си, тя веднага си отмъщава. Английският поет *Колридж* е направил изказване, което може да бъде показателно за това как човек трябва да се отнася към истината. Той е казал: Който обича християнството повече от истината,

Той скоро ще види, че обича своята християнска секта повече от християнството и ще види, че обича себе си повече от своята секта.

Това твърдение съдържа огромно количество смисъл; преди всичко то разкрива, че стремежът срещу истината води директно до егоизъм, до егоизъм, който потиска човечеството. Истината може да бъде единствената любов, която освобождава егото от самото него. И в момента, в който човек предпочете нещо пред нея, ще се окаже поддаден на егоизма в същата степен. Това е, което човек може да очаква, когато цени истината по-малко от нещо друго. Това е суровата сериозност, но също така величието и значението на мисията на истината за образованието на човешката душа. Истината не се ръководи от никого и може да бъде намерена само от онези, които ѝ се предадат. Можем да видим това във факта, че в момента, в който човек обича не заради истината, а заради себе си, придържайки се към своите мнения, този човек действа като антисоциално същество, постоянно се стремящо да се отдалечи от човешката общност. Нека разгледаме онези, които не се стремят да обичат истината заради самата нея, които са приели определен брой възгледи като своя истина: те не обичат нищо друго освен притежанието на душите си. Тези хора ще бъдат най-нетолерантни. Тези, които обичат истината заради собствените си възгледи и мнения, са тези, които няма да толерират друг човек, който търси истината по съвсем различен начин. От това произтичат житейските конфликти. Те са тези, които хвърлят препятствия по пътя на всеки, който...

има различни наклонности от тях и следователно стига до различни мнения от тях.

Докато честното търсене на истината води до универсално разбиране за човечеството, обратното – любовта към истината в името на собствената личност – води до унищожаване на свободата и нетърпимост към другите личности. Истината възниква в това, което наричаме интелектуална или емоционална душа на човечеството.

Само мислещото същество може да търси истината, да я придобие чрез собствената си работа. Придобивайки истината чрез мисъл, човек трябва все повече да осъзнава, че това разделя цялото царство на истината на две части. Има две форми на истина. Едната, която се придобива чрез наблюдение на нещо във външния свят, чрез наблюдение на заобикалящата природа, изследването ѝ част по част, за да се научат неговите истини, закони и мъдрост. Така, когато оставим погледа си да се скита по света, по обхвата на нашия опит, ние стигаме до онази истина, която може да се нарече „истината на размисъл“. Вчера видяхме, че цялата природа е пропита от мъдрост, че мъдростта живее във всички неща. В растението живее това, което по-късно придобиваме като идея за растението. Мъдростта живее в растението и ние използваме тази мъдрост. Така човекът стои по отношение на света и може да предположи, че светът е произлязъл от мъдростта и че чрез мисленето си той преоткрива това, което участва в производството, в създаването на света. Това е истината, която той придобива чрез размисъл.

Съществуват и други истини. Те не могат да бъдат постигнати чрез просто размисъл; по-скоро те могат да бъдат придобити само като се отиде отвъд това, което може да се намери във външния живот. В обикновения живот виждаме, че когато човек изработва инструмент или инструмент, той трябва да измисли закони, които не могат да бъдат изведени чрез просто размисъл. Например, човек не би могъл да направи часовник, просто като размишлява върху света; защото светът никъде не е подредил законите си по такъв начин, че часовник вече да съществува във външната природа. Това е вторият вид истина, която можем да придобием, като предвиждаме това, което не произтича от външен опит или наблюдение. По този начин има два вида истина и това са две строго различни области на истината. Трябва да правим разлика между истините, които възникват за нас чрез размисъл върху външното наблюдение, и тези, които възникват чрез предвиждане.

Какво тогава прави последното вярно? Някой, който би изобретил часовник, би могъл да ни предостави достатъчно доказателства, че идеята му е правилна. Няма да му се доверим истински, докато не може да демонстрира, че часовникът действително представлява в света това, което си е представил. Това, което си представяме, трябва да се реализира, трябва да може да се вкорени в реалността; това, което сме си представили, трябва да може да ни се изправи срещу външния свят. Такива са истините на хуманитарните науки или антропософията. Това са истини, които не могат лесно да се наблюдават чрез външен опит.

Никой външен опит с природата не може да потвърди това, което често се подчертава за вечната същност на човечеството. Невъзможно е от външно наблюдение да извлечем истината, че човешкото „аз“ се появява отново и отново в нови въплъщения. Който желае да постигне тази истина, трябва да се издигне над външния опит. Той трябва да може да схване истина в душата си, която първоначално не притежава във външния опит, но която трябва да бъде осъзната и във външния живот. Такава истина не може да бъде доказана по същия начин, както първия вид истина, която нарекохме рефлексивна истина. Тя може да бъде доказана само чрез демонстриране на нейното приложение в живота. И за това няма друго доказателство освен отражение в живота. Който се вгледа в живота и го обмисли с разбирането, че душата винаги се завръща, и обмисли какво се случва между раждането и смъртта, какво душата преживява отново и отново, и обмисли какво удовлетворение може да предложи тази идея и каква сила може да даде в живота, проследявайки нейната плодотворност в живота – а също и я проследи в друг смисъл, като се запита например: как мога да развия силата на детската душа, ако предположа, че душа, която винаги е била там, си проправя път навън? – за него тази истина и идея блести във външната реалност; тя се оказва плодотворна. Всички други доказателства са неверни. Само потвърждението на такива предварително заложиени истини в живота може да се счита за доказателство за тяхната правилност. Предварително заложиени истини, които не могат да бъдат изведени от наблюдение, не могат да бъдат доказани по този начин.

Като истини, върху които е било размишлено. Те могат да се докажат и да дадат плод само в реалността. Има огромна разлика между доказването на първия вид истина и втория. Втората всъщност се схваща в ума, който трябва да се докаже във външно наблюдение, в живота.

Как тогава тези две сфери на истината имат образователен ефект върху човешката душа? Има голяма разлика между човек, който просто се предава на истини, върху които е бил размишляван, и тези, които са били просто предварително замислени. Нека разгледаме какво човек получава като истина чрез размисъл. С право казваме: когато се потопим в мъдростта на природата и създадем в себе си огледален образ и истинско представяне на природата, тогава ние притежаваме в себе си същото нещо, от което тя е произлязла, от което действа; ние имаме в нашата представа за истината това, което действа творчески в природата. Но има огромна разлика. Докато мъдростта в природата е творческа, докато пълната реалност извира от нея, нашата истина е само отражение, отразено и неактивно, нещо, което е обезсилено от нашето мислене за природата. По този начин можем да създадем за себе си широк и обширен образ на истината на света: творческото, продуктивното е премахнато от този образ на истината. Следователно, този образ на истината първоначално има пуст и опразващ ефект върху развитието на нашето его. Творческата сила на егото закърнява и, така да се каже, умира; Азът не става силен и вече не може да се изправи срещу света, ако търси само съзерцани истини. Нищо не допринася толкова много за изолацията,

Към отчаяние , към отдръпване в егото, към вражда със света, към просто съзерцание на света. Човек може да стане студен егоист, ако просто се стреми да изследва какво има там, в света. Каква е целта на тази истина? Дали възнамерява да използва тази истина за боговете?

Ако иска само да изследва тази съзерцавана истина, тогава иска да притежава нещо за себе си и е на път да се превърне в студен егоист и мизантроп чрез истината в по-нататъшния ход на живота си. Той излиза и става отшелник или по друг начин се изолира от човечеството; защото иска да притежава това, което е в света, като своя собствена истина. Всяка едностранчива изолация, всяка мизантропия може да се открие, ако следвате този път. Душата ще става все по-суха по отношение на чувството за общност; тя ще става все по-бедна, въпреки че истината би трябвало да я обогатява. Човек престава да бъде човек в смисъл на общност, когато изследва само този вид истина. Той става ексцентричен или едностранчив човек, независимо дали излиза или се изолира; душата ще се закоравява и в двата случая. Следователно ще видите, че колкото повече човек прибъгва до просто съзерцание, толкова по-безплодна става душата в това съзерцание. Нека се опитаме да си представим как душата се опустошава чрез просто съзерцание. Нека разгледаме природата отвън: там имаме пред себе си множество растения. Те са формирани от живата мъдрост на света. В тях се крие продуктивна сила и тази мъдрост ги е накарала да изникнат от самите тях. Сега идва този, който е творец. Той посвещава душата си на това, което е пред него.

Образът на природата се представя. Той не просто размишлява, а позволява на тази творческа, продуктивна сила да работи в него. Той създава произведение на изкуството; но в него не е просто последваща мисъл, а продуктивна сила. Сега обаче идва някой, който се опитва да се измъкне отвъд мисълта за образа. Той мисли за образа. Там реалността е допълнително филтрирана, но в същото време е пуста. Опитайте се да продължите процеса. Когато душата по този начин е извлякла мисъл от наблюдението, тогава заключението е достигнато и душата е свършена. Човек би трябвало само да помисли за мисълта. С това човек навлиза в нелепото. Започнатият процес изсъхва от само себе си.

Различно е в сферата на предвиждащото мислене. Тук човекът е в различно положение, тъй като самият той е продуктивен. Тук той реализира мислите си в живота; тук той е нещо, което действа според модела на самата творческа природа. В такъв случай човекът, когато надхвърля простото наблюдение, когато не просто размишлява, а позволява в душата му да възникне нещо, което простото наблюдение не може да му даде. Всички духовно-научни истини са тези, към които душата трябва да бъде продуктивно склонна. Тук душата трябва да бъде предумишлен човек. Всяко просто размишление е вредно за тези истини и води до заблуда по отношение на духовно-научните истини. Тези предумишлени истини обаче имат и друго предимство. Човек може да предвижда истината само в ограничена сфера. Той може да бъде, така да се каже, само неудачник в сравнение с творческата мъдрост на света. Безкрайно множество е...

Царството на истината, което притежаваме чрез размисъл, е ограничено до това, за което имаме наши отразени истини, а една много ограничена сфера ни позволява да имаме предварително замислени истини. Така, с втория вид истина, кръгът се стеснява, но производителните сили се увеличават; душата става по-свежа и по-обширна. Тя става все по-божествена в себе си, докато пресъздава в себе си това, което е съществено в творческата, божествена дейност в света. Ето как двете истини, предварително замислената и отразената, стоят в противоположност една на друга в света. Следователно, отразената истина, която се основава на простото изследване на даденото, на изследване в рамките на преживяното, винаги ще води към абстрактното; душата ще става все по-суха и няма да може да намери храна. Но тази истина, която не е придобита чрез външен опит, е творческа; и чрез своята сила тя определя на човечеството място във вселената, където то участва в това, което се създава в бъдещето.

Миналото, в най-истинския смисъл на думата, може да бъде само това, върху което е било размишлено. Това, което е било замислено предварително, е нещо, което е начало за растеж в бъдещето. По този начин човек става гражданин, творец на бъдещето. Той разширява силата на своето „аз“ от настоящето към бъдещето, като прави не само това, върху което е било размишлено, но и това, което е било замислено предварително, свое в царството на истините. Това е освобождаващият аспект на истините, замислени предварително. Всеки, който е активно ангажиран, така да се каже, в преследването на истината, скоро ще изпита как простото размишление го обеднява; и ще открие, че е разбираемо как простото мислене винаги...

става по-скучно и абстрактно, изпълвайки ума с безплодни концептуални мрежи и безкръвни абстракции. Това може да доведе до съмнение в способността на ума да участва в оформянето на света. Човек може да се почувства отхвърлен и осъден само на удоволствие от истината, ако е просто мислител на истината. Но това, което е предварително замислена истина и се изправя пред нас като такава в живота, изпълва душата и я стопля, изпълвайки я с нова сила на всеки етап от живота. Блаженство е човек да може да схване такива предварително замислени истини, така че след това да може да се изправи пред явленията на живота и да си каже: сега не само разбирам какво е там, но това, което е там, сега става обяснимо, защото преди това знаех нещо за него.

Сега можем да се обърнем към човечеството с истините на хуманитарните науки. Хората остават неразбираеми за нас, ако знаем само истините, които сме обмисляли. Но ако притежаваме истините на хуманитарните науки, хората стават все по-разбираеми за нас и ние също ще можем да открием все по-голям интерес към света и да се преплетем все по-дълбоко с него. Ще изпитваме радост и удовлетворение, когато потвърждението на истините, които сме обмисляли, ни изправи пред реалността. Това е толкова блаженото и удовлетворяващо в истините на хуманитарните науки: че те първо трябва да бъдат схванати, преди да могат да бъдат реализирани в живота, и че човечеството става все по-богато в резултат на това. Работейки с истините, които сме обмисляли, и култивирайки абстрактен свят от идеи в себе си, ние се дистанцираме от света;

Когато подхождаме към света с предварително замислени истини, ние ставаме все по-богати и по-удовлетворени. Чрез това постепенно изпитваме пълно потапяне в явленията, с които се сливаме. Все повече се откъсваме от себе си, докато обратното, чрез тези съзерцани истини, се превръщаме в изтънчени егоисти. За да открием съществуването и валидността на тези предварително замислени истини, първо трябва да ги притежаваме, а това изисква от нас да излезем извън себе си и да навлезем в живота, търсейки тяхното приложение във всяка сфера. По този начин, именно тези предварително замислени истини ни освобождават от самите нас и ни изпълват във висока степен с това, което чувството за истина трябва да съдържа.

Всеки, който е бил истински търсач на истината, е изпитвал подобни неща. Този поглед върху истината е почивал дълбоко в душата на *Гьоте*, когато е изрекъл величественото, грандиозно, всеобхватно изявление: „Само това, което е плодотворно, е истинско!“

Но Гьоте е бил наясно и с идеята, че човекът трябва да бъде преплетен с истината, ако е възможно разбирателство с другите хора. Нищо не отчуждава хората повече и не ги раздалечава повече от това да се отчуждят от преследването и усещането за истината. Гьоте също казва: „Лъжлива доктрина не може да бъде опровергана, защото тя се основава на убеждението, че лъжливото е истинско. “ Разбира се, някой би могъл веднага да възрази, че човек може да опровергае лъжата, като представи логически аргументи. Гьоте не има предвид това; той просто е убеден, че фалшивият възглед

Тя не може да бъде опровергана с логически заключения и той вярва, че практическото и плодотворно приложение на истината в живота трябва да бъде единственият пътеводител на човечеството в неговото търсене на истина. Следователно, тъй като Гьоте е бил толкова дълбоко преплетен с истината в душата си, той е успял да скицира красивата драма на истината, която започва да записва в своята „Пандора“ през 1807 г. „Пандора“ е фрагмент и като такава е продукт на неговото плодотворно творчество. Тя е най-зрелият и най-сладък плод. Когато човек ѝ позволи да извърши магията си, трябва да признае: тя е останала фрагмент, но е толкова великолепна и мощна във всеки ред, че би могло да се каже, че е най-чистото и най-велико изкуство. Опитайте се да се потопите в нея и да оставите диалога да извърши магията си и наблюдавайте колко различно говорят героите, които притежават страст, движеща сила, и тези, които имат по-сдържан характер.

„Пандора“ ни показва как Гьоте е бил способен да се стреми към най-великите неща – само за да се провали. Задачата е била твърде голяма, за да бъде изпълнена, но е достатъчна, за да усетим колко дълбоко е проникнал Гьоте в проблемите на духовното образование. Пред душата му е лежало всичко, което душата трябва да преодолее, за да се издигне; пред душата му е лежало всичко, което научихме вчера за гнева, всичко, което научихме за окования Прометей, а също и всичко, което казахме днес за другия възпитател на човешката душа – чувството за истина.

Колко тясно свързани са тези две неща в своето въздействие върху човешката душа, може да се види и от изразенията на лицето, които предизвикват у хората.

Представете си, помислете. Опитайте се да си представите човек, който се ядосва, и човек, върху когото истината действа, когото истината прониква като вътрешна светлина. Виждате как ядосаният човек се мръщи. Защо прави това? Такова веждо се мръщи, защото излишната сила действа като отрова вътре, която трябва да потисне излишния егоизъм, който иска да унищожи това, което е до нея, това, което съществува редом с него. В стиснатия юмрук на ядосания човек можете да видите ядосаното аз, затворено в себе си, нежелаещо да се ангажира с външния свят. Сравнете това с физиономичното изражение на някой, който намира истината. Когато някой съзре светлината на истината, той също се мръщи, но това мръщене е нещо, чрез което азът се разширява. Тук бръчките, в предана любов, искат да обхванат целия свят, да го поемат. Очите на този, който се стреми да долови тайните на света, също могат да блестят. Сияйно те се стремят да прегърнат и обхванат всичко, което съществува в света отвъд нас. Човешките същества са освободени от себе си и ръката на този, изпълнен със светлината на истината, не се стиска, а се протяга; и в протегнатата ръка се крие поглъщането на същността на света. Така цялата разлика между истина и гняв се разкрива физиономично. Докато гневът води до вътрешно оттегляне на човек в себе си, стремежът към истина, от друга страна, води до отваряне на човек към външния свят и израстване във него; и колкото повече човек се извисява, толкова повече израства във външния свят.

От истини, върху които е било размишлено, до такива, които са били предварително замислени. Затова в своята „Пандора“ Гьоте съпоставя онези фигури, които могат да представят това, което работи в душата. Те са предназначени символично да вкарат в действие индивидуалните качества и способности на душата.

Когато отворите „Пандора“, ще видите нещо доста забележително още в началото. Дори в описанието на първата сцена, нещо от изключителна важност може да ви направи впечатление. Тук, от страната на Прометей, виждаме сцена, изпълнена с инструменти, които самото човечество е изработило. Човешки сили са действали навсякъде; но всичко е, в известен смисъл, грубо и трмаво. За разлика от това, откриваме сцената на Епиметей, другия Титан. Неговата обстановка е такава, че всичко е, в известен смисъл, съвършено; защото виждаме по-малко това, което човечеството произвежда като творец, а по-скоро всичко е компилация от това, което природата вече е създала. Всичко е възникнало от отражение. Тук имаме съпоставяне и оформяне, симетрично разположение на това, което съществува в природата. Асиметрична и сурова е сцената на Прометей; добре оформени и симетрични са проявленията и формите на природата в сцената на Епиметей. Заключение на тази сцена на Епиметей е гледка към един чуден пейзаж. Защо всичко е подредено по този начин? Достатъчно е да разгледаме двете фигури: Прометей, провидецът, и Епиметей, отражателят. Гьоте противопоставя тези две сили, действащи в душата на двамата братя титани. От една страна, имаме това, което е предимство -

Мъдростта пребивава в човека под звездата на далновидността, в Прометей; там човекът е ограничен от собствените си непокорни сили, но е продуктивен. Той все още не може да оформя творенията си толкова съвършено, колкото природата оформя своите. Той все още не може да формира в хармония, но всичко създадено извира от неговите собствени сили и инструменти. Липсва му и способността да гледа към величествена природна панорама.

От друга страна, в произведението на Епиметей, мислителя, виждаме симетрично подредено това, което античността му е предала . Тъй като той е мислител, виждаме и красив пейзаж, разгръщащ се на заден план, предлагащ на човечеството уникален вид удоволствие.

Тогава Епиметей се появява пред нас, разкривайки своята особена природа и обяснявайки как съществува, за да размишлява върху миналото и да съзерцава това, което вече се е случило и това, което е непосредствено очевидно. В речта си той ни показва неудовлетвореното състояние на ума, което това понякога предизвиква. Той едва долавя разлика между ден и нощ. Накратко, Епиметей демонстрира съзерцание, доведено до крайна степен. Тогава Прометей се появява пред нас с факла в ръка, изникващ от нощта. В свитата му виждаме ковачи, работещи върху това, което самото човечество произвежда, и самият той казва нещо доста забележително, което, ако разбираме правилно Гьоте, няма да разберем погрешно. Ковачите възхваляват дейността, която води до нещо продуктивно. Те възхваляват факта, че човечеството също...

Много трябва да бъде унищожено. Те хвалят огъня едностранчиво. Човекът, който мисли всеобхватно, няма да хвали едно нещо за сметка на друго. Той ще придобие общ поглед върху цялото. Но Прометей веднага казва:

активния човек е партийната принадлежност.

Той хвали именно факта, че за да бъде човек активен, той трябва да бъде ограничен. В природата правилното ще се докаже чрез унищожаването на грешното. Но напред с това, което човек може да направи – това е, което Прометей внушава на ковачите. Той е активният, който излиза от нощта с факлата, за да покаже как неговата изначална истина извира от дълбините на душата му. За него не е сякаш, подобно на Епиметей, е мечтателно неспособен да различава ден от нощ и възприема всичко в света като сън. Защото душата му е работила и в собствената си тъмна нощ е схванала първо мислите, които сега излизат от нея. Това не са сънища, а по-скоро това, за което душата е дала кръвта си. Чрез това тя се отнася в света и се освобождава от себе си. В същото време обаче тя рискува да се изгуби. Самият Прометей все още не е нужно да се изгуби, но ако в света се случи нещо едностранчиво, това ще бъде видно в неговите наследници. Синът на Прометей, Филерус, вече е склонен да обича и да се наслаждава на създаденото, докато баща му Прометей е все още изцяло потопен в творческата сила на живота. У Филерус силата на далновидността е развита едностранчиво. Той се втурва навън в

Живот, без да знае къде може да намери удовлетворение за своя хедонизъм. Това, което Прометей е притежавал като оплодотворяваща сила на сътворението, не може да премине към този син; и затова той също трябва да изглежда неразбираем за Епиметей, който, черпейки от богатия си житейски опит, иска да го води в бурния му живот.

Освен това, по великолепен начин ни е показано как може да се постигне силата на простото размишление. Това е свързано с мита, че Зевс, когато е приковал Прометей към скалата, е прикрепил Пандора, вседарената, към човечеството.

Най-красивата и най-даровитата от всички, тя се придвижи величествено
към смаяната, а търсещият ѝ, сладък поглед се чудеше дали аз, като строг брат, ще я отпратя. Но сърцето ми вече беше твърде силно развълнувано; приех прекрасната си булка с опиянени сетива. След това, с нейната тайнствена зестра, се приближих до глинения съд с благородна красота. Той стоеше заключен.

Прометей предупредил брат си Епиметей да не приема този дар от боговете. Но братът въпреки това го приема. Този дар е отворен, защото Епиметей е от различна природа от брат си и цялото човешко страдание изчезва; само едно нещо остава вътре - надеждата остава вътре. Какво е Пандора? Какво да чувства човек в присъствието на това вседарено същество? Наистина, в нея е скрита мистерия на човешката душа. Това, което остава за мислещия човек в света, е мъртвият продукт, абстрактното отражение на механичните мисли, изковани от Хефест. Безсилно нещо е...

тази мъдрост в контраст с всеобхватната творческа мъдрост, която кара света да изникне от самия него.

Какво може да предложи на човечеството това абстрактно отражение? Видяхме колко безплодна може да бъде тази истина, как тя опустошава човешката душа и разбираме, че от кутията на Пандора падат всички страдания на човечеството, всичко, което опустошава човешката душа. В Пандора виждаме истината, безсилна да твори, истината, съзерцавана. Тя ни представлява просто механичния мисловен образ; истината, съзерцавана, образуваща мисловен механизъм в живата, творческа сфера на света. Само едно нещо остава за обикновения мислител. Докато визионерът свързва егото си с бъдещето и надхвърля себе си, живеейки в бъдещето, на мислителя му остава само това едно нещо по отношение на бъдещето: надеждата, че нещата ще се случат. Тъй като не участва като визионер в оформянето на бъдещето, остава само надеждата. Гьоте схваща дълбоко мита, като има две деца, родени от брака на Епиметей и Пандора в драмата си „Пандора“. Едното дете е Елпора, надеждата; другото е Епимелея, грижовната, тази, която съхранява това, което е. Всъщност човек има две деца в душата си, две потомци на мъртва, абстрактна, механично схваната истина. То е безплодно и не действа към бъдещето, защото е само отразена истина и може само да разсъждава върху това, което е, но не може да бъде творчески активно. Тези хора могат само да се надяват, че истинското ще се случи. Гьоте представя този факт по наистина грандиозно реалистичен начин в своята „Елпоре“, като показва...

Как, когато човек пита дали това или онова ще се случи, Елпор винаги дава само един отговор: Да, да. Ако един прометеевски човек застане пред света и говори за бъдещето, той би казал: Не се надявам на нищо, но ще оформя бъдещето със собствените си сили. – Но ако човек е просто мислител, той насочва мислите си към случилото се, а от друга страна, се надява на бъдещето; защото на въпроса: ще се случи ли това или онова? Елпор винаги казва: Да, да! Чуваме нейния отговор постоянно. Така едната дъщеря на рефлексивната душа е отлично характеризирана. Така е очертана нейната безплодност. Другата дъщеря на тази душевна сила е тази, която трябва да се грижи, да се грижи за това, което вече е там. Тя поддържа цялото творение в симетрия и не може да добави нищо, което произтича от нейните собствени сили, към това, което вече е там, чрез жива, творческа мъдрост. Тази безжизнена, съзерцателна мъдрост поражда Епимелея, тъй като това, което вече съществува, просто трябва да бъде защитено от унищожение. Но тъй като всичко, което не се развива по-нататък, винаги трябва да се движи към разрушение, виждаме как безпокойството расте все повече; и как чрез самия елемент на съзерцанието не плодотворното, а самото разрушително навлиза в света. Гьоте прекрасно характеризира това, като показва как Филерос се влюбва в Епимелея. Виждаме го, обзет от ревност, да преследва Епимелея, която намира убежище от него при братята титани.

В същото време виждаме как като следствие възникват раздори и раздори. Следователно, срещаме епимелея,

като обявява, че точно това, което тя обича, крои заговор срещу живота ѝ. Всяка следваща дума в произведението на Гьоте разкрива колко дълбоко е надникнал той в тайните на душата, както в далновидността, така и в размисъла. Виждаме как Гьоте по най-чудесен начин е противопоставил далновидността у ковачите на това, което остава в природата, у овчарите. Овчарите вземат това, което природата предлага от себе си, това, което вече е там. Но ковачите преобразяват природата. Ето защо Прометей казва за овчарите: Те търсят мир, но няма да намерят удовлетворение в душите си.

Трансформирайте се мирно! Няма да си тръгнете, намирайки мир.

Защото само онова, което просто се стреми да запази вече съществуващото, води към безплодието на природата . Така Гьоте ни противопоставя рефлексивната и отразяващата истина в образите на Прометей и Епиметей и всички личности, свързани с тях. Те са представители на онези душевни сили, които могат да възникнат от прекомерно силна, едностранчива склонност към единия или другия вид човешки стремеж към истина. И след като само нещастieto е било причинено от това, което действа едностранчиво в човешката душа, след като сме видели как нещастieto се причинява, когато човек е просто рефлексивен мислител или рефлексивен мислител, най-накрая виждаме да се появява това, което единствено може да донесе изкупление, а именно сътрудничеството на двамата братя титани. Драмата продължава с факта, че във владението на този Епиметей избухва пожар. Прометей, който е готов да събори построеното, ако то вече не служи на целта му, съветва брат си да побърза и да опита каквото...

Целта му е да сложи край на разрушението. Но в Епиметей всяко чувство за разрушение е угаснало. Той мисли за Пандора и е напълно погълнат от съзерцание. Разговорът между Прометей и Епиметей за самата Пандора също е интересен. Епиметей е във възторг от Пандора.

Прометей:

Възвишената фигура, изплуваща от древния мрак,
също ми се явява; дори самият Хефест не може да я
постигне втори път.

Епиметей:

ли и вие такъв легендарен произход? От божествено
древен род на властта произлиза тя: Уранион, равна
на Хера и сестра на Зевс.

Прометей:

Но Хефест го украсил внимателно и богато, като първо
с умела ръка изплел златна основна мрежа,
работейки с най-фините жици, плетейки по най-
различни начини.

Виждаме също как механичното, просто абстрактно
пресъздадено, се отразява във всяко изречение на
Прометей. Тогава пред нас се появява Еос, зората. Тя
предшества слънцето. Тя възвестява тази светлина, но
вече я съдържа в себе си. Тя не е просто това, което
твори от дълбокия мрак на нощта, а преходът към нещо,
което е преодоляло нощта. Прометей се появява с
факлата, защото излиза от нощта. Неговата изкуствена
светлина е предназначена да подсказва как той твори от
нощта. Епиметей може да се възхищава на това, което
дава светлината на слънцето, но преживява всичко това
само като сън. Той е просто съзерцателен.

Душа. Сякаш е убягнало от вниманието на чисто творческата душа на Прометей, така е и в това, което Прометей говори на дневна светлина. Той също така казва, че неговият народ е призван не просто да вижда слънцето и светлината, но и да ги осветява. Сега се появява Еос, зората, „Аврора“. Тя призовава човечеството да прави това, което е правилно навсякъде, и да бъде активно. Филерос трябва да се обедини със силите, които ще му позволят да се спаси, след като вече е потърсил смъртта. Наред с ковачите, които извършват ограничена работа с далновидност, редом с овчарите, които вземат това, което вече е там, стъпват рибарите, които се грижат за стихията на водата. И сега виждаме как Еос дава съвети:

Младежки червен цвят, дневен цвят,
нося днес, по-красив от всякога, от
неизследваните дълбини на Океана.
Бързо ме разтърсете днес от съня ми,
вие, които обитавате скалистия залив
на морето, искрени рибари! Току-що
излезли от лагера! Грабнете
инструментите си.

Развивайте бързо мрежите си,
Около добре познатото наводнение:
красив улов
Обръщам се към теб насърчително.
Плувайте, плувци! Гмуркайте се, водолази!
Вижете , шпиони, на скалата!
Брегът гъмжи като приливите и отливите,
Бързо се махай от пътя !

Сега, по един чуден начин, сме доведени до сина на Прометей , докато той се спасява от вълни и прибои, обединявайки вътрешната си сила със силата на вълните. Така, в спасението на Филерон, това, което е съзидателна сила в него, се обединява ^с това, което извира като съзидателна сила в природата. Активният, съзидателен елемент на неговата природа влиза в ефективен съюз с съзидателния, поникващ елемент на природата. По този начин елементът на Прометей се помирява с елемента *на* Епиметей.

По този начин Гьоте представя като обещаващо решение как това, което е обмислено извлечено от природата, получава своето продуктивно напрежение чрез антиципаторния елемент. Последният придобива истинската си сила чрез истинското приемане на това, което „боговете дават“.

.....Забележка:

каквото се желае; вие горе го знаете
каквото се дава. Велико е началото вие,
титани; но да водите към вечното добро,
вечната красота е дело на боговете;
оставете ги да бъдат!

трябва да се обединят в човешката душа; тогава ще се появи това, което трябва да е полезно и за двамата, в полза на човечеството. Цялата драма е имала за цел да покаже как всеобхватното разбиране на истината удовлетворява не само отделния човек, но и цялото човечество. Гьоте е искал да представи на човечеството точно истинската същност на истината, да покаже как истината...

не за индивидуалното „аз“, а как то е предназначено да обедини и задоволи цялото човечество и как любовта и мирът идват при човечеството чрез истината. Тогава надеждата също се трансформира в нашите души, които отначало могат само да кажат „да“ на всичко, но не могат да го осъществят. Следователно поемата трябва да завършва с трансформираната Елпора, Елпора Трасея, която се появява пред нас и казва, че тя вече не е гадателката, а е влязла в човешката душа, така че човечеството да има не само надежда за бъдещето, но и силата да си сътрудничи и да осъзнае какво е способно да създаде в себе си чрез своята продуктивна сила. Вярва в това, което истината прави от душата: това е пълната, цялата истина, която помирява Прометей и Епиметей.

Естествено, тези бегли намеци биха могли само да загатнат какво всъщност може да се извлече от стихотворението. Дълбоката мъдрост, която фрагментът е извикал от душата на Гьоте, ще бъде открита само от някой, който подхожда към стихотворението от духовно-научна гледна точка. Такъв човек може да изпита подхранваща, изкупителна сила, която може да има животворно действие.

не бива да се пренебрегва и следното, което също може да ни научи на много. Гьоте използва един забележително красив израз в своята „Пандора“; той казва, че божествената мъдрост на света, която се стича надолу, и това, което можем да придобием чрез собствената си Прометеева сила, чрез собствената си далновидност, трябва да работят заедно. Това, което ни казва какво е мъдростта и тече към нас в света, той нарича Слово. Но това, което в

Душата живее и трябва да се съедини със словото, с отражението на Епиметей ; това е делото на Прометей. Така виждаме, че от съединението на Логоса, или словото, с делото извира идеалът, който Гьоте в своята „Пандора“ е искал да ни представи като резултат от богатия си житейски опит. Към края на поемата Прометей прави забележителното изказване: „Истинското тържество на истинския човек е действието!“ Това е истината, която остава затворена за рефлексивния елемент на душата.

Ако позволим на цялостната поезия на Гьоте да ни въздейства, можем да разберем великия героичен копнеж за развитие у хора като него и онова голямо смирение, което не вярва, че трябва да остане на определено ниво, което не вярва, че след като е постигнал нещо, не е нужно да го надхвърля. Гьоте е бил ученик на живота през целия си живот и затова винаги си е признавал, че когато човек е натрупал опит, трябва да преодолее това, което преди е смятал за правилно. Още като млад мъж, когато е работил върху някои преводи на Библията по време на ранните си адаптации на „Фауст“, Гьоте е чувствал, че думите „В началото бе Словото!“ трябва да бъдат различни. Той би ги превел като: „В началото бе Делото!“ Това е бил младият Гьоте по това време, който също е писал откъс за Прометей. Тук виждаме просто активния, просто прометеевския човек, младия Гьоте, който е вярвал, че самото развитие на силата, без да бъде оплодено от светска мъдрост, може да доведе до прогрес. Зрелият Гьоте, с целия си житейски опит, осъзнал, че би било погрешно да се смята думата „незначителен“ за незначителна.

Трябва да оценим и признаем, че думите трябва да бъдат свързани с дела. Всъщност, Гьоте също е пренаписал своя „Фауст“ по времето, когато е писал „Пандора“. Ето как трябва да разбираме Гьоте в процеса на съзряване на неговото развитие; но можем да направим това само ако схванем какво е истината във всичките ѝ форми.

ще бъде добре за човечеството да се стреми към осъзнаването, че истината може да бъде схваната само постепенно. Следователно е също така доста добре, когато човек е всеобхватен, честен и истински търсач на истината и си признава, след като е открил тази или онази истина и сега е призван енергично и съкрушително да въведе откритата си истина в живота: няма причина да се вкопчваме в тази веднъж намерена истина. Няма причина никога да оставаме на точката на знание, а по-скоро това, до което ни води подобно прозрение, както сме придобили чрез днешните и вчерашните размисли, е, че макар човечеството да трябва да стои здраво на земята на истината, която е постигнало, и да отстоява истината, то понякога трябва да се отдръпне в себе си, както е направил Гьоте. Когато човек се отдръпне в себе си по този начин, той, чрез всички сили, които произтичат от осъзнаването на истината, която е постигнал, ще притежава това, което му дава правилната мярка и го връща към позицията, която всъщност трябва да заема. От това повишено осъзнаване на истината, ние трябва многократно да се обръщаме навътре и да си казваме заедно с Гьоте: Голяма част от това, което някога сме изследвали като истина, сега е само сън и подобен на сън спомен и

Това, което мислим днес, е нещо, което не може да издържи на проверка. Гъоте многократно си е повтарял тези думи във връзка със собственото си честно търсене на истината и всеки човек би трябвало да си казва същото в часовете си на самота:

Напълно

Аз съм един беден нещастник.

ми не са реални,

И мислите ми не се скитат.

Ако можем да почувстваме това, ще можем да се справим с нашия висок идеал, с истината.

МИСИЯТА НА ПОКЛОНЕНИЕТО

Берлин, 28 октомври 1909 г.

Всички знаят думите, с които *Гьоте* завършва едно велико житейско дело, своя „Фауст“:

Всичко преходно е само
притча; несъвършеното
тук се превръща в
постижение;
неописуемото тук е
постигнато; Вечната
Женственост ни дърпа
нагоре.

Днес би трябвало да е излишно да се казва, че в този случай Вечната Женственост няма нищо общо с мъжа и жената, а по-скоро Гьоте използва древен термин. Във всички мистични светогледи – и Гьоте нарича именно сбора на тези думи *Chorus Mysticus* – във всички подобни мистични светогледи се посочва, че в душата живее първоначално неопределен копнеж за нещо, което душата все още не е разпознала, с което все още не се е съединила и към което трябва да се стреми. Това нещо, първоначално смътно усещано от душата в ума, към което тя се стреми, с което желае да се съедини, е това, което Гьоте, в съответствие с мистиците от различни епохи, нарича Вечна Женственост и целият ѝ СМИСЪЛ

Втората част на „Фауст“ е доказателство за това тълкуване на последните думи.

Сега бихме могли да противопоставим този *Chorus mysticus* с неговите лаконични думи на един вид „*Unio mystica*“; това е, което е било наричано мистично от онези, които мислят в истинския смисъл, в ясения смисъл: съюзът, постижим от мъжа с тази вечна женственост, която е духовно отдалечена.

Когато собствената душа се възнесе и почувства едно цяло с нея, тогава е налице това, което се нарича мистично единение, „*unio mystica*“. Това *unio mystica*, това мистично единение, е най-високият връх на това, което ще обсъждаме в тази лекция. В последните лекции, особено тези за мисията на гнева и мисията на истината, видяхме, че човешката душа е същество в процес на развитие. Обсъждахме предимно, от една страна, качества, които душата трябва да се стреми да преодолее, при което например гневът може да стане възпитател на душата, а от друга страна, обяснихме каква уникална истина-възпитател е за човешката душа.

Човешката душа е в процес на развитие, чийто край и цел тя не може да предвиди в нито един момент. Ако е необходимо, можем да представим пред себе си това, което се е развило, и когато то застане пред нас, да се задоволим да кажем: то се е развило от нещо друго до настоящия момент. Не можем да кажем това за същество като човешката душа, което е в процес на развитие.

Развитието е присъщо на това и то е агентът в рамките на това развитие. Тази човешка душа трябва да чувства, предвид сегашното си състояние на развитие, че трябва да продължи да се развива. И тя трябва да се запита, като самоосъзнаваща се душа: Как мога не само да мисля за това как съм се развил, но и как ще се развивам? Сегга, често сме обсъждали как, за истински духовно- научния наблюдател, тази човешка душа, с целия си вътрешен живот, е разделена на три части. Не е възможно да представим това разделение на човешката душа отново подробно днес; но е добре, за да може лекцията да се обработи и самостоятелно, да се обърне внимание на него. Ние разграничаваме три части в човешката душа: това, което наричаме сетивна душа, това, което наричаме интелектуална или емоционална душа, и това, което наричаме съзнателна душа. Това, което наричаме сетивна душа, може да съществува в живота, без да бъде дълбоко проникнато от мисълта. Сетивната душа е, на първо място, това, което получава външни впечатления . Това е частта от човешката душа , която предава сетивните възприятия навътре. Тази чувствителна душа е и това, което позволява да се появи вътре в себе си това, което се проявява като чувства на удоволствие и неудоволствие, като вътрешна радост и болка, в отговор на това, което е било донесено и наблюдавано отвън. Тази чувствителна душа е, преди всичко, това, от което възникват импулсите, инстинктите, страстите и афектите на човешката природа. Човешките същества са се развили от тази чувствителна душа; те са се издигнали до висини; те са проникнали тази чувствителна душа с мисленето си —

и с чувството, водено от мисълта . И в тази интелектуална или емоционална душа, която споменахме като втори член, ние не трябва да търсим онова неопределено чувство, което се издига сякаш от дълбините, а по-скоро чувството, което постепенно позволява да бъде проникнато от вътрешната светлина на мисълта. В същото време, в тази интелектуална или емоционална душа, ние трябва да видим това, от което постепенно се появява това, което наричаме човешко его; онзи център в душата ни, който може да доведе до истинското аз, който ни прави възможно да пречистим, очистим и обработим качествата на душата си отвътре, така че да станем господари, водачи и лидери в нашите импулси на волята, в нашия емоционален и интелектуален живот.

Това „аз“, както вече беше споменато, има две страни. Един аспект на развитието е това, към което човек трябва да се стреми: да притежава все по-силен център на своето същество, това, което може да стане за средата си, това, което може да стане за целия живот, да излъчва все по-мощно от неговото „аз“. Изпълването на душата с вътрешно съдържание, което я прави все по-ценна за средата си и едновременно с това я дарява с все по-голяма независимост – това е едната страна на развитието на егото.

Обратната страна на това развитие на Аз-а е егоизмът, егоизмът. Твърде слабият Аз се губи в живота, потъва, така да се каже, във външния свят. Но такъв Аз, който иска да поглъща, желае, мисли и се тревожи за всичко в себе си, такова его се втвърдява в егоизъм и егоизъм.

Така, накратко описахме какво принадлежи към съдържанието на интелектуалната или емоционалната душа. Видяхме, в известен смисъл, че дивите импулси, към които принадлежи например гневът, стават възпитатели за душата по отношение на развитието на егото, когато бъдат преодолені.

Видяхме, че интелектуалната или емоционалната душа се образова по положителен начин чрез истината, когато истината се разбира като нещо, което човек трябва да притежава изцяло в себе си, за което трябва да се съобразява във всеки един момент и което, макар и да е най-съкровено притежание, едновременно с това ни води навън, разширява егото и го прави все по-силно и по-безкористно, именно чрез себе си.

Така видяхме какви образователни и самообразователни инструменти са на разположение на сетивната и интелектуалната душа.

Нашият въпрос сега трябва да бъде: съществува ли такова средство и за съзнателната душа, най-висшият член на човешката душа? Можем също да се запитаме: Какво се развива, така да се каже, в съзнателната душа без нейна собствена намеса, съответстващо на импулсите и желанията в сетивната душа? Какво се развива в нея по начин, който съответства, така да се каже, на човешките предразположения, така че човек може да го придобие само в ограничена степен, ако не е присъщо на него? Има нещо, което все още се простира от интелектуалната душа в съзнателната душа: това е мисленето. Това е силата, мъдростта на мисленето. Но само чрез това може да се развие съзнателната душа, чрез това човек да стане мислител; защото самосъзнателната душа е предназначена да знае, да разбира –

Сетивата за света и за себе си. Те могат да се развият само чрез най-висшия инструмент на познанието, а именно чрез мисълта. Що се отнася до външния свят, сетивният свят, външното усещане и възприятие са това, което ни предава знание, тъй като външното усещане и възприятие ни стимулират да знаем за нещата от сетивния външен свят от това, което ни заобикаля. Това изисква да му се отдадем, да не бъдем безразлични към него. Но самият сетивен външен свят ни стимулира и може също така да задоволи външния ни стремеж и жажда за знание чрез наблюдението на себе си. Различно е обаче по отношение на това, което ще бъде обсъждано многократно в тези лекции по хуманитарни науки. Различно е по отношение на познанието за несетивното, за свръхсетивното. Несетивното първоначално не е налице за човешките същества. Но ако той иска да го включи в познанието си, ако иска да проникне съзнателната си душа с него, тогава, тъй като обектът на познанието не е външен, той трябва да получи импулс отвътре; импулсът трябва да произлиза отвътре. Този импулс, който произлиза отвътре, трябва да стимулира мисълта, трябва да проникне и да я обсеби. Но ако такъв импулс трябва да произлиза от душата, той може да произлиза само от силите, които са в душата, а това са чувството и волята, в допълнение към мисълта. И ако мисълта не може да бъде стимулирана от тези две, тя никога няма да бъде насочена към свръхсетивния свят. Това не означава, че свръхсетивното е просто чувство, а по-скоро, че водачът от вътрешността на човешкото същество към свръхсетивното трябва да бъде чувството и волята. Че...

Това, което ни води, не е това, което търсим. Човешките същества трябва да търсят свръхсетивния свят, защото той първоначално им е непознат. Още от самото начало те трябва да имат вътрешен водач в чувствата и волята си. Но какви качества трябва да придобият чувствата и волята си, ако искат да станат водачи към духовния свят, към свръхсетивния свят?

В началото някой може да възрази срещу идеята, че чувството трябва да бъде водач към знанието. Едно просто съображение обаче може да ни покаже, че чувството трябва, при всички обстоятелства, да бъде водач към знанието. Всеки, който приема знанието сериозно, несъмнено ще се съгласи, че човек трябва да действа логично при придобиването на знания, че логиката трябва да прониква и да ръководи процеса. Логиката е предназначена да доказва онези неща, които включваме в знанията си. Ние използваме логиката като инструмент, за да докажем това, което включваме в знанията си. Но ако логиката е този инструмент, как може самата логика да бъде доказана? Някой може да каже: тя може да бъде доказана сама по себе си. Но тогава трябва да има поне един начин, преди човек да започне да доказва логиката с логика, да я обхване с чувство. Логическото мислене не може първоначално да бъде доказано чрез логическо мислене, а само чрез чувство; и всичко, което е логика, първоначално се доказва чрез чувство, чрез непогрешимото чувство за истина, пребиваващо в човешката душа. Този класически пример показва, че самата логика се основава на чувството и че чувството осигурява основата за мисълта. Чувството трябва да осигури тласъка за валидирането на мисълта. Какъв вид тласъка?

В какво трябва да се превърне това чувство, ако то не само ще даде тласък на мисленето като цяло, но и ще даде тласък на мисленето за светове, които първоначално са непознати за човека, които човек първоначално не може да разбере?

Качеството, което чувството трябва да приеме, за да води към непознатото, трябва да бъде сила, която се стреми отвътре към непознатото, към това, което все още не е познато. Когато човешката душа се стреми към нещо друго, когато тази човешка душа иска да обхване нещо друго с чувство, такова чувство се нарича любов. Човек може да обича нещо познато и трябва да обича много неща, познати в света. Но тъй като любовта е чувство, а чувството трябва да бъде основата на мисълта в най-широкия смисъл на думата, тогава, ако нещо свръхсетивно трябва да бъде открито чрез мисълта, трябва да сме наясно, че схващането на непознатото, свръхсетивното чрез чувството трябва да е възможно, преди да може да се случи мисълта. Тоест: за човешките същества трябва да е възможно – безпристрастното наблюдение доказва, че е възможно – любовта да се развие към непознатото, към свръхсетивното, преди да могат да мислят за това свръхсетивно. Любовта към свръхсетивното, преди човек да е способен да го проникне със светлината на мисълта, е възможна, е необходима. Но и волята може да бъде пропита със сила, която се простира към непознатото свръхсетивно, преди мисълта да може да го достигне. Онова качество на волята, чрез което човек се стреми да осъществи целите и намеренията на непознатото в рамките на своята воля, преди да...

Да обхванеш това непознато със светлината на мисълта е преданост към тази свръхсетивна сфера. По този начин волята може да развие преданост към непознатото, а чувството може да развие любов към непознатото; и когато двете се обединят – предаността на волята към непознатото и любовта към това непознато – тогава, чрез техния съюз, възниква това, което наистина наричаме преданост. И ако *предаността* е съюзът, взаимопроникването, взаимното оплождане на любовта към непознатото и предаността към непознатото, тогава тази преданост ще бъде обединеният импулс, който може да ни отведе в това непознато, така че мисълта да може да го обхване. Така предаността става възпитател на съзнателната душа. Защото, когато тази съзнателна душа се стреми към това, което първоначално е скрито от нея, може да се говори и за преданост в обикновения живот. Когато човек стои пред нещо непознато, нещо, което все още не може да схване или интелектуално да разбере, въпреки че външно е реално, може да се говори за приближаване към непознатото с любов и преданост. Съзнателната душа никога няма да постигне знание, дори за нещо външно, освен ако не се обърне към него с любов и преданост, защото нашата душа подминава онези неща, към които не се обръща с любов и преданост, или с други думи, с благоговение. Това е пътеводител за разбиране, за познаване на непознатото. Любовта и предаността присъстват дори в обикновения живот; те са особено важни, когато става въпрос за свръхсетивния свят.

Но където и да се образова душата, въпросът е, че тази душа образова, съвместно образова и позволява да бъде образована от това, което сме определили като център на душата: егото, чрез което човешкото същество има самосъзнание. Ако сме видели, че егото се развива все повече и повече, ставайки все по-силно и по-силно чрез преодоляване на определени душевни качества, като гняв, и чрез култивиране на други душевни качества, като чувство за истина, тогава трябва да кажем, че самовъзпитанието на егото не завършва с тези качества; тук започва образованието чрез преданост. Гневът трябва да бъде преодолян, отхвърлен; чувство за истина трябва да проникне в егото. Предаността трябва да изтича от егото и към това, което трябва да бъде познато. Така егото се издига над душата на чувството и интелекта, като преодолява гнева и другите емоции и като култивира чувство за истина; по този начин то се приближава все повече до душата на съзнанието чрез преданост. Ако тази преданост става все по-голяма и по-могъща, тогава може да се говори за нея като за мощна сила, в смисъла, в който Гьоте я характеризира с думите:

Всичко преходно е само
притча; несъвършеното
тук се превръща в
постижение;
неописуемото тук е
постигнато; Вечната
Женственост ни дърпа
нагоре.

към Вечното, към това, с което все повече желае да се съедини, чрез силата на предаността в себе си. Но егото има две страни. Егото има необходимостта непрекъснато да увеличава своята собствена сила и самоактивност, да става все по-смислено аз. То има задачата да се превърне в такова аз, което не се изражда в егоизъм и не се втвърдява в егоизъм. Когато става въпрос за по-нататъшно издигане към познанието на непознатото и свръхсетивното, когато предаността се превърне в учител на самовъзпитанието, съществува голяма опасност това его, това човешко аз, да бъде загубено. Преди всичко то може да бъде загубено, защото човешката воля се изправя срещу света в постоянно подчинение. Подчинението, когато все повече надделява, в крайна сметка кара егото да надхвърли себе си, да бъде напълно погълнато от другия, на когото е отдадено, да се изгуби в другия. По този начин азът вече не може да се намери в другия; защото човек трябва да изгони аз-а си навън в другия, ако иска да го намери отвън. Подчинението, чрез което азът би загубил себе си, може да се сравни с това, което би могло да се нарече духовна безсилие, различно от физическа безсилие. В последното азът потъва чрез физическа загуба в неопределена тъмнина; в духовната безсилие азът губи себе си само духовно, въпреки че може да е физически непокътнат, въпреки че може да възприема външния свят. Азът може да се загуби духовно, когато вече няма силата, когато вече не е достатъчно силен, за да насочва и разпространява собствената си воля.

Собствената същност се абсорбира във волята, когато се губи в другия чрез предаване. Това, по-специално, би било крайността на това, което се нарича умъртвяване на собствената воля. Когато волята на собственото „аз“ е умъртвена, тогава човекът вече не желае за себе си; той е довел волята си да се откаже от собственото си действие; тогава другият или другият, на когото е предаден, желае, тогава човек е загубил себе си. И когато това състояние надделее, то може, за разлика от физическото безсилие, да се превърне в постоянно състояние на безсилие на душата. Само чувството за предаване, проникнато от егото, предаването, в което човек се потапя и отнася егото със себе си, само това може да бъде полезно за човешката душа. Но как предаването може да отведе егото със себе си навсякъде? Егото, азът на човека, не може да се отведе доникъде като човешко „аз“, ако не запази знанието, мислещото знание за себе си. В съзнателната душа мисленето първоначално се развива като естествен дар. Само мисленето може да предпази „аз“-а от загуба на себе си, когато чрез предаване излезе в света. Ако волята може да бъде водач на човешката душа, за да излезе отвъд себе си, тогава тази човешка душа, след като е била водена към нещо външно от волята, трябва да твърди, че там, където напусне границата на този външен свят, ще бъде осветена от светлината на мисленето. Мисленето не може да води навън отвътре; воденето навън се случва чрез предаване; тогава мисленето трябва незабавно да влезе в действие и веднага щом волята е повела навън, трябва да се стреми към...

Да проникне със светлината на мисълта в това, на което е отдадена душата. С други думи, трябва да има воля да се мисли за това, на което човек е отдаден. Всъщност, в момента, в който волята за подчинение загуби волята за мислене, тя е изложена на опасността да загуби себе си; воля, която от самото начало би се отказала по принцип от идеята да мисли за обекта си на подчинение, би могла да доведе до крайност, до трайна импотентност на човешката душа.

Може ли любовта, другият елемент на човешката преданост, също да стане жертва на такава съдба? Нещо трябва да се влее в любовта, което излъчва от човешкото „аз“ към непознатото, така че в нито един момент да не липсва самоподдържащата се природа на егото. Егото трябва да желае да влезе във всичко, което трябва да стане обект на неговата преданост; и трябва да желае да се поддържа пред лицето на всичко, което трябва да бъде прегърнато в любовта, пред лицето на непознатото, свръхсетивното, външното. Какво тогава става с любовта в частност, ако егото не се поддържа до границата, където се сблъскваме с непознатото, ако не иска да позволи на непознатото да бъде осветено от светлината на мисълта и светлината на *рационалната* преценка? Такава любов се превръща в това, което се нарича фанатизъм. Но тъй като егото живее в интелектуалната душа, това човешко его, започвайки от интелектуалната и емоционалната душа, може да започне своето пътуване към външното непознато; но там то вече не може напълно да се угаси. Волята може да се умъртви; но ако азът, ако е душата, иска да прегърне външния свят чрез чувството, то не може да се самоубие: азът винаги остава вътре.

Чувството е налице; но тъй като не е подкрепено от мисъл и воля, то се втурва напред безконтролно. И това втурване на егото, несъзнаващо себе си, води до такава любов към непознатото, на която му липсва воля за енергична мисъл, карайки душата все повече да се поддава на екстаз . В това има нещо, което може да се опише - точно както може да се опише по подобен начин предаността, когато е изгубена, като психическа безсилие - като психическо сомнамбулизъм, точно както може да се говори за физическо сомнамбулизъм. Хищникът е този, който не отвежда енергичното си его в непознатото, който иска само да проникне във външния свят с подчинените сили на егото; и такъв човек, тъй като не позволява на цялата си его сила да изтече от съзнанието, ще се стреми да схване непознатото, както човек схваща непознатото в света на сънищата. Когато влюбеността все повече обзема душата, това се превръща в това, което може да се нарече постоянно състояние на сън или сомнамбулизъм на душата. Където душата става неспособна да установи правилна връзка със света и с другите хора, където се втурва в живота, защото се отдръпва от светлината на мисълта и не успява да установи правилна връзка с нещата и съществата около себе си: такава душа, такава „аз“, което се спуска в психическо сомнамбулизъм, трябва да се заблуди, трябва да се скита по света като блуждаещ огън.

Това е така, защото подобен екстаз, който в любовта си към непознатото не е пропит от егото, се отдръпва от пълноценното мислене-

Яснота, пълна, ярка светлина за собственото „аз“ и необходимостта да се въздържа от носене на себе си навсякъде в силна мисъл, в силно самосъзнание. Колкото по-слабо е самосъзнанието, толкова по-лесно е да се появи фанатизъм; само защото душата изпада в интелектуална инерция, защото на душата ѝ липсва воля, където се сблъсква с непознатото, да позволи да бъде осветена от светлината на мисълта, само по този начин е възможно такава душа да придобие качества, които могат да бъдат наречени суеверие във всичките му форми. Фанатичната душа, която се скита в сън на любовта, преминавайки през живота сякаш насън, интелектуално инертната душа, която не иска да проектира пълно самосъзнание в света, е пригодена сляпо да вярва на всичко, защото задължително трябва да има склонност да не прониква в нещата чрез собственото си вътрешно усилие, което мисленето изисква, не чрез дейността на самата мисъл, а по-скоро да ѝ се диктуват истина и знание за нещата. За това не е нужно човек да мисли творчески отвътре. За да разпознаем външния свят, представен ни чрез сетивата, не е необходимо самосъздаващо се мислене; за да разпознаем свръхсетивното, и в каквато и форма да е свръхсетивното наше познание, свръхсетивното никога не трябва да бъде познавано от нас по никакъв начин, изключвайки мисълта. В момента, в който се опитаме да го схванем чрез просто наблюдение, ние сме изложени на всички възможни измами и грешки, отнасящи се до свръхсетивното. И всички грешки, всички суеверия и всичко, което ни води до това да бъдем по някакъв начин неправилни или лъжливи –

Способността да бъдеш въведен в свръхсетивното може в крайна сметка да се основава само на факта, че човекът, що се отнася до неговото самосъзнание, не позволява да бъде осветен от самосъздаваща се мисъл. Никой не може да бъде заблуден, приемайки нещо, което би трябвало да носи информация от духовния свят, ако има воля за самостоятелна мисъл. Това е наистина единственото достатъчно средство; няма друго адекватно средство. Всеки духовен изследовател може и ще каже това, и колкото повече е налице волята за самосъздаваща се мисъл, толкова по-голяма е възможността да разпознаем свръхсетивния свят в неговата истина, яснота и непогрешимост. Така виждаме едновременно, че се нуждаем от нещо за самовъзпитанието на егото, нещо, което води все по-високо и по-високо в съзнателната душа, което е водачът на душата в образованието на съзнателната душа по отношение на всичко непознато физическо и непознато свръхсетивно: преданост, съставена от любов и отдаденост. Когато любовта и предаността са проникнати и разпалени от истинско самосъзнание, те се превръщат в стъпала, които ни водят все по-високо и по-високо, водещи ни все нагоре. Истинската преданост, под каквато и форма да прониква и разпалва душата – било то в молитва или по друг начин – никога не може да се отклони; човек се учи най-добре от това, към което първоначално е бил разпален с преданост, тоест с любов и преданост. И едно добро образование трябва особено да вземе предвид силата, която импулсът на предаността може да даде на развитието на душата. Голяма част от света е отворена за детето.

непознатото; ако човек желае да го насочи по най-добрия начин, за да разпознае и прецени непознатото, той събужда преданост към това непознато; и никога няма да сбърка във факта, че правилно насочената преданост наистина води до това, което може да се нарече истински житейски опит във всички области на света.

О, това е нещо значимо за тази човешка душа, дори в по-късен етап от живота, когато тя може да погледне назад към детството и да изпита много, много благоговение, дори преданост. Тази душа, която през детството си е била способна често да гледа нагоре към почитани фигури, да се взира с дълбока преданост в неща, които са били невъзможни за нея да разбере с все още ограниченото ѝ разбиране, дава добър тласък за по-нататъшното, по-висше развитие на живота. Човек винаги поглежда назад с благодарност към хода на събитията, когато например си спомни, че в детството си е могъл да чуе за изключителна личност в семейството, за която всички са говорили с преданост и благоговение. В душата се спуска свято страхопочитание, което може да направи предаността нещо особено интимно. С чувства, които се докосват само в предаността, човек разказва как с трепереща ръка е докоснал дръжката на вратата и със плахо благоговение е влязъл в стаята на почитаната фигура, която е могъл да види за първи път, след като толкова много е било говорено с благоговение и благоговение. Да стоим пред Него, да говорим и да чуем само няколко думи след период на преданост, е един от най-добрите импулси за това. Тази преданост може да бъде особено полезна, когато вземем предвид високо-

Това са въпросите, които се стремят да разгадаят загадките на съществуването. Предаността може да ни бъде пътеводител, когато се опитваме да решим тези най-важни задачи на душата, когато търсим това, към което се стремим и с което искаме да се съединим. Тук предаността е именно сила, която ни дърпа нагоре и, като ни приближава, има укрепващ и ободряващ ефект върху човешката психика . Как е възможно това? Опитайте се да разберете, от външния израз на предаността, как предаността действа именно във външния жест на човек. Тя действа именно там, където се развива най-значимият човешки капацитет, като външен израз. Какво прави благочестивият човек във външен израз? Той сгъва коляно, скръства ръце и обръща глава към съществото или предмета, почитан в преданост.

Това са органите на човешкото същество, чрез които егото, и преди всичко това, което наричаме висши членове на човешката душа, може да се изрази най-интензивно. Човек стои физически изправен в живота чрез стегнатите си крака. Човек става благословия в живота, тоест, излъчва същността на собственото си его чрез ръцете си; и става този, който наблюдава небето и земята чрез това, което е в главата му, чрез движението на главата му. Но наблюдението на хората ни учи допълнително, че при самосъзнателно действие краката ни са най-добре изпънати, когато първо са се научили да сгъват коленете си пред това, което наистина трябва да бъде почитано. Защото в колениченето се крие приемането на сила, която се стреми в самия ни организъм. Тези колене, които се изправят, без никога да са се научили да...

Тези, които в своята преданост коленичат в благоговение, разпространяват само това, което винаги са притежавали; те разпространяват собствената си нищожност, към която не са добавили нищо. Но краката, които са се поддали на колениченето, получават нова сила с изправянето на коленете и сега не нищожността се разпростира, а това, което е новоприето. Тези ръце, които желаят да благославят, които желаят да утешават, без първо да са се сгънали в благоговение и преданост, не могат да дадат много любов и благословия отвъд собствената си нищожност. Но ръката, която се е научила да се сгъва, чрез сгъването си в благоговение, е получила сила, която сега може да тече през ръката; и тя се е превърнала в мощна ръка, пропита с Аза. Защото пътят на тази сила, която се получава чрез сгънати ръце, преминава, преди да се излее в ръцете, през човешкото сърце и разпалва любов. И предаността на сгънатите ръце, докато преминава през сърцето и се влива в ръцете, се превръща в благословия. Умът, който оглежда целия свят, който насочва погледа си навсякъде и разтваря ушите си, за да види, може да измерва колкото си иска с очи и уши, но може да се изправи срещу нещата само със собствената си празнота. Но този ум, който се е склонил към нещата с преданост, от своя страна ще черпи от предаността сила, която протича през него; той няма да предложи на нещата собствената си празнота, а по-скоро чувствата, които е получил чрез предаността.

изучава външния израз и жестовете на човек със здрав усет и знае какво се случва вътре в него, какво се случва в неговите живи взаимодействия

Всеки, който е склонен към преданост, ще види, ще може да различи от външните прояви на преданост как тази преданост завладява нашето его и увеличава нашата собствена сила, и как тази увеличена собствена сила има способността да прониква в непознатото. Ако искаме да проникнем в непознатото, трябва да му предложим своите способности; и ние правим това, когато се обръщаме към него с любов и преданост. Така виждаме, че егото не отслабва чрез предаността, а по-скоро става по-силно и по-могъщо. Чрез това самовъзпитание, чрез преданост, тъмните чувства и импулси на човечеството се издигат, както и чувствата на симпатия и антипатия към нещата. Тези чувства на симпатия и антипатия, които навлизат в душата ни несъзнателно или подсъзнателно, без да имаме никаква преценка за тях, без да бъдат осветени от светлината – тези самите чувства се пречистват от факта, че егото се възпитава в преданост и прониква все по-дълбоко във висшите членове на душата. Чрез това всичко, което е симпатия и антипатия, това, което действа като тъмни, заблудени сили, е пронизано от светлината на душата. Това, което преди е било непросветено съчувствие и антипатия, се превръща в преценка, емоционална преценка; става или естетически вкус, или правилно насочено морално чувство. Душата, която се е култивирала в преданост, ще пречисти тъмната си симпатия и антипатия, тъмните си чувства на удоволствие и неудоволствие, в това, което може да се нарече: чувство за красота и чувство за доброта. Душата, която е пречистила волята си по правилния начин към преданост в предаността, когато в процеса развие самосъзнание и самосъзнание, ще...

Предаността ни е спасила, пречиствайки онези тъмни стремежи и инстинкти, които иначе пронизват човешките желания и импулси на волята, и постепенно култивирайки от тях онези вътрешни импулси, които наричаме морални идеали. Предаността е самовъзпитание на душата от тъмните стремежи и инстинкти, от желанията и страстите на живота, към моралните идеали на живота. Предаността е нещо, което сеем в душата като семе: и то пониква.

Всеки, който наблюдава живота обективно, може да види това в друг пример. Навсякъде виждаме , че човек преминава през възходяща и низходяща фаза на развитие в хода на живота си. В детството и юношеството има възходящо развитие, след което това развитие застоява за известно време; след това, в по-късна възраст, в напреднала възраст, започва низходящо развитие. В известен смисъл може да се каже, че низходящото развитие в края на живота има обратна посока на това, което са развили детството и юношеството; но по особен начин качествата, придобити в детството и юношеството, се появяват отново в по-късна възраст. Всеки, който наистина наблюдава живота, може да види, че при децата, които са погълнали много от добре насочвана преданост, това семе покълва в напреднала възраст. Такава преданост се появява в напреднала възраст като сила за действие в живота. Силата е това, което се появява в напреднала възраст като противоположност на предаността, култивирана в младостта. Младост без преданост, младост, в която не са развити правилно насочвана преданост на волята и правилно насочвани чувства на любов, ще се развие в слаба и...

е безсилно. Ние приписваме преданост на човешката душа, която е предназначена да се развива. Но тогава част от същността на тази преданост трябва да е, че душата в процес на развитие може и трябва да бъде обзета от тази преданост .

А какво да кажем за съответното качество в това, към което се взираме с преданост? Ако погледнем с любов към друго същество, тогава можем да видим в любовта на това друго същество към нас това, което може би се развива. Можем ли да говорим за преданост и в такъв обратен смисъл? Че това по принцип не би било правилно, ще ни стане ясно от факта, че трябва да си кажем: Ако човек е предан на Бога с любов, тогава той може да знае, че и Бог е склонен към него с любов. Човек развива преданост към това, което винаги нарича свой Бог във вселената. Не можем да наречем обратното на предаността преданост. Не можем да говорим за божествена преданост към човечеството. Какво в това отношение е точно обратното на предаността? Какво блести от предаността, когато тя гледа нагоре към своята божествена същност? Това, което самата тя не може да обхване с волята и силата си, ѝ блести обратно: могъщото и, ако е божествено, всемогъщото. Това, което сме култивирали в преданост в младостта си, ни се връща в напреднала възраст като животворна сила, а това, което наричаме божествено, към което сме се обърнали с преданост, ни се връща като преживяване на всемогъщество. Това е усещането за всемогъщество, независимо дали гледаме звездното небе в безкрайната му слава и...

Предаността пламти към това, което ни заобикаля от всички страни и което не можем да обхванем; или дали гледаме нагоре към това, което в тази или онази форма е нашият невидим Бог, който живее и преминава през тази вселена. От нашата преданост ние гледаме нагоре към всемогъществото; и от това чувство възниква онова, което ни позволява да разберем, че не можем да го проникнем, не можем да се съюзим с това, което е над нас, освен ако първо не се приближим до него отдолу в преданост. Ние се приближаваме до всемогъществото, като се потапяме в преданост. Следователно, ако човек говори правилно, може да говори за такова всемогъщество, докато с изтънчено чувство за език не може всъщност да говори за универсална любов. Силата може да се увеличава и расте. Ако някой има власт над две или три същества, той е два или три пъти по-могъщ. Силата расте в същата пропорция, както броят на съществата, над които се простира. С любовта е различно. Ако една майка обича едно дете, това не пречи на майката да обича второто си дете със същата степен на любов, а също и третото и четвъртото си. Любовта не е нужно да се удвоява или утроява. И е погрешен израз, когато някой каже: „Трябва да разделя любовта си, защото тя е предназначена да се разпростре върху две същества.“ Говоренето за всезнание е също толкова неточно, колкото и за неопределена универсална любов. Любовта няма степен и не може да бъде определена с числа.

Любовта е едната част от предаността, а предаността е другата част от предаността. Предаността има

Ситуацията е подобна на тази на любовта. Можем да бъдем отдадени на един непознат и на друг, стига да притежаваме това чувство на преданост като цяло. Предаността може да се увеличи по степен, но не е нужно да се дели или умножава, като е насочена към редица същества. Тъй като тези две, любовта и предаността, не е нужно да се разделят, те не изискват егото, което е предназначено да образува единство, да се загуби и фрагментира, когато се предаде на непознат в любов и се обърне към друг в преданост. По този начин любовта и предаността са истинските водачи към непознатото и възпитателите на душата, превръщайки интелектуалната душа в съзнателна душа. Точно както преодоляването на гнева възпитава сетивната душа, а чувството за истина и стремежът към истина възпитават нашата интелектуална душа, така и предаността възпитава нашата съзнателна душа. Чрез култивирането на съзнателната душа в преданост човек придобива все повече знания и все по-богато разбиране. Тази преданост обаче трябва да бъде ръководена и насочвана от перспективата на самосъзнание, което не се отдръпва от светлината на мисълта. Ако позволим на любовта да се разпространи, тогава любовта, със самата си ценност, ни позволява да се слеем с нея; ако сме склонни към преданост, тогава предаността, също със самата си ценност, ни позволява да се слеем с нея. Можем да се изгубим, но не е нужно. Това е важното; и това не бива да се забравя, особено когато импулсът на преданост се прилага към образованието. Не бива да се внушава сляпа, несъзнателно действаща преданост.

Те трябва да бъдат привлечени. Култивирането на преданост трябва да върви ръка за ръка с култивирането на здравословно чувство за себе си.

Ако мистиците от всички епохи, както и Гьоте, наричат това неопределено и непознато, към което е привлечена душата, Вечно Женско, тогава ние можем, без да бъдем погрешно разбрани, да наречем това, което винаги трябва да прониква в предаността, Вечно Мъжко; защото както Вечното Женско, в смисъла на мистицизма и Гьоте, е в мъжа и жената, така и това Вечно Мъжко, това здравословно чувство за себе си във всяка преданост, е в мъжа и жената. И ако Гьоте ни представя Chorus Mysticus в смисъла на мистицизма, тогава, след като сме опознали мисията на предаността, която ни води към непознатото, можем да добавим това, което трябва да прониква в предаността: Вечното Мъжко.

Така сега можем правилно да разберем това преживяване на човешката душа, в което всяка преданост се слива, в което всяка преданост се изразява и кулминира, единението с непознатото, към което се стремим: това unio mystica, това мистично единение, сега можем да го разберем с това, което сме чули за мисията на предаността.

Всеки мистичен съюз води до гибел на душата, ако егото се изгуби в опит да се съедини с някоя непозната същност. Егото не предлага нищо ценно на такава непозната същност, ако е загубило себе си. Да се пожертваш на непознатото, за да представиш себе си на непознатото в мистичен съюз, изисква човек да има нещо за жертва, да се е превърнал в нещо. Ако човек съедини слабо его, его, което не е силно в себе си, с това, което е над нас, тогава...

Нашият съюз няма стойност. Мистичният съюз има стойност само когато силното „аз“ се издигне до сферите, за които говори „Мистичният хор“. Когато Гьоте ни говори за сферите, до които може да доведе висшата преданост, за да постигнем най-висши прозрения, неговият „Мистичен хор“ ни казва с тези красиви думи:

Всичко преходно е само
притча; несъвършеното
тук се превръща в
постижение;
неописуемото тук е
постигнато; Вечната
Женственост ни дърпа
нагоре.

Тогава правилно разбираният Unio Mystica може да отговори: Да

Всичко преходно е само
притча; неадекватното
тук се превръща в
постижение;
неописуемото тук е
постигнато; вечното
мъжествено ни дърпа
нагоре.

ЧОВЕШКИЯТ ХАРАКТЕР Мюнхен , 14

март 1910 г.

Дълбоко впечатление върху човешката душа може да направи четенето на думите, които *Гьоте* е записал във връзка със съзерцанието си върху черепа на *Шилер* . Той е успял да направи това съзерцание, когато е присъствал на ексхумацията на тялото на Шилер, тъй като то е трябвало да бъде пренесено от временния гроб, в който е лежал, до княжеската крипта във Ваймар.

Тогава Гьоте взе черепа на Шилер в ръката си и повярва, че може да разпознае в оформянето и отпечатването на тази чудна форма цялата същност на духа на Шилер, сякаш в отливка. Как духовната същност се изразява в линиите и формите на материята, вдъхнови Гьоте да напише най-красивите думи:

Какво повече може да спечели човек в живота, освен това, че Бог-Природа му се разкрива, как оставя твърдото да се разтвори в дух, как здраво съхранява създаденото от духа!

Всеки, който разбира как да оцени настроение като това, което тогава е развълнувало душата на Гьоте, лесно ще може да го използва като отправна точка, за да насочи мислите си към всички онези явления в живота, където едно вътрешно „аз“ си проправя път навън в материална форма, в пластичен дизайн, в линии и други неща. Но в най-висшия смисъл ние имаме

Такова оформяне и отпечатване, такава разкриване на вътрешно същество в това, което наричаме човешки характер. Защото в човешкия характер това, което човек многократно и многократно преживява, се изразява по най-разнообразни начини; ние го разбираме като единно цяло, когато говорим за човешкия характер. Всъщност, ние имаме чувството, че характерът е нещо, което по необходимост принадлежи на цялото същество на човек и че ни се струва като недостатък, когато това, което човек мисли, чувства и прави, не може да бъде обединено по определен начин в хармония . Говорим за прекъсване в човешкото същество, за прекъсване в характера, като за нещо наистина несъвършено в неговата природа. Ако човек се изразява в личния си живот с този или онзи принцип и идеал, а в друг момент в обществения си живот по напълно противоположен или поне различен начин, тогава говорим за неговото разпадане, за разпадане на характера му. И човек е наясно, че такава прекъсване може да доведе човек до трудни житейски ситуации или дори до коработрушение. Гьоте е искал да посочи какво означава такава разцепване в човешкото същество в една забележителна поговорка, която е включил в своя „Фауст“. Тук се докосваме до една поговорка, която много често се цитира погрешно, дори от хора, които вярват, че знаят какво наистина е искал Гьоте. Това е поговорката от „Фауст“ на Гьоте:

Две души, уви! живеят в гърдите ми,
едната копнее да се раздели с другата;

Едната се вкопчва в света с грабващи органи в груба любовна похот; другата бурно се издига от праха към царството на възвишените предци.

Тази двойственост в душата много често се представя като нещо желано за човечеството. Гьоте със сигурност не я характеризира като нещо желано; по-скоро в този момент става съвсем ясно, че той иска Фауст да изрази в онази епоха колко нещастен се чувства под влиянието на двата импулса - единият се стреми към идеални висоти, а другият копнее за земни неща. Това е предназначено да внуши нещо незадоволително. Гьоте възнамерява да характеризира точно това, което Фауст е предназначен да превъзмогне. Не бива да представяме тази двойственост като нещо присъщо на човешкия характер, а само като нещо, което може да бъде преодоляно именно чрез единния характер, който трябва да бъде постигнат.

Но ако искаме да позволим на същността на човешкия характер да навлезе пред душите ни, тогава трябва отново да разгледаме това, което очертахме относно характеризирането на същността на предаността. Трябва отново да разгледаме, че това, което наричаме истински човешки душевен живот, човешкото вътрешно същество, не е просто хаос от бушуващи усещания, импулси, идеи, страсти и идеали; по-скоро трябва да заявим с абсолютна яснота, че тази човешка душа е разделена на три отделни части; които можем да различим съвсем точно: най-ниската част на душата, сетивната душа; средната част на душата,

Интелектуалната или емоционалната душа; и най-висшият член на душата, съзнателната душа. Тези три члена трябва да бъдат разграничени в човешката душа. Те обаче не трябва да се разпаднат в рамките на тази човешка душа. Човешката душа трябва да бъде единство. Какво тогава обединява тези три члена на душата в едно цяло в човешкото същество? Това е точно това, което ние, в най-истинския смисъл, наричаме човешки „аз“, носител на човешкото самосъзнание.

По този начин, тази човешка душа ни се явява по такъв начин, че трябва да я разделим на трите ѝ члена - най-нисшият член: сетивната душа; средният член: интелектуалната или емоционалната душа; и най-висшият член: съзнателната душа. Егото ни се явява, така да се каже, като активен агент, този, който свири в душата ни върху трите члена, точно както човек свири на струните на своя инструмент. И тази хармония или дисхармония, която егото произвежда от взаимодействието на трите члена, е това, което е в основата на човешкия характер.

Егото е наистина нещо като вътрешен музикант, който с мощен удар задейства сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа; но резонирайки заедно, ефектите от тези три душевни члена се разкриват като хармония или дисхармония, която се проявява отвътре в индивида и се явява като истинската основа на неговия характер. Разбира се, по този начин сме описали характера само по много абстрактен начин, защото ако искаме да разберем как той всъщност се проявява в човек, тогава трябва да се задълбочим малко по-дълбоко в целия човешки живот и

Същност; трябва да покажем как това хармонично и дисхармонично взаимодействие на егото върху душевните членове се проявява в цялата човешка личност, как тя стои пред нас, как се разкрива на външния свят.

Този човешки живот – както често сме подчертавали – ни се представя по такъв начин, че ежедневно се редува между състояния на будност и състояния на сън. Когато човек заспи вечер, неговите усещания, неговото удоволствие, неговото страдание, неговата радост, неговата болка, всички импулси, желания и страсти, всички идеи и възприятия, идеи и идеали потъват в неопределен мрак; и истинското вътрешно „аз“ преминава в състояние на безсъзнание или подсъзнание.

Какво се случи там? – Ами, какво се случи по време на процеса на заспиване ни става ясно, когато си припомним нещо, което вече беше обсъждано: че човекът е сложно същество за хуманитарните науки, че той се представя като съставен от различни части. Това, което вече знаем за това, трябва да бъде очертано отново днес, за да можем да разберем цялата същност на характера, който е в основата на човека.

Всичко за човешкото същество, което ни е видимо чрез външния свят на сетивата, което можем да видим с очите си, да схванем с ръцете си, което само външната наука може да наблюдава, това е, което духовната наука нарича физическо тяло на човешкото същество. Но това, което прониква и влита това физическо тяло на човешкото същество, това, което пречи на това физическо тяло между раждането и смъртта да бъде труп, да следва собствените си физически и химични сили, това е, което ние в духовната наука наричаме

Етерно или жизнено тяло. По същество външното човешко същество е съставено от физическо и етерно тяло. След това имаме трети член на човешката природа; той е носител на всичко, което виждаме да потъва с настъпването на съня в неопределен мрак. Ние определяме този трети член на човешката природа като астрално тяло. Това астрално тяло е носител на удоволствие и болка, радост и скръб, на импулси, желания и страсти – на всичко, което се надига и отлива в душата по време на буден живот. И в това астрално тяло е истинският център на нашето същество: егото. За нашия обикновен човек обаче това астрално тяло е допълнително подразделено, защото в него намираме като подчленове това, което ви беше изброено като членове на душата: сетивната душа, интелектуалната душа и съзнателната душа.

Когато човек заспи вечер , физическото тяло и етерното тяло остават в леглото; излиза астралното тяло с всичко, което наричаме сетивна душа, интелектуална или емоционална душа, съзнателна душа; излиза и егото. Астралното тяло и егото, в цялата си същност, са в духовен свят по време на сън. Защо човек се връща в този духовен свят всяка нощ? Защо трябва да оставя физическото и етерното си тяло всяка нощ? Това има дълбоко значение за човешкия живот. Можем наистина да схванем това значение, като разгледаме следното: Духовната наука ни казва, че астралното тяло е носител на удоволствие и болка, на радост и скръб, на импулси, желания и...

Страсти! Прекрасно ! Но това са именно преживяванията, които потъват в неопределен мрак, когато заспиваме. И все пак се твърди, че астралното тяло е с егото в духовните светове – истинският вътрешен човек е в духовен свят, е с астралното тяло в духовен свят. Но импулсите и страстите, всичко, което действително пребивава в астралното тяло, точно това нещо изчезва, така да се каже, в неопределен мрак през нощта. Не е ли това противоречие?

Е, противоречието е само привидно. Всъщност астралното тяло е носител на удоволствие и скръб, на радост и болка, на всички приливи и отливи на вътрешни душевни преживявания през деня; но то не може да ги възприема чрез себе си, както правят хората днес.

За да могат астралното тяло и егото да възприемат собствените си преживявания, те зависят от това тези вътрешни преживявания да бъдат отразени външно; и те могат да бъдат отразени само когато, при събуждане сутрин, егото и астралното тяло се потопят в етерното и физическото тяло. За всичко, което човек изпитва вътрешно, за всяко удоволствие и всяко страдание, за радост и болка и т.н., физическото тяло, но особено етерното тяло, действа като огледало, отразяващо това, което изпитваме вътре в себе си. Точно както виждаме себе си в огледало, така виждаме и това, което изпитваме в астралното тяло, отразено в огледалото на нашето физическо и етерно тяло; но не бива да вярваме, че този душевен живот, който се разгръща пред душата ни от сутрин до вечер, не изисква никакви усилия, за да се осъществи. Вътрешното същество на човека, егото и астралното тяло, всичко, което...

Съзнателната душа, интелектуалната душа, сетивната душа, трябва да работи със своите сили върху физическото тяло и върху етерното тяло; тя трябва, така да се каже, чрез взаимодействието си с тези две човешки тела, първо да създаде прилива и отлива на деня.

По време на това преживяване на деня се изразходват определени енергии. В това взаимодействие между вътрешното и външното „аз“ на човешкото същество, духовните енергии непрекъснато се изразходват. Това се проявява във факта, че човек се чувства уморен вечер, което означава, че не е в състояние да намери в себе си онези енергии, които му позволяват да се намеси в работата на етерното и физическото тяло. Когато вечер човек се чувства уморен, тъй като това, което най-активно ангажира духа му с материята, започва да отслабва, когато се чувства безсилен да говори, когато зрението, обонянието, вкусът и накрая слухът, най-духовното от сетивата, постепенно избледняват, защото не могат да черпят от вътрешните си ресурси, тогава това ни показва как тези енергии се изчерпват през деня.

Откъде идват силите, които се изразходват от сутрин до вечер? Тези сили произхождат от нощния живот, от състоянието на сън. По време на живота, който душата води от заспиването до събуждането, тя сякаш поглъща силите, от които *се* нуждае, за да извика пред себе си целия дневен живот. В дневния живот тя може да развива силите си, но не може да черпи от тях силите, необходими за изграждането си. - Самоочевидно е, че различните хипотези,

Информацията, предоставена от външната наука относно заместването на енергиите, изразходвани през деня, е известна и на духовната наука, но не е нужно да навлизаме в това сега. Така можем да кажем: Когато душата излиза от сън и влиза в будно състояние, тя носи със себе си от земята, която е, така да се каже, нейният духовен дом, енергиите, които трябва да използва през целия ден, за да изгради този духовен живот, който тя ни извиква. Така ние знаем какво носи със себе си душата от духовния свят, когато се събуди сутрин.

Сега нека си зададем другия въпрос: Душата не носи ли нищо в духовния свят, когато заспива вечер?

Какво носи със себе си душата на вечерта от будното състояние в състоянието, което наричаме сън?

Ако искаме да разберем какво душата взема от външния свят на физическата реалност, в който тя преминава от преживяване към преживяване по време на будност, и внася в духовната същност на съня, тогава трябва преди всичко да разгледаме това, което наричаме личностно развитие на индивида между раждането и смъртта. Това развитие на индивида се проявява във факта, че в по-късен етап от живота човекът изглежда по-зрял, по-наситен с житейски опит и мъдрост и че в по-късна възраст е придобил определени способности и сили, които не е притежавал в по-ранен етап.

, че хората приемат нещо от външния свят в себе си и го трансформират вътре в себе си, ако разгледаме следното.

Помислете за това: Между 1770 и 1815 г. се случват определени събития, които са от голямо значение за развитието на света. Голямо разнообразие от хора преживяват тези събития. Някои от тези събития остават незабелязани; други са толкова дълбоко повлияни от тях, че са били пропити с житейски опит и мъдрост, като по този начин са издигнали духовния си живот на по-високо ниво.

Какво всъщност се случи там?

Това е най-добре илюстрирано с едно просто събитие в човешкия живот. Нека разгледаме развитието на човешките същества по отношение на способността за писане. Какво всъщност се е случило, за да можем в определен момент от живота си да вземем писалка и да изразим мислите си чрез писане? Много неща е трябвало да се случат преди това. Цяла поредица от преживявания е трябвало да се преживее, от първия опит да се държи писалка, до първия щрих, до всички усилия, които в крайна сметка са довели до истинското ни разбиране на това изкуство. Ако си спомним какво всичко е трябвало да се случи в продължение на месеци и години, ако си спомним всичко, през което сме преминали в процеса – може би наказания, порицания и други подобни – за да превърнем най-накрая поредица от преживявания в способност за писане, тогава трябва да кажем: преживяванията са били претопени, претопени, така че да се появят, така да се каже, по същество в по-късен живот в това, което наричаме способност за писане.

Хуманитарните науки показват как се случва това, как поредица от преживявания се сливат, така да се каже, в една способност. Но това никога не би могло да се случи, ако хората не можеха многократно да преминават през сън. Всеки, който наблюдава живота, ще знае това, което вече е очевидно в ежедневието: когато се стремим да запечатаме това или онова в себе си, запаметяването и запазването се подобряват значително, когато можем да спим върху него отново; тогава то става наше. И така е в целия човешки живот.

Преживяванията, през които преминаваме, трябва да се слоят с душата ни; те трябва да бъдат обработени от нея; те трябва да бъдат доведени до коагулация, за да се трансформират в способности.

целия този процес по време на сън. Преживяванията през деня, които се разгръщат с течение на времето, се сливат по време на нощния сън и се трансформират в това, което наричаме застинали преживявания, човешки способности. Така виждаме какво отнасяме със себе си вечерта от външните си преживявания – а именно какво след това се трансформира и впитва в нашите способности. По този начин животът ни се обогатява от факта, че преживяванията през деня се трансформират през нощта в способности, в сили.

Днешното съзнание има малко разбиране за тези въпроси; но не винаги е било така. Имало е времена, когато чрез древното ясновидство хората са били добре осъзнати за тези неща. Нека само цитирам един пример, където един поет по най-забележителен начин ярко илюстрира колко осъзнат е бил за тази трансформация. Старият поет

Омир, който с право е наричан пророче, описва в своята „Одисея“ как Пенелопа, в отсъствието на съпруга си, е обсадена от множество ухажори и как им обещава, че ще реши едва след като приключи с тъкането на гоблен. Но през нощта тя многократно разплита това, което е изтъкала през деня. Ако един поет иска да изобрази как поредица от преживявания, които имаме през деня, поредица от преживявания като тези на Пенелопа с ухажорите, не бива да се трансформират в някаква способност, нито да се сливат в способността да се решава, тогава той трябва да покаже как това, което дневните преживявания изплитат, трябва да се разплита отново през нощта, защото в противен случай неизбежно би се трансформирало в способността да се решава. Такива неща могат да изглеждат като цепене на косата на някой, който е пропит само със съвременното съзнание, и той може да повярва, че нещо се проектира върху поетите; Но истински великите хора са били само тези, които са работили върху великите мистерии на света, и когато хората днес говорят мило за оригиналност и други подобни, те нямат представа от какви дълбини са дошли наистина великите художествени постижения на света.

И така, виждаме как външните преживявания, които приемаме в състоянието на сън на душата, се трансформират в способности и сили и как по този начин човешката душа напредва в живота между раждането и смъртта, как тя внася нещо в духовния свят, за да го извлече отново за усъвършенстване на човешката душа. Но когато след това разгледаме това развитие между раждането и смъртта...

това, тогава трябва да кажем: О, има известна тясна граница на човешкото развитие. Тази граница става особено очевидна, когато вземем предвид, че макар да можем да работим върху и да подобряваме способностите на душата си, че можем да ги трансформираме и да съществуваме в по-късна епоха от живота с по-съвършена душа, отколкото в по-ранна, все пак има ограничение на развитието. Човек може да развие определени способности в себе си, но не нещо, което би могло да напредне само чрез трансформиране на органа на физическото и етерното тяло. Те са налице със своите специфични предразположения от раждането; ние ги откриваме вече там. Например, можем да придобием определено разбиране за музиката само ако имаме вродената способност за музикален слух. Това е ярък пример, показващ, че трансформацията може да се провали и че макар преживяванията да могат да се обединят с душата ни, ние трябва да се въздържаме от пълното им включване.

Ако открием такива ограничения във физическия си живот, тогава трябва да се въздържаме от вплитане на тези преживявания във физическия си живот между раждането и смъртта. Тъй като това е така, ако разглеждаме човешкия живот от по-висша перспектива, трябва да разглеждаме възможността за разбиване и освобождаване от това тяло като нещо изключително полезно, нещо изключително важно за целия ни човешки живот. Способността ни за трансформация в човешкото тяло се проваля именно защото всяка сутрин откриваме отново това етерно и физическо тяло. Само в смъртта ние наистина се освобождаваме от тях.

Той си тръгва. Преминаваме през портата на смъртта в духовен свят. Там, в този духовен свят, където вече не срещаме физическо и етерно тяло като пречка, можем да развием в рамките на духовните субстанции всичко, което сме могли да преживеем между раждането и смъртта, но с което сме трябвало да се примирим, защото сме се сблъскали с ограничения. Едва когато влезем в нов живот от духовния свят, можем да позволим на тези сили, които сме вплели в духовния архетип, да влязат в съществуване, което сега можем да оформим пластично в първоначално мекото човешко тяло. Едва сега можем да вплетем в нашето същество това, което сме придобили в предишния живот, но не сме могли да интегрираме в нашето същество. По този начин, интензификацията на живота е възможна чрез смъртта, защото сега можем да вплетем в себе си в следващия живот това, което не сме могли да включим като плод на опита в един живот. Това, което съставлява истинското вътрешно същество на човека, това, което си проправя път към съществуване чрез физическото тяло, преминава през портата на смъртта от един живот в следващия. Сега човек има не само възможността, така да се каже, да работи върху по-грубите аспекти на своята физическа форма, така че да може да отпечата в тази физическа форма това, което не е могъл да отпечата преди, но също така има възможността да отпечата някои по-фини плодове от предишни животи в цялото си същество. Когато видим как човек влиза в съществуване чрез раждане, можем да кажем: Точно както егото и астралното тяло, заедно с чувствителната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа, влизат чрез—

Когато индивидите навлизат в съществуването си при раждането, те не са безцелни, а притежават определени качества, определени характеристики, които са донесли със себе си от предишни животи. На по-широко ниво, дори преди раждането, човек влага в пластичността на тялото си всичко, което е получил преди това като плодове; но на по-fino ниво – и това го отличава от животните – човекът продължава да работи след раждането през цялото детство и юношество, влагайки в по-фината структура на външната и вътрешната си природа всичко, което егото е донесло със себе си от предишния си живот като определящи характеристики, като определящи основания. И че егото работи в това и как егото работи отвътре в същността на човека, проявявайки се в това, което преживява в света, е това, което влиза в този свят като характер на човека. Това егото на човека работи между раждането и смъртта, като позволява на това, за което е работило, да резонира чрез инструментите на душата – сетивната, интелектуалната и съзнателната душа. Но то не работи в тази душа по такъв начин, че егото да стои като нещо външно, противоположно на това, което живее в сетивната душа като импулси, желания и страсти; Не, егото си присвоява импулсите, желанията и страстите като принадлежащи на вътрешното си същество: егото е едно с тях, едно е и със своите прозрения и със знанията си в съзнателната душа.

Следователно, човекът отнася със себе си през портата на смъртта това, което е изработил по отношение на хармонията и дисхармонията в тези части на душата си, и го включва във външната си човешка форма в новия живот.

в него. По този начин човешкото „аз“, с това, в което се е превърнало от предишен живот, се отпечатва в нов живот. Следователно, характерът ни се явява като нещо определено, нещо вродено, но и като нещо, което постепенно се развива през целия живот.

Характерът на животното е определен от самото раждане; той е напълно оформен . То не може пластично да промени външния си вид. Човешките същества обаче имат именно това предимство: те се появяват при раждането, без да показват определен външен характер, но притежават сили в това, което спи в дълбоките основи на тяхното същество, сили, които са влезли в това съществуване от предишни животи. Тези сили си проправят път в тази неопределена външност и по този начин постепенно оформят характера, доколкото той е определен от предишния живот.

По този начин виждаме как хората притежават, в известен смисъл, вроден характер, който обаче се разгръща само постепенно в хода на живота. Ако вземем предвид това, ще можем да разберем, че дори велики личности биха могли да грешат в оценката си за човешкия характер. Има философи, които твърдят, че човешкият характер не може да се промени, че той съществува като нещо изцяло фиксирано вътре в нас. Това обаче не е правилно, освен доколкото това, което произлиза от предишни животи, ни се изправя пред вроден характер. Следователно това е, което изниква от вътрешността на човешкото същество като ядрото на нашето същество и отпечатва общия белег, споделения характер, върху всички индивидуални аспекти на човешкото същество. Този характер

Той прониква, така да се каже, в самата душа, а също и във външните части на тялото. Виждаме как вътрешното същество се излива навън, така да се каже, по такъв начин, че оформя всичко по определен начин, и усещаме как този вътрешен център държи отделните части на човека заедно. Дори във външната физическа форма възприемаме нещо, което ни се явява като отпечатък на вътрешната същност във външния вид на човека .

Това, на което обикновено не се обръща достатъчно внимание на теория, някога е било чудесно изобразено от един художник. Той показва човешката природа в момента, в който човешкото его, което държи всички негови членове заедно, образувайки център и им придава единство, се губи за тях. Той показва как отделните членове на съществото, всеки следвайки собствения си път, поемат една посока тук, а друг там. Има едно велико, известно произведение на изкуството, което улавя именно този момент от човешката същност, когато човечеството губи това, което е в основата на неговия характер, това, което принадлежи на *цялото* човешко същество. Това е произведение на изкуството, което често е било неразбирано. Не мислете, че това е замислено като евтина критика на умовете, чието творчество ценя най-много; но именно в това се крие трудността на човешкия път към истината: че, изправени пред определени явления, дори великите умове грешат, водени от огромен стремеж към истина.

Един от най-големите немски ценители на изкуството, *Винкелман*, е бил обречен да греши, предвид самите основи на своето същество, относно произведението на изкуството, което...

който е известен като Лаокоон. Обяснението на Винкелман за *Лаокоон* е широко възхитено. Широко признато е, че нищо по-добро не може да се каже от казаното от Винкелман за фигурата на Лаокоон, жрецът на Троя, който, обвит от змии, е смачкан до смърт сред двамата си синове. Винкелман, изпълнен с възхищение от произведението на изкуството, казва: тук се вижда жрецът Лаокоон, който във всяка форма, изразена в тялото му, благородно и величествено предава безкрайна болка, преди всичко бащинска скръб. Той стои между синовете си; змиите обгръщат телата им. Бащата - така вярва Винкелман - усеща болката на синовете си и в бащиното си чувство той възприема онази огромна сила, която придърпва корема му и изстискава пълнотата на болката му. Бихме могли да разберем фигурата на Лаокоон от факта, че той забравя себе си, обзет от безкрайно състрадание към синовете на своята кръв.

Красиво обяснение е , което Винкелман дава за болката на Лаокоон, но всеки, който има съвест и гледа Лаокоон отново и отново, именно защото почита Винкелман като велика фигура, в крайна сметка трябва да си каже: Винкелман сигурно е сгрешил тук, защото е напълно невъзможно моментът, произтичащ от състраданието, да присъства в групата. Главата е позиционирана по такъв начин, че бащата дори не може да види синовете си. Изобразяването на групата от Винкелман е напълно погрешно. Ако погледнем групата и имаме незабавно усещане, тогава ще осъзнаем, че в групата на Лаокоон виждаме самото...

Имаше точен момент, когато чрез обкръжението на змиите, това, което наричаме човешко его, беше изгонено от тялото на Лаокоон, когато отделните импулси на егото , разкрити, всеки от които се простираше във физическия свят, поеха по свой собствен път. Така виждаме как коремът, главата, всеки отделен крайник поемат по свой собствен път и не се привеждат в хармонично съответствие с външната форма, защото егото току-що е изчезнало.

Такъв момент, който ни показва във външната, физическа сфера как човек губи единния си характер, когато егото избледнява – егото, което като силен център обединява дори крайниците на тялото – такъв момент е изобразен за нас в „Лаокоон“. И именно когато позволим на нещо подобно да действа върху душата ни, тогава ние проникваме до онази единна същност, която ни се изразява като хармонията на крайниците, която отпечатва върху тях това, което наричаме човешки характер.

Но сега трябва да се запитаме: Ако е вярно, че човек в определено отношение е роден с характера си – и това не може да се отрече, защото всеки поглед към живота може да ни научи, че отвъд определена граница всичко, което човек носи със себе си, не може да бъде променено с никакви усилия – ако човекът, от една страна, има характера си в себе си, тогава възможно ли е човек да направи нещо, за да промени характера си по определен начин?

Да, доколкото характерът принадлежи към живота на душата, доколкото принадлежи към това, което, без да намираме ограничение във външната структура на тялото, се преобразява, когато се събудим сутрин.

Това може да се постигне чрез хармонизиране на отделните душевни членове, чрез укрепване на силите на сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа; в това отношение характерът може да бъде допълнително развит и чрез личния живот между раждането и смъртта.

това е особено важно за образованието. Точно както е изключително важно да се познават разликите и природата на човешките темпераменти, ако човек иска да бъде истински педагог, така е необходимо да се знае нещо за човешкия характер, а също и нещо за това какво човек може да направи между раждането и смъртта, за да промени този характер, който в известен смисъл се определя от предходния живот и неговите плодове. Ако искаме да знаем това, тогава трябва да сме наясно, че човек преминава през определени общотипични фази на развитие в личния си живот. Ще намерите необходимите отправни точки за това, което сега е очертано в моята малка книжка: „Образованието на детето от гледна точка на духовната наука“. Човек първо преминава през фаза от момента на раждането си до момента, в който постоянните зъби се сменят около седемгодишна възраст. Това е фазата, в която физическото тяло може да се развие предимно чрез външно влияние. От седмата година нататък, от смяната на зъбите до тринадесетата, четиринадесетата и петнадесетата година, до пубертета, е епоха, в която етерното тяло, вторият член на човешката природа, може да се развие предимно. След това човекът навлиза в трета епоха, в която астралното тяло, долната част на тялото, е развито предимно.

Астралното тяло може да се формира; и след това, започвайки около двадесет и една годишна възраст, настъпва възрастта на живота, когато човекът застава, така да се каже, като независимо , свободно същество по отношение на света и работи върху развитието на собствената си душа. Годишите от двадесет до двадесет и осем са важни за развитието на силите на сетивната душа.

Следващите седем години или около това – това винаги са само средни стойности – до тридесет и петгодишна възраст са особено важни за развитието на интелектуалната или емоционалната душа, която можем да култивираме, особено чрез взаимодействие с живота. Тези, които отказват да наблюдават живота, може да го сметнат за безсмислица; но тези, които наблюдават живота с отворени очи, ще знаят, че определени аспекти от съществото на човек могат да бъдат развити особено през определени периоди от живота. В началото на двадесетте си години ние сме особено способни да развиваме своите желания, стремежи, страсти и т.н. чрез взаимодействие с живота и впечатленията и влиянията на външния свят. Ще можем да усетим растеж в силата си чрез съответното взаимодействие на интелектуалната душа с околната среда; и тези, които знаят какво е истинско знание, също знаят, че всяко по-ранно придобиване на знания може да бъде само подготовка; че тази зрялост на живота, при която човек може наистина да придобие знания с цялостен преглед, по същество се случва средно само около тридесет и петгодишна възраст. Такива закони съществуват. Само тези, които изобщо не желаят да наблюдават човешкия живот, няма да успеят да ги спазват.

Ако разгледаме това, виждаме как е структуриран човешкият живот между раждането и смъртта. От факта, че егото работи по такъв начин, че да координира компонентите на душата един с друг и че трябва също така да структурира това, което произвежда, според диктата на външното физическо тяло, ще разберем колко е важно за възпитателите да знаят, че външното физическо тяло претърпява своето развитие до седемгодишна възраст. Всичко от физическия свят, което може да повлияе на физическото тяло, което го дарява със сила и мощ, може да бъде представено на индивида само през тази първа епоха. Сега съществува мистериозна връзка между физическото тяло и съзнателната душа, която може да бъде напълно разкрита чрез внимателно наблюдение на живота.

Ако егото трябва да стане достатъчно силно, за да се утвърди със силите на съзнателната душа в по-късен живот, тоест едва след тридесет и петгодишна възраст, ако егото трябва да работи в душевния живот по такъв начин, че чрез проникването на съзнателната душа да може да излезе от себе си до познание за света, тогава то не трябва да намира граница във физическото тяло. Защото физическото тяло може да бъде именно това, което представлява най-големите пречки за съзнателната душа и егото, ако това его не желае да остане затворено навътре, а по-скоро да влезе в открит обмен със света. Тъй като обаче можем, в определени граници, да осигурим на детето сила за физическото тяло чрез образование до седемгодишна възраст, виждаме тук забележителна връзка в живота. О, не е незначително за по-късния живот на

Хора, какво прави възпитателят с детето! Само тези, които не разбират как да наблюдават живота, не знаят нищо за подобни тайни на живота; но който може да сравни най-ранните години на детството с това, което се случва от тридесет и пет нататък по отношение на свободното взаимодействие със света, знае, че можем да направим най-голямо добро за човек, който трябва да се ангажира открито със света, който трябва да влезе в света и да не остане затворен в себе си, ако му повлияем съответно в първата фаза от живота му. Това, което осигуряваме на детето по отношение на радостите от непосредствения физически живот, по отношение на любовта, която се влива от заобикалящата го среда, дава сила на физическото тяло, прави го способно да се формира, прави го сякаш меко и гъвкаво.

И колкото повече радост, любов и щастие даряваме детето в този първи етап от живота, толкова по-малко препятствия и спънки ще срещне човекът по-късно, когато чрез работата на егото, което свири върху съзнателната душа като върху струна, той трябва да развие отворен, свободен характер, който взаимодейства със света. Цялата нелюбов, всички тъмни житейски преживявания, цялата болка, която кара детето да понася до седемгодишна възраст, закоравява физическото му тяло и всичко това създава пречки за по-късния живот. И в този по-късен етап от живота се появява това, което се нарича затворен характер, характер, който в душата си блокира цялото му същество и предотвратява свободното, открито взаимодействие с целия свят около него.

Впечатления от външния свят могат да достигнат до тях. Толкова са мистериозни връзките в живота.

И отново, има връзки между етерното или жизненото тяло и това, което се развива по-специално във втората епоха на живота. Съществува връзка между етерното тяло и интелектуалната или емоционалната душа. Интелектуалната душа съдържа силите, които могат да бъдат извлечени от нея чрез взаимодействието на егото с тази душа. Това са всички сили, които оформят човек в такъв, който е инициативен и смел, или в такъв, който е страхлив, нерешителен и мързелив. В зависимост от това дали егото е по-силно или по-слабо, човекът се проявява като страхлив или смел характер. Когато обаче човек има най-добрата възможност, чрез взаимодействие с живота, да внуши на себе си това качество на интелектуалната или емоционалната душа, да го превърне в здраво установен характер, тогава той може да срещне задръжки и препятствия в своето етерно или жизнено тяло. Ако сега, между седем, тринадесет и четиринадесетгодишна възраст, внушим в етерното или жизненото тяло всичко, което може да го проникне с такива сили, че то да не срещне съпротива в по-късен живот – именно за годините от двадесет и осем до тридесет и пет – тогава сме направили нещо за образованието на този човек, за което той трябва да бъде дълбоко благодарен. Ако дадем възможност на човек, между седем и тринадесетгодишна възраст, да застане до нас по такъв начин, че да можем да бъдем авторитетна фигура, да можем да бъдем личен носител на истината за него, ако на тази възраст, за която авторитетът е особено полезен, ние, като учители, родители или възпитатели,

Ако застанем до млад човек по такъв начин, че той да си каже: „Това, което ни показват, е истина“, тогава ние увеличаваме силите на етерното тяло и тогава човекът ще срещне най-малката съпротива в етерното или жизненото тяло в по-късен етап от живота си, от двадесет и осем до тридесет и пет години; тогава той ще може да стане, според разположението на своето его, смел човек с инициатива. По този начин, чрез тези мистериозни връзки на живота, ако ги разберем, можем да влияем на хората по изключително благотворен начин.

В нашата хаотична образователна система сме загубили осъзнаването за подобни връзки, които някога познавахме инстинктивно. Винаги е удоволствие да се замислим какво все още са знаели по-старите учители по тези въпроси, сякаш от дълбок инстинкт или вдъхновение. Трябва да се каже: старата световна история на Ротек може да е остаряла тук-там днес; но ако човек подходи към тази стара световна история на Ротек с разбиране за човешката природа – историята, която сме намирали в библиотеките на бащите си, когато сме били млади, защото там е била четяна – човек открива уникален стил на представяне, стил, който показва, че този учител от Баден, който е преподавал история във Фрайбург, не е преподавал сухо и откъснато. Ако човек прочете само предговора към тази световна история на Ротек, която е нещо изключително по своя дух, човек има чувството: Това е човек, който говори на младите от дълбините на съзнанието: Трябва да осигурите на хората на тази възраст – между четиринадесет и двадесет и една години, когато астралното тяло се развива – силите, които произтичат от

красиви , велики идеали. Навсякъде Ротек се стреми да извлече това, което може да изпълни хората с величието на идеите на героите, с ентузиазъм за това, което хората са желали и са страдали в хода на човешката еволюция. И подобно осъзнаване е напълно оправдано; защото това, което се излива в астралното тяло по този начин през този етап от живота, от четиринадесет до двадесет и една години, е пряко от полза за сетивната душа след това, когато егото, в свободно взаимодействие със света, се стреми да развие своя характер. Това, което се е вляло в душата под формата на високи идеали и ентузиазъм, се отпечатва върху сетивната душа, тоест се включва в характера. Това се включва в самото его, това се отпечатва върху характера.

Така виждаме как всъщност, тъй като човешките обвивки – физическото тяло, етерното или жизненото тяло, астралното тяло – са все още гъвкави по определен начин, те могат да бъдат подобрени чрез възпитание в младостта, като по този начин се прави възможно по-късно на индивида да работи върху характера си. Ако не са предприети необходимите стъпки, тогава работата върху характера става трудна; тогава са необходими най-силните средства. Тогава става необходимо индивидът съзнателно да се посвети на дълбоко вътрешно медитативно съзерцание на определени качества и чувства, които съзнателно отпечатва върху душевния си опит. Такъв човек трябва да се стреми да преживее културните течения, които, като например изповедания от религиозен характер, не говорят просто като теории по отношение на съдържанието си. Той трябва да се ангажира с великите мирогледи, с това, което в по-късен живот все още се отпечатва върху нашите понятия и усещания, с нашите идеи,

великите , всеобхватни мистерии на света, трябва да се отдаваме отново и отново, не само в едно-единствено съзерцание. Ако можем да се потопим в такива мистерии, доброволно им се отдавайки отново и отново, ако те са запечатани в молитви, които повтаряме ежедневно, тогава дори по-късно в живота можем да променим характера си чрез взаимодействието на нашето „аз“.

Първият момент е, че човекът отпечатва това, което егото му е вложило, това, което егото му е завладяло, върху душевните си членове: сетивната душа, интелектуалната или емоционалната душа и съзнателната душа. Човекът като цяло има малък контрол над физическото си тяло. Видяхме, че човекът има ограничение на физическото си тяло, че то е надарено с определени предразположения; но ако се вгледаме по-внимателно, виждаме, че това ограничение въпреки това позволява на човека да продължи да работи върху физическото си тяло дори между раждането и смъртта.

Кой не е наблюдавал как човек, който наистина се посвещава на по-дълбоки прозрения, да речем, в продължение на десетилетие – прозрения, които не остават просто абстрактна доктрина, а се трансформират в удоволствие и скръб, в блаженство и болка, които в крайна сметка се превръщат в истинско знание и се преплитат с аза – кой не е наблюдавал, че дори физиономията, жестът, цялото поведение на човека се променят, сякаш механизмите на аза се простират право във външната физичност!

Но човек не придобива много чрез това, което печели в живота между раждането и смъртта.

върху физическото му тяло. По-голямата част от това, което придобива по този начин, е нещо, от което трябва да се откаже, нещо, което трябва да запази за бъдещ живот. В замаяна човек носи със себе си много неща от предишни животи и, ако придобие вътрешната способност за това, може да я обогати чрез това, което развива между раждането и смъртта.

И така виждаме как човек може да се спусне до физическото си ниво, как характерът не се ограничава само до вътрешния живот на душата, а се простира и във външните крайници. Този аспект на човека, в който най-външната част от най-съкровения му характер е особено изразена, е, първо и най-важно, изражението на лицето му; второ, това, което бихме могли да наречем физиономия; и трето, пластичното формиране на костите на черепа му, това, което срещаме в краниологията.

Ако сега се запитаме: Как се проявява характерът на човек във външния му вид, в жестовете, физиономията и костната му структура? – тогава отново имаме следа чрез духовно-научното изследване на човешката природа, която може да каже: Егото работи формиращо първо върху сетивната душа, която обхваща всички стремежи, желания, страсти, накратко, всичко, което може да се нарече вътрешни импулси на волята. Това, което егото свири на тази струна от душевния живот, след това намира своя израз външно, в жеста. Това, което се изразява вътрешно като характер в сетивната душа, се разкрива външно в израженията на лицето, в жестовете и можем да кажем, че тези жестове могат да ни разкрият много за вътрешното същество на човек, именно по отношение на неговия характер.

Докато при хората егото действа предимно в рамките на сетивната душа, произтичайки от техния характер, това, което егото, така да се каже, удрия по струната на сетивната душа, резонира в другите членове на душата. Когато егото работи предимно върху сетивната душа, тогава сетивната душа резонира най-силно и останалите трябва да резонират в хор; това се изразява в жестове. Всичко, което се проявява в най-груба форма само в сетивната душа, се появява в жестове в долната част на човешкия корем. В някой, който потупва корема си от задоволство, можем ясно да видим как той живее изцяло затворен в характера си в сетивната душа, колко малко се изразява в него това, което са неговите волеви импулси във висшите членове на душата.

Но когато егото, което пребивава предимно в сетивната душа, въпреки това изразява това, което живее, по отношение на импулси, желания и волеви решения в тази сетивна душа, и това се проявява в интелектуалната душа, тогава то се изразява в жест, който се отнася до онзи орган на човешкото същество, който е предимно външният израз на интелектуалната или емоционалната душа: тук, в областта на сърцето. Следователно, виждаме у онези хора, които притежават така нареченото „сърдечно убеждение“, които говорят от чувствата си, но въпреки това са способни да превърнат тези чувства в думи и да ги изразят: че те поразяват сърцата им. Те не говорят от обективността на преценката, а от страст. Можем да идентифицираме страстния характер, който въпреки това се проявява в интелектуалната душа; можем да идентифицираме човека, който, макар и изцяло в сетивната душа,

Душата на откритието е жива, но чрез силното си емо е способна да позволи на тоновете да се издигнат в интелектуалната душа, която разпознава кога тя стои особено широко.

Има оратори, които пъхат палци в кръста си и стоят широко пред публиката: това са хората, които говорят от непосредствената си емоционална страна, които изразяват с думи това, което чувстват егоистично и лично, а не от обективна гледна точка, но сега го подсилват с жеста - палци в кръста си.

Хората, които позволяват на това, което е изразено и раздвижено в тяхната сетивна душа от егото, да резонира в тяхната съзнателна душа, са тези, които чрез своите жестове работят върху органа, който е по-специално външният израз на съзнателната душа. Такива хора ясно показват кога им е особено трудно да доведат това, което чувстват вътрешно, до определено заключение; то ни се струва като външен отпечатък на това заключение, когато човекът слага пръст на носа си, когато иска да покаже по-специално колко трудно му е да извлече това чувство от дълбините на съзнателната душа.

И така можем да видим как всичко, което действително се проявява в членовете на душата като характеризирано дело на аза, се излива в жеста.

можем да видим кога човек живее предимно в интелектуалната или емоционалната душа, която е по-близо до човешкия интериор, която не е определена външно, над която не въздъхва робски, която е по-скоро негова, както се разкрива във физиономичното изражение, особено на лицето му. Когато егото удря струната на

Интелектуалната душа действа , но това отеква надолу в сетивната душа. Това се случва, когато човек първоначално е способен да живее със своето егo в интелектуалната душа, но всичко в нея след това е принудено да бъде потиснато надолу в сетивната душа. Когато преценката им ги прониква дотолкова, че се разпалват от нея, виждаме как това се изразява в отдръпнатото чело, в изпъкналата брадичка. Това, което всъщност се преживява в интелектуалната душа и само отеква надолу в сетивната душа, се изразява в долните части на лицето. Когато човек развие това, което интелектуалната душа е способна да развие – хармонията между външното и вътрешното, където човекът не е нито затворен от вътрешни размисли, нито става празен отвътре чрез пълно отдаване, където има красива хармония между външното и вътрешното – когато следователно егoто, в своето формиране на характера, живее предимно в интелектуалната душа, това се изразява в централната част на лицето – външният израз на интелектуалната или емоционалната душа. И тук можем да видим колко плодотворна става духовната наука за изучаването на културата. Тя показва, че последователните характеристики са особено изразени и в последователните народи в хода на световното развитие. Така интелектуалната или емоционалната душа е била особено силно изразена в Древна Гърция. Там е присъствала тази красива хармония между външното и вътрешното; там е съществувало това, което духовната наука нарича характерен израз на егoто в интелектуалната или емоционалната душа. Следователно, при гърците гръцкият нос, в най-съвършената си форма, ни се изправя пред външния си дизайн. Вярно е, че ние се запознаваме с такива неща едва...

Разбираме, когато осмислим външното, това, което е отпечатано в материята, от духовните дълбини, от които то извира.

И физиономичният израз, който възниква, когато човек доведе до нивото на знание това, което се намира предимно в интелектуалната или емоционалната душа, когато го изживее в съзнателната душа, води до изпъкналото чело. В този физиономичен израз се крие разкритието на интелектуалната или емоционалната душа; следователно това се проявява в специфична формация на челото, сякаш се влива нагоре в съзнателната душа това, върху което егото работи в интелектуалната душа.

Но когато човек живее по наистина специален начин със своето его, така че характерно да изразява в своята съзнателна душа това, което представлява същността на егото, тогава той може например да прокара това, което егото удря по струната на съзнателната душа, в интелектуалната или емоционалната душа и в сетивната душа. Последната е определено висше завършване на човешкото развитие. Само в нашата съзнателна душа можем да бъдем проникнати от най-висшите морални идеали, от великите обзори на познанието за света.

Всичко това трябва да живее в нашата съзнателна душа. Това, което егото дава на съзнателната душа под формата на сила, за да може тя да придобие знания и общ поглед върху света; това, което егото може да даде на съзнателната душа, за да могат да живеят в нея високи морални идеали и високи естетически възгледи – това може да се изрази и да се превърне в ентусиазъм, страст, това, което бихме могли да наречем вътрешна топлина на съзнателната душа. Това се случва, когато

Човек може да пламне от страхопочитание пред това, което разпознава. Тогава най-благородното нещо, към което човек първоначално може да се стреми, се свежда отново до сетивната душа. По този начин човек издига сетивната душа, когато ѝ позволи да бъде проникната от това, което първоначално присъства в съзнателната душа. Обаче това, което преживяваме в съзнателната душа, това, което може да се появи като идеален характер чрез работата на егото в съзнателната душа, не може да бъде отпечатано в човешкото тяло, защото нашата външна физичност е ограничена от предразположенията, които носим със себе си при раждането. Напротив, трябва да се въздържа от това да го отпечатваме във физическото тяло; то може да се превърне в израз на благороден душевен характер, но никога не можем да го превърнем в израз на външната физичност. Трябва да го вземем със себе си през портата на смъртта, но тогава то е най-мощната сила за следващия живот.

Това, което сме вложили в сетивната душа с онази страст, която може да пламти с високи морални идеали, това, което по този начин сме изляли в сетивната душа и това, което можем да вземем със себе си през портата на смъртта, можем да пренесем в новия живот и там то може да развие най-мощната пластична сила. В новия живот виждаме във формирането на черепа, в различните издигания и вдлъбнатини на черепа, израз на това, за което сме работили по отношение на високи морални идеали. Така виждаме, че това, което човекът е направил от себе си, оцелява чак до костите; следователно трябва да признаем също, че всичко, което се отнася до разбирането на действителното костно образуване на черепа -

Това се отнася до разпознаването на издиганията и вдлъбнатините в структурата на черепа, което предполага, че това позволява да се правят заключения за характера, че той е индивидуален. Подигравка е да се вярва, че могат да се установят общи схеми, общи типични принципи за френологията. Не, такова нещо не съществува. За всеки човек има специфична френология; защото това, което носят със себе си като череп, носят със себе си от предишни животи и това трябва да се разпознае у всеки индивид. Следователно няма обща наука за това. Само абстрактни мислители, които искат да сведат всичко до схеми, могат да установят френологията в общ смисъл; който знае какво оформя човек чак до костите, както току-що беше описано, ще може да говори само за индивидуално разбиране на човешката скелетна структура. По този начин, ние също имаме нещо в тази черепна формация, което е различно във всеки човек и за което никога не можем да намерим причината в индивидуалния живот. Във формирането на черепа можем да схванем това, което се нарича прераждане; защото във формите на човешкия череп схващаме това, което човекът е направил от себе си в предишни животи. Именно тук прераждането или прераждането става осезаемо. Просто трябва да знаете къде да намерите тези неща по света.

Така виждаме, че това, което по определен начин произлиза от човешкия характер, трябва да се проследи до неговия произход, дори в най-строгите му форми, и виждаме пред себе си една удивителна загадка в човешкия характер. Започнахме с описанието на този човешки характер, както егото го оформя във формите на...

Сетивна душа, интелектуална или емоционална душа и съзнателна душа. След това видяхме как това, което егото развива в тях, се отпечатва върху външното тяло, чак до жеста, физиономията, дори до костите. И докато човешкото същество е водено от раждането към смъртта и към ново раждане, виждаме как вътрешното същество работи върху външното, отпечатвайки характер върху вътрешния душевен живот, а също и върху това, което е външният образ и подобие на този вътрешен живот, външното тяло. И така, ние разбираме добре колко дълбоко може да ни трогне, когато в „Лаокоон“ виждаме как външният характер на тялото се разпада на отделните му крайници; виждаме, така да се каже, изчезването на характера, който принадлежи на същността на човешкото същество, във външния жест на това произведение на изкуството. Тук пред нас е това, което наистина ни разкрива процеса на проникване в материята и обратно, нещо, което ни показва как предразположенията, които сме донесли със себе си от миналото, ни определят, как всъщност материалната форма е определяща за духа през целия живот и как духът, разбивайки живота, може да изрази в нов живот характера, който придобива като свой плод за този нов живот. Тук може да ни обхване чувство, което е отражение на това на Гьоте, което той е изпитал, когато е държал черепа на Шилер в ръката си и е казал: „Във формите на този череп виждам духа материално отпечатан; отпечатан с характер, който ми е отеквал в стиховете на Шилер, в думите на приятелството, които толкова често са ми отеквали; да, тук виждам как духът е действал в материята.“ И когато разглеждам това парче материя, то ми показва

в неговите благородни форми, както по-ранни животи са подготвили това, което толкова мощно ми блестеше в духа на Шилер.

Така това наблюдение ни учи, като наше собствено убеждение, да повторим твърдението, което Гьоте е направил относно съзерцанието на черепа на Шилер:

Какво повече може да спечели човек в живота, освен това, че Бог-Природа му се разкрива, как оставя твърдото да се разтвори в дух, как здраво съхранява създаденото от духа.

ВЪЗХОД И БОЛЕСТ Берлин, 11 ноември

1909 г.

Човешкият живот се колебае между работа и свободно време. Дейността, която ще обсъдим в днешната лекция, която може да бъде описана като аскетизъм, се счита или за работа, или за свободно време, в зависимост от индивидуалните обстоятелства на всеки човек. Обективното, безпристрастно разглеждане, както се изисква от хуманитарните науки, е възможно само ако се вземе предвид как това, което се нарича „аскетизъм“ – когато се разбира в най-висшия смисъл на думата и всяка негова злоупотреба е елиминирана – се намесва в човешкия живот, като или го насърчава, или му вреди.

Преди всичко, наистина е вярно, че повечето хора, и съвсем основателно, в момента имат доста неточна представа какво всъщност означава думата „аскетизъм“. Според гръцкия произход на тази дума, човек би могъл също толкова лесно да нарече един спортист аскет. В наше време думата „аскетизъм“ е придобила много специфична конотация чрез формата, която съответният начин на живот е приел през Средновековието; а за редица хора думата е придобила конотацията, която е придобила например през 19 век.

Шопенхауер го е дал. Днес думата отново придобива определена окраска чрез различни влияния на ориенталската философия и ориенталската религия, а именно чрез това, което толкова често се нарича „будизъм“ на Запад. Сега нашата задача ще бъде да търсим истинския произход на това, което е аскетизмът в човешката природа; и хуманитарните науки, както бяха характеризирани в лекциите, изнесени тук, са призвани да внесат яснота в тази област, именно защото цялата им фундаментална концепция е свързана с нещо, което е изразено и в гръцкото значение на думата „аскеза“.

Хуманитарните науки, изучаването на хуманитарните науки, както е представено тук от години, се основава на много специфична основа относно човешката природа. Хуманитарните науки приемат, че на нито един етап от човешкото развитие не може да се каже: тук или там се намират границите на човешкото познание. Въпросът: какво могат да знаят хората и какво не могат да знаят? – този въпрос, който днес се счита за широко оправдан, е фундаментално погрешен за хуманитарните науки. Хуманитарните науки не питат: Какво може да се знае на определен етап от човешкото развитие? Какви граници на знанието възникват на такъв етап от човешкото развитие? Какво не може да се знае там? Какво остава неизвестно, защото *човешкият* когнитивен капацитет е просто недостатъчен? – Всички тези въпроси изначално не са релевантни за хуманитарните науки като такива. Те стоят здраво и сигурно на почвата на развитието...

Келунг, по-специално развитието на човешката духовна сила. Тя казва: човешката душа е способна на развитие . Точно както бъдещото растение дреме в семето и се поражда от силите вътре в семето и от тези, които действат върху него отвън, така и скрити сили и способности постоянно дреме в човешката душа. И това, което човек все още не може да разпознае на определен етап от развитието си, той може да разпознае, когато е напреднал по-нататък в развитието на своите преди това скрити духовни способности.

Какви сили можем да придобием, за да постигнем все по-дълбоки познания за света, да разширим хоризонтите си все повече ? – Това е въпросът на хуманитарните науки. Той не пита: Къде са границите на познанието? – а по-скоро: Как човечеството може да преодолее тези граници чрез развитието на своите способности? – По този начин хуманитарните науки не ограждат хоризонта на човешкото познание със стена, а по-скоро, с всичките си методи и идеали, се стремят непрекъснато да разширяват този хоризонт на разбиране, както ще виждаме все повече и повече в следващите лекции. – И не с неясна реторика, а по много специфичен начин, хуманитарните науки показват как човечеството може да преодолее това, което му е дадено по отношение на когнитивните сили, така да се каже, без собственото си участие, чрез развитие, в което собственото му съзнание не е участвало. Защото тези когнитивни сили първоначално се занимават само със света, даден на човешките сетива, който е разбираем чрез интелекта и към който тези сетива се отнасят.

Обвързване. Чрез силите, дремящи в душата, човекът е способен да проникне по-дълбоко в онези светове, които първоначално са недостъпни за сетивата, до които интелектът, обвързан със сетивата, не може да достигне. И за да не се повдигне обвинението в неясно говорене още от самото начало, ще намекна накратко за някои от нещата, които можете да проследите подробно относно пътищата за постигане на висше познание в моята работа: „Как се постига познание за висшите светове?“

Когато говорим за това, че човечеството превъзхожда дадената си способност за познание, е от съществено значение то да не прави стъпките си сляпо, да не се впуска в непознатото, а по-скоро да намери път от твърдата земя, на която стои, към един нов свят. Как е възможно това?

В обикновения , нормален човешки живот днес за хората се редуват две състояния, които наричаме „будност“ и „сън“. Без да се задълбочаваме в характеристиките на тези две състояния, можем да кажем, че те се различават по отношение на човешките когнитивни способности по това, че по време на будност хората получават стимулация за сетивата си и за интелекта си, който е свързан със сетивата. Чрез тази стимулация те развиват своите външни знания. По време на будност те са напълно погълнати от външния свят на сетивата. В съня си хората са откъснати от този външен свят на сетивата. Едно просто, напълно логично разсъждение би могло да изясни на всеки, че не е съвсем абсурдно, когато духовното изследване казва, че наистина има съществен елемент в човешката природа.

което се отделя по време на сън от това, което иначе наричаме физически човек. В хода на тези лекции вече беше посочено, че в смисъла на духовната наука това, което може да се види с очите и да се хване с ръцете – физическото тяло – е само един от членовете на човешката природа. Като втори член на тази човешка природа трябва да разгледаме така нареченото етерно или жизнено тяло. Физическото тяло и етерното тяло остават в леглото по време на сън. От тези членове ние разграничаваме това, което наричаме тяло на съзнанието или – нека не се обиждаме от термина – астралното тяло, носител на удоволствието и страданието, радостта и болката, на инстинкта, желанието и страстта, и освен това, онзи член, чрез който човекът е истинският венец на земното творение: егото. Тези последни два члена на човешката природа се отделят по време на сън от физическото и етерното тяло. Едно просто логическо съображение, казах аз, може да научи хората, че това, което казват духовните изследвания, не е напълно безсмислено, стига човек само да го обмисли: че това, което съществува в човек като удоволствие и болка, радост и скръб, това, което представлява съд в егото, не може просто да изчезне през нощта и не е необходимо да се преражда всяка сутрин, а по-скоро остава. Разгледайте това появяване на астралното тяло и егото, ако желаете, само като образ: но не може да се отрече, че егото и астралното тяло се отдръпват от това, което наричаме физическо тяло и етерно тяло.

Сега, странното е, че именно най-вътрешните членове на човешкото същество, астрално-

Тялото и егото, в които човек преживява това, което наричаме свои психически преживявания, потъват в съня сякаш в неопределен мрак. Това не означава нищо друго освен, че тази най-съкровена част от човешките същества – от реалния човешки живот, какъвто е днес – се нуждае от стимулация от външния свят, за да осъзнае себе си и външния свят. По този начин можем да кажем, че в момента, в който външната стимулация престане със заспиването и силата, която поддържа съзнанието активно отвън, също престане, човек е безсилен да развие съзнание в себе си. Ако в нормалния ход на живота човек би могъл да стимулира, укрепи и вътрешно оживи тези вътрешни членове на своето същество до такава степен, че да може да притежава съзнание в себе си без стимулацията на външния свят, без сетивните впечатления, без работата на интелекта, свързана със сетивния свят, тогава чрез такова съзнание и такива способности той би бил способен да възприема нещо различно от това, което идва единствено чрез сетивната стимулация. Колкото и странно да звучи, наистина парадоксално: ако човек може да предизвика състояние, което е подобно на съня, от една страна, но коренно различно от него, от друга, тогава той би могъл да постигне свръхсетивно познание. Това състояние би трябвало да е подобно на съня, тъй като, точно както при сън, човекът не получава външни стимули или поне не им обръща внимание; то би трябвало да е различно от съня, тъй като човекът не потъва в безсъзнание, а по-скоро, въпреки цялата липса на стимули от външния сетивен свят, разгръща един вътрешно оживен вътрешен живот.

Сега, както показва духовно-научният опит, човек може да постигне такова състояние; състояние, което, ако думата не се използва неправилно, както често се случва днес, може да се нарече ясновидско състояние. И ще бъде даден накратко само един пример за многобройните вътрешни упражнения, чрез които човек може да достигне такова състояние.

трябва да започне с външния свят. Външният свят предоставя на човека представи чрез сетивата му, които той нарича истина, когато успее да приведе представите си в съответствие с външни обекти, с външната реалност. Но човек не може да надхвърли външния свят на сетивата чрез такава истина. Задачата тогава е да се изгради мост между външното сетивно възприятие и това, което е свободно от него и въпреки това предлага истина. Сред първите етапи на упражненията за придобиване на този вид знание е така нареченото символично или фигуративно представяне. Нека разгледаме пример за полезен символ, символ, полезен за интелектуалното развитие! Нека го развием под формата на разговор, какъвто учител би провел с ученик по духовна наука.

За да помогне на ученика да разбере определена символична концепция, учителят може да каже нещо подобно: Вижте растението, как се вкоренява в земята, как расте, пуска зелен лист след зелен лист и се развива в цвят, а след това и в плод. - Обръщам внимание на това -

Сам, че не зависи от никакви научни понятия; защото скоро ще видим, че не става въпрос за разликата между растение и човек, а по-скоро за получаване на полезни символични представи. - Сега учителят може да каже: Сега помислете за човешкото същество такова, каквото е пред вас в живота. Това човешко същество несъмнено има много предимства пред растението. То може да развие в себе си импулси, желания, страсти, живот от идеи, който го води нагоре по цялата стълба от слепи усещания и импулси до най-висшите морални идеали. Ако сравним човешкото същество с растението, само научно обоснована фантазия би могла да припише на растението подобно съдържание на съзнание, каквото притежава човешкото същество. Въпреки това, ние виждаме в растението, може да се каже, определени предимства на по-ниско ниво в сравнение с човешкото същество. Виждаме в растението определена сигурност на растежа без възможността да се отклони. За разлика от това, ние виждаме в човешкото същество възможността във всеки един момент да се отклони от правилната си позиция в живота. Виждаме как човекът, в самата си същност, е проникнат от импулси, желания и страсти, които могат да го доведат до грешки, лъжи и измама. Растението, от друга страна, не е проникнато от нищо от това в самата си същност; то е чисто, целомъдрено същество. Само когато човек се пречисти в целия си живот, изпълнен с импулси и желания, може да се надява да бъде толкова чист и целомъдрен на по-високо ниво, колкото е растението в своята сигурност и стабилност на по-ниско ниво. И така можем да оформим следната картина: Растението става

Проникнати от зеления пигмент хлорофил, който придава на листата зеления им цвят, хората са пропити от своите импулси и страсти, от червената си кръв. Това е вид възходящо развитие. За да се случи това обаче, хората едновременно с това е трябвало да приемат качества, които все още не са налични в растенията. Сега, може да се каже, хората трябва да визуализират възвишения идеал, към който се стремят: да достигнат съответно ниво, да постигнат онази вътрешна сигурност, онова самообладание и чистота, които виждат като модел в растенията на по-нисък етап. И сега можем да се запитаме: Какво трябва да направят хората, ако искат да се издигнат до такова ниво?

За да направи това, той трябва да стане господар и управител на това, което иначе раздвижва в него против волята му – импулси, желания и страсти. Той трябва да надмине себе си; трябва да убие това, което иначе го контролира, и да издигне на по-високо ниво това, което е управлявано от по-нисшото. Ето как човекът се е развил от растителния стадий. Това, което е придобил от растителния си стадий, той трябва, така да се каже, да разглежда като нещо, което трябва да бъде завладяно – или, за да използваме израза, нещо, което трябва да бъде убито – за да извлече от него по-висш живот. Това е бъдещият процес на човека, който *Гьоте* описва с красивата фраза:

И докато нямаш това, това: Умри
и се прероди! Ти си просто гост
на тъмната земя.

Целта не е човек да убие своите импулси, желания и страсти, а да ги пречисти и очисти, като убие владетеля над него. Така, гледайки растението, човек може да каже: В мен има нещо, което е по-висше от растението, но което трябва да бъде убито и победено в мен.

За да представим това, което трябва да бъде завладяно, нека използваме това, което вече не е жизнеспособно в растението, това, което е умряло в него – изсъхналото дърво. И първо представяме изсъхналото дърво под формата на кръст като част от нашия символ. Но след това човекът трябва да пристъпи към пречистване и изчистване на носителя от неговите импулси, желания и страсти – неговата червена кръв – така че тя да се превърне в целомъдрен, пречистен израз на неговото висше същество, на това, което Шилер нарича висш човек в човека; така че тази кръв да се превърне, така да се каже, в образ на чистия, целомъдрен растителен сок, който тече през веществото на растението.

И там ние гледаме – както би продължил да казва учителят на ученика – към онзи цвят, където този растителен сок, непрекъснато издигащ се от етап на етап през листата, накрая приема формата на цвета на червената роза. Сега си представете червената роза като това, което може да бъде модел за вашата пречистена и рафинирана кръв: растителният сок пулсира през червената роза по такъв начин, че тя е свободна от импулси и желания; вашите импулси и желания обаче трябва да бъдат израз на вашето чисто его. Така дървото на кръста, което символизира това, което трябва да бъде преодоляно, е допълнено от венец от червени рози, който е поставен върху този кръст. Там

Човек получава образ, символ, който ни дава не само чрез сухия ни интелект, но и чрез апелиране към всички наши чувства, образ на човешкия живот, докато той еволюира към по-висш идеал.

Сега някой може да се появи и да каже: Вашата идея е плод на въображението, несъответстващ на никаква истина. Това, което си представяте като образ, този черен кръст с червените рози, е празна илюзия! – Разбира се, не би трябвало да има съмнение, че този образ, такъв какъвто е представен в ума на някой, който желае да се възнесе в духовните светове, е плод на въображението. Той трябва да е плод на въображението! Защото този образ не е предназначен да изобразява нещо, което съществува външно по начина на сетивното възприятие. Ако това правеше, тогава нямаше да ни е нужен; тогава просто щеше да трябва да се отдадем на всички онези впечатления, които идват при нас отвън, за които трябва само да създадем образите. Но по този начин ние създаваме образ, за който наистина сме взели елементи от външния свят, но който сме сглобили според определени усещания и представи за нашето собствено вътрешно същество. Само че на всяка стъпка трябва да сме наясно, че в това, което правим, не губим нишката на вътрешните процеси; в противен случай скоро бихме се спуснали в царството на фантазията. Тези, които желаят да се възнесат до по-висши светове чрез вътрешно съзерцание, медитация и т.н., не живеят просто в абстрактни образи, а по-скоро в света на чувствата и въображението, който възниква в процеса на изграждане на такива образи. Тези образи събуждат в тях множество вътрешни процеси на душата и, изключвайки всичко външно, водят до...

Този, който желае да достигне висшите светове, трябва да посвети всичките си сили на съзерцанието на тези образи. Такива образи не са предназначени да изобразяват външни условия, а по-скоро да събудят спящите сили вътре в себе си. Защото с търпение и постоянство – отнема много време, но се случва – човек ще забележи, че тихата преданост към такива образи може да му даде нещо, което е предназначено да развие. Той ще види, че вътрешното му „аз“ се трансформира, че наистина възниква състояние, което, от една страна, може да се сравни със съня. Но докато всички идеи и целият умствен живот потъват със заспиването, чрез описаната преданост, чрез медитацията, чрез такива визуализации, вътрешните сили се пробуждат. Много скоро човек усеща, че в него се случва трансформация, че по този начин той притежава вътрешен живот, дори ако първоначално се отказва от впечатленията от външния свят. Така, чрез такива напълно нереални символи, човек събужда вътрешни сили и след това ще осъзнае, че може да направи нещо с тези пробудени сили.

Разбира се, възражението може да бъде повдигнато и от друга гледна точка: Ако човек е развил такива сили и наистина е проникнал в духовния свят, както вярва, как може да знае, че това, което възприема, е реалност? Това може да се докаже само чрез опит, точно както външният свят може да се докаже само чрез опит. Простите идеи се различават най-строго от възприятията. Само някой, който не успява да стигне до същината на нещата в това отношение, може да обърка обикновените идеи с възприятието.

Да ги обърка. Днес се е наложило известно недоразумение, особено във философски настроените кръгове . Философията на Шопенхауер например в първата си част приема, че човешкият свят е представяне. Можете да схванете разликата между възприятие и представяне, като погледнете часовника си. Докато сте в контакт с часовника си, това е вашето възприятие; обърнете се и ще имате образ на часовника в себе си; това е вашето представяне. В практическия живот много скоро ще се научите да различавате възприятие от представяне; и всеки, който не може, би се отклонил. Другият пример вече е даден: Ако си представите парче желязо, колкото и горещо да е, то няма да гори; но ако хванете парче горещо желязо, скоро ще осъзнаете, че възприятието е нещо различно от представянето. Същото важи и за примера, даден в Кантовата философия, който, макар и валиден до известна степен, е причинил грешки само през последния век. *Кант* се опитва да оспори определена концепция за Бог, като показва, че няма разлика в съдържанието между сто въображаеми и сто действителни талера. Но човек не може просто да разчита на факта, че няма разлика в съдържанието; защото тогава човек лесно бърка възприятието и прекия контакт с реалността с това, което е просто представно съдържание. Всеки, който трябва да изплати сто талера дълг, със сигурност ще забележи разликата между сто действителни и сто въображаеми талера.

Същото важи и за духовния свят. Когато силите и способностите, дремящи в човек, изплуват от вътрешното му същество и го обгръща свят, който преди не е познавал, свят, който блести сякаш от тъмна духовна дълбочина, тогава някой, който е само лаик в тази област, би могъл да каже: „Това може да е самовнушение, това може да е просто въображение.“ Но някой, който е имал опит в тази област, ще може да различи кое е реалност от кое е просто въображение; точно както човек може да различи въображаемо от действително парче гореща стомана във физическия свят.

Така виждаме, че има начин да се предизвика различно състояние на съзнанието. Само накратко илюстрирах това с пример за това как вътрешните упражнения могат да извадят наяве способностите, спящи в душата. Докато човек практикува по този начин и изважда наяве тези спящи способности, той естествено не вижда нищо от духовен свят; той е зает да развива своите способности. Това може да отнеме не само години, но и цял живот. Но всички тези усилия в крайна сметка водят до това човек да се научи да прилага тези спящи когнитивни сили към духовния свят, точно както се е научил да използва очите си, под влиянието на непознати духовни сили, за да наблюдава външния, видим свят. Такава работа върху собствената душа, такова развитие на душата към свят, в който човек все още не живее, свят, който човек е предназначен да получи именно чрез развитите способности, свят, който е предназначен да се отвори за него чрез това, което той внася в него – такава работа...

Работата върху собствената душа наистина може да се нарече аскетизъм. Защото „аскетизъм“ на гръцка дума означава „да практикуваш“, да се направиш способен на нещо, да приведеш в действие спящи сили. Това е първоначалното значение на думата аскетизъм и може да бъде и нейното съвременно значение, ако човек не иска да създава мъгла от объркване и да увековечава грешките чрез злоупотреба с думата аскетизъм, която се е превърнала в обичайна през вековете. Човек може да схване обаче значението на аскетизма, както го характеризирахме току-що, само ако вземе предвид, че развивайки такива способности, човечеството се стреми да се отвори към нов свят. И човек го разбира най-добре, когато, след като е прилагал думата аскетизъм единствено към духовния свят, сега я прилагаме към определени външни дейности на живота.

Ако думата аскетизъм се прилага към развитието на умствените способности, тогава можем да я приложим и в живота, когато се развиват определени способности и сили, които все още не са пряко приложени по предназначение; но които първоначално са извлечени от някаква същност или нещо, само за да бъдат приложени по-късно към действителната си цел. Колкото и странно да изглежда, има очевиден пример за това как думата „аскетизъм“ може да се използва в истинския ѝ смисъл; и тогава ще видим защо думата аскетизъм, когато се използва неправилно, може да има пагубен ефект. Ако използваме думата аскетизъм правилно във външния живот, можем например да считаме воденето на война по време на маневра за „аскетизъм“.

Да го наречем така. Това е съвсем правилно в гръцката терминология. Начинът, по който силите се прилагат там, за да се изпитат, така че да са налични в реална война, когато са необходими, и да се види дали човек може да ги приложи и в правилната мярка, това е аскетизъм, това е обучение. Докато човек не прилага сили към непосредствен обект, към който те принадлежат, а по-скоро за да изпробва предварително тяхната ефективност и качество, той практикува аскетизъм; така че следователно воденето на война на тренировъчното поле се отнася до действителната война, както аскетизмът се отнася до живота като цяло.

Човешкият живот, както казах в началото, се колебае между работа и свободно време. Но има много неща между тях. Например, има игра. Където и да се сблъскаме с игра, тя всъщност е противоположността на това, което бихме могли да наречем аскетизъм. Нейната противоположност ясно илюстрира природата на аскетизма. Играта е дейност на сили срещу външния свят, водеща до непосредствено удовлетворение. Самото това удовлетворение, това, с което играем, не е, така да се каже, твърдата земя, непоклатимата основа на външния свят, където упражняваме труда си. Следователно това, с което играем, е мек, ковък материал по отношение на нашите сили, такъв, който ги следва. Играта е игра само докато не срещаме съпротивата на външни сили, както се случва в работата. В играта, следователно, ние си имаме работа с това, което е пряко свързано с изразходваните сили, и самата дейност на тези сили съдържа удовлетворението от самата игра. Играта не ни подготвя за нищо повече; тя намира своето в себе си.

Удовлетворение. Точно обратното е вярно за това, което трябва да се разбира като аскетизъм в правилния смисъл . Няма удовлетворение, извлечено от никакъв външен свят. Това, което съчетаваме в аскетизма, дори ако съпоставим кръста с червените рози, е нещо, което не е значимо само по себе си, а по-скоро нещо, което възниква като живо взаимодействие на нашите сили, нещо, което се случва в нас самите и е предназначено да намери своето приложение едва след като е завършено в нас самите. Следователно, отричането се отнася до факта, че развиваме вътрешна работа със съзнанието, че първоначално не позволяваме да бъдем стимулирани от външния свят – че работим върху себе си, за да вкараме силите си в действие, така че те да могат да бъдат активни във външния свят. По този начин играта и аскетизмът стоят в опозиция един на друг като две противоположности.

Как това, което бихме могли да наречем аскетизъм, в нашия смисъл , се интегрира в човешкия живот?

Нека останем в сферата, където аскетизмът се прилага както в светлите, така и в тъмните си аспекти: в преследването на свръхсетивните светове, когато човек си поставя за цел да се издигне до духовните сфери. Тук можем да кажем: когато човек се сблъска със свръхсетивния свят чрез нещо, например чрез съобщенията на друг човек или чрез разказите на някакви документи, отнасящи се до историческото развитие, първоначално е възможно човекът да каже: „Има твърдения, съобщения за свръхсетивните светове; такива съобщения първоначално не са ми разбираеми. Липсва ми силата да ги разбере.“ От друга страна, има хора, които не казват: „Ще приема това, което ми е казано.“

Тези, на които се предлага информация – но по-скоро казват: „Отхвърлям тази информация; не искам да имам никаква връзка с нея!“ – откъде идва това? Произтича главно от факта, че такъв човек, в най-истинския смисъл на думата, отхвърля аскетизма; по-специално, защото не чувства силата в душата си да развие висши сили от себе си чрез описаните средства. Той се чувства твърде слаб за това.

Многократно е подчертавано, че човек дори не е нужно да притежава ясновидство, за да разбере резултатите от духовното изследване, когато те са съобщени от ясновидец. Макар ясновидството наистина да е необходимо за изследване на духовни факти, след като тези факти бъдат изследвани, всеки човек може да разбере, чрез своя безпристрастен разум, какво съобщава духовният изследовател. Непредубеденият интелект и здравият разум са, преди всичко, най-добрите инструменти за преценка на това, което се съобщава от духовните светове. Всеки, който стои на основата на духовното изследване, винаги ще може да каже: ако изобщо може да се страхува от нещо, това биха били тези, които приемат подобни съобщения, без да ги изследват внимателно с интелекта си; а не тези, които прилагат непоколебимия си разум. Именно използването на разума прави всичко, произтичащо от духовното изследване, разбираемо.

Възможно е обаче човек да се чувства твърде слаб, за да призове вътрешната сила, за да разбере посланията от духовния свят. Ако случаят е такъв, той ги отхвърля по някаква причина.

Неговият собствен инстинкт за самосъхранение е уместен. Той би се объркал, ако би възприел тези съобщения. Той усеща това. И по същество, във всички онези, които отхвърлят нещата, изследвани чрез духовно изследване, именно инстинктът за самосъхранение ги отхвърля: съзнание, неспособно да прилага упражнения – тоест аскетизъм в най-истинския смисъл *на* думата – към себе си. Такъв инстинкт за самосъхранение си казва: Ако тези неща достигнат до мен, те биха ме объркали; ако влязат в ума ми, те биха го изпълнили; не бих могъл да направя нищо с тях; следователно ги отхвърлям! Това е материалистичното съзнание, което отказва да направи и крачка отвъд това, което науката, уж основана на факти, предлага. Но може да е и нещо друго. И тук стигаме до опасен аспект на аскетизма. Може да има известна алчност за получаване на послания от духовните светове, а не вътрешен подтик и задължение да се изследват тези послания с разум и логика. Може да има един вид вътрешно желание за сензация по отношение на посланията от духовния свят. Тогава човек им позволява да влязат. Тогава не действа това, което току-що беше описано като инстинкт за самосъхранение, а нещо съвсем обратното: всъщност действа един вид саморазрушителен импулс. Защото това, което залива човека, е това, което той допуска в душата си, без да го разбира, и срещу което отказва да приложи разума си. Това включва всяка сляпа вяра, всяко приемане на послания от духовните светове, от невидимите светове, основани единствено на авторитет. И това приемане, основано на авторитет, съответства на аскетизъм, който

То не произтича от здравословен инстинкт за самосъхранение, а от патологичен стремеж към самоунищожение, желание да се удавиш в потопа от получени откровения. Това има значителен недостатък за човешката душа. В най-лошия смисъл на думата, това е форма на аскетизъм, когато човек казва: Не искам нищо повече, искам да се откажа от всичко, искам да вярвам, да живея с доверие! Това чувство наистина е било разпространено през различни епохи. Не бива обаче да се цитира всичко, което изглежда като сляпа вяра. Например, когато се разказва, че в древногръцките мистерийни школи на *Питагор*, общата поговорка е била: „Учителят го е казал!“ Това никога не означава: учителят го е казал, следователно ние го вярваме! – по-скоро за неговите ученици това означава нещо подобно: Учителят го е казал; следователно това е покана за нас да се замислим върху това; ще видим докъде можем да стигнем, ако вложим енергията си в действие! „Вярата“ не е задължително винаги да е сляпа вяра и да произтича от стремеж към самоунищожение. Тези, които получават информация от духовни изследвания с доверие, не е нужно да го правят от сляпа вяра; те може например да са открили, че човекът, който казва подобни неща, ги приема сериозно, че изразява информацията в точни логически форми и че в други области, където вярващият е в състояние да провери, те са логични и не бръщолевят глупости. Следователно, ученикът може, именно чрез наблюдение на тези неща, които може да проследи, да има основателното убеждение, че въпросният човек, дори когато говори за неща, все още непознати за вярващия,

стоящ на еднакво сигурна основа. Следователно вярващият може да каже: Ще работя! Това, което ми е казано и в което имам вяра, може да бъде пътеводна звезда за мен да се изкачвам нагоре към онези способности, които ще ми станат ясни, докато се издигам към тях.

Но ако тази здрава основа на доверие липсва, ако човек се откаже от разбирането, ако позволи да бъде стимулиран от послания от невидимите светове, без да се стреми да ги осмисли, тогава това постепенно се превръща в наистина вредна човешка черта. Това е зло, което трудно може да се опише като аскетизъм. Който сляпо приема нещо, без да има воля постепенно да го разбере, без истински да го проникне; който сляпо включва волята на друг в своята, постепенно губи онези здрави духовни сили, които формират сигурен център на нашия вътрешен живот и осигуряват рамката за всички наши сетива за това какво представлява правилността на живота. Лъжата и склонността към грешки се появяват у онези, които отказват да изследват нещата в собствените си сърца, които отказват да позволят на разума да надделее, но които имат истинска склонност да се давят в това, което им се казва - да потъват, да изчезват заедно със самото си същество. Онези, които отказват да действат според здравето чувство за истина, скоро ще видят как лъжите и склонността към измама ще се придържат към тях и в реалния свят. Това е сериозен въпрос, който трябва да се вземе предвид, когато се обръщаме към духовния свят: чрез този грях на пропускане, човек лесно може да се предаде на живот, който вече няма правилно чувство за това какво наистина представляват истината и правилността в живота.

практиката сериозно, всеки, който иска да упражни силата си, не бива да пропуска да си припомни прозрението, което току-що беше изразено.

Сега можем да се задълбочим още повече в това, което бихме могли да наречем в по-дълбок смисъл аскетична практика на душевните способности. Разглеждахме човешките същества само дотолкова, доколкото те са неспособни истински да развият вътрешните си способности по здравословен начин. Понякога, от здравословен инстинкт за самосъхранение, те отказват да развият такива способности; друг път не отказват да развият такива способности в себе си, но отказват да развият разум и преценка. В тези случаи винаги имаме работа с човешката склонност да остава заседнал в сегашното си състояние. Но нека разгледаме другия сценарий: човешкото същество се готви истински да развие вътрешните си способности; то прилага към собствената си душа описаните упражнения. Тук могат да се случат две неща. Първо, може да се случи това, което енергично се преследва в нашия духовно-научен поток на мисълта, където се подхожда със сериозност и достойнство. Човешките същества могат да бъдат водени към развитието на вътрешни духовни сили само дотолкова, доколкото станат способни да правят нещо с тези сили – нещо правилно и стойностно. Тоест, от една страна, можем да говорим за това – както е по-подробно описано в моята работа „Как да постигнем знание за висшите светове?“ – как хората трябва да практикуват и да работят върху себе си, за да придобият способностите да...

да се получи прозрение за духовния свят. И в същото време трябва да се предостави възможност за трениране на собствените сили, използвайки това, което духовните изследователи са открили през историята като духовни факти, и за установяване на правилен баланс между това, което човек развива като вътрешна сила, и това, което е предназначен да разбере за външния свят. Ако човек пренебрегне истински да приложи силите, които развива в себе си, за да разбере външния свят; ако има почти неконтролируемо желание да развие голяма вътрешна душевна сила, да задвижи всичко в душата си, така че тя да развие духовни очи и духовни уши, и е твърде мързелив, за да се ангажира тихо и рационално със съществуващите факти на духовното изследване по бавен и правилен начин, тогава от неговия аскетизъм може да възникне нещо доста лошо. Възможно е човек да развие всякакви сили и способности в себе си, но да не знае какво да прави с тях, да няма начин да приложи тези сили във външния свят. До това се свеждат някои тренировки, особено тренировки, които развиват когнитивни способности без възможност за прилагането им, както и тренировки, които не са енергично насочени към практикуване на аскетизъм, първоначално чрез духовни средства, както е описано, така че човекът да става все по-силен и по-силен чрез упражненията си.

Съществуват и методи, които целят да поемат по различен път; път, който може да се опише като по-удобен, но който лесно може да доведе до пакости. Този път има за цел да премахне онези препятствия, които първоначално пречат на душата да...

впечатленията на физическото тяло, за да се постигне вътрешен живот. Премахването на тези препятствия е било и единствената цел на това, което се е наричало аскетизъм през Средновековието и което до известна степен съществува и в днешно време. Вместо да практикува истински аскетизъм, който има за цел да даде на душата все по-богато съдържание, фалшивият аскетизъм приема, че душата трябва да остане такава, каквато е, и в замяна да отслаби тялото, намалявайки ефективността на физическите сили. Всъщност има начини да се отслаби тялото, така че то вече да не е силно и енергично във функциите си, както в обикновения живот, а по-скоро да става все по-слабо и по-слабо. По този начин може да се постигне, че отслабената душа придобива един вид превъзходство над отслабените физически функции. Докато при истинския аскетизъм тялото трябва да остане такова, каквото е, а душата да триумфира над тялото, при друга форма на аскетизъм душата се оставя такава, каквато е, и обратно, чрез различни процедури, пост, умъртвяване и т.н., тялото се отслабва, така да се каже, така че душата е по-силна и може да постигне един вид съзнание, въпреки че всъщност не е увеличила силите си. Това е начинът на мислене на някои аскети от Средновековието; те умъртвяват силата на тялото, намаляват неговата функция, оставят душата такава, каквато е, и се поставят в състояние на очакване това, което би трябвало да им донесе без техните усилия това, което представлява съдържанието на духовния свят. Това е по-удобният метод; но това е методът, който не прави човека истински по-силен. Истинският метод изисква човек да пречисти и очисти мисленето, чувствата и волята си, да...

Мисленето, чувството и волята се засилват именно за да станат по-мощни и победоносни над физическото. Другият метод намалява тялото и след това се предполага, че душата трябва да чака, без да добавя нови способности, докато изпълненият с Бога свят се влее в нея. Това отношение – може да го намерите описано като „аскетизъм“ в някои средновековни наставления – води до откъсване от света и дистанциране от него и трябва да доведе до това. Защото в сегашното състояние на нашето човешко развитие съществува определена връзка между нашите способности за възприятие и това, което е външно. Ако искаме да надхвърлим сегашното състояние на човечеството, можем да го направим само като засилим вътрешните си сили и след това, с тези повишени сили, да схванем външния свят още по-дълбоко и смислено. Но ако намалим нормалните си човешки способности, направим се неспособни за нормална връзка с външния свят, се стремим особено да намалим мисленето, чувството и волята и след това поставим душата си в състояние на очакване, тогава нещо се влива в тази душа, което няма връзка с нашия настоящ свят, нещо, което ни прави странни, човек, безполезен за истинска работа в нашия свят. Докато истинският, истински аскетизъм води до това човек да става все по-полезен за света, защото се вглежда все по-дълбоко в него, другият аскетизъм, който е свързан с потискането на телесните функции, води до отдръпване на човека от света, превръщайки го в отшелник, пустинник във всяко отношение. След това, в тяхната самотна позиция, на

Той може да види много духовни и интелектуални неща на своя самотен остров на душата – които не могат да му бъдат отречени – но такъв аскетизъм не е полезен за света. Аскетизмът е работа, практика за света, а не оттегляне в отдалеченост.

Това обаче не означава, че човек трябва веднага да отиде до крайност. Човек може да се срещне с другия по средата. Макар че като цяло е вярно, че в настоящия човешки цикъл съществува определена нормална връзка между външния свят и силите на нашата душа, трябва също да се каже, че всяка епоха, така да се каже, тласка нормалното до неговата крайност и че тези, които желаят да развият по-високи способности от нормалните, не е нужно да вземат предвид съпротивленията, произтичащи от ненормалните течения на времето. И тъй като тези съпротивления присъстват в тях, те могат, при определени обстоятелства, да отидат малко по-далеч, отколкото би трябвало, ако самите времена не бяха склонни към грях. Това трябва да се каже, защото може би сте чували, че някои членове на настоящото духовно-научно движение отдават голямо значение на определена диета. Това съвсем не означава, че нещо за постигане или дори разбиране на по-висши световни и житейски условия трябва да се постига чрез точно такъв начин на живот. То може да бъде само външно помощно средство и трябва да се разбира само по такъв начин, че всеки, който иска да придобие разбиране за духовните светове, ще срещне известна съпротива срещу това, в което е потопен: срещу обичаите и традициите на външния свят. И тъй като те

от тези обичаи и практики , той трябва, за да улесни упражненията, да надхвърли нормалното за повечето хора. Но ако би сметнал тази част от своя аскетизъм за част от средствата, водещи нагоре към духовния свят, тогава би се объркал напълно. Защото вегетарианството не може да изведе никого до висшите светове; то може да бъде само подкрепа, която се разбира по следния начин: искам да се отворя за определени видове разбиране на духовните светове; имам пречка в плътната си физичност и тя е толкова силна, че упражненията не действат веднага по правилния начин; затова се подкрепям, като осигурявам на физичността си известно облекчение. Вегетарианството например е такова облекчение и в никакъв случай не се представя като догма, а само като нещо, което може да улесни разбирането на човек за духовните светове. Но никой не бива да вярва, че би могъл да развие духовни сили чрез вегетариански начин на живот. Защото душата остава такава, каквато е; само тялото отслабва. Но ако душата е станала по-силна от една страна, то от друга страна, чрез ефектите на вегетарианството, тя ще може да укрепи и по-слабото тяло от центъра на душевните сили по съответен начин, така че човек, който се развива духовно чрез вегетарианство, става по-силен, по-способен и по-издръжлив в живота и може не само да се конкурира с всеки месояд, но дори да го надмине по представяне. Това е така именно защото това, в което мнозина вярват, когато...

Тези, които са част от духовно движение и са вегетарианци, казват: Какви горки хора са тези, които нямат дори малко месо, на което да се насладят!

Докато хората таят тази склонност, вегетарианството няма да им бъде от никаква полза. Докато хората имат желание и пристрастяване към месо, вегетарианството е напълно безполезно; само когато възприемат следната гледна точка, която ще илюстрирам с кратък анекдот, то става полезно.

Преди време някой бил попитан: „Защо не ядеш месо?“ Той отговорил: „Нека те занимавам с един твой въпрос: Защо не ядеш кучешко или котешко месо?“ „Не можеш да ядеш това!“ бил отговорът. „Защо не?“ „Ами, защото се отвращавам от него!“ „Добре, отвращавам се от всякакво месо!“

Това е въпросното състояние на ума. Едва когато удоволствието от месото е престанало, е налице състояние на ума, при което въздържанието от месо е от полза по отношение на духовния свят. Преди това, отбиването от месо може да бъде само инструмент за отбиване от желанието за него. Но ако човек не може да се отбие от желанието, тогава може би е по-добре да започне да яде месо отново; защото постоянното измъчване с него със сигурност не е правилният начин да се навлезе в разбирането на духовната наука.

От всичко това можете да видите какво може да се нарече истински и фалшив аскетизъм. Онези, които търсят само удоволствие, обаче лесно биват водени към фалшив аскетизъм.

Те трябва да развият вътрешните си духовни сили и способности, защото ще бъдат напълно безразлични към истинското възприемане на външния свят. Първоначално те искат само да развият тези духовни способности и след това да чакат да видят какво ще се случи. Това може да се постигне най-добре чрез измъчване на тялото, доколкото е възможно; тогава то ще отслабне, тогава душата може да остане слаба и по този начин да може да зърне някакъв духовен свят, колкото и безполезен да е *той* за разбирането на истински духовен свят. Но това е пътят към измамата; в момента, в който човек блокира пътя си обратно към физическия свят, пред него не се изправя истински духовен свят, а само илюзиите за собственото му аз. И *тези илюзии* трябва да се изправят пред него, защото оставят душата такава, каквата е. Тъй като оставят егото си в сегашното му състояние, то не се развива във висши сили и те преграждат връзката си със света, като потискат функциите, чрез които взаимодействат с него. Чрез своя аскетизъм той не само се откъсва от света, но и култивира това, което може да се опише само като заблуда: той вижда образи, които собствената му душа, на етапа, който е достигнал, може да извика; той вижда собствения си изкривен образ, замъглен от собственото му его, вместо истински духовен свят. И второто следствие е това, което ни сблъсква в моралната сфера: който вярва, че може да развие праведен живот именно чрез смирение и преданост към духовния свят, не успява да види, че е насилствено оплетен в собственото си его, превръщайки се в егоист в най-лошия смисъл на думата, желаейки да се развие в нищо повече от това, където вече е.

Този егоизъм, който може да се изроди в необуздана амбиция и суета, е толкова опасен, защото човекът, който го таи, никога не може сам да го види. Те обикновено се смятат за някой, който потъва в краката на своя Бог в дълбоко смирение, докато дяволът на мегаломанията играе в тях. Те отхвърлят това, което би трябвало да култивират чрез смирение; защото биха били истински смирени само ако си кажат: Силите на духовния свят не са там, където стоя аз; те първо трябва да бъдат развити; аз трябва да се издигна; не мога да си позволя да чакам със силите, които вече притежавам.

Така виждаме как точно този вид аскетизъм, който се стреми първо към умъртвяване на външното, а не към укрепване на вътрешното, може да доведе до измама, грешка, суета и егоизъм – всъщност до всякакъв вид лудост. В частност, най-голямото зло в наше време би било, ако някой се стреми да се издигне до духовния свят не чрез укрепване на духовните си сили, а чрез умъртвяване на външното. По този начин той само се заплита в себе си. Следователно, моделът за аскетизъм за съвременните хора не може да се намери в онези, които по своето време може би са търсили достъп до духовен свят на самотен остров на душата; по-скоро съвременният идеал за истински аскетизъм може да се търси само в съвременната духовна наука, която стои здраво на земята на реалността. Чрез тази наука човечеството развива своите сили и способности, чрез които се издига до разбирането на духовен свят, който въпреки това е свят на реалността – не свят, в който човечеството се заплита.

Има обаче и други недостатъци на подобен едностранен аскетизъм. Ако разгледате цялата заобикаляща ни природа, ще откриете , че колкото по-нагоре се изкачваме от растителното царство към животинското царство и след това към човешкото царство, условията на живот постепенно придобиват съвсем различен характер. Ако разгледате това, което може да се нарече „растителни болести“, ще видите, че тези растителни болести имат съвсем различен характер от това, което се нарича болест при животните или дори при хората. Защото растителните болести се причиняват само отвън, от необичайни условия на вятър и време, светлина и слънце. Тези външни условия могат да разболеят растенията. Сега, ако се обърнете към животните, можете да видите, че дори животните , когато са оставени на произвола на съдбата , притежават далеч по-голям капацитет за здраве от хората. Хората са способни да се разболеят не само чрез живота, в който са поставени, чрез външните условия, с които се сблъскват, но и чрез всичко, което се влива в тяхната вътрешна същност или оттам навън. Това е свързано, от една страна, с факта, че ако душата не е правилно адаптирана към физическото тяло, ако това, което произлиза като духовно разположение от предишни превъплъщения, не може напълно да се адаптира във вътрешното си същество към външната физичност, тогава могат да възникнат вътрешни причини за заболяване, които често могат да бъдат погрешно преценени. Тук виждаме как вътрешните заболявания могат да се проявят като симптоми на липса на правилна хармония между тялото и душата. Често можем да видим, че

Хората, които проявяват симптоми, показващи, че телата им не са правилно подредени, често се стремят да се издигнат до по-висши светове, опитвайки се да умъртвят физическото тяло. Това е така, защото болестта им вече ги е довела до отделяне на душата им от физическото, което не е напълно проникнато от духовното. При такива хора наблюдаваме, че тялото се втвърдява по различни начини, затваряйки се в себе си. Тъй като те не са укрепили душите си, а по-скоро са използвали слабостта си, за да се освободят от впечатленията на физическото, като по този начин лишават тялото от неговите лечебни, укрепващи и ободряващи способности, то може да развие предразположеност към всякакви заболявания. Докато здравословният аскетизъм ще развие укрепването и ободряването на душата, така че душата от своя страна да действа върху тялото и да го укрепва срещу всяко външно влияние на болестта, фалшивият аскетизъм ще направи човека уязвим към всяко външно влияние на болестта.

Това е опасната връзка между всеки фалшив аскетизъм и болестите на нашето време. И това е, което може да породви всякакви недоразумения по тези въпроси в по-широки кръгове, където недоразуменията за подобни неща са лесно разпространени, относно това, което един духовно-научен мироглед може да предложи на човечеството. Защото със сигурност онези, които се стремят да получат представа за духовния свят чрез фалшив аскетизъм, ще представят възпиращ образ за външните хора.

ръце; защото чрез фалшивия си аскетизъм те ще могат да дадат широко поле за атака на вредните влияния на външния свят; те няма да бъдат укрепени и защитени срещу грешките на нашето време, а ще бъдат още по-изложени на тях.

Това е нещо, което можем да срещнем и в някои от теософските течения на мисълта днес. Фактът, че нещо се нарича „теософия“, не му дава автоматично лиценз да се конкурира като духовно движение с някои от противоположните течения на настоящето. Ако материализмът преобладава във външния свят, той е донякъде подходящ за това, което идва отвън, за понятията, които човек трябва да формира в сетивния свят на това, към което е насочен сетивният поглед. Следователно може да се каже, че материализмът на външния свят, който не знае нищо за духовен свят, е в известен смисъл оправдан. Но когато се появи мироглед, който иска да съобщи нещо за духовния свят и който, тъй като не се основава на истинско укрепване на духовните сили, включва материалистическите предразсъдъци на времето в техните карикатурни форми, тогава това е още по-проблематично. Следователно, подобен теософски мироглед, в който са проникнали грешките на епохата, е потенциално далеч по-вреден от материалистическия и може да се посочи, че истински материалистическите идеи са проникнали в много голяма степен именно в теософския мироглед. Там се говори за духовното не като за дух, а сякаш духът е просто безкрайно пречистена, мъглява материя. Когато се говори за етерното тяло, човек просто си представя физическото като пречистено отвъд определена степен —

Той се представя и след това говори за етерни „вibrации“. В астралния свят тези вibrации са още по-фини, в менталния свят още по-фини и така нататък. Навсякъде има „вibrации“, навсякъде „трептения“. Човек никога не навлиза в истински духовен свят със своите предварителни представи, а остава заседнал с онези представи, които би трябвало да се отнасят до материален свят. Тогава човек преживява, че хората всъщност се заблуждават с материалистична мъгла в най-обикновените житейски явления. Ако например човек е някъде, където може да усети добра атмосфера, където душите на хората резонират заедно, и някой, който усеща това, каже например, че в този кръг от хора има хармонична атмосфера, тогава това може да се изрази на ежедневен език, но е правилно и води повече до истинско разбиране, отколкото ако в общество от теософи някой каже: „О, тук има фини вibrации!“ - За това човек първо би трябвало да е теософски материалист и да си представи грубо схванат въпрос, за да може да говори за него. И за тези, които имат чувство за това, духът им е приглушен; всичко става мъгливо, когато участващите оставят своите „вibrации“ или вibrации да танцуват наоколо. Тук виждаме как в тази сфера нахлуването на материалистични идеи в духовния мироглед може да създаде възпиращ образ за външните хора, които след това могат да кажат: Тези хора имат духовен свят; но той не е по-различен от нас: при нас танцува светлинният етер, при тях танцува дори духовният етер – това е един и същ материализъм! Материализъм тук, материализъм там!

Това определено трябва да се разглежда в правилната светлина! Тогава човек вече не би могъл да придобие погрешно впечатление за това, което духовно-научният мироглед може да предложи на хората в наше време. Тогава човек би разбрал, че аскетизмът може да бъде и нещо, което чрез укрепване на душата води нагоре в духовния свят и по този начин може да внесе нови сили в нашето физическо-материално съществуване. Тогава тези сили не са патогенни сили, а по-скоро сили, които насърчават здравето; те снабдяват нашето физическо същество със здрави жизнени сили. Разбира се, по-трудно е да се определи дали един мироглед ни снабдява със здрави жизнени сили или нездравословни; нездравословните обикновено са видими, докато здравословните обикновено се пренебрегват. Тези, които могат да наблюдават, ще видят как онези, които са потопени в истински духовен поток и се оставят да бъдат обогатени от него, черпят от него здрави сили, които могат да имат лечебен ефект дори върху физическото тяло. И той ще види също как симптомите на болестта могат да се проявят само когато нещо от външния свят, нещо, което не произлиза от духовен поток, бъде въведено в този духовен поток. Тогава това има по-лош ефект в рамките на духовния поток, отколкото ако остане отвън, където човечеството е защитено от конвенции от определени грешки, произвеждащи прекомерно силни ефекти.

Ако приемем тези неща по този начин, ще разберем истинския аскетизъм като предварително упражнение за по-висш живот, като развитие на сили и ще разберем добрата стара гръцка дума така, както е била посочена. Защото „*askein*“ означава „да се въздържаш от“.

Да се стремиш , да укрепваш себе си, дори да се украсяваш, за да може човечността ти да се разкрие пред света. Аскетизмът е укрепване на себе си, когато се разбира в правилния му смисъл. Но ако се разбира като желание да оставиш душата такава, каквата е, и след това да постигнеш нещо, като намалиш физическата си физичност, тогава човек отделя душата от тялото и прави тялото мишена на всички възможни вредни влияния, а след това аскетизмът се превръща в източник на всички възможни телесни неразположения.

Светлите и тъмните страни на егоизма ще ни станат ясни, когато разгледаме природата на егоизма. Днес обаче ще ви е станало очевидно, че истинският, правилен аскетизъм зависи от неговите ефекти, от неговите плодове и от това как той се позиционира в света по такъв начин, че никога не може да бъде самоцел, а само средство за постигане на по-висша цел за човечеството, за живот във висшите светове. Следователно, ако човек желае да се заеме с този аскетизъм, той трябва да има твърда основа на реалността под краката си. Той не трябва да се отдалечава и отчуждава от света, в който е поставен; по-скоро той винаги трябва да може да разпознава света. Това, което може да свали от най-висшите светове в този свят, той трябва да може да го измери и прецени тук – в този свят – отново чрез работата си; защото в противен случай онези, които твърдят, че аскетизмът не е работа, а безделие, лесно биха могли да бъдат прави! Безделието наистина може много лесно да стане причина за фалшив аскетизъм – особено в наше време. Но който прави обстоятелствата си сигурни и стабилни, а не земята...

равновесие този, който, особено по толкова сериозни въпроси, каквито са човешките ни способности, спазва върховен идеал за аскетизъм. О, колко високо могат да се издигнат нашите идеи, когато си представим идеал за цялото упражняване на човешките способности, както те трябва да се проявят в света.

Нека погледнем началото на Стария Завет. Там пише: „И Бог каза: Да бъде светлина!“ ... Ден след ден Бог изважда физическо-сетивния свят от духовния свят; и в края на всеки ден Бог се чувства удовлетворен, когато гледа физическия свят, който е създаден от духовния, за да може да каже: Добро е! „И Бог видя, че беше добро!“ Следователно, ние трябва, от твърдата основа на реалността, на която първоначално стоим, да запазим здравия си начин на мислене, сигурния си характер, непоколебимите си чувства, да се спуснем в духовния свят, да изследваме фактите, от които се ражда целият физически свят, но трябва да запазим възможността, когато прилагаме силите, които сме придобили във физическия свят, и виждаме как те се вписват в света, да можем да си кажем: „Когато ние, като духовни изследователи, като духовни познавачи и разбиратели, се позиционираме спрямо нашата среда и видим как силите, които сме развили, се вписват в света, тогава ни става ясно, че е било добро.“ Когато изпробваме по този начин силите си в реалния свят, които можем да придобием чрез подходящ аскетизъм, тогава придобиваме правото да кажем, когато ги използваме: „Вижте, добри са!“

ПРИРОДАТА НА ЕГОИЗМА

„Вилхелм Майстер“ на Гьоте

Берлин, 25 ноември 1909 г.

Някъде, някога, е основано едно общество . Програмата му гласи: „Премахване на егоизма“; тоест, то иска да задължи членовете си да култивират безкористност, свобода от всякакъв егоизъм. Както всички общества, то избира свой президент и задачата сега е да разпространява този основен принцип по целия свят. В рамките на това общество многократно е подчертавано по безброй начини, че никой от членовете му, никъде, особено в самото общество, не трябва да таи дори и най-малкото егоистично желание, нито дори да изразява подобно егоистично желание или нещо подобно.

Това със сигурност беше общество с изключително похвална програма и висока хуманитарна цел. Но не можеше едновременно да се каже, че самите членове са се стремили да реализират точно това, което е била първата точка на програмата. Те едва ли са научили нещо за истински безкористните човешки желания. В обществото много често се случваше следното: Някой човек казваше: „Да, бих искал това и онова. Със сигурност обществото би могло да ми го даде.“ Но

„Ако отида при председателя, ще отправя егоистична молба. Това е напълно против програмата на обществото; просто няма да стане!“ След това друг каза: „Съвсем просто: Ще отида вместо теб. Ще представлявам желанието ти и ще направя нещо напълно безкористно. Но виж! И аз бих искал нещо. Това със сигурност е доста егоистично. Не можеш да отправиш такава молба в нашето общество според основната ни програма!“ Тогава първият каза: „Щом си толкова безкористен за мен, тогава и аз ще направя нещо за теб. Ще отида при председателя вместо теб и ще те помоля за това, което искаш!“ И така се случи. Първо единият отиде при председателя; след това, два часа по-късно, дойде другият. И двамата бяха отправили напълно безкористни молби. Но това не се случваше само веднъж; всъщност беше доста често срещана практика в това общество. И рядко беше възможно да се изпълни нещо егоистично, каквото и да е егоистично желание на член, защото то винаги се изразяваше по най-безкористния начин от другия.

Казах , че това общество е съществувало „някъде и по някое време“. Разбира се, това, което току-що описах, е чисто хипотетично общество. Но всеки, който наблюдава живота малко, би могъл да каже: малко от това общество е навсякъде и винаги присъства. Това, което току-що казах, имаше за цел само да илюстрира как думата „егоизъм“ е една от онези думи, които могат да се превърнат в модна дума в най-истинския смисъл, когато не се появява в света директно във връзка с това, което описва, а по-скоро под прикритие, под прикритие.

изглеждат и по определен начин да могат да заблуждават за себе си.

модната дума „егоизъм“ и нейната противоположност, алтруизъм или безкористност, които отдавна са широко разпространени. Но не просто като модни думи; по-скоро, като се задълбочим малко в природата на егоизма. Когато подобни въпроси се разглеждат от гледна точка на хуманитарните науки, въпросът е по-малко за това: Какъв вид симпатия или антипатия може да предизвика това или онова качество? Как може да се оцени според тази или онази съществуваща човешка преценка? – а по-скоро става въпрос за това да се покаже как това, към което се отнася думата, възниква в човешката душа или другаде в реалността и в какви граници е валидно; и ако трябва да се бори с това или онова качество, до каква степен може да се бори с него чрез човешката природа или други аспекти на съществуването.

Според неговото определение, егоизмът би бил онази човешка характеристика, която кара хората да преследват интереси, благоприятстващи усъвършенстването на собствената им личност, докато противоположното, алтруизмът, би бил онази човешка характеристика, която има за цел да постави човешките способности в служба на другите, на целия свят. Колко опасен е човек тук, ако не се ангажира със същността на въпроса, а се придържа към просто думи, може да се демонстрира от едно много просто съображение. Да предположим, че някой се окаже особено доброжелателен благодетел в една или друга посока. Много е възможно това...

Той е благодетел единствено от егоизъм, може би поради дребнави егоистични черти, може би от суета или нещо подобно. Самото етикетирание на някого като „егоист“ изобщо не омаловажава характера му. Защото, ако човек търси само самоудовлетворение, но притежава благородни качества, такива че се чувства най-ценен, когато служи на интересите на другите, тогава може би човек дори може да толерира такъв „егоист“. Това може да изглежда като игра на думи, но не е, защото тази игра на думи прониква в целия ни живот и съществуване, проявявайки се навсякъде, във всяка сфера на живота.

За всичко, което откриваме у човешките същества, можем поне да открием нещо аналогично, нещо, което може да служи като метафора, в останалата част от вселената. Че можем да открием нещо метафорично във вселената за тази забележителна характеристика на човешката природа, може да ни подсказе поговорката на *Шилер* :

Търсите ли най-високото , най-голямото, което
растението може

Учи те: Това,
което е тя без воля, ти трябва да искаш! - това е!

В него Шилер противопоставя човечеството на растителноподобното състояние и препоръчва хората да култивират нещо в характера си, което е толкова благородно, колкото растението на определено по-ниско ниво. И великият немски мистик *Ангелус Силезиус* изразява приблизително същата идея:

Розата е без причина, тя цъфти, защото цъфти, не се вслушва в себе си, не пита дали трябва...

Виж.

И тук ни се напомня за съществуването на растението. Растението абсорбира това, от което се нуждае за растеж; не пита „защо“ или „защото“; цъфти просто защото цъфти и не се интересува на кого служи. И все пак: тъй като абсорбира жизнената си сила в себе си, тъй като черпи от заобикалящата си среда всичко, от което се нуждае, то по този начин става за своята среда – и в крайна сметка за човечеството – това, което може да бъде. То се превръща в най-полезното същество, което можем да си представим, когато принадлежи именно към онези области на растителния свят, които могат да служат на живота на висши същества. И въпреки че често е било казвано, никак не е тривиално да го повторим:

Когато розата се украсява , тя украсява и градината.

Градината е украсена от розата, когато самата тя е възможно най-красива. Можем да свържем това с думата егоизъм и да кажем: Ако розата наистина иска да бъде егоистично красива, да се развива възможно най-бляскаво, тогава градината ще бъде възможно най-красива чрез нея. Можем ли по някакъв начин да разширим това, което се изразява в тази по-нисша сфера на природата, и върху човечеството? Не е нужно; много други са го правили преди нас, а *Гьоте* го е направил най-красиво. Когато Гьоте е искал да изрази какво е човечеството в най-истинския смисъл на думата, чрез което то най-пълно разкрива достойнството и цялото съдържание на своето съществуване, той е казал следните думи: „Когато здравата природа на човечеството действа като цяло, когато то съществува в света като в...“

величие , красота, достойнство и ценност в своята цялост и хармоничното удовлетворение ѝ даде чиста, необузdana наслада, тогава, ако можеше да възприеме себе си, би се зарадвала, че е достигнала целта си, и би се възхищавала на върха на собственото си ставане и битие.“ И при друг повод Гьоте казва във великолепната книга за „Винкелман“, където се намират и току-що цитираните думи: „Като е поставен на върха на природата, човекът отново вижда себе си като цялостна природа , *която* трябва да издигне в себе си още един връх. За тази цел той се издига, като се пронизва с всички съвършенства и добродетели, призовавайки избор, ред, хармония и смисъл и накрая се издига до създаването на произведението на изкуството.“

Цялото разположение на Гьоте обаче ни показва, че той е съсредоточен единствено върху твореца, както той конкретно има предвид: Когато човекът е поставен на върха на природата, той събира всичко, което светът може да изрази в него, и в крайна сметка показва на света отражението му от самия него; и природата би се зарадвала, ако можеше да възприеме и почувства това отражение в човешката душа! Какво друго означава това, освен: Всичко, което ни заобикаля в нашето космическо съществуване, всичко, което е природа отвън, всичко, което е дух отвън, е концентрирано в човека, издига се до един връх и става възможно най-красиво, възможно най-истинско, възможно най-съвършено в отделния човек, в тази човешка индивидуалност, в това човешко его. Следователно, човекът ще осъществи най-добре съществуването си, когато черпи колкото е възможно повече от своята среда и култивира това аз, своето его, възможно най-богато. Тогава той си присвоява всичко, което е в света.

може да разцъфне, наистина, да даде плод, в него .

Тази гледна точка се основава на идеята, че човек никога не може да направи достатъчно, за да обхване в себе си всичко, което съществува в околната среда, да представлява един вид разцъфтяване и връх на останалата част от съществуването. Ако някой искаше да нарече това „егоизъм“, би могъл. Тогава би могло да се каже: Човешкото его съществува, за да бъде орган за това, което иначе би останало вечно скрито в останалата част от природата и което може да намери израз само чрез концентриране в човешкия ум. По този начин може да се каже, че е част от човешката природа да обхване в себе си останалата част от съществуването, което го заобикаля. Въпреки това, в човешката природа и същност е, че човек може да доведе в себе си до грешка и объркване именно това, което като универсален закон води до най-висшето, до най-великото в по-нисшите сфери. Това е свързано с това, което наричаме човешка свобода. Човешките същества никога не биха могли да имат свободно съществуване, ако не притежаваха способността да злоупотребяват с определени сили в себе си по едностранчив начин, така че тези сили, от една страна, да водят до най-висшето съществуване, а от друга страна, да изопачават съществуването, може би дори да го превръщат в карикатура. Това може да ни стане ясно чрез едно просто сравнение. Нека се върнем още веднъж към растението.

Що се отнася до растенията, дори не ни хрумва да говорим за егоизъм като цяло. Само за да изясним закона за егоизма по целия свят, казахме: Това, което е очевидно при растенията -

Този вид личен интерес би могъл да се нарече егоизъм. Но когато става въпрос за растения, в никакъв случай не говорим за егоизъм. Ако съществуването на растенията се разглежда не в материалистичен, а в духовен смисъл, тогава може да се наблюдава, че растението е по някакъв начин имунизирано срещу развиването на егоизъм. От една страна, то със сигурност зависи в съществуването си от това да се направи възможно най-красиво. И не се пита: На кого служи тази красота? Но когато растението обобщава цялото си съществуване в себе си, когато се издигне до най-висшето разгръщане на собственото си същество, тогава вече е дошло времето да се откаже от това същество. Има нещо особено в смисъла на съществуването на растенията. Гьоте казва много красиво в своите „Прозаични изказвания“: „В цветовете растителният закон се проявява в най-висшата си проява, а розата би била само върхът на тази проява... Плодът никога не може да бъде красив; защото там растителният закон се оттегля в себе си (в чистия закон).“ Тоест, той разбира, че когато едно растение цъфти, то най-очевидно изразява своя собствен закон. Но в самия момент, в който цъфти, то трябва да е готово да се откаже от най-красивия си аспект при оплождането; то е принудено да пожертва тази част от себе си на своя наследник, разсада. Следователно, наистина има нещо велико във факта, че растението, в самия момент, в който би достигнало до израз на своето его, трябва да се пожертва. Тоест, виждаме в това понисше царство, че егоизмът в природата се издига до точка, в която се самоунищожава, където се отказва от себе си, за да създаде нещо ново. Това, което е най-силно развито в растението, това, което може да се нарече...

Индивидуалността , която може да се нарече „аз“ на растението, което избухва в пълна красота с цъфтежа, започва да увяхва в момента, в който се произвежда новият растителен разсад.

Нека сега се запитаме: Дали нещо подобно не е така и в човешкия свят? И наистина, ако разгледаме природата и духовния живот от духовна гледна точка, ще открием, че нещо съвсем подобно е така и в човешкия свят. Човешките същества са призвани не само да създават същества от свой вид, т.е. да живеят в рамките на вида, но и да водят живота на индивидуалност в себе си, отвъд него. Ще можем истински да разберем природата на егоизма у хората само когато си представим същността на човечеството, такава каквато я опознахме в последните лекции.

В духовно-научен смисъл ние не разглеждаме човешкото същество просто като физическо тяло, което всъщност е споделено с цялата минерална природа, а по-скоро говорим за факта, че човешкото същество носи в себе си, като висш член на своето същество, първо етерното тяло или жизненото тяло, което споделя с всички живи същества; че след това споделя с цялото животинско царство носителя на удоволствие и страдание, радост и болка, което наричаме астрално тяло или тяло на съзнанието; и говорим за факта, че в тези три члена на човешкото същество живее истинското му същностно ядро, егото. Трябва също да разглеждаме това его като носител на егоизма както в оправдан, така и в неоправдан смисъл. Сега цялото човешко развитие се състои в това, че от своето его то развива останалите три члена на своето същество.

Същността се трансформира. В несъвършен етап *на* съществуване, егото е роб на трите по-нисши члена: физическото тяло, етерното тяло и астралното тяло. Ако разгледаме астралното тяло, можем да кажем, че в подчинен етап на съществуване човекът следва всички импулси, желания и страсти. Но колкото повече се развива, толкова повече пречиства астралното си тяло; тоест, той трансформира това, което поробва, в нещо, което се управлява от неговата висша природа, от неговото его, така че егото става все повече и повече владетел и пречистител на останалите членове на човешката природа. И вече беше споменато в предишни лекции, че човекът в момента е в разгара на това развитие и се движи към бъдеще, в което егото ще се превръща все повече във владетел над всичките три члена на човешката природа. Защото, трансформирайки астралното тяло, човек създава в него това, което наричаме „духовно аз“ или, използвайки израз от източната философия, „Манас“. Както човек живее днес, той е трансформирал част от астралното си тяло в Манас. Освен това, в бъдеще човекът ще може да трансформира етерното си тяло; и тази трансформирана част от етерното тяло се нарича „жизнен дух“ или, използвайки израз от източната философия, „Будхи“. И когато човекът стане господар на процесите на физическото си тяло, ще наречем тази трансформирана част от физическото тяло „Атман“ или „духовен човек“. По този начин ние гледаме към бъдеще, от което днес са видими само наченки, в което човекът ще бъде съзнателен.

От своето его, той ще бъде регулаторът, владетелят над цялата си дейност.

Но това, което един ден съзнателно ще принадлежи на човечеството, е било подготвено в човешката природа отдавна. И по определен начин егото вече е работило несъзнателно или подсъзнателно върху трите члена на човешката природа. Откриваме, че това его, дори в далечното минало, е трансформирало част от астралното тяло, което наричаме още сетивно тяло, в „чувствителна душа“; че част от етерното тяло е била трансформирана в това, което в предишни лекции нарекохме „интелектуална душа“ или „емоционална душа“; и накрая, част от физическото тяло е била трансформирана, за да служи на егото, което е „съзнателната душа“. По този начин имаме три члена на човешката същност като вътрешен аспект на човешката природа: сетивната душа, която е фундаментално вкоренена в сетивното тяло; интелектуалната или емоционалната душа, която е вкоренена в етерното тяло; и съзнателната душа, която е вкоренена във физическото тяло. Днес ние се интересуваме предимно от вътрешния живот на човека, доколкото се взема предвид връзката между неговото сетивно тяло и неговата сетивна душа.

Когато наблюдаваме как човек расте от раждането си и как способностите му се развиват все повече и повече, сякаш излизат от тъмните дълбини на физическото му същество, можем да кажем: Сетивната душа на човека си проправя път към светлината на деня. Защото сетивното тяло се изгражда от човека от цялата среда на неговото съществуване. Можем да разберем това, ако си спомним една поговорка на Гьоте:

Окото е образувано от светлината за светлината. – Ако разгледаме който и да е човешки сетивен орган, чрез който хората осъзнават физическия свят, тогава не само е вярно едностранчивото твърдение на *Шопенхауер* – че светлината не би могла да бъде възприемана, ако хората нямаха очи – но и обратно, същото важи: ако нямаше светлина, не би могло да има и око. В продължение на безкрайно дълги периоди от време, както казва Гьоте, светлината, която е навсякъде, е действала върху организма, развивайки от неопределено начало онзи орган, който сега е способен да вижда светлина. Окото е образувано от светлината, от светлината, за светлината. Когато погледнем към нашата среда, можем да видим силите, които са развили у хората способността да осъзнават тази среда. По този начин цялото сетивно тяло, цялата структура, чрез която влизаме във връзка с околната среда, се развива от живите сили на средата. Ние, като човешки същества, нямаме никаква роля в това. Астралното тяло е продукт, цвят на средата. В него се появява сетивната душа в сетивното тяло. Тази сетивна душа се е появила, защото егото, в известен смисъл, е извлякло и пластично оформило сетивната душа от субстанцията на сетивното тяло. Така егото живее в сетивното тяло и сякаш извлича субстанцията за сетивната душа. Сега това его може да работи по два начина: първо, като развива в себе си онези вътрешни психически способности на сетивната душа, които са в хармония с възможностите и качества на сетивното тяло.

да резонират заедно. Това може да ни стане ясно чрез пример, който можем да извлечем от образованието . Образованието, в частност, ни дава най-красивите и практични принципи за това какво е духовната наука. Сетивното тяло се развива от околната среда. Тези, които са около детето като възпитатели от началото на физическото съществуване, работят върху сетивното тяло. Те могат да предадат на сетивното тяло това, което инструктира егото да притежава такива психически качества, които са в хармония с качествата на сетивното тяло. Но на детето може да бъде въведено и нещо, което противоречи на качествата на сетивното тяло. Ако едно дете е отгледано по такъв начин, че да има най-жив интерес към всичко, което влиза през очите му, ако е способно да изпитва правилна наслада от цветовете и формите или ако знае как да намери истинско блаженство в звука, ако постепенно е способно да постигне хармония между това, което гледа отвън, и това, което възниква в сетивната душа като радост, като удоволствие, като участие и интерес към съществуването, тогава това, което идва отвътре, е истинско отражение на съществуването; тогава това, което живее в душата, може да резонира с външното съществуване. Тогава можем да говорим за факта, че човек не само живее в себе си, не само е способен да развие сетивна душа в своето сетивно тяло, но и че е станал способен отново да излезе от себе си; там той не само е способен да вижда и чува това, което природата му е дала възможност да види, но е способен и да се върне обратно към това, което е видял и чул, да се потопи в него.

Среда, да живее в това, което неговото чувствително тяло му предава. Тогава има не само хармония между чувствителното тяло и чувствителната душа, но и хармония между средата и преживяванията на чувствителната душа. Тогава чувствителната душа се излива в средата; тогава човекът е наистина един вид огледало на вселената, един вид микрокосмос, един малък свят, който – според Гьоте – се чувства удобно в широкия, красив и велик свят.

Можем да използваме друг пример: Ако едно дете израсне на пустинен остров, далеч от всяко човешко общество, то не би могло да развие определени способности. Не би развило език, нито способността за мислене, нито онези благородни качества, които могат да се проявят в човешката душа само чрез живот с други хора. Защото това са качества, които се развиват в човека, в душата.

Сега, човек може да се развива по такъв начин, че качествата му да надхвърлят самите себе си, създавайки хармония с околната среда; или може да втвърди тези качества в себе си, позволявайки им да увехнат. Човек втвърдява това, което възниква в неговата сетивна душа, когато абсорбира впечатления от външния свят - цвят, звук и т.н. - но не успява да предизвика ехо в себе си, да изрази тези впечатления с удоволствие и интерес обратно във външния свят. Човек се втвърдява в себе си, когато не успява да приложи това, което развива чрез взаимодействие с другите, за да го интегрира в собствения си живот.

да живее живота си във връзка с други хора. Ако човек се изолира , ако иска да живее само в себе си, тогава изпитва дисхармония между себе си и заобикалящата го среда. Създава се пропаст между неговата разумна душа и неговото разумно тяло. Ако човек се изолира, след като първо се е насладил на плодовете на човешката еволюция, ако не постави това, което може да процъфтява само в неговите събратя, обратно в служба на човечеството, тогава се създава пропаст между човека и околната среда; било то цялата необятна среда, ако човекът се изправя пред външния свят без интерес; или било то човешката среда, от която е получил най-красивите блага. И последицата е, че човекът вехне отвътре. Защото това, което идва при човек отвън, може да го подхранва и оживява само ако не е откъснато от корените си. Сякаш човекът е откъснат от корена на живота си , ако не иска да излее душата си във външния си свят. И когато човек все повече се изолира от външния свят, последицата е увяхване, смърт на вътрешния му живот. Именно това е ужасният аспект на егоизма, който сега трябва да характеризираме, произтичащ от факта, че човек манипулира егото си по такъв начин, че да създаде пропаст между себе си и околната среда. Когато егоизмът приеме тази форма, при която човек не е разцветът на целия външен свят и не е непрекъснато подхранван и оживяван от него, тогава това води до собствената му гибел. Това е бариерата, която обикновено се поставя пред егоизма. И тук става ясно в какво се състои...

Същността на егоизма се състои от две неща: от една страна, вселената, която ни заобикаля, наистина достига своя зенит и разцъфтява в самото човечество, защото човечеството може да привлече силите на тази вселена в себе си; но от друга страна, човечеството трябва съзнателно да извършва това, което растенията извършват несъзнателно. В момента, в който едно растение трябва да развие своята същност в себе си, това, което се крие зад растението, трансформира егоистичната природа на растението в ново растение. Но човечеството, като самосъзнателно същество, като носител на егото, е способно да установи тази хармония в себе си. Това, което получава отвън, то трябва, на определено ниво, да върне, така да се каже, с едно по-висше его в себе си, което не се втвърдява вътрешно, а по-скоро се хармонизира с целия останал свят. Това осъзнаване може да дойде до човечеството и чрез съзерцание на живота: че егоизмът, когато се развива едностранчиво, се самоубива отвътре. Обикновеното наблюдение на живота може да доведе до това заключение. Трябва само да погледнем онези хора, които не могат да участват във великия ред и красота на природата, от които е формиран самият човешки организъм. Колко болезнено трябва да е за някой, който може да възприеме цялостната картина, когато хората минават безразлично, чиито очи и уши са оформени от външния свят, когато се затварят за корените на своето съществуване и искат да дълбаят само в себе си. Там виждаме как съществуването, изкривено по този начин в себе си, изкривява и човечеството.

Наказуемо е. Човекът, който небрежно подминава Този, на когото дължи самото си съществуване, минава през света като безразличен индивид; и последицата е, че се втурва от желание на желание, неспособен да осъзнае, че търси това, което би трябвало да го задоволи в нещо неясно и мъгляво, докато самите те би трябвало да изливат съществото си в това, от което е взето собственото им същество. Който минава през света и казва: „О, хората са ми толкова бреме, не мога да направя нищо с тях; всички смуцават съществуването ми; аз съм твърде добър за този свят!“ – трябва само да помисли, че отрича това, от което самите те са израснали. Ако бяха израснали на самотен остров без човечността, за която се смятат за твърде добри, щяха да останат невежи; никога нямаше да развият способностите, които притежават. Това, което намират за толкова велико и похвално в себе си, не би могло да съществува без тези хора, с които не могат да се свържат. Той трябва да е наясно, че само чрез собствения си произвол може да отдели това, което живее в него, от обкръжението си, че именно на това обкръжение дължи това, което толкова силно се бунтува срещу тях. Когато човек се бунтува по този начин срещу природата и човешкото съществуване, не само интересът му към природата и човешкото съществуване умира, но и жизнената му сила увяхва; тогава той преминава през пусто, неудовлетворено съществуване. Всички, които се търкалят в светска умора, защото не могат да намерят интерес никъде, трябва да се запитат: Каква е основата на моя егоизъм? Тук обаче става ясно и че във вселената има закон: самокорекция на цялото съществуване. Където егоизмът се проявява по погрешен начин, той води до опустошение на съществуването. Ако човек без

без да се съобразява със своите близни и останалия свят, той не само оставя енергията си неизползвана, енергия, която би могъл да посвети на света и съществуването, но и се самоувяхва и унищожава. Това е хубавото на егоизма: когато се доведе до крайност, той смазва индивида. Ако сега приложим великия закон, който сме извели от природата на егоизма, към различните способности на човешката душа, можем да се запитаме например: Как човешкият егоизъм влияе на съзнателната душа, чрез която човек достига до знание и разбиране на своята среда? С други думи: Кога знанието може да бъде наистина плодотворно? Само когато то привежда човека в хармония с целия останал свят, знанието може наистина да бъде плодотворно за човешката душа; тоест, само онези понятия и идеи са истински оживяващи за човешката душа, които са взети от средата, от живия мироглед. Само когато станем едно цяло със света, това знание ще бъде оживяващо. Следователно, всяко знание, което произлиза от душата, което преди всичко търси великите истини на съществуването стъпка по стъпка, е толкова полезно за душата – а оттам и за външното физическо тяло на човешкото същество. И обратно, всичко, което ни изважда от живата връзка със света, всичко, което се гневи навътре, всичко, което просто се гневи вътре, е нещо, което ни вкарва в раздор с останалия свят, което ни закоравява вътре в нас. Тук отново е възможност да посочим широко разпространеното неразбиране на фразата „Познай себе си!“, която има своето значение за всички времена. Само когато

Само когато човек е осъзнал, че принадлежи на целия свят, че неговото „аз“ не е ограничено до кожата му, а се простира по целия свят – над слънцето, звездите, над всички същества на Земята – и че това „аз“ намира израз само в кожата му, може да приложи поговорката: „Познай себе си!“ Тогава себепознанието е светопознание. Но ако не са го осъзнали предварително, те са мъдри като един-единствен пръст, който би могъл да повярва, че може да развие собственото си „аз“ без организма. Отрежете го и със сигурност след три седмици той вече няма да е пръст. Пръстът не се поддава на илюзията, че може да съществува без организма. Само човечеството вярва, че може да бъде без връзка със света. Светопознанието е себепознание, а себепознанието е светопознание. И всяко мрачно мислене в себе си е просто знак, че не можем да избягаме от себе си.

Следователно е пълна глупост, практикувана в момента в определени теософски кръгове, да се твърди, че решението на загадките на съществуването не се крие във външния свят, не във феномените, преплетени от духа, а в самия човек. „Намерете Бог в собствената си гръд“ е често срещана напътствие, което човек чува днес. „Не е нужно да се занимавате с търсене на откровения на световния дух във вселената; просто погледнете в себе си и ще намерите всичко там!“ Подобно напътствие прави голяма вреда на човечеството; то прави хората арогантни и егоистични по отношение на знанието. Ето защо някои...

Вместо да образоват хората към безкористност, вместо да ги освободят от собственото им аз и да ги свържат с великите загадки на съществуването, теософските движения ги закоравяват в себе си, когато твърдят, че могат да намерят цялата истина и цялата мъдрост в себе си. Човек може да се обърне към гордостта и суетата на хората, като каже: „Не е нужно да учите нищо на света; ще намерите всичко в себе си!“ Човек се обръща към истината само когато покаже, че хармонията с по-широкия свят ни води до място, където човечеството може да стане по-велико в себе си и по този начин по-велико в света.

Същото важи и за това, което бихме могли да наречем човешко чувство, цялото съдържание на човешката душа, независимо дали е емоционално или интелектуално. Това става по-силно, когато човек знае как да установи хармония между себе си и външния свят. Човек не може да стане силен и могъщ, като се замисля от сутрин до вечер: Какво да мисля сега? Какво да правя сега? Какво ме боли сега? – и така нататък – а по-скоро като позволи на сърцето си да бъде докоснато от красотата и величието на заобикалящата го среда, като има разбиране и интерес към всичко, което грее топло в сърцата на другите или това, което им липсва на другите хора. Като позволим на тези чувства да се появят, които развиват разбиране и жива връзка с нашата среда, ние култивираме жизнените сили в себе си в емоционалната сфера. Там ние преодоляваме тесногърдия егоизъм и издигаме и обогатяваме себе си, като го привеждаме в хармония с нашата среда в истински егоизъм. Това е особено очевидно там, където

Човешката воля влиза в предвид, истинската съзнателна душа. Докато човек може да желае само за себе си, докато волевите му импулси се стремят само към това, което е полезно за собственото му същество, той винаги ще се чувства вътрешно неудовлетворен. Едва когато види отражението на волята си във външния свят, когато реализацията на волевите му импулси се разгърне там, може да каже, че е привел волята си в хармония с това, което се случва в околната среда. Всъщност, тогава нашата собствена сила и мощ не се развиват чрез това, което желаем за себе си, а чрез това, което желаем за околната среда, за другите хора; тогава нашата воля се реализира и свети обратно в нас като отражение. Точно както светлината формира окото отвътре в нас, така и силата на душата ни се развива отвътре в нас чрез света на нашите дела, нашите действия. Така виждаме как човекът, като самосъзнаващо се същество, чрез правилно разбиране на своето „аз“, своето его, установява хармония с това, което наричаме външен свят, докато не порасне отвъд себе си и не осъществи това, което можем да наречем раждане на по-висше човешко същество, и не създаде нещо в себе си, точно както растението на по-нисък етап създава ново същество от себе си, когато е изправено пред опасността да се втвърди. Ето как трябва да схванем същността на егоизма. Именно „азът“, който позволява да бъде оплоден от околната среда, който създава ново „аз“ в разцвета на съществуването, ще бъде узрял да прелее в действия, които иначе могат да бъдат изразени само в безполезни искания, в безполезни морални постулати. Защото само чрез познанието на света се разпалва воля, която може да бъде насочена и към...

Светът може да бъде свързан с това. Никаква обществена политика никога няма да доведе до изпълнение на моралните изисквания, независимо колко общества имат универсалната любов към човечеството като своя основна политика. Цялото обикновено проповядване на любов към човечеството не се различава от това да кажеш на печката в студена стая: „Скъпа печко, твой морален дълг е да затоплиш стаята!“ Можеш да стоиш там с часове, с дни — никога няма да ѝ хрумне на ума да затопли стаята. По подобен начин на хората никога не им хрумва да практикуват любов към човечеството, дори ако проповядват с векове, че хората трябва да се обичат. Но ако съберете човешкото его с цялото съдържание на света, ако позволите на хората да участват в това, което първо се появява от физическите цветя, от всички красоти на природата, тогава ще видите, че това участие е и основата за по-висшето участие, което един човек може да постигне в друг. И като опознава човешките същества, човешката природа, човек всъщност се учи, когато стои очи в очи с другия, да има разбиране за неговите недостатъци, за неговите предимства.

Такава мъдрост, родена от живото разбиране на света, преминава в кръвта, в действията, във волята. И това, което наричаме любов към човечеството, се ражда от такава мъдрост. Точно както не е нужно да бръщолевите пред печката: „Скъпа печко, твой дълг е да затоплите стаята!“ — а просто да сложите дърва и огън.

За да се разпали огънят, човек трябва да даде на хората дърва и огън, които да запалват , топят и осветяват душата им: това е живо познание за света, където има разбиране за човешката природа, където човешкото его резонира хармонично с останалия свят. Там също възниква жива любов към човечеството, тази, която може да тече от сърце на сърце, която обединява хората и ги учи да разпознават, че действията, които вършим само за себе си, ни убиват, ни изсушават, но че действията, които процъфтяват в живота на другия, са отражение, което се връща към нашата собствена сила. Така, чрез правилно разбиране егоизъм, нашето аз става богато и способно на развитие, когато изживяваме собственото си аз колкото е възможно повече в аз-а на другия, когато развиваме не само чувства към себе си, но и колкото е възможно повече емпатия. Ето как духовната наука разглежда същността на егоизма.

Всички, които сериозно и задълбочено са размишлявали върху съществуването, са се интересували дълбоко преди всичко от същността на това, което засегнахме днес. Природата на егоизма сигурно е интересувала най-високопоставените хора именно в епохата, когато човечеството се е освободило от определени взаимоотношения с околната среда. 18-ти век е наистина векът, в който човешката индивидуалност се е откъснала от заобикалящата я среда. Един от онези, които са се борили с проблема на човешкия егоизъм, на човешкото аз, е Гьоте. И той ни е дал квинтесенцията на егоизма като реален пример за това какво е мислил за природата на егоизма. Това произведение е неговият „Вилхелм Майстер“.

Подобно на начина, по който „Фауст“ го е съпътствал през живота му, така и произведенията „Чирачеството на Вилхелм Майстер“ и продължението му „Годините на калфата на Вилхелм Майстер“ са съпътствали Гьоте през целия му живот. Още през 70-те години на 18-ти век Гьоте се чувствал длъжен да оформи уникалния живот на Вилхелм Майстер като своеобразно отражение на собствения си; и в напреднала възраст, в навечерието на смъртта си, той завършва това второ произведение в „Годините на калфата на Вилхелм Майстер“. Би било твърде далеч, ако се задълбочаваме в подробностите за Вилхелм Майстер. Въпреки това, може би накратко бих насочил вниманието ви към проблема с егоизма, както се появява в творчеството на Гьоте.

Може да се каже: Гьоте изобразява истински изтънчен егоист в своя „Вилхелм Майстер“. Вилхелм Майстер е роден в търговско семейство. Но той е достатъчно егоистичен, за да не остане в тази професия, въпреки това, което се смята за негов дълг. Какво всъщност иска той? Става ясно, че иска да развие собственото си „аз“ възможно най-високо, да го оформи възможно най-свободно отвътре. Идеята да стане един вид съвършен човек живее в него като мрачно предчувствие. След това Гьоте води този Вилхелм Майстер през различни житейски преживявания, за да покаже как животът влияе на тази индивидуалност, да я издигне. Гьоте знае отлично, че Вилхелм Майстер е воден от всякакви обстоятелства и въпреки това никога не достига конкретна цел. Затова в един момент го нарича „горкото куче“; но в същото време казва, че знае, че

Дори ако човек трябва да се бори с глупостта и грешките , той въпреки това е воден от определени сили, присъщи на света, към определена цел или поне към определен път. Гьоте е трайно убеден, че човешкият живот никога не е изцяло подчинен на случайността, а, както всички неща, се управлява от закони – по-специално духовни закони. Затова Гьоте казва: Целият човешки род трябва да се разглежда като един велик, стремящ се индивид, овладяващ силите на случайността.

Гьоте иска да покаже как Вилхелм Майстер винаги се стреми да издигне , обогати и усъвършенства егото си. Но в същото време Гьоте води своя Вилхелм Майстер в обстоятелства, на които фундаментално липсва основата на реалния живот. Сега, въз основа на характера на 18-ти век, бихме могли да разберем защо той го отстранява от реалния живот. Той го води в сферата на актьорството. Той не е предназначен да се занимава с една-единствена, истинска професия, а по-скоро да се движи през кръгове, които разгръщат привидността на живота, образа на живота. Самото изкуство е, в известен смисъл, образ на живота. То не е разположено в непосредствената реалност; то се издига над нея. Гьоте е бил добре наясно, че всеки, който стои сам като художник със своето изкуство, рискува да загуби основата си в реалността. Красива поговорка е, че музата може да съпътства, но не и да води, през живота. Първоначално Вилхелм Майстер напълно се отдава на ръководството на силите, които подхранват изкуството,

По-конкретно, в изкуство, което се фокусира особено върху външния вид: актьорското изкуство.

Ако се потопим в живота на Вилхелм Майстер , ще видим как той наистина е разкъсван между недоволство и радост. Два епизода са особено важни за разбирането на първата част на „Вилхелм Майстер“ – „Годините на чиракуване“. Разкъсван между недоволството и радостта от живота, Вилхелм Майстер се озовава в театралната си среда. В крайна сметка той достига до момент, в който се доближава до един вид идеализирана версия на „Хамлет“ и именно чрез това изпитва известно удовлетворение в самата стихия, в която е бил привлечен. По този начин той издига своето его. Двата епизода, преплетени в „Годините на чиракуване“, обаче наистина ни разкриват какво има Гьоте на заден план: а именно, природата на егоизма.

Първо, това е епизодът с малкия Миньон, когато Вилхелм Майстер открива сред донякъде съмнителна група и който го придружава известно време като чудна фигура. Доста забележително е какво е отбелязал Гьоте в по-късните си години на канцлер *фон Мюлер* по многозначителен начин за Миньон. Той е намекнал за фраза, използвана от мадам *дьо Стал* : че всичко, казано за Миньон, всъщност е епизод, който изобщо не принадлежи на историята. Гьоте е имал предвид, че това наистина е епизод и всеки, който се интересува само от външното развитие на повествованието, със сигурност би могъл да каже, че този епизод може да бъде пропуснат. Но би било съвсем погрешно, твърди Гьоте, да се смята, че историята на Миньон е *просто* епизод; по-скоро целият „Вилхелм Майстер“ всъщност е написан заради този забележителен герой.

В тази фигура на Миньон – този малък герой всъщност не е трябвало да има собствено име, защото е трябвало да означава „скъпата“ – Гьоте представя човешко същество, което живее достатъчно дълго, за да се развие в него зародишът на такъв егоизъм, че той изобщо да може да се счита за егоизъм. Цялата психология на тази Миньон е много забележителна. Това момиче се развива, развива по един наистина наивен начин, всичко, което бихме могли да наречем: погълнатост от външния живот. Никога не се забелязва никаква характеристика в това същество, която би могла да ни покаже, че тя би правила дори онези неща, които другите хора правят, само от егоизъм, също от егоизъм; по-скоро тя ги прави от естествеността на своята природа. Може да се каже, че това малко същество не би било човек, ако не правеше всичко това; тя е все още толкова наивна, толкова напълно човешка, че егоизмът все още не се е раздвижил. В момента, в който започне епизод от живота на Вилхелм Майстер, който прекъсва връзката му с Миньон, тя увяхва и умира като растение, което също умира, когато достигне определен момент от съществуването си. Тя е същество, което все още не е човек, все още не е „аз“, изразяващ детска наивност, универсална човечност по отношение на цялата околна среда. И тя умира като растението. Може да се каже, че следната поговорка наистина важи за Миньон:

Розата е без причина, тя цъфти, защото цъфти, не се вслушва в себе си, не пита дали трябва...

Виж.

би могъл наистина да каже: Две неща, направени от двама различни хора, са две напълно различни неща, дори и да представляват едно и също нещо! Това, което другите правят от егоизъм, тя прави от естествеността на своята природа; и в момента, в който възникне възможността нещо като егоистичен импулс да се събуди в душата ѝ, то умира. Това е очарователното в това същество, че пред нас е човек без его и че то се изплъзва от ръцете ни в момента, в който егоизмът може да се раздвижи. И тъй като Гьоте се е интересувал предимно от проблема на егоизма у Вилхелм Майстер, намираме за разбираемо, че тогава той е казал: Това, което трябва да търсите у Вилхелм Майстер, всъщност ще намерите в неговата антитеза, у Миньон. Това, което се разкрива в малкото същество, умиращо в момента, в който иска да съществува, е именно това, което причинява на Вилхелм Майстер толкова големи трудности в развитието на егото му и защо той трябва да бъде подложен на цялата школа на живота. След това, вплетен във „Вилхелм Майстер“ – привидно без връзка – е разделът, озаглавен „Изповеди на една красива душа“. Известно е, че тези „Изповеди“ са взети почти дословно от писанията на приятелката на Гьоте, *Сузане фон Клетенберг*. Това, което е извирало от сърцето на тази дама, е това, което трябва да търсим в „Изповедите на една красива душа“, които намираме във „Вилхелм Майстер“. Именно в тези признания става ясно – едно

Може да се каже – в най-високата му точка, същността на егоизма. И как? Тази красива душа, Сузане фон Клетенберг, наистина се е издигнала до високи нива на човешкия живот. Но именно в тези изповеди, докато проследяваме възхода на човечеството към тези възвишени сфери, тя разкрива опасностите от егоизма, обратната страна на обогатяването, на осъществяването на себе си. Защото Сузане фон Клетенберг ни представя собственото си развитие в „Изповеди на една красива душа“. Там тя показва първо как намира радост в обкръжението си, подобно на другите хора, но след това как един ден нещо се пробужда в душата ѝ, което ѝ казва: Нещо живее в теб, което те приближава до Бога вътре в теб! Първото нещо, което тя изпитва, е, че тези вътрешни преживявания я отчуждават от външния свят. Тя не се интересува от обкръжението си. Тя намира радост и блаженство навсякъде и особено вътрешно щастие в общуването, което има с това, което вътрешно нарича и преживява като свой „Бог“. Тя се оттегля напълно във вътрешния си живот. Дълбоко в себе си тази красива душа усеща, че това не е нищо повече от изтънчен егоизъм. Това пробуждане на вътрешна духовност, която отчуждава индивида от средата му, прави го студен и безсърдечен към нея, изолира го от нея, може първоначално да му донесе удовлетворение, известно щастие. В дългосрочен план обаче тя не носи щастие. Защото, отчуждавайки го от средата му, го опустошава вътре в себе си. Но тази красива душа е и душа, която се стреми енергично навътре и така напредва от етап на етап. Тя не може напълно да се откъсне от това, което може да дойде отвън и да възстанови хармонията. Затова тя винаги търси мистериозните дълбини вътре в себе си.

Тя се обърна към символите на различните религии, за да види отражение на това, което се е възнесло в нейното егo като нейната божествена същност. Но това, което можеше да преживее в тези външни форми, беше фундаментално недостатъчно за нея. Тя искаше да отиде по-далеч. И така беше доведена до любопитен етап от живота си. Един ден тя си каза: Всичко, което съществува като човечество на нашата земя, не е твърде незначително, за да може Бог да слезе и да се въплъти в човешко същество. И в този момент тя не почувства външния свят деградирал, защото не е самото духовно, а само израз на духовното, или защото представлява падение от духовното, а по-скоро в този момент тя чувства, че този външен свят е наистина проникнат от духа и че човечеството няма право да се отделя от това, което го заобикаля. Тогава възникна друго преживяване, което ѝ каза: Това, което се казва, че се е случило в Палестина в началото на нашата ера, е истина. Тя участва в него, преживява в себе си целия живот на Христос Исус до разпятието и смъртта. Тя преживява божественото в човечеството и го преживява *така, както* ясно описва: че всичко външно и картинно, всичко, което би могло да се появи физически и чувствено в образи, се отдръпва; че се превръща в чисто духовно и психическо преживяване, невидимо видимо, нечуто чуваемо. Сега тя се чувства обединена не с абстрактно божествено, а с божественост, която принадлежи на самия земен свят. И отново, тя се е дистанцирала по определен начин и не може да намери пътя си обратно към обикновения живот. Тогава нещо се приближава до нея, което ѝ позволява да възприема във всеки индивид –

във всеки природен обект, във всяко отделно съществуване, във всички обстоятелства, които ни заобикалят ежедневно, е израз на духовното. Тя смята това за един вид най-висш етап. – И за Гьоте е характерно, че самият той е намерил един вид изповед, където е могъл да сподели „изповедите на една красива душа“.

Какъв важен образователен момент искаше да демонстрира той на учителите? Вилхелм Майстер трябваше да прочете този ръкопис и по този начин да бъде издигнат на по-високо ниво. Той трябваше да му покаже, че човек никога не може да развие жизнен, активен вътрешен живот твърде високо; че никога не може да стигне достатъчно високо и далеч в това, което може да се нарече общение с духовния свят; че обаче затварянето от външния свят не може да доведе до пълноценно съществуване и че човек разбира великия свят около нас само когато излива обогатената си вътрешна същност върху околната си среда.

Така Гьоте иска да покаже: Човек може първоначално да наблюдава околната среда такава, каквато е. Там ще види обикновеното, тривиалното и ще се прилепи към ежедневието. Тогава би могъл да каже: Това е обикновеното, ежедневието; духовното се намира само вътре! И човек може да го намери в себе си на най-високо ниво. Но щом го е намерил там, човек е още по-задължен, заради самия себе си, да се върне във външния свят. Тогава той намира това, което преди е намирал за обикновено, в собствената си духовност. Същият свят може да присъства както за тривиалния човек, така и за човека, който е намерил духа в себе си.

Единият човек намира обикновения, тривиален свят на днешния монизъм, докато другият, в същия този свят, тъй като първо е обогатил собствените си интелектуални способности и е развил вътрешните си органи, намира духовното зад всичко чувствено. Така за Гьоте това вътрешно развитие е отклонение към познание за света. Това представлява преди всичко душата, която Гьоте характеризира във Вилхелм Майстер. Вилхелм Майстер е тласкан напред именно от влиянието върху него на по-тайни житейски процеси. Това са по-малко външните преживявания, отколкото живото потапяне в преживяванията и процеса на развитие на една такава различна душа.

Гьотевият „Вилхелм Майстер“ е критикуван за това, че предполага , че след края на „чиракуването“ на Вилхелм Майстер зад него стои един вид тайно общество, което невидимо ръководи човечеството. Казва се, че това не е от интерес за съвременните хора; подобни неща са съществували едва през 18 век. Но за Гьоте зад всичко това стои нещо съвсем различно. Той искал да покаже, че егото на господаря наистина ще намери пътя си през различните лабиринти на живота и че в човечеството съществува известно духовно ръководство. Това, което срещаме във „Вилхелм Майстер“ като „Обществото на кулата“, чрез което Вилхелм Майстер е ръководен, е просто проява на духовните сили и сили, които ръководят човечеството, дори ако собственият му житейски път е белязан от „глупост и объркване“; по този начин господарят продължава да бъде ръководен от невидими сили. В наше време подобни въпроси често се отхвърлят от позиция на превъзходство. Но в наше време дори филистрите...

Филистерът има монопол върху издаването на окончателни присъди за личности като Гьоте например. Всеки, който познава света, ще признае: никой не може да намери в друг човек повече, отколкото самият той притежава. И всеки би могъл да твърди това за Гьоте. Но филистерът не твърди това; вместо това той намира *всичко*, което е в Гьоте. И горко на всеки, който твърди друго. Защото той притежава цялата мъдрост и може да проумее цялата мъдрост! Естествено, това прави Гьоте филистер. Това не е вина на Гьоте.

Така Вилхелм Майстер продължава във втората част, „Wanderjahre“ (Години на скитане). Сега както филистри, така и нефилистимци се оплакват от липсата на композиция и художествени достойнства на „Wanderjahre“. Да, това е нещо доста ужасно, което Гьоте е поднесъл тук. В разцвета на живота си той искал да изобрази, въз основа на собствения си житейски опит, как човек може да се ориентира в различните лабиринти на живота. По някакъв начин той искал да представи отражение на себе си. И той също така обяснява как се е стигнало до това. Първоначално той е вложил много усилия в първата част на „Wanderjahre“. Няма да омаловажаваме нищо. Но след това започнали да печатат, преди втората част да е завършена. И се оказало, че печатарят можел да набира по-бързо, отколкото Гьоте можел да пише. След това Гьоте продължил сюжета по схематичен начин. В по-ранни години той бил написал различни приказки и новели, като например историята за „Светото семейство“, историята за „Момичето с кафяви лешници“, „Приказка за новата Мелузина“ и други. Всичко това е включено в „Wanderjahre“, въпреки че

е било предназначено за тази цел. Затова Гьоте е продължил, като е вмъквал такива истории на различни места и е правил бързи преходи. Това е доста неструктурирано. Но историята все още не се е движила достатъчно бързо. Гьоте е имал някои по-ранни произведения. Той ги е дал на секретаря си *Екерман* и му е казал: „Вмъкни каквото можеш!“ Така Екерман е подредил останалото и отделните части често са доста свободно свързани. Може да се каже: „Това е напълно неструктурирано произведение!“ И всеки, който иска да го прецени от художествена гледна точка, е добре дошъл да го направи. Но в крайна сметка Екерман не е написал нито ред за него. Това са всички произведения на Гьоте, произведения, в които той винаги е изразявал това, което е живяло в душата му. И фигурата на Вилхелм Майстер е била винаги пред него. По този начин той е могъл да включи събитията от живота си, които са повлияли на душата му. По този начин те са повлияли на него. И тъй като „Вилхелм Майстер“ е отражение на самия него, тези елементи по същество се разгръщат по същия криволичеен начин в повествованието, както са изглеждали на самия Гьоте. И в никакъв случай не ни се представя неточна картина. Някои казват: Няма напрежение, действието е постоянно прекъсвано от мъдри отклонения! Те не са чели романа и не го критикуват безмилостно. От тяхна гледна точка тези критици, разбира се, са били прави. Но има и друга перспектива. Човек може да научи огромни неща именно от тези „Wanderjahre“ (години на пътуване), ако има интерес и желание да го направи.

да се изкачваме нагоре по преживяванията, от които самият Гьоте се е учил. И това също е нещо. Трябва ли всичко винаги да има добра композиция, когато има нещо, което може да ни служи по друг начин? Наистина ли е толкова лошо? Може би е много лошо за онези , които вече знаят всичко и нямат какво повече да научат, че толкова много мъдрост се съдържа във „Вилхелм Майстер“.

Особено във втората част е чудесно изразено как азът може да се издигне все по-високо и да се превърне във връх на съществуването. Показано ни е по-специално как Вилхелм Майстер отвежда сина си в едно много забележително образователно заведение. Отново, филистрите са издали напълно пренебрежителна преценка за това заведение. Те не са взели предвид, че Гьоте не е възнамерявал реално да внедри това заведение тук или там, а по-скоро, че е искал символично да предложи един вид визия за образование в своята „педагогическа област“. Тези, които се доближават до това заведение, веднага забелязват как това, което е в човешката душа, се изразява в определени жестове. Има жест, при който ръцете са стиснати на гърдите и зениците гледат нагоре. След това се вижда жест, при който ръцете са стиснати зад гърба, когато един човек застане до друг. Но има нещо съвсем специално, където душата се изразява чрез жеста на поклон към земята. На въпроса какво означава всичко това, се обяснява, че момчетата са предназначени да събудят в душите си, в себе си, това, което се нарича „трите благоговения“ и чрез които човек...

че душата му може да се развива все по-високо и по-високо. Тези принципи са представени на човечеството като най-важния образователен принцип. Първо, човек трябва да се научи да гледа с благоговение към това, което е над него; след това трябва да се научи да почита това, което е под него, за да разбере как е израснал от това, което е под него; след това трябва да се научи да почита това, което е до него, към това, което е равностойно като човек на човек; защото само по този начин човек може да има правилното благоговение към себе си. Чрез това той влиза в правилна хармония с околната среда, когато има правилното благоговение към това, което е над него, към това, което е под него, и към това, което е до него. Чрез това неговото ego също се развива по правилния начин и егоизмът не може да се отклони.

След това се показва как най-важните религии на човечеството са предназначени да действат в човешката душа. Народните или етническите религии са предназначени да се вкоренят като богове или духове, които стоят над човечеството; след това това, което може да се нарече философски религии, е предназначено да се вкорени чрез това, което се спуска в душата като благоговение пред общото благо; и това, което ни води надолу към съществуването, което иначе лесно може да бъде презряно, което ни позволява да се отнасяме към смъртта, болката и препятствията в света с правилния вид благоговение, ни води до правилното разбиране на християнската религия. Защото се подчертава, че християнската религия ни показва как Бог слиза във физическите сфери, как поема върху себе си всички страдания на живота и преминава през всичко човешко. Благоговението пред по-нисшите сфери е предназначено да—

да се даде правилно разбиране на християнската религия.

Така ни се показва точното развитие на човечеството. След това Гьоте изобразява как Вилхелм Майстер е въведен в един вид храм, където чрез смислени образи трите религии са представени на момчетата, които трябва да бъдат образовани там от най-ранна младост, и как всичко трябва да бъде хармонизирано в тази утопична образователна институция. Но тази институция изразява по-скоро философия, начин на мислене за това как човек трябва да расте от най-ранна детска възраст, така че, от една страна, да намери хармония със средата си, а от друга страна, и възможността да издигне все по-високо своето его. Това е изобразено до най-малкия детайл. Например, показано е как момчетата не се отличават по външен вид; те нямат еднакви дрехи, които получават според възрастта си, а по-скоро се запознават с дрехи от най-разнообразни видове, от които самите те трябва да избират. По този начин се развива индивидуалността на децата. Да, защото винаги преобладава един вид *esprit de corps* (душа на тялото) и индивидът отстъпва в полза на имитирането на някой по-силен, така че отделни момчета избират униформите на другите, дори се следва принципът, че след известно време подобни дрехи се изхвърлят и постепенно се заменят с други. Накратко, Гьоте иска да покаже как трябва да се възпитава растящият човек – чак до жестовете – във всичко, което може да го доведе, от една страна, до хармония с обкръжаващата го среда, а от друга страна, да развие индивидуалната си вътрешна свобода – чак до облеклото му.

Някои биха нарекли това фантазия; някои дори биха могли да твърдят, че подобно нещо никога не е съществувало в тази форма. Но самият Гьоте само е искал да каже, че това може някак и някога да се осъществи, че тези мисли трябва да се влеят във всичко, навсякъде и винаги и да се вкоренят, където могат. Тези, които не смятат това за възможно, биха могли да бъдат насочени към *Фихте*, който е развил възвишен идеал за своите ученици; но той е бил наясно и е казвал особено на онези, които не знаят много за реалността, но въпреки това се наричат интелектуалци на реалността: „Че идеалите не могат да бъдат осъществени директно в обикновения живот, ние другите също знаем това, може би дори по-добре; но ние също така знаем, че идеалите трябва да съществуват, за да бъдат регулатор на живота и да бъдат прилагани на практика в живота! – Това е нещо, което трябва да се подчертава отново и отново.“ А Фихте казва, че онези, които не искат идеали, само показват, че не са били взети предвид в сметките на Провидението. И добавя, че един добър Бог може да им дари дъжд и слънце в точното време, добро храносмилане и може би дори добри мисли! Това самоочевидно твърдение би могло да се приложи и към онези, които твърдят, че образователната институция в „Вилхелм Майстер“ на Гьоте не може да бъде реализирана. Тя може да бъде реализирана по най-големия и най-малкия начин, ако има хора, които се опитват да въведат такива принципи в живота при нашите ежедневни обстоятелства.

И втори епизод във „Вилхелм Майстер“ е този, в който ни е представена една личност,

което демонстрира в най-висока степен сливането на егото с по-висшето Аз на света. Тази личност е изобразена за нас в забележителната фигура на Макарий. Тук Гьоте представя личност, която се е пробудила вътрешно, която е развила духа в себе си до такава степен, че живее в това, което прониква в света като дух. Гьоте я изобразява по такъв начин, че чрез вътрешно познание, което живее в нея след пробуждането на душата ѝ, чрез разгръщането на вътрешните ѝ сили, тя знае отвътре това, което един умел астроном, начело на своето време, изчислява за пътищата на звездите. Гьоте демонстрира какви са най-висшите духовно-научни изследвания в пасажа, където изразява как душата може да се интегрира в цялата вселена именно чрез духовната наука, как себепознанието може да стане познание за света и как познаването на света може да стане себепознание.

По този начин той поставя множество образи около своя „Вилхелм Майстер“, показвайки ни как трябва да се развива човешкото „аз“ . В най-истинския смисъл, „Вилхелм Майстер“ на Гьоте е, от началото до края, пример за човешко развитие по такъв начин, че природата на егоизма във връзка с това развитие е поставена на преден план.

Когато видим у един поет израз на такъв значителен проблем на хуманитарните науки, това е за нас още едно доказателство – както вече стана ясно от разглежданията ни на „Фауст“, „Приказка за зелената змия и красивата лилия“ и „Пандора“ – че в Гьоте имаме пред себе си гений, който е едно с това, което наричаме хуманитарни науки в истинския смисъл. Самият Гьоте говори по този начин, когато казва:

Разбирането на същността на егоизма е възможно само когато човек разглежда човечеството в неговата цялост, когато разбира как вселената, чрез духа, е трябвало да доведе човечеството до изкушенията на егоизма. Ако човечеството не беше способно да изпадне в егоизъм, то не би могло да устои като разцъфтяването на всичко, което се разпростира навън. Но ако се поддаде на това изкушение, то се поддава на онова, което го убива. По този начин мъдростта в целия свят е, че всичко добро в света може да надхвърли себе си, за да се прояви като свобода в човечеството; но в момента, в който човечеството злоупотреби със свободата си, в момента, в който надхвърли себе си, настъпва самокорекция.

Това е поредната глава, която ни показва как всичко зло, всичко лошо в човешката природа, погледнато от по-висша перспектива, може да се трансформира в добро, в това, което служи като гаранция за вечния, все по-нарастващ прогрес на човечеството. Така всички учения на духовната наука, ако не се страхуваме да се спуснем в дълбините на болката и злото, се превръщат в нещо, което води до най-високите висоти на духа и цялото човечество и което потвърждава това, което ни отекна от древногръцката мъдрост и поезия като красивото слово, с което искаме да завършим днешното си размишление:

Човекът е мечта на сянка, но когато
слънчевият лъч го огрее, изпратен от Бога,
денят става светъл и изпълва целия живот с
наслада!

БУДА И ХРИСТОС Берлин, 2

декември 1909 г.

От самото си създаване, движението за хуманитарни науки е преследвано от факта, че се бърка с различни други съвременни тенденции и начинания. По-специално, то е обвинено в опит за трансплантация на определени източни интелектуални течения, особено будистката мисъл, в западната култура. Следователно, настоящата тема трябва да бъде от особен интерес за хуманитарните изследвания: тя се стреми да изследва значението на будистката религия, от една страна, и това на християнството, от друга, от гледна точка на хуманитарен подход. Тези от уважаемата аудитория, които са посещавали тези лекции преди, ще знаят, че това е широкообхватно, научно строго изследване на световните явления от гледна точка на духовния живот. Всеки, който е изучавал до известна степен природата на будизма, ще знае как основателят на будизма, Готама Буда, по същество винаги е отхвърлял всички въпроси, свързани с развитието на света и основите на нашето съществуване; как е отказвал да ги обсъжда. И как е искал да говори единствено за това, чрез което човек може да постигне самодостатъчно съществуване. Така, човек вече ще знае от това

От гледна точка на духовната наука или теософията, която със сигурност не отказва да говори за източниците на космическо съществуване, за великите факти на развитието, не бива едностранно да се бърка с будизма. И когато един много специфичен възглед в рамките на духовната наука все повече се смесва с будизма – а именно възгледът за повтарящите се земни животи на човечеството и за това, което преминава от предишни земни животи към по-късни като духовна причинност – може да се каже без колебание: Странно е, когато духовната наука е обвинявана, че приравнява този възглед за прераждането на човечеството, за повтарящите се земни животи, с будизма. Странно е, защото човек най-накрая трябва да разбере, че духовната наука не се занимава с изповядване на вяроност към това или онова име, а по-скоро с това, което може да бъде изследвано като истина, напълно независимо от всяко име в наше време. Ако обаче доктрината за човешкото прераждане или повтарящите се земни животи наистина се намира сред възгледите на Готама Буда, макар и в съвсем различна форма, тогава за теософията или духовната наука на нашето време това не е по-различно от това, ако нашите елементарни учения по геометрия се намираха в *Евклид* . И както учителят по геометрия не може да бъде обвинен в практикуване на „евклидово мислене“, така и духовната наука , когато приема за своя доктрина като прераждането, не трябва да бъде обвинявана в будизъм, само защото подобни възгледи се срещат у Буда . Но въпреки това е...

Необходимо е да се отбележи, че хуманитарната наука е именно инструмент за изследване на всяка религия – тоест, от една страна, тази, която е в основата на европейската ни култура, християнството, а от друга страна, будисткото вероизповедание – според нейните източници в хуманитарен смисъл.

Идеята , че духовната наука се предполага, че е „будизъм“, не е просто обвинение, отправено днес от онези, които не са запознати с теософията; това е нещо, което дори великият ориенталист *Макс Мюлер* , който е допринесъл толкова много за разпространението на ориенталските религиозни вярвания в Европа, е отказал да опровергае. Веднъж той използва метафора, за да опише това пред един писател. Той казва: Ако някой се появи някъде с прасе, което може да грухти добре, никой няма да се стече да го види и да открие нещо забележително в човек, който се разхожда с прасе, което грухти добре. Но ако се появи човек сам, който може убедително да имитира грухтенето на прасето, тогава хората ще се стекат да го видят и ще го сметнат за специално чудо! Макс Мюлер избра този пример, защото искаше да използва прасето, което грухти по самата си природа, за да представи истинския будизъм, който е станал известен и в Европа. Той вярва, че никой в Европа не се интересува от истинските учения на будизма; докато фалшивият будизъм, или както той го нарича, „теософската измама на мадам Блаватска“, намира подкрепа навсякъде, където е възможно. Тази аналогия не е особено подходяща.

Намирам го за правдоподобно; но освен факта, че не може да се нарече късмет да се видят истинските учения на будизма, постигнати чрез такъв трудоемък процес, сравнени по този начин, Макс Мюлер също така казва, че мадам *Блаватска* е представила будизма в особено лоша светлина. Не може да се сравнява с някой, който е успял измамно добре да имитира грухтенето на прасе; защото в този случай би трябвало да се предположи, че мадам Блаватска е била особено успешна в имитирането на грухтенето на прасето. И дори днес много малко проницателни теософи биха искали да повярват, че мадам Блаватска, на която трябва да се припише заслугата да е поставила началото, успешно е представила какво е истинският и истински будизъм. Но това изобщо не е необходимо. Точно както някой, който иска да практикува геометрия, не е нужно точно да възпроизвежда Евклид, така и не е нужно да практикува будизъм в истинския смисъл, ако иска да преподава теософия.

Ако, в духа на духовната наука, искаме да се потопим в духа на будизма, за да го сравним с духа на християнството, най-добре би било да не се обръщаме веднага към основните доктрини, които лесно могат да бъдат тълкувани по един или друг начин, а по-скоро да се опитае да разберем обхвата и значението на будизма, като изследваме неговите симптоми – тоест, като разгледаме какво е ефективно в будисткия начин на мислене и неговия цялостен начин на мислене. Ще открием, че това е най-полезно, ако се обърнем към система в рамките на будизма...

Виждайки изповедта, високо уважавано писание: това са въпросите *на* крал Милинда към будисткия мъдрец Нагасена.

Тук ни напомня за разговор, който наистина може да предаде духа на будистката мисъл отвътре. Могъщият, проникателен крал Милинда желае да зададе въпроси на будисткия мъдрец Нагасена. Той, крал Милинда, който никога не е бил побеждаван от мъдрец, защото винаги е знаел как да отхвърли това, което е противоречало на неговите възгледи, желае да обсъди с будисткия мъдрец Нагасена значението на вечното, безсмъртното в човешката природа; това, което преминава от въплъщение в въплъщение.

Нагасена пита цар Милинда: Как стигна дотук, пеша или с колесница? – С колесница. – Сега нека разгледаме, казва Нагасена, какво е колесницата. Прътът колесницата ли е? – Не. – Колелото колесницата ли е? – Не. – Яремът колесницата ли е? – Не. – Седалката, на която седеше на колесницата, ли е? – Не. – И така, казва Нагасена, човек може да премине през всички части на колесницата; никоя от частите не е колесницата. И все пак всичко, което имаме пред себе си, е колесницата, съставена само от отделни части; това е просто „име“ за това, което е съставено от частите. Ако пренебрегнем частите, всъщност нямаме нищо повече от име!

Смисълът и целта на това, което Нагасена иска да представи на царя тук, е следният: да отклони вниманието от това, върху което окото може да се спре във физическо-сетивния свят. Той иска да покаже, че всъщност

Нищо във физическия свят не представлява това, което е обозначено с „името“ на каквато и да е връзка, като по този начин демонстрира безполезността и безсмислието на физическо-сетивното в неговите части . И за да изясни цялото използване на тази аналогия, Нагасена казва: Така е и с това, което обединява човека и което преминава от земния живот в земен живот. Ръцете, краката и главата ли са това, което преминава от земния живот в земния живот? Не! Това, което правиш днес и това, което правиш утре, това ли е, което преминава от земния живот в земния живот? Не! И така, какво обединяваме в един човек? Това е име и форма! Но е като името и формата на колесница. Когато обединяваме отделните части, имаме само едно име. Нямаме нищо конкретно освен частите!

И за да стане това още по-ясно, можем да насочим вниманието си към друга притча, която мъдрецът Нагасена разработи пред цар Милинда. Цар Милинда каза: „Ти казваш, мъдри Нагасена, че името и формата на това, което стои пред мен като човешко същество, живеят от едно въплъщение в друго. Тогава името и формата на същото същество ли се появяват отново в ново въплъщение, в нов земен живот?“ Тогава Нагасена му каза: „Виж, едно мангово дърво дава плод. Крадец идва и краде този плод. Собственикът на манговото дърво казва: „Откраднал си ми плода!“ Но крадецът отговаря: „Това не е твой плод! Твоят плод е това, което си посадил в земята – това се е разпаднало. Но това, което расте на манговото дърво,“

„Той само носи същото име, не е твоят плод!“ – На което Нагасена отговорил: „Вярно е, носи същото име и същата форма; не е същият плод. Но това не означава, че крадецът може да бъде наказан, ако е откраднал!“ И така, разсъждавал мъдрецът, дали е с това, което се появява отново в по-късен земен живот, е свързано с това, което е съществувало в предишни превъплъщения. То е като плода на манговото дърво, което е било засадено в земята. Но само защото собственикът е засадил плода в земята, е възможно плодът да расте на дървото. Следователно, човек трябва да счита плода за собственост на човека, който го е засадил в земята.

Така е и с човешките същества, с делата и съдбите на новия живот; човек трябва да ги разглежда като следствие и плод на предишния живот. Но това, което се появява, е нещо ново, точно както плодът на манговото дърво е нещо ново.

По този начин Нагасена се опитал да разтвори това, което съществува веднъж в земния живот, за да покаже как само последиците се пренасят в по-късни земни животи.

В такива неща човек може, така да се каже, по-добре да усети целия дух на будисткото учение, отколкото във великите принципи, които могат да бъдат тълкувани по един или друг начин. Ако позволим на духа на подобни притчи да действа върху нас, тогава виждаме достатъчно ясно, че будистът иска да отвлече вниманието на своите последователи от това, което стои пред нас тук като единично „аз“, като специфична личност; и най-вече иска да посочи, че това, което се появява в ново въплъщение, е наистина

Ефектът от тази личност е, че човек няма право да говори за единно „аз“ в истинския смисъл на думата, което се простира от един земен живот до следващия.

Ако сега преминем от будизъм към християнство, можем, въпреки че притчата никога не е била изрично избрана, да перифразираме примера на Нагасена в християнски смисъл и да го представим по следния начин. Бихме могли да кажем: Крал Милинда може би е възкръснал отново, да речем като християни; и разговорът, ако духът на християнството беше налице, би трябвало да продължи по следния начин. Нагасена би трябвало да каже: Вижте ръката! Ръката човек ли е? Не! Ръката не е човекът. Защото, ако имаше само ръка, нямаше да има човек. Но ако отрежем ръката от човека, тя изсъхва и след три седмици вече няма да е ръка. И така, какво прави ръката ръка? Човекът я прави ръка! Сърцето човек ли е? Не! Сърцето нещо, което съществува само по себе си, съществува ли? Не! Защото, ако премахнем сърцето от човека, то скоро престава да бъде сърце – и човекът престава да бъде човек. По този начин, чрез човешкото същество сърцето е сърце, а чрез сърцето човешкото същество е човешко същество. И обратно, човекът е човек на Земята само защото притежава сърцето като инструмент! Така че, в живия организъм на човешкото същество, ние имаме части, които като части не са нищо, които са нещо само в своята комбинация. И когато разгледаме какво не са отделните части, виждаме, че трябва да се върнем към нещо, което невидимо управлява зад тях, това, което те заедно...

Той държи това, което ги използва като инструменти, от което се нуждае. И дори да можем да разгледаме всички отделни части, не сме схванали човека, ако просто ги разглеждаме като съвкупност от отделните части. И сега Нагасена би могъл да се върне към притчата за колесницата и сега би могъл – говорейки, разбира се, от християнска гледна точка – да каже: Вярно е, че прътът не е колесницата; защото не можеш да караш с пръта. Вярно е, че колелата не са колесницата; защото не можеш да караш с колелата. Вярно е, че яремът не е колесницата; защото не можеш да караш с ярема. Вярно е, че седалката не е колесницата; защото не можеш да караш със седалката! Въпреки че колесницата е само име за съставните части, не караш с частите, с които не можеш да караш, а караш с нещо, което не е частите. „Името“ се отнася до нещо специално! Водени сме към нещо, което не е в никоя от частите! Следователно, будисткият ум се стреми, така да се каже, да отклони погледа си от това, което вижда, за да надхвърли това, което вижда; и отрича възможността да се открие нещо специално в видяното. Християнският начин на мислене – и това е важно за нас – разглежда отделните части на количка или друг външен обект по такъв начин, че частите навсякъде сочат към това, което е цялото. И тъй като този начин на мислене и представяне е такъв – и това е важното – виждаме, че от будистката гледна точка и от християнския начин на мислене произтича едно много специфично следствие...

Това от своя страна води до едно много специфично следствие . Следствието от будистката перспектива става ясно, когато просто следвам току-що посоченото до самия край:

Пред нас стои човек. Той е съставен от определени части. Този човек действа в света. Той извършва това или онова дело. Докато стои пред нас като човек, според будисткото му кредо му е показана безполезността на всичко съществуващо. Показва му се нищожността и празнотата на съществуващото. И му се съветва да се освободи от прилепването към нищото, за да постигне истинско, по-висше съществуване; да отвърне погледа си от това, върху което окото се спира, и от това, което всяка човешка способност за възприятие може да придобие от сетивния свят. Далеч от сетивния свят! Защото това, което се предлага там, когато просто го обобщим като име и форма, се разкрива в своята нищожност. Няма истина в това, което стои пред нас в сетивния свят!

какво води християнският начин на мислене? Той не разглежда отделната част като отделна част; той я разглежда като част от цяло, единна реалност. Той разглежда ръката като ръка само защото човек я използва, защото човек я прави ръка. Тук това, което е пред окото, е нещо, което директно сочи към това, което се крие зад него. Следователно от този начин на мислене следва нещо съвсем различно, отколкото от будисткия начин на мислене.

От това следва, че можем да кажем: Пред нас стои човек. Какво е той като човек със своите

Споделянето, чрез неговите действия, е възможно само защото зад всичко това стои духовно същество във формата на човешко същество, което създава и осъществява това, което прави; което движи отделните части, както и изпълнява отделните действия. Това, което се проявява и изразява в частите, се е изляло във видимото; то ще изпита плодове и резултати във видимото и от преживяването в сетивния свят ще извлече нещо, което можем да наречем „резултат“, и ще го пренесе в следващо въплъщение, в следващ живот. Зад всичко външно стои агентът, деятелният, който не отхвърля външния свят, а по-скоро манипулира външния свят по такъв начин, че плодовете му да бъдат извлечени от него и пренесени в следващия живот.

Ако ние, като поддръжници на духовната наука, застанем на почвата на повтарящи се земни животи, тогава трябва да кажем: Това, което държи човек заедно в земния живот, няма траен ефект за будизма; само действията му имат последствия за следващия живот. Това, което държи човек заедно за християнството в земния живот, е цялостното му аз. Това има траен ефект. Кое то пренася в следващия земен живот всички плодове на този един живот.

Така виждаме, че една много специфична конфигурация на мисленето, която е далеч по-важна от теориите и принципите, фундаментално разграничава тези два мирогледа. Ако нашето време не беше толкова склонно да се фокусира единствено върху теории във всичко, характерните черти на една школа на мислене биха могли да бъдат схванати по-лесно от нейния начин на представяне, от нейните симптоми.

Казаното е свързано и с последния момент, който ни се явява от една страна в будистката мисъл, а от друга - в християнската. В будистката мисъл ние формулирахме същността на учението чрез самия основател на будизма, използвайки изключително важни думи. Днешната лекция наистина няма за цел да развие нещо, противоречащо на великия основател на будисткия мироглед; по-скоро тя има за цел да характеризира будисткия мироглед по напълно обективен начин. Човешката наука, в частност, трябва да се докаже като правилния инструмент за проникване в същността на различните интелектуални течения на света, без симпатия или антипатия към това или онова.

Легендата за Буда разказва съвсем ясно, макар и в преносна форма, какво е имал предвид основателят на будизма. Тя разказва, че Готама Буда е роден като син на цар Судходана и че е отгледан в княжески дворец, заобиколен само от неща, които извисяват човешкия живот. В младостта си той не е знаел нищо за човешкото страдание и болка; бил е заобиколен само от щастие, радост и забавления. След това ни се разказва как веднъж е напуснал кралския дворец и как страданието и болката, всички по-тъмни аспекти на живота, са се изправили пред него за първи път. Там той видял болен, болен човек, там видял стар, вехнеш мъж и най-вече видял труп. И от това той си изградил убеждението, че животът трябва да е различен от това, как му се е струвал в княжеския дворец.

Показали му дворец, където бил виждал само удоволствията на живота, никога болест и смърт; където никога не бил разбирал, че животът може да се изпари и да умре. И от това, което сега бил преживял, той си изградил мнението, че истинският живот обхваща страдание и болка. На великата душа на Буда тежало, че животът съдържа страдание и болка, както му се сторили в болния, стареца и трупа.

Защото той си казал: Каква е стойността на живота, както ми се е представил, ако е неразривно свързан със старостта, болестта и смъртта! И от това произтича монументалното учение на Буда за страданията на живота, което той обобщава с думите : Раждането е страдание! Старостта е страдание! Болестта е страдание! Смъртта е страдание! Цялото съществуване е изпълнено със страдание. Това, че не можем винаги да бъдем съединени с това, което обичаме – както самият Буда по-късно доразвива това учение – е страдание! Това, че трябва да бъдем съединени с това, което не обичаме, е страдание! Това, че не можем да получим във всяка ситуация това, което искаме, това, което желаем, е страдание! Така страданието е навсякъде, където погледнем. Дори думата „страдание“ да не е била разбрана от Буда по начина, по който има значението си в наше време, тя все пак означава, че човек е навсякъде изложен на това, което се втурва срещу него отвън, срещу което не може да упражни никаква активна сила. Животът е страдание. Следователно, човек трябва да изследва, казва Буда, какви са причините за страданието.

Тогава в душата му се появи феноменът, който той описва като „жажда за съществуване“, с който

„Жажда за съществуване“ като цяло. Ако страданието е навсякъде по света, тогава трябва да кажем: Страданието трябва да измъчва човешките същества, когато влязат в този свят на страдание. Каква е причината за човешкото страдание? Причината е, че те имат импулс, жажда за въплъщение в този свят. Страстта да излязат от духовния свят във физическо въплъщение, да възприемат външния свят на физическия: в това се крие основата на човешкото съществуване. Следователно има само едно освобождение от страданието, а именно: да се бори с жаждата за съществуване. И човек може да се бори с жаждата за съществуване, като развие в себе си, в духа на великия Буда, така наречения „осемкрак път“, който обикновено се обяснява, като се казва, че се състои от правилно прозрение, правилна цел, правилна дума, правилно действие, правилен живот, правилно усилие, правилна мисъл и правилна концентрация. Така, в правилното разбиране на живота, в правилното ангажиране с живота, за нас възниква нещо, според великия Буда, което постепенно води хората до угасване на страстта към съществуване в себе си, което ги довежда до точката, в която вече нямат нужда да се спускат във физическо въплъщение, което ги освобождава от съществуване, където страданието е навсякъде. Това, по смисъла на великия Буда, са „четирите свещени истини“:

Първо: признаването на страданието;

Второ: познаването на причините за страданието;

Трето: признаването на необходимостта от премахване на страданието;

Четвърто: знанието за средствата за премахване на страданието.

провъзгласил в своята велика проповед в Бенарес през V до VI век пр.н.е. , след като просветлението му се случило под дървото Бодхи .

„Освобождение от страданията на съществуването!“ Това е, което будизмът подчертава преди всичко. Това е, което го прави това, което се нарича „религия на спасението“ в най-истинския смисъл на думата, религия на освобождението от страданията на съществуването, и защото страданието е свързано с цялото съществуване, със самото съществуване, тоест с хода на човешките прераждания!

Това е напълно в съответствие с начина на представяне, представен в първата част на днешната лекция. Защото, ако мисълта, която се придържа към външния свят на сетивата, възприема само нищото, ако това, което съставя отделните части, е просто име и форма за нея, ако нищо не се пренася, което да носи ефектите от едно възплъщение в следващия живот, тогава можем да кажем, че „истинското съществуване“ може да бъде постигнато само когато човек надхвърли всичко, което намира във външния свят на сетивата.

Неправилно е и всяко просто наблюдение би могло да го демонстрира, да се нарича християнството „религия на спасението“ в същия смисъл като будизма. Ако някой иска правилно да сравни християнството с будизма от тази гледна точка, би могъл да го нарече „религия на прераждането“. Защото християнството изхожда от разбирането, че всичко, което ни се сблъсква в живота на индивида, дава плодове, които за най-съкровено ни същество,

Това са важни и ценни аспекти на човешкото съществуване и те се пренасят от индивида в нов живот и се живеят там на по-високо ниво на съвършенство. Всичко, което преживяваме и попиваме от индивидуалните животи, се появява отново и отново, ставайки все по-съвършено и в крайна сметка се появява в своята одухотворена форма. Привидно най-незначителното нещо в нашето съществуване, когато бъде прието от духовния свят, се възкресява на по-съвършено ниво, включено в духовното. Нищо в съществуващото не е незначително, защото се издига отново, когато духът го е привел в правилната му форма. Християнството, според неговата философия, е религия на прераждането, на възкресението на най-доброто, което сме преживели. То твърди, че всичко пред нас не е незначително, а по-скоро градивни елементи за изграждането на великата сграда, която трябва да възникне от обединението на всичко, което имаме пред себе си в духовния свят. Будизмът е религия на спасението от съществуването, докато християнството, за разлика от него, е религия на прераждането на духовно ниво.

Това е очевидно за нас в начина на мислене, както в най-малкото, така и в най-голямото, и в неговите крайни принципи. И ако потърсим истинските причини за тази разлика, тогава можем да кажем: Те се крият в напълно контрастния характер на източната и западната култура. Съществува радикална разлика по отношение на начина на мислене на културата, от която е израснал будизмът, и културата, в която е било влято християнството на Запад. Тази разлика може да бъде описана просто. Тя се състои във факта, че

Всички истински ориенталски култури , *които* все още не са повлияни от западните култури, са неисторични – за разлика от западната култура, която е историческа. Това е в крайна сметка разликата между християнската и будистката мисъл. Християнската мисъл е историческа; *тя* признава, че има не само повтарящи се земни животи, но и че в тях има история; тоест, това, което първоначално се преживява на по-несъвършен етап, може да се развие, в хода на превъплъщенията, до все по-съвършени етапи и по-високи степени. Докато будизмът вижда освобождението от земното съществуване във възхода към Нирвана, християнството вижда целта на своето развитие във факта, че всички продукти и постижения на отделните земни животи блестят във все по-високи степени на съвършенство и преживяват своето одухотворено възкресение в края на земното съществуване.

Будизмът е неисторичен, изцяло в съответствие с културния контекст, в който е възникнал. Той е неисторичен, тъй като просто противопоставя външния свят на човечеството, както то действа в него. Будисткият професор казва: Ако погледнем назад към по-ранните превъплъщения на човечеството, ако очакваме с нетърпение по-късните превъплъщения *на* човечеството: човечеството стои в опозиция на този външен свят. Той не пита: Дали човечеството е стояло по различен начин спрямо външния свят в по-ранни времена или може би ще стои по различен начин спрямо него в бъдеще? Но това пита християнството. От това будизмът стига до възгледа, че отношението на човечеството към света, в който е включено –

Факт е, че винаги е едно и също; че когато човек е воден от жаждата за съществуване и влезе във въплъщение, той влиза в свят на страдание, независимо дали тази жажда го е тласкала към него в миналото или го тласка към него сега. Винаги е страдание, което външният свят трябва да донесе. Така земните животи се повтарят, без концепцията за развитие всъщност да се превърне в историческа в будизма. Това също ще ни изясни и обясни, че будизмът може фундаментално да види своята Нирвана, своето блажено състояние, само в отвърщането от тези вечно повтарящи се земни животи. И по този начин ще ни обясни допълнително, че будизмът трябва да вижда източниците на страдание в самия външен свят. Той казва: Ако изобщо влезете в света на сетивата, трябва да страдате; защото страданието трябва да дойде при вас от света на сетивата!

Това не е християнско. Християнският възглед е категорично исторически. Той не просто пита за вечната и неисторическа борба срещу външния свят. По-скоро казва: Докато човечеството напредва от въплъщение към въплъщение, то стои пред външен свят. Но ако този външен свят носи страдание, ако предлага нещо, което не го удовлетворява, което не го изпълва с вътрешно, хармонично съществуване, това не произтича от факта, че съществуването като цяло е такова, че човечеството трябва да страда; по-скоро произтича от факта, че човечеството се е поставило в погрешна връзка с външния свят, че не се е позиционирало правилно в света! Това сочи към конкретно събитие.

Християнството, а също и Старият завет, сочат факта, че човечеството се е развило вътрешно по такъв начин, че вътрешната му природа може да направи съществуването във външния свят източник на страдание. Следователно не външният свят, не това, което влиза в погледа ни, не това, което звучи в ушите ни; не светът, в който сме въплътени, е това, което ни носи страдание; а по-скоро човечеството някога е развило нещо в себе си, което му пречи да се отнася по правилния начин към този външен свят. Това след това се е предавало от поколение на поколение и е това, от което хората страдат и днес. По този начин, в християнски смисъл, може да се каже, че от самото начало на земното си съществуване човечеството не е установило правилна връзка с външния свят.

това до фундаменталните доктрини на двете религии. Будизмът винаги ще подчертава: Външният свят е Мая, илюзия! За разлика от това, християнството ще каже: Разбира се, това, което човек вижда от външния свят, е нещо, което той смята за илюзия; но това зависи само от човека, който е оформил органите си по такъв начин, че не може да вижда през външния воал към духовния свят. Не самият външен свят е измамата; по-скоро човешкото възприятие е източникът на измамата. Будисткият възглед е да каже: Вижете това, което ви заобикаля като скали, това, което проблясва като мълния, това е Мая или илюзия! Това, което се търкаля като гръм, това е Мая или голямата измама, защото външният свят, такъв какъвто е, е Мая, голямата измама! – Не е правилно, както би се казало в смисъла на християнския възглед, че

Външният свят като такъв е илюзия! По-скоро човечеството все още не е намерило средствата да отвори своите духовни сетива – по думите на Гьоте, своите духовни очи и уши – които биха му показали как външният свят трябва да бъде видян в истинската му форма! Причината да сме заобиколени от илюзията, от Мая, не е защото външният свят е Мая, а защото човечеството е несъвършено същество, което все още не е достигнало точката да види външния свят в истинската му форма. Така християнството търси в едно праисторическо събитие факт, който е довел човешкото сърце до това да не успее да формира правилното възприятие за външния свят. И в развитието – чрез възплъщения – човек трябва, в християнския смисъл, да види възвръщането на това, което може да се нарече духовни очи и уши, за да види външния свят в истинската му форма. По този начин, повтарящите се земни животи не са безсмислени, а по-скоро са пътят към виждането точно на това, от което будизмът се стреми да освободи човечеството в духовна светлина; към виждането на духа във външния свят. Завладяване на света, който днес ни се явява като физически, чрез това, което човечеството все още не притежава, но е предназначено да постигне като нещо духовно; Преодоляване на човешката грешка да се вярва, че външният свят е просто илюзия, просто Мая: това е най-съкровеният импулс на християнството. Следователно, християнството не представя учител като будизма, който казва: Светът е източник на страдание! От този свят в друг, съвсем различен – в свят на Нирвана! По-скоро християнството представя като мощен импулс, който...

Светът е предназначен да бъде движен напред от Христос, който донесе на света най-силния знак за човешкото вътрешно същество, от който човечеството може да развие онези сили, чрез които да използва *всяко* въплъщение, в което живее на Земята, по такъв начин, че да може да пренесе плодовете на това едно съществуване във всяко следващо съществуване чрез собствената си сила. Въплъщенията не трябва да бъдат завършени, за да се достигне Нирвана, а по-скоро всичко, което може да бъде получено в тези въплъщения, трябва да бъде използвано и преработено, така че да може да преживее възкресение в духовен смисъл.

Това е дълбоката разлика, която, от една страна, прави будизма неисторичен светоглед, а от друга страна, прави християнството исторически, който търси източника на страданието и болката в „падението“ на човечеството, а изцелението от болката и страданието — във „възкресението“. Няма да се освободите от болката и страданието, като напуснете съществуването, а по-скоро като поправите грешката, чрез която човечеството се е поставило в фалшива връзка с околната среда. Вътре във вас се крие причината, поради която външният свят е източник на страдание! Ако връзката ви с околната среда стане правилна, тогава ще видите, че докато външният свят наистина се разтваря като свят на сетивата като мъгла пред слънцето, той позволява на всички ваши действия, преживени в него, да се издигнат отново в духовната сфера!

Следователно, християнството е доктрина за прераждането и възкресението и само като такава може да бъде поставена редом с будизма. Тоест ...

Обаче: да сравним двете изповедания от гледна точка на хуманитарните науки , да се обърнем към най-дълбоките импулси на двете учения!

Всичко казано дотук може да бъде обосновано във всеки детайл. Например, нещо като „Нагорна проповед“ може да се открие и в будизма. В нея се казва:

Този, който чува Закона , тоест това, което Буда провъзгласява като закон, е щастлив или благословен. Този, който се издига над страстите, е благословен. Този, който е способен да живее в самота, е благословен. Този, който е способен да живее с външни същества, без да върши зло, е благословен. И така нататък.

Следователно бихме могли да разглеждаме будистките блаженства като еквивалент на блаженствата от Нагорната проповед в Евангелието на Матей. Просто трябва да ги разберем правилно. Нека ги сравним с това, което се намира в Евангелието на Матей.

чуваме силното твърдение: „Блажени са онези, които просят Духа, защото те ще намерят в себе си небесното царство.“ Не се казва просто „Блажени са онези, които слушат закона“, а се добавя още едно изречение. То гласи: Блажени са онези, които са бедни духом, така че те трябва да просят Духа, „защото тяхно е небесното царство!“ Какво означава това? Човек може да разбере подобно твърдение само като разгледа целия исторически контекст на християнския мироглед.

Тук отново трябва да се има предвид, че всички човешки умствени способности са преживели „история“, че всички човешки умствени способности се развиват -

Хуманитарните науки, в истинския и истински смисъл, разбират думата „развитие“, което означава, че това, което съществува днес, не винаги е съществувало. Хуманитарните науки ни казват, че това, което наричаме наш интелект, нашето научно мислене, не е съществувало в най-ранните дни на човечеството; но в тези ранни дни е съществувало нещо, което може да се нарече тъмно, сумрачно ясновидство. Хората не са достигали до знания за външния свят по начина, по който го правят днес. В по-ранни времена в тях е възникнало нещо като „първична мъдрост“ на човечеството, далеч надхвърляща всичко, което сме в състояние да проумеем днес. Всеки, който познава историята, знае, че такава първична мъдрост съществува. Докато хората в ранните времена не са знаели как да строят машини, да строят железопътни линии и да контролират околната среда с помощта на природни сили, те са притежавали прозрения за божествено-духовните основи на света, които се простират далеч отвъд нашето сегашно разбиране.

Тези възгледи обаче не са били придобити чрез размисъл. Това би било напълно погрешно схващане. Човек не би могъл да действа по начина, по който може съвременната наука. Те са били дадени на човечеството като интуиции, издигащи се в душата; като откровения, вдъхновения по тъп, подобен на здрач начин, така че индивидът не е присъствал, когато са възникнали вътре в него. Но човек можел да възприеме, че те са били там; те са били там като истински отражения на духовния свят, на истински съществуващата първична мъдрост. Но човешкото развитие се състоеше в това хората да напредват от живот в живот и да притежават все по-малко и по-малко от тази първична мъдрост, на...

старо, смътно ясновидство. Защото точно това е трябвало да се донесе на човечеството: старото ясновидство да бъде изгубено и на негово място да възникне разбирането на нещата чрез интелектуална дейност. В бъдеще човечеството ще обедини двете; то ще може ясновидски да гледа в духовния свят и едновременно с това да пренася формите на днешното познание в бъдещето. Днес живеем в междинно състояние. Старото ясновидство е изгубено и това, което е характерно за човечеството днес, се е появило едва с течение на времето. Как човечеството е стигнало дотам, че да може да възприема сетивата и интелекта от най-съкровено си самосъзнание? Кога по-специално самосъзнанието се приближава до човечеството?

Това беше по времето – макар че световното развитие обикновено не се изследва с такава прецизност – когато Христос Исус дойде на света. Човечеството се намираше на повратна точка в своето развитие, където старото, смътно ясновидство беше изгубено и беше дадена отправната точка за това, което осигурява най-големите ни постижения днес. Повратната точка от старата към новата епоха настъпи именно с навлизането на Христос в човешката еволюция. Наистина, Христос беше повратната точка от старата към новата перспектива! И това е просто технически израз за тези постижения, които човечеството преживя по това време, когато започна да разбира света чрез самосъзнание – вече не чрез интуиция – когато Йоан Кръстител прогласи думите: „Небесното царство наближи!“ Тоест, „познанието на света в понятия и идеи“ се беше приближило. С други думи –

Десет: Човешките същества вече не са зависими от древното ясновидство, а ще разпознават и изследват света от себе си. И най-мощният импулс за това, което човешките същества трябва да разпознаят от себе си – не чрез вдъхновение – е даден от Христос Исус.

Следователно, в тези първи думи на Нагорната проповед има нещо дълбоко, нещо, което по същество казва: Хората днес са в позицията на просяци за дух. Преди те са имали ясновидски видения и са могли да надникнат в духовния свят. Това сега е изгубено. Но ще дойде време, когато човечеството, чрез вътрешната сила на своето его, чрез словото, което се разкрива вътре в тях, ще може да намери заместител на това древно ясновидство. Следователно, не само онези, които са постигнали дух в древни времена чрез вдъхновения от тъпа, мрачна природа, са „блажени“, но и онези, които днес вече не притежават ясновидство, поради начина, по който нещата са се развили. О, те не са нездравословни, онези, които са просяци за дух, защото са обеднели духом. Блажени са те, защото тяхно е това, което се разкрива чрез собственото им его, това, което могат да постигнат чрез самосъзнание.

И нека погледнем по-нататък. „Блажени са страдащите“; защото дори ако сетивният свят причинява страдание чрез начина, по който човечеството се е позиционирало в него, сега е дошло времето, когато човечеството, след като осъзнае самосъзнанието си и развие силите, присъщи на неговото его, ще разпознае лека за страданието. В себе си то ще намери възможността да намери утеха в страданието. Дошло е времето, когато...

Външният комфорт губи своето уникално значение, защото човекът е призван да намери силата да открие лека за страданието отвътре. Блажени са онези, които вече не могат да намерят във външния свят всичко, което някога са намирали там. По този начин, най-висшият смисъл на Блаженството „Блажени са онези, които жадуват за правда, защото те ще се наситят“ е следният: в самия човек ще се намери източник за постигане на компенсаторна справедливост за несправедливостта в света.

Следователно, Христос Иисус е указателят към човешкото „аз“, към божествената част в самото човечество и следователно указателят към това: Приемете в себе си това, което живее в Христос, като модел; тогава ще намерите силата да носите плодовете на земното съществуване от въплъщение в въплъщение. Защото за човешкия живот в духовния свят е съществено човечеството да победи това, което може да бъде преживяно в земното съществуване.

Следователно, едно събитие, което първоначално може да се опише само като болезнено в християнството – смъртта на Христос Иисус – е мистерията на Голгота. Тази смърт няма обичайното значение на смъртта; по-скоро Христос представя смъртта тук като отправна точка на един безсмъртен, непобедим живот. Тази смърт не е просто това, че Христос Иисус иска да се освободи от живота; по-скоро тази смърт се преживява, защото от нея води възходящ ефект и защото от тази смърт трябва да произтича вечен, нетленен живот.

Това е нещо – както са чувствали и онези, които са живели през първите векове на християнството – което ще бъде признавано все повече и повече с развитието на света.

Разбирането на Христовия импулс ще е нараснало по-голямо, отколкото е днес. Тогава ще се разбере, че шест века преди Христос, един от най-великите мъже е излязъл от двореца си, видял е мъртвец, труп, и е формулирал преценката: Смъртта е страдание! Освобождението от смъртта е изкупление! И че той не е искал да има нищо общо с това, което е подвластно на смъртта. Сега минават шест века до Христос. И след като минат още шест века, ще бъде издигнат символ за това, което бъдещото човечество едва тогава ще разпознае. Какъв е този символ?

Не Буда, не избраник — не, наивни хора отидоха там и видяха символа: видяха издигнатия кръст и труп върху него. И не казаха: Смъртта е страдание! — не се обърнаха, а видяха в този труп това, което беше тяхната гаранция за вечността на живота, за онова, което побеждава всяка смърт, за онова, което сочи отвъд всеки сетивен свят. Благородният Буда видя труп; той се обърна от сетивния свят и стигна до съда: Смъртта е страдание! Онези, които като наивни хора гледаха кръста с трупа, те не се обърнаха — те го гледаха, защото за тях това беше свидетелството, че вечният живот извира от тази земна смърт!

Шестстотин години преди основаването на християнството Буда е стоял пред тялото си; така, шестстотин години след появата на Христос, обикновените хора са видели символа, който им е изразил това, което се е случило чрез основаването на християнството. Никога преди не е настъпвала такава трансформация в развитието на човечеството!

Следователно, ако човек схване нещата обективно , може да стане още по-ясен относно това какво е велико и значимо в будизма.

Казахме: Човешките същества произлизат от първична мъдрост и в хода на различните им превъплъщения тази първична мъдрост се губи все повече и повече за тях. Появата на великия Буда означава края на едно старо развитие; тя представлява мощното, световноисторическо указание, че човечеството е загубило древното знание, древната първична мъдрост. От това може да се обясни исторически отдръпването от живота. Христос е отправната точка на едно ново развитие, което вижда източниците на вечното в този живот. В наше време все още не е постигнато никакво изясняване на тези важни факти от човешкото развитие. Следователно, именно защото тези въпроси остават нерешени, може да се случи в наше време да има великолепно, благородни личности, като например старши съветник *Теодор Шниц*, починал в Потсдам през 1898 г., които, неспособни да намерят във външното възприятие това, от което се нуждаят за богатия си вътрешен живот, да се обърнат към нещо друго и да намерят спасение в това, което будизмът може да бъде за тях днес. И будизмът, в известен смисъл, им показва как човекът, издигнат от чистото сетивно съществуване, може да постигне трансцендентност чрез определено разгръщане на вътрешните си сили. Но това е възможно само защото най-великият импулс, най-съкровеният източник на християнството, остава толкова слабо разбран.

Хуманитарните науки един ден трябва да бъдат инструментът за все по-дълбоко проникване в християнския мироглед. И именно де-

Един подход към развитието, който хуманитарните науки искрено възприемат, ще бъде способен да доведе хората до прецизно и интимно разбиране на християнството, така че хуманитарните науки да могат да се отдадат на надеждата, че за разлика от погрешно разбраното християнство, все повече ще се появява едно правилно разбрано християнство, без то да трансплантира будизма в нашето време. Би било късогледство, ако някоя школа на мисълта в хуманитарните науки искаше да трансплантира будизма в Европа. Всеки, който е запознат с условията на европейския интелектуален живот, знае, че дори онези школи на мисълта, които днес сякаш се противопоставят на християнството, са извели целия си арсенал от оръжия от самото християнство. Никакви *Дарвин*, никакъв *Хекел* не биха били възможни - колкото и гротескно да звучи - ако чрез християнското възпитание не беше възможно да се мисли като *Дарвин* и *Хекел*; ако не бяха формите на мислене, с които онези, които са били отгледани със самото християнство, така да се каже, се борят със собствената си майка. Това, което тези хора казват, често е сякаш насочено срещу християнството. То е предназначено да бъде срещу християнството, както казват те. Но фактът, че са способни да мислят по този начин, произтича от тяхното християнско възпитание. Следователно би било безполезно, дори и някой да иска, да въвежда нещо ориенталско в нашата култура; защото това би противоречило на всички условия на нашия интелектуален живот на Запад. Човек просто трябва да е наясно с фундаменталните учения на двете религии.

Всеки, който се вгледа по-внимателно в интелектуалния живот, знае обаче, че нещата все още далеч не са ясни.

Че има умове, които дори от най-висша философска гледна точка желаят да се отвърнат от живота, които се чувстват съчувствено докоснати от идеите на будизма. Такава личност имаме пред себе си в *Шопенхауер* . Цялата му жизнена сила има нещо, което можем да опишем като „будистко“. Например, когато той казва: Най-висшият образ на човечеството стои пред нас, когато видим това, което наричаме „светец“, който е преодолял всичко, което външният свят може да предложи в живота си; който съществува само в тялото си, без да носи в себе си нищо друго освен идеали на околната среда; който не желае нищо, а просто чака, докато самото му тяло бъде унищожено, така че всяка следа от това, което го е свързвало със света на сетивата, да бъде заличена, така че като се отвърне от света на сетивата, да може да унищожи чувственото си съществуване, така че да не остане нищо от това, което води в живота от страх към страдание, от страдание към ужас, от удоволствие към болка!

Това е нахлуването на будисткото чувство в нашия западен свят. Трябва да кажем: Разбира се, това съществува поради нашите нерешени обстоятелства, защото най-дълбокият импулс на това, което живее в християнството – по съдържание и форма – не е напълно разбран. Какво спечелихме чрез християнството? Чисто по отношение на импулса, ние спечелихме това, което отличава една от най-значимите фигури толкова рязко от Шопенхауер именно в това отношение . Ако Шопенхауер вижда своя идеал в някой, който е преодолял всичко, което външният живот може да предложи по отношение на удоволствие и болка, който просто чака, докато последните следи от сплотеността на тялото му се разтворят, тогава *Гьоте*, за разлика от него, ни представя едно...

към стремящото се човешко същество в неговия „Фауст“, което преминава от желание към удоволствие и от удоволствие към желание и което в крайна сметка се пречиства и трансформира желанията си до такава степен, че най-святото нещо, което може да блесне в живота ни, става негова собствена страст; което не стои там и не казва: „Чакам само да заличат последните следи от земното ми съществуване“, а което изрича великите думи: „Следата от земните ми дни не може да загине в еони!“

Гьоте представя това във своя „Фауст“ в смисъла и духа на казаното от него на секретаря си *Екерман в по-късните си години* : „Между другото, ще признаете, че краят, където спасената душа се възнася, беше много труден за постигане и че при такива свръхестествени, едва представими неща аз много лесно бих могъл да се изгубя в неяснота, ако не бях придал на поетичните си намерения благотворно ограничаваща форма и твърдост чрез рязко дефинираните християнско-църковни фигури и понятия.“

Следователно, Фауст се изкачва по стълба на съществуване, произлизаща от християнските символи, от смъртното към безсмъртното, от смъртта към живота.

Така, у Шопенхауер виждаме нахлуването на будисткия елемент в нашия западен начин на мислене, който казва: Чакам, докато достигна степента на съвършенство, където последните следи от земното ми съществуване се заличават от тялото ми! И Шопенхауер вярвал, че може да интерпретира фигурите, които *Рафаело* и *Кореджо* са създали в своите картини, от тази гледна точка.

Гьоте искаше да изобрази стремяща се индивидуалност, която осъзнаваше, че всичко постигнато в земното съществуване трябва да бъде трайно, трябва да бъде преплетено с вечността: „Следата от моите земни дни не може да загине в еони!“

Това е истинският, реалистичният християнски импулс, който води до пробуждането на земните дела в тяхното одухотворяване. Това е религията на възкресението! Това е възкресението на най-доброто, което е постигнато на земята. Това е, в най-истинския смисъл, „реалистичен“ мироглед, който знае как да извлече от духовните висоти дори най-висшето съдържание за съществуване в света на сетивата. И така можем да кажем: именно в Гьоте, като зора, ни се явява саморазбиращо се християнство на бъдещето, което ще разпознае цялото величие и значение на будизма, но което, в противовес на отхвърлянето на въплъщенията, ще доведе до разпознаването на всяко съществуване от въплъщение до въплъщение. Така, в смисъла на истинския съвременен християнин, Гьоте гледа към миналото, което ни е родило от един свят; и той гледа към настояще, в което ние постигаме нещо, което – ако бъде схванато според истинския му плод – не може да загине за еони. Така, ако Гьоте свързва човека с вселената в истински теософски смисъл, той не може да избегне и свързването на човека с истинското съдържание на християнството. Затова той казва:

Както в деня, който те даде на света, когато
слънцето изгря, за да поздрави планетите, ти
процъфтяваш оттогава.

Според закона, по който сте се включили в състезанието.

Така трябва да бъдеш, не можеш да избягаш от себе си.

Така са казали сибилите, така са казали пророците.

Гьоте не може да представи това твърдение като нещо, което свързва човека с целия свят, без да посочи, че както човекът се ражда от съзвездието на съществуването, така той е нещо в света, което не може да загине в еони, нещо, което трябва да празнува възкресението в своята одухотворена форма. Затова той е трябвало да добави следното към тези думи:

И никакво време и никаква сила не могат да разрушат оформена форма, която се развива по жив начин.

И можем да кажем: Никаква сила и никакво време не могат да унищожат това, което е спечелено във времето и узрява като плодове за вечността!

НЯКОИ НЕЩА ЗА ЛУНАТА В ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ ОСВЕТЛЕНИЕ

Берлин, 9 декември 1909 г.

С днешната си лекция, в рамките на тазгодишната зимна поредица, се намирам в малко по-трудно положение, отколкото с всички останали лекции. Днес възнамерявам да предложа предложения, които се отклоняват значително от перспективите и начините на мислене, считани понастоящем за „научни“. И тъй като възприятията и начините на мислене на хората се формират от това, което е обичайно и се използва в научния и научно-популярния дискурс, може да се каже, че тъй като темата на днешната лекция е толкова далеч от това, по-широката аудитория може в момента да не е склонна да разглежда подобни предложения като нещо друго освен мечта, произтичаща повече от капризите на мисълта и въображението, отколкото от това, което всъщност са: последствия от изследванията в хуманитарните науки. Затова ви моля да разглеждате днешната лекция в рамките на нашата зимна поредица като един вид епизод, предназначен да даде стимул в определена посока, на която в момента се обръща по-малко внимание в хуманитарните науки тази зима, но която може да бъде проучена по-задълбочено следващата година. Това предложение обаче *трябва* да бъде дадено, за да се покаже, че това, което имаме в този...

Уинтър, тук занимаващ се с науката за душата, посочва насоки, които водят отвъд непосредствената сфера на човешкия духовен живот към грандиозните връзки на космическото съществуване, на целия космос. И тогава ви моля да имате предвид също, че днес, от обширна област, се откроява само една много кратка глава; че следователно днешната лекция трябва да се разглежда много внимателно от гледна точка на темата ѝ: „*Някои мисли за Луната от духовно-научна гледна точка!*“ Това, което ще трябва да кажа обаче, не може да бъде изчерпателно по темата.

Днес ще четете за Луната в голямо разнообразие от популярни книги, от гледна точка на съвременната наука. Но това обучение, което можете да си осигурите сами чрез лекции или популярна и друга научна литература, ще ви остави доста неудовлетворени по отношение на истинските въпроси за този забележителен спътник на нашата Земя, когото наричаме Луна. Защото от десетилетие на десетилетие през 19-ти век информацията, предоставяна от външната наука за Луната, в известен смисъл, с право ставаше все по-предпазлива и оскъдна; и какво друго може да се намери за Луната в тези съобщения, днес ще ни интересува най-малко. Това, че телескопът и астрономическата фотография ни дават определен образ на лунния диск, че това, което може да се различи на лунния диск, е описано като кратероподобни структури, като различни канали, лунни равнини, лунни долини и други подобни, че от това човек си формира определено впечатление за чисто пространствената страна на Луната.

Луната не е това, с което трябва да се занимаваме. Но в истински духовно-научен смисъл, въпросът, който трябва да се зададе днес, е: Има ли Луната някакво специално влияние, някакво особено значение за живота на Земята?

Значението на Луната за живота на Земята е обсъждано от различни гледни точки през вековете. И тъй като, безспорно, всичко, което се случва на Земята година след година, трябва да се разглежда във връзка с положението на Земята спрямо слънцето и различните фази на нейното движение, винаги е бил задаван въпросът дали, освен мощните влияния на слънчевата светлина, слънчевата топлина и други слънчеви ефекти върху нашата Земя, другото небесно тяло, Луната, също може да има някакво значение за живота на Земята и може би особено за човешкия живот. В не толкова далечното минало е имало тенденция да се говори за доста силно влияние на Луната върху живота на Земята. Съвсем независимо от факта, че отдавна е прието да се свързват тези явления на Земята, известни като приливи и отливи на морето, с гравитационното привличане на Луната, влиянието на Луната върху метеорологичните модели на Земята също винаги е било обсъждано. И дори през първата половина на 19-ти век, доста сериозни научни изследователи и лекари са съставили изследвания за това как луната, в различните си проявления, има определени ефекти върху това или онова заболяване при хората или върху хода на човешкия живот като цяло. Вярвало се е, че

Първата половина на 19-ти век в никакъв случай не е била просто въпрос на това, което бихме могли да наречем народни вярвания или народни суеверия, например, когато се е говорило за влиянието на лунните фази върху треската, астматичните симптоми, зловещата гуша и други подобни; но винаги е имало и лекари и учени-естественици, които са регистрирали подобни случаи, защото са вярвали, че трябва да приемат, че променящите се фази на луната имат влияние върху хода на човешкия живот, както и върху болестите и здравето.

С появата на този научен начин на мислене, който очевидно е имал своя изгрев и зора в средата на 19-ти век, склонността да се придава каквото и да е значение на Луната за живота на Земята непрекъснато намалява. Единственото останало мнение е, че Луната е причината за приливите и отливите. И обратно, нараства нежеланието да се приписва на Луната, например, каквото и да е влияние върху метеорологичните явления или дори върху другите гореспоменати явления на човешкия или *друг* живот на Земята. И по-специално, изключително важен и епохален изследовател в специфична област на научното познание през 19-ти век веднъж изля пълния си гняв върху онези, които все още се осмеляваха да говорят за каквото и да е влияние на Луната, било то върху метеорологичните условия или други явления на нашата Земя. Този изключителен изследовател беше *Шийдън, откривателят на значението на растителната клетка*. Той, който направи такъв епохален принос в тази област...

Веднъж той се изказа много категорично срещу друг немски природозащитник, *Густав Теодор Фехнер*, който наскоро придоби значително значение в областта на задълбочените или гранични изследвания. Вече е минало около половин век, откакто се е водил онзи известен „лунен спор“ между важния откривател на растителната клетка и Густав Теодор Фехнер, който в своята „Зенд-Авеста“ се е опитал например да обоснове идеята, че растителният живот е одушевено; и който в своята „Психофизика“ е направил значителен принос за задълбоченото научно разбиране на природата. Може би не е възможно да се обсъди този известен лунен спор, без да се характеризира накратко и Густав Теодор Фехнер.

Густав Теодор Фехнер е бил изследовател, който, от една страна, с огромно старание и наистина голяма благоразумие и прецизност се е опитвал да събере външните факти на изследванията навсякъде; но след това е приложил метод, който може да се нарече метод на аналозиите, за да покаже как всички явления, не само в човешкия живот, но и в растителния живот, например, са оживени. Той е приложил метода на аналогията, като е започнал с явленията на човешкия живот, като е показал как се развива този човешки живот, а след това е взел подобни факти и явления, които се представят за възприятието, да речем, като живот на Земята, като живот в цяла слънчева система, като живот в растителния свят. И като е сравнил тези явления с човешкия живот, той...

Когато сравнявал живота с други явления, той се натъквал на аналогия след аналогия и от това се опитвал да извлече разбиране, което формулирал приблизително по следния начин: Ако наблюдаваме човешкия живот с неговата оживеност, това явление става очевидно за нас; ако наблюдаваме други явления, можем да забележим определени прилики с човешкия живот. Защо тогава да не разпознаваме и други явления като „оживени“?

За тези, които са залегнали в хуманитарните науки и са свикнали да гледат на всичко, свързано с интелектуалния живот, в строго научен смисъл, точно както естествените учени са свикнали да гледат на външния свят научно, голяма част от това, което Густав Теодор Фехнер е представил по наистина гениален начин, изглежда като просто интелектуална игра. И въпреки че подобна интелектуална игра със сигурност може да бъде стимулираща, да накара ума да тече, въпреки това е необходимо да се бъде изключително предпазлив с обикновените аналогии. Може да се каже: Когато някой толкова стимулиращ ум като Густав Теодор Фехнер прави нещо подобно, това е много интересно; Но когато днес хора, които наистина оправдават преценката, че желаят да разрешат загадките на света с възможно най-малко знания и колкото е възможно повече комфорт, се позовават на Фехнер и приемат някои от неговите идеи като свой собствен начин на мислене, трябва да се подчертае, че имитаторът, последователят, не винаги предизвиква у нас същото чувство и удовлетворение като този, който е първият в тази област, който предоставя определен стимул, който ние разпознаваме като гениален, но не можем да приемем като нищо друго.

Шийдън може да бъде характеризиран само като значимия откривател на растителната клетка. Следователно е разбираемо от самото начало, че такъв ум, който трябва да насочи всичките си перцептивни и когнитивни способности към реалното, към това, което може да бъде възприето с външни инструменти, също така има склонността да остане фокусиран върху тази външна реалност и може да изпитва малко съчувствие към аналозите или към нещо, което е било казано, за да оживи това, което - както Шийдън го е казал - е съставено от отделни растения и което, като негов първи откривател, сигурно му е изглеждало като чудо, за да го оживи по начин, произлизащ от аналозите. Така за Шийдън всичко, което говореше, така да се каже, за по-малки по мащаб връзки в природата, започвайки от такава интелектуално изтънчена форма, се превърна в истинска анатема. И именно по отношение на аналоговото мислене на Густав Теодор Фехнер Шийдън тогава изля яростта си, засегнайки въпроса за луната. Той каза, не само по отношение на Фехнер, но и на всички онези, които по стария начин през вековете са били свикнали да приписват всякакви влияния върху времето и други условия на Луната: Луната е като котката в дома. Ако в къщата се случи нещо, което човек не може да обясни съвсем, тогава казва: котката го е направила! По същия начин, ако човек открие нещо в природата, метеорологичните условия или други подобни, което не може да припише на фактите за орбитата на слънцето и т.н., тогава казва: Е, Луната е тази, която се намесва и тя причинява това, което би могло да има други причини—

Това, което не може да се обясни от нищото, сега е произвело на свой ред! – Така за Шийдън луната се превръща в котката на естествената наука, защото естествената наука, където все още не може да даде обяснение, казва: Луната го направи. И той обвинява онези, които, така да се каже, са „вярващи в луната“ в завоалиран смисъл на думата, в този начин на мислене. Густав Теодор Фехнер естествено се чувствал прицелен; защото закачката била насочена предимно към него. И сега той се заел с работа, която – независимо дали човек я гледа одобрително или неодобрително – е изключително стимулираща; защото макар много подробности вече да са остарели, този трактат „Шийдън и Луната“, написан от Фехнер през 1856 г., е изключително интересен. Фехнер не е трябвало да се спира конкретно на явленията на приливите и отливите, тъй като Шийдън също ги е приемал. За разлика от това, за Шийдън луната наистина е била котката на естествената наука за всички метеорологични условия. След това Фехнер се заел да изследва точно същия фактически материал, който Шийдън бил цитирал срещу котката и срещу лунните изследвания, и от същия този материал направил едно много забележително заключение. Всеки, който разгледа аргументите, представени в тази книга, ще види, че Густав Теодор Фехнер е бил изключително предпазлив човек в тази област, който въпреки това е действал по научен начин – макар и в по-интимна област. Густав Теодор Фехнер пръв открил – от безброй факти, които не е нужно да изброяваме поотделно, тъй като всеки може да ги потърси – че количеството и честотата на валежите са наблюдавани като по-големи при нарастваща луна, отколкото при нарастваща луна.

Намаляваща луна; по-голяма , когато Луната е близо до Земята, и по-малка, когато Луната е най-далеч; дотолкова, че дори може да се опише количеството валежи, количеството дъжд по време на нарастваща луна, към количеството дъжд по време на намаляваща луна със съотношение 107:100. И Фехнер продължи много предпазливо. - Отбелязвам, че това не са наблюдения в продължение на две или три години; по-скоро определени серии от наблюдения се простират в продължение на десетилетия и се отнасят не до едно, а до много европейски места. - Но Фехнер каза, за да изключи случайността и по друг начин: Нека приемем, че това е просто случайност и че други условия, влияещи върху времето, са отговорни за това съотношение от 107:100. След това, за да добави обида към раната, Фехнер взе предвид и метеорологичните условия във всички четни дни по време на лунния цикъл и във всички нечетни дни. Защото той разсъждава, че ако нарастващата и намаляващата луна не са причината, тогава вместо да се разглеждат дните на нарастващата и намаляващата луна, същото съотношение би трябвало да се получи през четните и нечетните дни. Но това не е така. Появи се съвсем различно число; съвсем не постоянно, а променливо съотношение, което може да се каже, че е подвластно на случайността. За Фехнер обаче беше ясно също, че не е получил резултат, който да разтърси света; защото трябваше да си признае: луната няма голямо, мощно влияние върху времето; но фактите сочат, че луната наистина има влияние върху времето. И както вече видяхте, Фехнер отиде доста...

Той действал научно, като разглеждал само резултатите, получени на отделните места за наблюдение от строги изследователи. След това опитал подобен подход по отношение на треската и други жизненоважни явления и там също получил резултат – не отрицателен, макар и не значителен – който предполага: не може да се отрече, че подобни явления, както предполага народното вярване, се държат различно по време на нарастваща и намаляваща луна.

Така виждаме как старата представа за Луната е водила последна битка в лицето на един блестящ човек, Фехнер, около средата на 19-ти век.

Това е перфектен пример за това колко напълно погрешно е твърдението, че днес все по-често се появява твърдението, че науката ни е принудила или ни принуждава да спрем да говорим за каквито и да било предположения за духовната основа на нещата, защото днес – да споменем нещо от последните научни дни и години – науката, както се казва, стои пред портите на онова изкуство, чрез което ще успее да обедини прости вещества по някакъв начин, за да образува жива субстанция. Вярно е, че все още имаме дълъг път – както винаги ще се казва – преди да можем да произведем например „протеин“ в най-простата му форма от съставните му части: въглерод, водород, азот и т.н.; но според настоящата тенденция в науката, сега сме, така да се каже, на прага да се наложи безусловно да признаем, че един ден това ще бъде възможно. И когато един ден това ще бъде възможно – така казват тези, които правят подобни твърдения – тогава абсолютно никой не може...

да има различен възглед от този, който монистично комбинира отделни материални елементи в това, което след това се разпознава като духовна същност. Когато някой говори по този начин, вероятно има предвид по-новите цели и постижения на науката и има предвид, че вече не би могло да се говори за това, че имаме някакво основание да разпознаваме нещо духовно зад това, което сетивата възприемат, това, което външната наука е в състояние да ни каже, защото имаме късмета да сме преминали отвъд времената - ще се каже - когато човек можеше да твърди каквато и да е неопределена мъдрост за живота зад това, което може да възприеме чувствено.

Това повдига въпроса: Наистина ли науката ни принуждава, така да се каже, да отхвърлим изучаването на хуманитарните науки? Има ли например научен резултат – и тук със сигурност искам да се присъединя към онези, които вярват, че в не толкова далечно бъдеще ще бъде възможно да се произведе жив протеин от прости вещества – има ли нещо, което убедително ни кара да кажем, че животът е съставен от материали и че не трябва да търсим дух?

Колко малко нещо всъщност ни задължава може да се научи от едно просто историческо наблюдение. Имало е време, когато хората не само са вярвали, че живият протеин може да бъде създаден от въглерод, водород и т.н., но дори са вярвали – независимо от стойността на това убеждение – и можете да прочетете поетичното описание на това във втората част на „Фауст“ – че от тези компоненти в епруветка може да бъде създадено цяло човешко същество.

да го произведе . Да, имаше времена, колкото и глупави да ги смятаме, когато хората вярваха, че човек може да сглоби човешкото същество, „хомункулуса“, от отделни компоненти; че човек вярваше, че може да произведе не само бучки протеин. Но тогава никой не се е съмнявал, че духът се крие зад сетивата. От това може исторически да се докаже, че никоя „наука“ не ни принуждава да отхвърляме духа; по-скоро, където духът е отхвърлен, той зависи от нещо съвсем различно, а именно от човешката способност да възприема духа или да не го възприема! Науката, каквато е днес или някога ще бъде, никога не може да ни принуди да отхвърлим духа. Човек може да стои напълно на научна гледна точка: дали човек признава или отхвърля духа, не зависи от науката, а от това дали човек е способен да възприема духа или не, да го разпознава или не. Следователно, макар че не е нужно да се съгласяваме нито с Шийдън, нито с Фехнер от гледна точка на духовната наука, можем да разберем, че Шийдън, който е гледал към сетивния свят, е отхвърлял всичко, което се търси като дух или душа зад привидностите. Но той не го отхвърли по научни причини, а защото неговият начин на виждане не намираше съчувствие към това, което човек би трябвало да търси като дух зад привидностите; той беше твърде свикнал само с очевидното. Фехнер беше съвсем различна личност. Той гледаше към духовното; и дори да правеше грешка след грешка, той все пак беше различен тип човек, човек, който се фокусираше върху духовното. Оттук и склонността му да...

не искал да отхвърли всичко, което включва по-интимни взаимодействия между небесните тела. Той просто си казвал: Когато погледна нагоре към тази луна, тя не е просто шлакоподобно образувание, което изглежда през телескопа; по-скоро тя е оживена, точно както всички други явления са оживени. Следователно можем също да предположим, че има ефекти от лунната душа към земната душа, които се проявяват в основите на обикновения живот или в метеорологичните явления.

Сега е забележително – и това е било изтъквано тук няколко пъти – че определен духовно-изследователски подход е насочен към практическото и винаги подчертава, че най-добрите доказателства за това, което духовното изследване може да каже, могат да бъдат получени чрез житейски опит. Това е и начинът, по който Фехнер защитава своята гледна точка, като търси приложение и доказателства за нея в ежедневието. Той казва нещо подобно: Може би нашите съпруги биха могли по-добре да решат какво трябва да решим аз и Шийдън относно луната. Предлагам следното: Човек има нужда от вода за измиване и може да събира водата според метеорологичните условия. Сега предлагам, тъй като аз и Шийдън живеем под един покрив и ни е позволено да събираме вода в определени часове, жена ми да събира водата по време на нарастващата луна, докато съпругата на Шлайден, която със сигурност ще се съгласи с това, за да не дискредитира прекомерно теорията на съпруга си (тъй като не я интересува нищо от това), да постави каните си по време на намаляващата луна. Тогава ще се окаже, че

Жена ми ще има с една тенджера повече на всеки четиринадесет тенджери от професор Шийдън, но със сигурност може да направи такава жертва, за да преодолее предубеждението.

И така, ние характеризирахме, така да се каже, начина, по който хората са мислили за Луната и нейното влияние върху Земята през последния век, тоест съвсем наскоро. Днес вероятно може да се каже, че хората, които са напреднали малко по-напред в това, което наричат научен мироглед, са постигнали такъв напредък по отношение на идеите на Шлайден, че сега смятат всеки, който се придържа към убеждението, че Луната може да има нещо общо с метеорологичните модели и други подобни, за напълно мечтателен, суеверен човек. Днес, дори сред много интелигентни хора, няма да срещнете друг възглед освен този, че Луната влияе само на приливите и отливите; но всичко останало се счита за остаряла гледна точка.

Но ако човек стои на основите на хуманитарните науки, не е нужно да се кълне във всичко, което някога е било народно вярване; в противен случай би попаднал в затрудненото положение на онези, които бъркат суеверията с хуманитарните науки. Всъщност, голяма част от това, с което се сблъскваме днес като хуманитарни науки, е суеверие, което всъщност е погрешно разбрано народно вярване. Човек лесно може да посочи това лунно суеверие, което може да се види на всеки ъгъл днес; защото е добре известно, че луна е изобразена на всяка бръснарница. Защо? Защото някога е било общоприето вярване, че

Остротата на бръснача има нещо общо с нарастващата луна. Всъщност, имало е времена, когато никой не би посмял да стриже овца по време на намаляваща луна, вярвайки, че вълната няма да порасне отново. Само когато някой е искал нещо да спре да расте, е уреждал то да бъде стрижено по време на намаляваща луна. Такива суеверия лесно се преодоляват. Господата, които се бръснат, знаят, че брадите растат отново дори по време на намаляваща луна. В тази област е също толкова лесно да се осмееш, колкото не е толкова лесно да видиш нещата ясно във всички посоки. Засега стигаме до една особена област, където за първи път навлизаме в сферата на духовната наука: сферата на приливите и отливите. Днес това се счита за неоспоримо свойство на влиянието на луната. Казва се: Съвсем ясно е, че приливът и отливът са свързани с гравитационното привличане на луната. Смята се, че позицията на луната е източникът на привличането на прилива, а позицията на луната над меридиана е източникът на отлива. Сега е достатъчно да се отбележи, че на много места, където се случват отливи и приливи, те се случват два пъти и че Луната е на меридиана само веднъж. Но могат да се посочат и други факти. Многобройни пътеписи ще ви покажат, че на различни места по света приливът не винаги съвпада с позицията на меридиана на Луната; на някои места той дори пристига два до два часа и половина по-късно. Разбира се, в такива случаи винаги има научни оправдания; хората казват: „Тогава приливът просто е закъснял!“ Има определени...

Кладенци, които също показват прилив и отлив, където това явление е неоспоримо, понякога дори се появяват, когато морето е в прилив, а кладенецът е в отлив и обратно. Тогава това се описва като забавен отлив или забавен прилив; просто пристига толкова късно, че се случва по друго време. Разбира се, ако човек обясни нещата по този начин, би могъл да обясни почти всичко. Но с право е повдигнат въпросът откъде Луната получава силата да упражнява такова привличане върху морето. Тъй като Луната е много по-малка от Земята, тя има само около една седмдесета от гравитационното привличане на Земята; и за да се задвижат маси като океанските маси, са необходими милиони конски сили. *Юлиус Роберт Майер* е направил някои много интересни изчисления за това откъде Луната получава тази сила. И много други въпроси са свързани с този. Следователно, може да се каже: Това, което се счита за научно неопровержимо днес, е точно това, което е най-спорно, въпреки че никъде не се повдигат възражения срещу него. Но едно нещо остава много важно. Макар със сигурност да може да се докаже, че положението на Луната, нейното влияние и ходът на приливите и отливите са такива, че трудно може да се говори за пряк ефект на едното върху другото, когато се вземат предвид всички явления, едно нещо все още остава: ходът на приливите и отливите е такъв, че даден прилив се забавя с около петдесет минути всеки ден - спрямо най-високата точка на Луната. По този начин, феноменът на отлив и отлив, в своята редовна последователност, вече съответства на орбитата на Луната. Това е най-значимата точка.

Това ни води до забележителния факт, който трябва да кажем: Когато Луната е в своята обедна орбита, не можем да говорим за нейното влияние върху прилива и отлива; но можем да говорим за факта, че ходът на лунния цикъл и ходът на прилива и отлива съвпадат, че те са в определено съответствие.

Сега , за да ви запозная малко с духа на хуманитарните науки, бих искал да насоча вниманието ви към подобно явление в нашия земен свят, което е причинило голямо смущение *на Гьоте* . Хората знаят много малко за това, което е движило този велик ум на съвремието. Всеки, който, подобно на мен, е прекарал години в изучаване на научните трудове на Гьоте и е виждал неговите собствени писания в архива на Гьоте и Шилер във Ваймар, ще е забелязал много неща. Например, сред трудовете на Гьоте има „подготвителни изследвания“ за това, което той след това представя само на няколко страници като своята „Теория на времето“. Гьоте е предприел тези подготвителни изследвания с огромно старание и плам. Отново и отново той е ангажирал приятелите си да провеждат изследвания, които след това е обобщавал в таблици. А целта на тези обширни изследвания е била следната: да се демонстрира, че ходът на барометричното налягане на различни места по света не е подчинен на случайността, а се случва по напълно закономерност, така че покачването и спадането на живачната колона в барометъра протича по напълно закономерност в най-разнообразните места на Земята. И Гьоте също е предоставил много доказателства в своите изследвания, че

, че покачването и спадането на барометъра на различни места не зависи от случайността, а е подчинено на закон, който важи по целия свят. Той искал да демонстрира, че е неправилно да се предполага, че атмосферното налягане зависи от външни влияния. Той знаел, че хората приписват свиването и разреждането на въздуха, а оттам и промените във въздушното налягане, на луната, слънцето и други космически влияния. Той обаче искал да докаже, че независимо от съзвездието на звездите, независимо от влиянието на слънцето, луната и т.н. върху атмосферата, съществува постоянна закономерност в покачването и спадането на въздушното налягане по целия свят. С това той се стремил да докаже, че причините за покачването и спадането на барометъра се крият в самата Земя. Защото искал да покаже, че земята не е мъртвото тяло, за което обикновено се смята, и че земята е пронизана от невидими елементи, от които произлиза целият живот, точно както човекът, освен физическото си тяло, има невидими елементи от своето същество, които го пронизват. И както вдишването и издишването преобладават у човека, докато той поема и издишва въздух, така и земята, като живо същество, вдишва и издишва. И вдишването и издишването на земята, следователно проявления на вътрешен живот, се изразяват външно в покачващия се и спадащ живак в барометъра. Точно както би се обяснило редовното вдишване и издишване на човека от вътрешните жизнени процеси, така и Гьоте се опита да обясни покачването и спадането на живака в барометъра.

Падането на барометъра може да се отдаде на вдишването и издишването на Земята. Съвременната наука не знае нищо за причините за покачващите се и падащи показания на барометъра; следователно няма нужда да се казва каквото и да било от гледна точка на духовната наука за нейната връзка с външната наука; а просто трябва да се посочи, че в Гьоте имаме пред себе си човек, който е бил убеден, че Земята е одушевено същество и проявява явления в себе си, които могат да бъдат сравнени с дихателните явления на човешкото същество. Гьоте също веднъж е изразил пред Екерман, че разглежда феномена на приливите и отливите по подобен начин, като израз на вътрешната жизненост на Земята, нейния собствен жизнен процес.

С тази гледна точка Гьоте в никакъв случай не е единственият сред великите умове, които са насочили интелектуалния си поглед към подобни въпроси. Материалистичните мислители, разбира се, ще намерят всичко това за нелепо. Но сред онези, които имат чувство за живот, дори когато то не е ограничено до непосредствената сфера, а обхваща живота в по-голям мащаб, винаги е имало хора, които са споделяли подобни възгледи на Гьоте, като например *Леонардо да Винчи*. В неговата отлична книга, в която е обобщил своите всеобхватни научни възгледи, които са били авангардни за човечеството по онова време, откриваме забележката, че той наистина – не само сравнително! – разглежда твърдата скална структура на нашата земя като скелетна рамка и че за него потоците, реките и водните течения на земята са нещо, което може да се сравни с кръвта –

Човешката система. И там ще откриете също, че е посочено, че приливите и отливите са свързани с вътрешен, закономерен живот на нашата Земя. *Кеплер* също е изразил това веднъж, като е уловил гледната си точка в образ и е казал: Земята е в известен смисъл подобна на гигантски кит, а приливите и отливите са като вдишванията и издишванията на този гигантски кит. И още много биха могли да се цитират.

Но какво ще стане, ако сравним гореспоменатите факти с гледна точка, подобна на тази, която Гьоте някога е представил относно приливите и отливите? Нека разгледаме какво представлява резултат от духовната наука и нека се опитаме да свържем казаното досега за хода на лунните фази и за приливите и отливите с това, което Гьоте например е казал за вътрешния живот на Земята и нейното вдишване и издишване. Тук трябва да базираме анализа си на резултатите от духовната наука. Резултати от духовната наука могат да бъдат получени само чрез провеждане на изследвания, използващи методи на хуманитарните науки. И тук стигаме до онази изключително опасна област, където по отношение на днешните въпроси всеки, който вярва, че е на почвата на съвременната наука, ще говори за мечтите на духовната наука. Нека го прави. Но би било по-добре да разгледа представеното като просто предположения; те ще могат да намерят доказателства за това в по-интимно съзерцание на живота.

За да посочим правилно какво има предвид хуманитарният учен, нека разгледаме самото човечество във връзка с неговата среда. От хуманитарна гледна точка това произлиза от...

Човешките същества не се раждат просто от сетивния свят, а от духовните основи на света, които стоят далеч зад външните сетивни факти; така че човешките същества се раждат от сетивния свят само като сетивни същества. Доколкото обаче физическото човешко тяло е проникнато от дух и душа, човешките същества, като дух и душа, се раждат от духа и душата на космоса. И само когато посочим духа и душата на космоса от гледна точка на духа и душата на човешките същества, можем да зърнем това, което сме призвани да наречем връзка между човешките същества и космоса.

В предишните ни лекции обсъдихме различни аспекти на вътрешния живот на човешката душа. Разглеждахме човешката душа не просто като мъглява конструкция, каквато е за съвременната психология. Първо разграничихме частта от човешката душа, която нарекохме „чувствителна душа“. В рамките на чувствителната душа човешкото его, все още слабо и едва осъзнаващо себе си, се движи и преживява дейността на удоволствието и болката и всичко, което получава от външния свят чрез посредничеството на чувствителното тяло. В живота на чувствителната душа егото вече присъства; но то все още не е осъзнато за себе си. След това егото се развива допълнително и с него душата напредва към втората част, „интелектуалната душа“ или „емоционалната душа“. И когато егото продължава да работи и да гради върху душата, интелектуалната душа се превръща в „съзнателна душа“. По този начин разграничаваме три различни части на човешката душа: чувствителната душа, интелектуалната или емоционалната душа.

и съзнателната душа. Егото работи върху тези три душевни члена, издигайки човешкото същество до все по-голямо съвършенство. Но тези три душевни члена, тъй като живеят тук в света, в човешкото същество, и извършват работата си чрез него, трябва да живеят във външната физическа форма на човешкото същество. Само чрез външната физическа форма на човешкото същество тези три душевни члена могат да действат на нашата земя; и те действат по такъв начин, че сетивната душа първоначално има за свой носител и инструмент сетивното тяло, че интелектуалната душа има за свой носител този член на човешкото същество, който в предишните лекции нарекохме етерно тяло или жизнено тяло; и само съзнателната душа има за свой носител това, което бихме могли да наречем физическо тяло на човешкото същество. Защото ние разграничихме във физичността на човешкото същество първо физическото тяло, което е общо с всичко, което съществува в минералния свят. В същото време това физическо тяло е носител на съзнателната душа; тоест, то не е самата съзнателна душа, а просто инструмент на съзнателната душа. Тогава виждаме в човека един по-висш аспект от неговата телесност, който той сега споделя само с всички живи същества, с растителния свят. Това, което влияе върху растежа, размножаването и храненето в растението, действа и в човека; но в човека това е съчетано с интелектуалната или емоционалната душа. Докато растението има етерно тяло, което не е проникнато от интелектуална душа, в човека етерното тяло става едновременно носител и инструмент на интелектуалната или емоционалната душа, точно както физическото тяло е носител на...

Съзнателната душа е това, което външно в минерала кара кристала да се образува, а в човека е пронизано от съзнателната душа. Това, което съществува в животното като астрално тяло и опосредства животинските импулси и страсти, все още е дълбоко вградено в човека и то е носител на това, което наричаме сетивна душа. По този начин човешката душа – сетивна душа, интелектуална или емоционална душа и съзнателна душа – живее в тройната телесност: сетивното тяло, етерното тяло и физическото тяло.

Така е с хората, когато са будни. Различно е, когато човек спи. Тогава те оставят в леглото физическото и етерното тяло и с астралното тяло, егото и всички душевни членове – включително онези душевни членове, които проникват във физическото и етерното тяло като интелектуалната душа и съзнателната душа – излизат от физическото и етерното тяло. По време на сън човек живее в духовен свят, който не може да възприеме, защото тук, на Земята, е зависим от възприемането на околната среда чрез инструментите на физическото и етерното тяло. Веднага щом оставят тези инструменти насън, те не могат да възприемат този духовен свят; защото им липсват инструментите за това в нормалния им, ежедневен живот. – Сега се намираме в специална ситуация, когато разглеждаме човек в будно състояние и в спящо състояние: Когато човек е буден, това будно състояние съвпада – макар и не съвсем точно за съвременните хора, особено не в градовете – с непосредствения ефект

на слънцето към земята. Трябва само да погледнем към простия селски живот, където човечеството все още е запазило до известна степен тази връзка между външната природа и собствения си живот; там ще открием, че хората са будни, когато слънцето грее, и по същество спят, когато слънцето е залязло. Редовното редуване на човешките същества между будност и сън съответства на редовното въздействие на слънцето върху земята и всичко, свързано с нея. И това в никакъв случай не е просто образ, а дълбока истина, когато се казва: Слънцето призовава астралното тяло и егото на човечеството, с неговата сетивна душа, интелектуална душа и съзнателна душа, обратно във физическото тяло сутрин, и докато се събужда, човечеството вижда всичко, което е в и принадлежи на земната му среда, чрез слънцето, чрез въздействието на слънцето. Следователно слънцето е това, което призовава човечеството, когато е обединило всички свои съществени елементи при събуждането, към обичайния си мироглед. И човек лесно ще открие, ако не гледа повърхностно на живота, как слънцето предава тази връзка на човека.

Имаме три неща, които могат да ни покажат как човекът се намира в определена връзка със земята и слънцето. По отношение на душата си – по отношение на сетивната душа, интелектуалната душа и съзнателната душа – човекът е вътрешно независимо същество; но не и по отношение на носителите на тези души, по отношение на физическото тяло, етерното тяло и сетивното тяло. Тези обвивки, тези носители и инструменти на трите душевни члена, наистина са изградени от външния свят –

Всички. За да служат на пробудения човек, те са структурирани според връзката между слънцето и земята. По-конкретно, по следния начин:

Сетивната душа на човек живее в сетивното тяло. Това сетивно тяло, което е външният инструмент на сетивната душа, зависи по своята природа от мястото на Земята, което е домът на човека - ако искаме да го наречем така. Човек наистина се чувства у дома си на определено място на Земята; и това зависи донякъде от това дали човек е роден в Европа, Америка или Австралия. Това не засяга пряко физическото или етерното му тяло; но засяга пряко сетивното му тяло. Въпреки че човек става все по-свободен вътрешно по отношение на тези външни влияния върху сетивното си тяло, все пак трябва да кажем: особено при онези хора, които са вкоренени в родината си, при които чувството за принадлежност е особено развито, които все още не са преодолели силата на физическото си тяло чрез душата си, чувството за дом, зависимостта от мястото, където човек е роден, се изразява във факта, че тези хора, когато се преместят в други региони, са не само зли и навъсени, но дори могат да се разболеят поради непознатата обстановка; и често самата перспектива за завръщане в родината им е достатъчна, за да се възстановят, защото причината за болестта не се крие във физическото тяло или етерното тяло, а в сетивното тяло, което в своите настроения, страсти, желания и т.н. притежава това, което идва директно от сетивната среда на мястото, където човекът е роден.

постоянно . Чрез своето по-висше развитие, докато човек става все по-свободен, той ще преодолее именно онези влияния, които го обвързват със земята; но едно всеобхватно разглеждане ще ни покаже, че положението на човека на Земята варира в зависимост от местоположението на това място спрямо слънцето; във всяка точка на Земята слънчевите лъчи падат под различен ъгъл. Всеки, който разгледа нещата по-всеобхватно, ще види какво в човека зависи, в посочената посока, от мястото на Земята, където той живее. По този начин може да се проследи как определени инстинкти, инстинктивни действия, които по-късно се превръщат в елементи на културата, са зависели и от това къде са живели тези хора на Земята.

Нека разгледаме две неща в културното развитие: употребата на желязо и обичаят за добиване на храна чрез доене на определени животни. Откриваме, че тези две неща са се развили само в регионите, принадлежащи на Европа, Азия и Африка: обработката на желязо и доенето на определени животни за прехрана. В други части на света нито една от тези практики не е съществувала преди това. Само европейските имигранти са донесли тези два културни елемента там. Може да се проследи това развитие доста точно: докато доенето на животни е древно в целия Сибир, то внезапно завършва при Берингово море и нищо от него не се среща сред коренното население на Северна и Южна Америка. Същото важи и за желязото.

Тук можете да видите как определени инстинкти – инстинкти, които се намират в чувствителното тяло – са свързани с мястото на Земята, от което човекът зависи, и

Това зависи главно от положението на Земята спрямо Слънцето.

Втора зависимост може да се опише с факта, че човешкото етерно тяло, като носител на интелектуалната душа, наистина зависи в своята дейност от смяната на сезоните; че тя се определя от връзката между земята и слънцето, изразена в смяната на сезоните. Разбира се, това може да се докаже директно само чрез духовната наука; но има начин да се убедим, чрез външните факти на земната еволюция, че това духовно-научно твърдение е правилно. Помислете, че на Земята само там, където има наистина балансирана смяна на сезоните, може да се развие вътрешна дейност на душата, като интелектуална или емоционална душа; тоест, само в онези региони, където има наистина редовно редуване между отделните сезони, в човешкото етерно тяло може да се развие носител и инструмент за интелектуалната и емоционалната душа. Отидете на далечния север. Там ще откриете колко трудно става за душата, когато тя абсорбира културни ресурси от други региони, да се бори срещу етерното тяло, което там съществува при условия, които описваме като прекомерно дълга зима и кратко лято. Там е невъзможно за интелектуалната душа да създаде от етерното тяло такъв инструмент, с който лесно да борави. И ако отидете в горещата зона, ще откриете, че нерегулираното редуване на сезоните отново предизвиква апатия. По същия начин, както

Точно както силите в живота на растенията се променят през годината в природата, така и тези сили в човешкото етерно тяло се променят със смяната на сезоните, изразявайки се в настроенията на пролетна радост, копнеж за лято, есенна меланхолия и зимна пустота. Тази регулирана промяна е необходима, ако в човешкото етерно тяло трябва да се създаде подходящ инструмент за интелектуалната душа. Тук виждаме как слънцето, във връзка със земята, действа в човешкото същество.

А сега се обръщаме към физическото тяло на човека. За да функционира редовно съзнателната душа във физическото тяло, самият човек трябва да подчини условията си на живот на подобен модел на тези, преобладаващи навън, като ден и нощ. Всеки, който никога не е спал, скоро би осъзнал колко неспособен е той да формира полезни мисли за заобикалящата го среда. Редовното редуване на сън и бодърстване, което съответства вътре в човека на съществуващото навън като редуване на ден и нощ, е това, което изгражда нашето физическо тяло, така че то да може да служи като инструмент за съзнателната душа. По този начин слънцето изгражда външните обвивки на човека по съответния начин. Видяхме това по три начина.

Но когато човек е в състояние на сън – не е чудно, че външната наука знае малко за това; защото външната наука се занимава само с това, което може да се види; само духовното изследване се занимава с това, което се появява вечер и съществува в духовния свят, само не-

Видимо, разбира се, за външния сетивен свят – но когато говорим за това, което сега би трябвало да се развие извън етерното тяло и физическото тяло на човешкото същество, какво има външно влияние? Какво се взема предвид?

Тук духовната наука ни показва по различни начини, че докато току-що описаните влияния, които са предимно слънчеви, са определящи за будния през деня човек, забележителни неща се случват и в спящия човек: Сънят влияе и на дневните ни преживявания; той възстановява енергията, която сме изразходвали през тях. По време на сън ние черпим от друг свят, за да заместим това, което е било консумирано през деня. Има ли начин да се демонстрира външно влияние, подобно на това, което току-що описахме, за нашето будно състояние? Да, има. И това, което откриваме, забележително съответства на продължителността на лунните фази. В никакъв случай не твърдя, че то съвпада с лунните фази или че лунните фази имат съответния ефект; просто казвам, че този ход на нощните ефекти следва определен модел, който може да се сравни с хода на лунните фази. И можете да добиете представа за това, ако разгледате следното. Ще илюстрирам това с два примера. Ще намерите външни доказателства за това, което ще кажа, и какъв е резултатът от духовното изследване, само ако потърсите внимателно тези доказателства в това, което понякога ви се представя в житейската история на този или онзи човек.

Вероятно сте го чували и преди: хората, които разчитат на продуктивни мисли и оставят въображението си да се развихри, не винаги могат да го правят по същия начин. Или може би не сте чували, че поетите, когато са честни със себе си, понякога казват: „Настроението просто не е подходящо сега“ – и след това замълчават? Това е общоизвестно. Но тъй като принадлежи към интимната сфера на живота, човек не може да проследи хода му. Хората, които са наблюдавали това в себе си, биха видели, че онези периоди на продуктивна мисъл, за които човек се нуждае от настроение, въображение, определено топло чувство, се редуват странно с други, когато може да отдели повече време, за да изложи тези настроения, тези въображаеми творения, на хартия или да ги изиграе в мисли. Това редуване със сигурност съществува. Хората, които разбират как да наблюдават това, знаят, че има двуседмичен продуктивен период за душата. Когато това приключи, всеки, участващ в определено количество производство на мисли, изпитва изтощение; мислите им стават по-малко продуктивни. Художниците и писателите може да обърнат внимание на това; те ще видят как се потвърждава и как не могат да изтръгнат нищо от себе си, когато този продуктивен период приключи. Тогава душата е като изцеден лимон. Но тогава тя може да започне да преработва това, което е придобито чрез сила на волята. Поетите и художниците, разбира се, не винаги ще обръщат внимание на това; но те ще знаят: когато влязат в такова настроение, тогава могат да пеят и говорят – или да рисуват – но в други случаи това няма да проработи, защото тогава са във време на непродуктивност.

индуктивности . Дневните условия нямат влияние върху това; по-скоро това е времето, през което човешката душа, заедно с егото, се отделя от физическото и етерното тяло. През един двуседмичен период, продуктивни сили, така да се каже, се вливат в човека, който е независим от физическото и етерното тяло; докато, обратно, през другите две двуседмични периода не се вливат продуктивни сили. Това е ритъмът. Това явление обаче съществува за всички хора по отношение на различните вътрешни душевни сили; то просто е по-ясно изразено при хората, които току-що бяха споменати.

Много по-ясно доказателство за това обаче може да се види в това, което се нарича истинско, истинско духовно-научно изследване. Това не е вид изследване, което може да се предприеме по всяко време или час, а по-скоро зависи от ритмична прогресия. С това изразявам нещо, което почти не е казано никъде; но е истина. В духовното изследване човек със сигурност не е в състояние на сън. Духът на света не се отдава на своите хора в състояние на сън! Човек е просто в състояние, в което човешкото физическо тяло е неактивно пред лицето на това, което иначе идва от сетивния свят. Но човекът не спи, въпреки че е, така да се каже, извън физическото и етерното си тяло. Защото чрез медитация, концентрация и т.н. човекът е придобил способността съзнанието му да не умира, когато напусне физическото и етерното си тяло – не че сънят задължително трябва да настъпи, а по-скоро –

че човекът може да възприеме в духовния свят. За духовния изследовател на днешното съвременно ниво отново има два строго различни периода: единият - отново двуседмичен период - е този, в който той може да прави своите наблюдения, в който се чувства особено силен, в който резултатите от духовния свят нахлуват от всички страни; след това започва другият период, в който чрез силите, които е усвоил през току-що описания период, той сега е особено способен да проникне в тези просветления на духовния свят, тези вдъхновения и въображения, с мислите си, да ги обработи с мислите си, така че те да могат да приемат строга научна форма. Техниката на мислене и вдъхновението, от своя страна, следват ритмичен ход. Тук духовният изследовател не е зависим от записването на външни факти; той просто вижда как тези периоди се редуват да му се представят като цикъла на пълнолунието и новолунието. Но то е отново включен до забележете, това само Ритмичната му прогресия може да се сравни с пълнолунието и новолунието; не е така, че периодът на вдъхновение съвпада с пълнолунието, а периодът на обработка - с новолунието, а по-скоро ритмичната прогресия може да се сравни с пълнолунието, новолунието и междинните четвъртини. Откъде идва това?

Когато разглеждаме нашата Земя, тя е възникнала чрез развитие от предишно състояние. Точно както всяко човешко същество се развива духовно и психически от предишно въплъщение, така и нашата Земя, за целите на духовната наука, е възникнала.

от предишно планетарно въплъщение. Но в самата ни Земя са запазени останки от онези факти, които при по-ранни условия са се случили при по-ранното планетарно въплъщение на нашата Земя. И ние трябва да търсим тези останки в това, което днес се разгръща като орбитата на Луната около Земята. В духовната наука Луната се счита за част от Земята. Какво, от гледна точка на духовната наука, държи Луната на Земята и я кара да се върти в орбита? Това е самата Земя. И по този начин, като духовни учени, ние стоим в перфектна хармония с външната наука. Защото и външната наука признава, че Луната някога е била отделена от Земята и е получила орбиталната си сила от това, че някога е била физическа част от Земята. Следователно, това, което представлява орбитата на Луната, просто представлява предишно състояние на Земята. Така, когато погледнем нагоре към Луната, имаме пред себе си спомена за предишно състояние на Земята. Самата Земя е запазила тези по-ранни условия в своя спътник, защото има нужда от тях, защото иска да освети по-ранно състояние в рамките на настоящите си обстоятелства. Можем ли да намерим условия на Земята, чиято необходимост ни става ясна чрез това?

Нека разгледаме самия човек и да го наблюдаваме как живее като душа в тялото си, изложен на течението на слънцето. Там той ни се разкрива по такъв начин, че можем да кажем: Между раждането и смъртта, за днешното нормално съзнание, това, което в момента е насочено към слънцето, е изчерпано. - Опитайте се да определите дали това, което нормалното съзнание преживява днес по време на будно състояние, е в своята тройна зависимост.

От родината, от променящите се сезони и променящите се часове на деня, не се ли изчерпва всичко това в живота между раждането и смъртта? Човешките същества не биха могли да имат нищо друго в съзнанието си, нищо друго не би проблясвало в съзнанието им, ако имаше само това въздействие на слънцето върху земята и само тази връзка между слънцето и земята. Това, което тогава се разиграва в човек от въплъщение на въплъщение, това, което се появява отново и отново в нов живот, трябва да се търси в това, което прониква във външното тяло на духовно и психическо ниво, това, което присъства и в съня като астрално тяло, обграждащо егото, и в самото его. Това, което излиза от физическото и етерното тяло в съня като астрално тяло и его, излиза и от физическото тяло при смъртта и се появява отново по нов начин в ново въплъщение. Това има в себе си ритъм, който ни насочва към подобен ход на този на Луната. Когато разглеждаме човешкото развитие, си казваме: Това, което човечеството преживява днес на Земята, това, което неговото его в момента развива като душа на чувствата, интелектуална душа и душа на съзнанието, е било развито само на Земята; Тя се развива само при условията, в които Земята се отнася към Слънцето. Но отношението на Земята към Луната е такова, каквото е имала преди, такова, което е запазила от по-ранни етапи на собственото си развитие. И така, в отношението си към това, което носи със себе си като Луна, Земята ни насочва към по-ранни състояния. Човечеството обаче ни насочва към тези времена чрез сегашното си състояние, чрез Сетивната душа, Интелектуалната душа и Съзнателната душа.

Назад , в която носителите на тези душевни членове - физическото тяло, етерното тяло и астралното тяло - са били подготвени. И както слънчевите сили трябва да действат и днес, за да могат тези три носители на душата да се развият по съответния начин , така и лунните сили някога е трябвало да действат върху човека, за да могат тези носители да се подготвят. Точно както лунните сили днес се показват ритмично подредени в своя ход и както вътрешният човек е ритмично подреден, така и лунните сили някога са били в хармония със самия човек и са подготвяли това, което човекът е днес - точно както Земята, в своето лунно състояние, е подготвила това, което е днес като Земя. По този начин можем да кажем, че низшата природа на човешкото същество, върху която са изградени сетивната душа, интелектуалната душа и съзнателната душа, ни насочва обратно към древните земни състояния, които Земята е запазила в това, което все още ни се разкрива днес като лунен цикъл. И виждаме как следователно вътрешното същество на човека, докато напредва от въплъщение към въплъщение, трябва да има ритъм, който съответства на лунния ритъм. Така, в по-ранните етапи от еволюцията на Земята, не това, което е временно и физическо, а по-скоро това, което действа отвътре върху тази физичност, е било свързано с Луната, точно както днес външното физическо тяло е свързано със Слънцето. Земята е запазила нещо от предишното си състояние в Луната. И човекът също е запазил нещо от по-ранни състояния в себе си, във вечното си същество. И именно в това вътрешно същество той развива висшето, което преди е било външно влияние, отново по вътрешно независим начин.

Трябва да подчертаем, че човечеството превъзхожда външните влияния. Виждаме как хората стават все по-независими, вече способни да спят през деня и да стоят будни през нощта. Но те все пак трябва да приведат цикъла си на сън и будърстване в съответствие със слънчевия ритъм; в края на краищата, те трябва да поддържат този ритъм. В по-ранни състояния вътрешният ден и нощ са съответствали изцяло на слънчевия ден и нощ. Тогава хората са били още по-обвързани със земята. Именно чрез този процес хората стават независими и свободни: като се освобождават вътрешно от ритъма, който обитават; като го запазват като ритъм, но вече не са зависими от външния свят. Това е все едно да вземем часовник, който работи в двадесет и четири часа, но да го настроим така, че да не се подравнява с външното време, така че когато навън е дванадесет часа, да не е „дванадесет“ на часовника. Въпреки че часовникът е подреден според външния ритъм, неговите почасови индикации не съвпадат с външното слънчево време.

По този начин човек се освобождава вътрешно, като трансформира външния ритъм във вътрешен. Така човечеството отдавна е постигнало вътрешно освобождение по отношение на лунния ритъм, който е бил свързан с вътрешното му същество. Затова подчертахме, че макар хората да преживяват лунните фази вътрешно, тези фази не се задействат от луната в небето; по-скоро движението на луната в небето просто следва съответния ритъм, защото човечеството е запазило вътрешния си ритъм, като същевременно е станало външно независимо и свободно от него.

По този начин, който успяхме да установим за човечеството, самата Земя сега трябва да се разбира като напълно живо същество. Но тъй като външно тя ни показва само физическото си тяло и не се разкрива като жива, съзнателна и знаеща, тя е, така да се каже, още по-близо до Луната. Сега можем да разберем защо, въз основа на външни факти, дори не можем да говорим за пряко влияние на Луната върху приливите и отливите, а по-скоро можем да кажем само: приливите и отливите във времето си съответстват на орбитата на Луната; но не можем да говорим за пряко външно влияние на Луната, защото Луната всъщност не причинява приливи и отливи; по-скоро приливите и отливите и орбитата на Луната са причинени от дълбоки духовни сили в живата Земя . Орбитата и приливите и отливите на Луната съответстват един на друг; но те не са по-пряко зависими, отколкото днешната Луна е пряко зависима от това, което ви описах като ритъм на продуктивния и ясновидски човек.

Така виждаме как, именно от предпоставките на духовната наука , външните факти се изясняват по чудесен начин за нас: приливът и отливът съответстват на вътрешен процес в нашата Земя, който причинява не само приливите и отливите, но и лунния цикъл. Те съответстват едно на друго, точно както движението на часовник съответства на хода на външното слънчево време, въпреки че никой не би могъл да твърди, че слънцето върти стрелките на часовника. Това са съответствия, които водят до обща причина, но не се причиняват едно друго. И ако вземете тези предпоставки на духовната наука и всички книги...

Прегледайте мястото, където ще намерите записани всички явления на Луната и Земята - както приливи, така и отливи, тогава ще откриете истинските взаимовръзки между Луната и Земята, а също и между Луната и човека.

можете да си представите: когато човек стане зависим, бъде потиснат от напълно съзнателно състояние към по-малко съзнателни състояния, когато потъне в безсъзнание, той регресира към по-ранни етапи на развитие. Човешките същества са се развили от безсъзнание до сегашното си състояние на съзнание. От предишната си зависимост от луната и нейното пряко влияние, те са се развили до сегашната си независимост от луната – и зависимост от слънцето. Следователно, трябва да кажем: тъй като хората преди са били пряко зависими от луната, това, което се случва, когато състоянието на съзнанието им е намалено, ще се управлява от лунния цикъл. Това показва, атавистично, като древно наследство, продължаваща връзка с лунните фази. При хора с медиумични способности, чието истинско его-съзнание е толкова потиснато, че те проявяват, като древно наследство, това, което някога е присъствало в тяхното развитие, това по-ранно лунно влияние все още е очевидно. По подобен начин, когато определени медицински състояния потискат нивото на съзнание на човек.

вече ще можете да разберете напълно тези явления от гледна точка на хуманитарните науки . Навсякъде в живота ще намерите доказателства за това, което хуманитарните науки имат да кажат. И накрая, още нещо.

Когато човек се роди от тъмнината -

Според естествената основа, след като премине през духовния свят между смъртта и новото раждане и се появи отново в нова физическа форма, човешкото същество, преди да се появи на бял свят, трябва да се роди от условия, напомнящи за по-ранни състояния на Земята. И тази съответстваща област на науката все още изчислява ембрионалния стадий на човечеството според десет лунни месеца. Тук имаме ритъм, който се разгръща в десет последователни лунни цикъла. Тук виждаме как във времето преди излизането на слънчевата светлина човешкото същество се развива при условия, които можем да обясним само ако се свържем с ритъма на луната. Така виждаме как Земята, в луната и нейния ритъм, е запазила за нас това, което самата тя е преживяла преди земното си съществуване. И днес разглеждаме човешкото развитие през ембрионалния стадий и виждаме как в това време, в десет лунни месеца, всяка седмица – тоест всяка лунна фаза – съответства на много специфично състояние в развитието на ембриона. От своя страна човечеството е запазило това, което можем да наречем лунен ритъм.

И има цял друг брой явления, свързани със съществуването на човека, преди той да излезе от тъмните дълбини на дневна светлина, които в никакъв случай не са следствия от луната, нито съвпадат с фазите на луната, а отразяват същия ритъм, защото могат да бъдат проследени до причини, които някога са направили земята видима в условията, при които е съществувала преди това.

По този начин хвърлих светлина върху област, която не може да бъде допълнително осветена публично. Тези, които

Тези, които желаят да размишляват, ще видят, че тук се открива перспектива към онези области на живота, където духовната наука наистина може да посочи пътя напред, предлагайки дълбоко просветление относно това в човечеството, което се изплъзва на външната слънчева светлина, което се крие зад нея – това, което следователно трябва да бъде изследвано чрез различна светлина от тази, култивирана от външната слънчева светлина като светлина на познанието: а именно, чрез онази способност за познание, която не зависи от службата, която сетивното тяло, етерното тяло и физическото тяло са способни да изпълняват под влиянието на слънцето. Ясновидската способност, от своя страна, става независима от тези три тела, може отново да се потопи във вътрешното си „аз“, да погледне в духовния свят и да се отвори за способност за познание на това, което се крие зад външната слънчева светлина, но което не е по-малко светло и осветено поради тази причина. По този начин видяхте как духовната наука може да осигури вдъхновение по най-различни начини. Но трябва да отбележа, че за хуманитарните науки човек се нуждае от по-интимна светлина във връзка с лунния въпрос, ако иска да стигне до същината на въпроса.

Накрая се сещам за едно стихотворение на немския поет и текстописец *Вилхелм Мюлер*; стихотворение, от което само последната строфа е интересна за нас тук. Обръща се към луната и се разменят всякакви интимни думи между човек и луната, а след това се казва, защото душата е казала на луната доста забележителни неща:

Тази малка песен е вечерен рецитал,
Един скитник я изпя под пълната лунна
светлина;
И тези, които го четат на свещи,
Хората не разбират малката песен,
И е невероятно лесно!

, по подобен начин, както посочихме. Трябва да кажем: Песента на хуманитарните науки за Луната може истински да бъде изпета само с известно разбиране на по-интимните понятия на хуманитарните науки. Тези, които искат да я четат на свещ – в този случай имам предвид на светлината на телескоп – като наблюдават това, което Луната разкрива чрез лунната фотография и всичко, което сега се нарича лунно изследване, тези хора ще открият, че е трудно да разберат тази песен на хуманитарните науки за Луната. Но въпреки това, тези, които са готови да се ангажират дори малко с това, което животът разкрива от всички страни, ще трябва да кажат: По принцип не е толкова трудно за разбиране! За тези, които искат да разберат песента на хуманитарните науки за Луната не само на светлината на свещта на телескопа, но и чрез живата светлина на ума, който свети дори когато няма външни сетивни впечатления, тази песен за Луната, а следователно и за важна част от живота, е доста лесна – ако желаят – дори и да не е детска игра!

БИБЛИОГРАФСКИ ПРЕПРАВКИ

Предишни публикации и компилации от лекции от «Метаморфози на душата» «Пътища на душевните преживявания»

Хронологичен ред (от изданието от 1984 г. нататък)

ПЪРВА ЧАСТ

I. Мисията на хуманитарните науки тогава и сега II. Мисията	(1984 г.)	Предишно издание
	14 октомври 1909 г.	Пътища
III. Мисията на истината		
IV. Мисията на предаността V. Човешкият характер	5 декември 1909 г., Мюнхен (вместо Берлин) 22	Метаморфози
VI. Аскетизъм и болест VII. Природата на егоизма VIII. Буда и Христос	октомври 1909 г. 28	Метаморфози
IX. Някои неща за луната	октомври 1909 г. 14 (вместо 29 Берлин)	Метаморфози
	11 ноември 1909	Пътища
	25 ноември 1909 г. 2	Пътища на метаморфозата
	9 декември 1909	Пътища

ЧАСТ ВТОРА

X. Хуманитарните науки и езикът	20. 1. 1910 г.	(вижте по-долу)
XL Смях и сълзи	3. 2. 1910 г.	Пътища
XII. Какво е мистицизъм?	10. 2. 1910 г.	Пътища
XIII. Природата на молитвата	17. 2. 1910 г.	Пътища
XIV. Болест и лечение	3. 3. 1910 г.	(вижте по-
XV. Положителното и негативен човек	10. 3. 1910 г.	Пътища
XVI. Грешка и лудост	28. 4. 1910 г.	(вижте по-
XVII. Човешката съвест	5. 5. 1910 г.	Метаморфози
18. Мисията на изкуството	12. 5. 1910 г.	Метаморфози

Лекция X: „Хуманитарните науки и езикът“, Дорнах 1938; Лекции XIV

и XVI: „Болест и процеси на развитие“, Публикации на Медицинската секция в Гьотеанума, брой 4, Дорнах 1947

ДОКАЗАТЕЛСТВО ЗА ПРЕДИШНИ ИЗДАНИЯ И ИЗДАТЕЛ

Лекции II, III, IV, V, VII, XVII и XVIII в
„Пътища на душевните преживявания“:

1. Издание	Dornach 1929,	Мари Щайнер
2. Издание	Дрезден 1939,	Мари Щайнер
3. Издание	Dornach n.d. (1940),	Мари Щайнер
4. Издание	Dornach 1957 Пълно издание	Рут Мьоринг
Меки корици	Дорнах 1976	
1. Издание	Дорнах 1984	
2. Издание		

Лекции I, VI, VIII, IX, XI, XII, XIII и XV от
„Метаморфози на душата“:

1. Издание	Дорнах 1928	Мари Щайнер
2. Издание	Дрезден 1939	Мари Щайнер
3. Издание	Дорнах 1939	Мари Щайнер
4. Издание	Виена n.d. (1950)	Мари Щайнер и
5. Издание	Дорнах 1958 Пълно издание	Рут Мьоринг
6. Издание	Дорнах 1971 Пълно издание	Хела Вийсбергер
Меки корици	Дорнах 1972	
1. Издание	Дорнах 1978	
2. Издание	Дорнах 1983	
3. Издание		

Доказателства за по-нататъшни публикации

В поредицата „Чрез Духа към разбирането на реалността – Загадките на човека“: Лекции I и III в том III, Дорнах 1965; Лекция VIII в том IV, Дорнах 1966; Лекция XVII в том V, Дорнах 1966

Лекции X и XI в „Изразителността на човека в езика, смеха и сълзите“, Дорнах 1970, 1979

Лекции I, III, IV, V, VII, XVII, XVIII в „Как човек постига познание за

висшите светове? Метаморфози на душевния живот“, Цюрих 1974

БЕЛЕЖКИ

Текстови материали: Серията публични лекции, проведени през зимния семестър на 1909/10 г. в Берлинския дом на архитектите, включва 18 лекции. За изданието от 1984 г. те са разделени на два тома, както и преди, но за първи път в пълния им и хронологичен ред. В първото издание от 1928/29 г., на което са базирани всички предишни издания, Мари Щайнер е избрала по-съдържателно разделение и три от лекциите – тези от 20 януари, 3 март и 28 април 1910 г. – не са включени в двата тома и са публикувани другаде (вижте предходния общ преглед).

Лекциите от 21 и 29 октомври са заменени от първото издание нататък с паралелни лекции от Мюнхен (5 декември 1909 г. и 14 март 1910 г.). Берлинската лекция от 21 октомври, „Мисията на гнева“, съществува като препис от същия стенограф, както и другите берлински лекции, но заключението ѝ е записано само частично и фрагментарно, а обратът, който лекцията приема в края на Мюнхен, не се среща в берлинския текст. Лекцията от 29 октомври, „Човешки характер“, е предоставена на архива и е преписана едва през 60-те години на миналия век като стенографски запис от друг стенограф. Текстът е твърде непълен, за да замени *паралелната* мюнхенска лекция в новото издание, въпреки че стилът му би се вписал по-органично в поредицата от берлински лекции. Трябва да се отбележи по-специално, че по-късната мюнхенска версия развива сбито аспекти, които са представени в два различни контекста в Берлин. Така, мюнхенската лекция съдържа аспекти от лекциите „Човешки характер“ и „Болест и изцеление“ (3 март 1910 г., в том 2). Двете оригинални берлински версии са публикувани като допълнение към настоящия том в „Приноси към пълните съчинения на Рудолф Щайнер“, бр. 81, Michaelmas 1983.

Текстът на берлинските лекции е базиран на стенографската транскрипция на Валтер Вегелан, или по-скоро на неговата транскрипция в обикновен текст. Оригиналните му стенографски записи вече не съществуват. Стенографът на мюнхенските лекции е неизвестен.

Заглавията на *отделните лекции* са определени от самия Рудолф Щайнер; *заглавията на двата тома* се приписват на Мари Щайнер.

Тъй като Рудолф Щайнер все още е бил член на Теософското общество по време на тези лекции, той е използвал термините „теософия“ и „теософски“, но от самото начало винаги ги е разбирал в смисъла на своята антропософски ориентирана духовна наука (Антропософия). Въз основа на по-късно твърдение на Рудолф Щайнер, Мари Щайнер ги заменя с „духовна наука“ или „Антропософия“ в съответните пасажки.

Произведенията на Рудолф Щайнер в Събраните съчинения (СА) са изброени в бележките с техния библиографски номер. Вижте също общия преглед в края на тома.

Отидете на страницата

- 12 *Franziskus Joseph us Philippus Graf von Hoditz und Wolframitz*: (окръг, разположен близо до Триеш в Моравия, където Franziskus Jos. Phil. е живял до около 1700 г.). «*Libellus de hominis зручност*» е ръкопис, намерен в библиотеката Фюрстенберг в Прага, написан между приблизително 1696 и 1700 г. и описан и представен от Роберт Цимерман в неговото «*Studien und Kritiken zur Philosophie und Ästhetik*» (том 1, Виена 1830 г., стр. 208 и сл.).
- 13 *Аристотел*: Вижте неговите трудове по естествена философия и история на животните. Книга първа, I, 15: „От всички животни само човекът притежава разсъждение; много животни споделят паметта и знанията с него, но никое друго няма силата на спомените.“ (Превод от Ф. Х. Кюлб.)
Ренат Картезий (Рене Декарт): Виж напр. Б. неговото писание: „*Medi-tationes de prima Philosophia*“, 1641/42.
- 14 *Човекът... Образ на Божеството*: С този отговор Ходиц се връща към неоплатоника Филон Александрийски (виж забележките на Рудолф Щайнер за него в „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“ (1902), GA Bibl.-No. 8 (Register), който по този начин отново се придържа към традицията на Стария завет; Битие 1:26/27).
- 18 *Галилео Галилей, Николай Коперник, Йоханес Кеплер, Исаак Нютон*: Природоучените - физици и астрономи - които отбелязаха началото на съвременната научна епоха.
- 19 *в книгата за Винкелман*: Гьоте, Винкелман, «Древности» и «Красота», *Sophienausgabe*, том 46 (Ваймар 1891), стр. 22 и 29.

- 21 „Интелектуално око“ – „Интелектуално ухо“: Вижте например есето на Гьоте „Няколко забележки“ (за Каспар Фридрих Волф), в „Научни съчинения на Гьоте“, редактирано и коментирано от Рудолф Щайнер в „Германска национална литература“ на Кюршнер, 1883–97, 5 тома, препечатка Дорнах 1975, библиотека GA № Ia-e, том I, стр. 107: „Колкото и превъзходен да е този метод, чрез който той (К. Фр. Волф) е постигнал толкова много, отличният човек въпреки това не е смятал, че има разлика между виждане и виждане, че духовните очи трябва да работят в постоянен, жив съюз с очите на тялото, защото в противен случай човек е в опасност да вижда и въпреки това да пропуска същината.“ Вижте също пак там, стр. 262, „Очертание на въведение в сравнителната анатомия“: „Учим се да виждаме с очите на ума, без които, както навсякъде, и особено в естествените науки, ние се лутаме сяпо.“ И във „Фауст“ II, 1, стих 4667: „Отекващ за ушите на ума, / новият ден вече се ражда.“
- 23–26 *Имануел Кант: Вижте главата: Епохата на Кант и Гьоте в Рудолф Щайнер, „Загадките на философията в нейната история като очертания“ (1914), GA Bibl.-No. 18.*
25. „Категоричен императив“: „Действай само според онази максима, чрез която едновременно с това можеш да желаеш тя да стане всеобщ закон.“ Критика на практическия разум; както и други формулировки, също в: *Основи на метафизиката на морала.*
- 27 „Приключения на разума“: Гьоте „Интуитивна преценка“ в „Научни съчинения на Гьоте“, виж бележката на стр. 21, том I, стр. 115/116; виж също за начина на мислене на Гьоте: „Значително предизвикателство чрез една-единствена гениална дума“, пак там, том II, стр. 31.
- 28 *Обективно , въображаемо, вдъхновено, интуитивно познание:* Вижте основното представяне на етапите на познанието в главата: *Познанието на висшите светове, в Рудолф Щайнер, „Окултната наука в общи линии“ (1910), GA Bibl.-No. 13.*
- 33 *Соломонов ключ :* Символ на два преплетени триъгълника, единият от които е обърнат нагоре, а другият надолу.
- 34 *Елифас Леви:* Окултист; псевдоним на първоначално католическия дякон Алфонс Луи Констан от Париж. - «Догма и свещена реч на висшата магия», 2 тома, 1854 и 1856.
- 35 *Терапевти:* Техният начин на живот и мислене е описан от Филон Александрийски (25 г. пр.н.е. – 50 г. сл.н.е.) в неговия труд „De vita contemplativa“. Вижте също Рудолф Щайнер, „Християнството като

„Мистични факти и мистериите на древността “ (1902), GA Bibl.-No. 8, 1976, стр. 146 и сл.

35. *Знание и откровение през Средновековието: Трудовете на Тома Аквински* са от решаващо значение тук , особено четирите книги от „Summa Philosophica“. - Вижте главата: Светогледи през Средновековието, в Рудолф Щайнер, „Загадките на философията в нейната история като насоки“ (1914), GA Bibl.-No. 18, стр. 91 и сл., и „Философията на Тома Аквински“ (1920), GA Bibl.-No. 74.

Августин: Най -влиятелният от великите църковни отци в областта на теологията и философията.

- 43 *Духовният свят не е затворен... “*: Гьоте, «Фауст» I, стихове 443-446.

- 44, 76, 77 *Хераклит казва: „Границите на душата... “*: Вж. Херман Дилс „Фрагментите на предсократиците“: Хераклит Ефески, № 45.

- 46 *„Тайнствен посред бял ден... “*: „Фауст“, Част I , Нощ, стих 672 и сл.

- 51 *Франческо Реди*: италиански лекар, натуралист и поет. Вижте работата му: «Osservazione intorno agli animali viventi che si trovano negli animali viventi», 1684.

- 52 *Джордано Бруно*: Изгорен на клада като еретик в Рим през 1600 г.

- 57 *Артур Шопенхауер*: Вижте „Светът като воля и представяне“, книга I, §1.

- 58 *Лекция върху „Мисията на истината“*: Вижте следната лекция в този том.

- 70 *Гьоте в едно от най-великите му стихотворения*: „Пандора. Празнична пиеса“, Фрагмент (1807).

- 81 *Лесинг, например, казва*: „Не истината, която някой човек притежава или вярва, че притежава, а искреното усилие, което е положил, за да стигне до истината, съставлява стойността на човек. Защото не чрез притежанието, а чрез преследването на истината се разширяват силите му, в което единствено се състои неговото все по-нарастващо съвършенство. Притежанието прави човека самодоволен, мързелив, горд.“ От полемичното есе „Отговор“ (1778), Раздел I.

83 Едуард Хенри Хариман, 1848-1909, северноамерикански железопътен магнат.

Цитат от историка на изкуството Херман Грим: В есето си: «Ernst Curtius, Heinrich von Treitschke, Leopold von Ranke» in «Fragmente», Vol. 1, Берлин и Щутгарт 1900 г., стр. 246.

Хайнрих фон Трайчке: немски историк,

86 *Карл Фридрих Золгер:* професор по философия в Берлин от 1811 г. Вж. „Ервин. Четири разговора за красотата и изкуството“, 1815 г., 2 тома, препечатано през 1907 г., и „Лекции по естетика“, изд. Хейзе, 1829 г.

87 *Роберт Цимерман:* Професор във Виена, представител на школата Хербарт. Вж. неговата „Естетика“, 1858-65, 2 тома.

90 *Цитат от английския поет Колридж:* Вижте мислите в книгата на Самюъл Тейлър Колридж „Приноси към „Омниана“ на Саути“ (1812), главата „Себелюбието в религията“.

100 „Кое е плодотворно ... “: От стихотворението „Наследство“, 1829 г.

„Лъжлива доктрина не може да бъде опровергана...“: Вижте „Научни съчинения на Гьоте“, бележка на стр. 21. „Изказвания в проза“, том V, стр. 402.

101 „Пандора“: Вижте бележката на стр. 70.

114 „В началото бе делото“: „Фауст“, част I, стих 1224 и сл.

„Прометей“: Драматичен фрагмент, 1773 г.

116 „Аз съм един свършен беден нещастник“: Вижте стихотворения: „Пословична“.

117, 126, 142 „Тук става постижение“: Цитатът е възпроизведен така, както е бил изречен от Рудолф Щайнер в неговата лекция. В есето „Фаустът на Гьоте като образ на неговия езотеричен мироглед“, препечатано в „Духовната природа на Гьоте в нейното откровение чрез неговия <Фауст> и чрез <Приказката за змията и лилията>“ (1918), GA Bibl.-No. 22, Рудолф Щайнер прави следния коментар върху този цитат през 1918 г.: „Авторът на тези забележки се придържа към мнението, изложено от адм. Рудолф в Архива за съвременни езици LXX 1883, че правописът <Er-eignis> се основава единствено на неправилно чуване от лицето, преписващо диктовката на Гьоте, и че правилната дума е <Erreichnis>.“ - Едва през 1928 г. ръкопис на Гьоте с правопис <Ereignis> от колекцията на Гьоте на А. Кипенберг става известен като факсимилен отпечатък.

143, 178 *„Какво може човек ...“*: От стихотворението *„Съзерцавайки черепа на Шилер“*, 1826 г.

144 *„Две души, уви!...“*: *„Фауст“*, част I ; Пред портата.

154 *Омир... ни го описва в своята „Одисея“*: Виж книга 19, стих 137 и сл.

159 *Йохан Йоахим Винкелман*: Виж неговата *„История на изкуството в древността“*, 1764 г., втора част: *„Разглеждано според външните обстоятелства на времето сред гърците.“*

162 *моята брошура*: *„Образованието на детето от гледна точка на духовната наука“*, специално издание Дорнах 1978; в пълното издание в *„Луцифер-Гнозис. Събрани есета 1903 до 1908“*, GA Bibl.-No. 34.

167 *Карл В. Р. фон Ротек*: *«Обща световна история»*, 1812-1827, 9 тома.

179/180 *окраската , която Шопенхауер му е придал*: Относно неговата концепция за аскетизъм виж *„Светът като воля и представяне“*, книга четвърта, второ разглеждане на света като воля: С постигнато себепознание, утвърждаване и отрицание на волята за живот. Особено от § 68 нататък. Сравни стр. 235 от тази книга.

182 *Как човек може да придобие знание за висшите светове?* (1904), GA Bibl.-No. 10.

Будност и сън: Сравнете главата: *Сън и смърт*, в Рудолф Щайнер, *„Окултната наука в общи линии“* (1910), GA Bibl.-No. 13.

185 *Разбиране на определена символична концепция*: Сравнете също главата: *Познанието за висшите светове*, стр. 307 и сл., в Рудолф Щайнер, *„Окултната наука в общи линии“*, GA Bibl.-No. 13.

187 *„И стига да нямаш това...“* : Гьоте, последна строфа на стихотворението: *„Блажен копнеж“* от Западно-източния диван.

191 *Шопенхауерова философия*: Вижте стр. 57 в този том и препратката към стр. 57.

Сто въображаеми и сто действителни талера: Имануел Кант, *„Критика на чистия разум“*. Раздел четвърти от третата основна част: *Върху невъзможността за онтологично доказателство за съществуването на Бог*.

- 198 *Питагор от Самос*: Виж Рудолф Щайнер, „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“, стр. 50 и сл. и др., „Загадките на философията в нейната история, очертани“ (Индекс).
- 215 „*Да бъде светлина!*“: Битие 1:3.
- 219 „*Търсиш ли най-висшето, най-великото...*“: Стихотворението на Шилер „Най-висшето“, 1795 г.
„*Розата е без причина ...*“: От „Херувимският скитник“ от Ангелус Силезий, книга 1, притча 289.
- 220 „*Когато розата се украси...*“: Фридрих Рюкерт, заключение на стихотворението „Светът и аз“.
„*Ако здравата природа...*“ и: „*От човека...*“: Вижте бележката на стр. 21.
- 223 „*В цветовете се проявява законът на растенията ...*“: Поговорки в проза. Вижте бележката на стр. 21, „Научни съчинения на Гьоте“, том V, стр. 495.
- 226 *Ако си спомним една поговорка на Гьоте*: „Окоото дължи съществуването си на светлината. От безразлични, животински помощни органи, светлината поражда орган, който ще стане неин равен, и по този начин окоото се развива в светлина за светлина, така че вътрешната светлина да може да срещне външната.“ Вж. „Очертания на теорията на цветовете“, том III, стр. 88 от „Научни писания на Гьоте“, пак там.
- 227 *Твърдението, което Шопенхауер е подчертал едностранно*: Рудолф Щайнер вероятно се позовава тук на изречението от увода на Шопенхауер към неговия трактат „За зрението и цветовете“: „... че цветовете, с които... обектите изглеждат облечени, са изцяло само в окоото.“
- 239 *Затова Гьоте го нарича „бедно куче“ на едно място*: В разговор с канцлера фон Мюлер на 22 януари 1821 г., където буквално се казва: „Вилхелм със сигурност е бедно куче, но само с такъв човек може да се покаже съвсем ясно взаимодействието на живота и хилядите различни задачи на живота, а не с вече завършени, фиксирани персонажи.“
- 240 *Следователно, Гьоте казва...*: Буквално : „Рационалният свят трябва да се разглежда като велик безсмъртен индивид, който неумолимо осъществява необходимото и по този начин дори се прави господар на случайното.“ Притчи в проза, виж бележката на стр. 21, „Научни съчинения на Гьоте“, том V, стр. 482.

- 241 *Какво Гьоте... казал на канцлер фон Мюлер... за Миньон*: В разговора от 29 май 1814 г.: „Неговото (на Гьоте) недоволство от преценките на фрау фон Щал за неговите произведения [избухна ярко]. Тя беше преценила Миньон като епизод, тъй като цялото творчество беше написано заради този герой. Майстер непременно трябваше да изглежда толкова ферментиращ, колеблив и гъвкав, за да могат другите герои да се разгърнат върху и около него, поради което Шилер го беше сравнил и с Жил Блас. Той беше като стълб, по който се катери нежният бръшлян. Щал беше съборил всички свои, на Гьоте, произведения и ги разглеждаше изолирано, без никаква представа за тяхната вътрешна съгласуваност, за техния генезис“, „Разговори на Гьоте“, изд. В. Хервиг, том 2, Цюрих 1969, стр. 901.
- 253 *казва Фихте*: Предварителен доклад към „Някои лекции за призванието на учения“, 1794 г.
- 254 *Както вече видяхме в нашите разсъждения върху „Фауст“, „Приказката...“ и „Пандора“*, Рудолф Щайнер има предвид тук лекциите от 22 и 24 октомври 1908 г.: „Тайното откровение на Гьоте, екзотерично и езотерично“; и от 11 и 12 март 1909 г.: „Загадките във „Фауст“ на Гьоте, екзотерично и езотерично“, и четирите лекции в „Къде и как човек намира духа?“, библиотека № 57 на GA. Относно „Пандора“ той се позовава на лекция III от този том.
- 255 *„Човекът е сън на сянка“*: Виж Пиндар, 522 до около 448 г. пр.н.е., „Питийски епиникии или песни за победа“, книга 8, епода 5.
- 256 *Относно лекцията „Буда и Христос“*: Беседите на Готама Буда от средната колекция Маджхиманикайя на Палийския канон, преведени за първи път от Карл-Ойген Нойман (Мюнхен 1922 г. и следващи издания), 3 тома. – Евангелието на Буда, преразказано според древни източници от Паул Карус (авторизирано немско издание от Карл Зайтенщюкер) (Чикаго и Лондон 1919 г.). – Херман Бек, Буда и неговите учения (Щутгарт 1958 г.). Сравнете тази лекция и със съпоставянето на Буда и Христос в Рудолф Щайнер, „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“ (1902 г.), GA Bibl.-No. 8, стр. 102 и сл.
- 257 *Евклид*: основател на геометрията, основното му произведение: 13-те книги от «Стоихея» (Елементи).

Макс Мюлер: Ориенталист, лингвист и религиозен учен. За сравнение Мюлер използва будистка притча (*drichtanta*): „Имало едно време човек с особена способност да расте точно като

прасе и той спечелил доста пари, като демонстрирал силата си на имитация пред обикновените хора. В едно село, където давал представление, минал един свят човек, който решил да даде урок на тези лековерни хора. Той обявил, че ще им покаже по-добро представление, с много по-добро грухтене, безплатно. Хората се стичали при него и като извадил истинско прасе, той го стиснал, за да го направи зелено. Но хората казали: <Това ли е всичко? Чуваме това всеки ден, какво има в това?> И всички си тръгнали. Мъдрецът казал: <Ето един прекрасен урок. Рядко се интересуваме от реалността и винаги се занимаваме с имитация.> » Цитирано от Нирад К. Чаудхури, «Исключителен учен. Животът на професор Достопочтеният Фридрих Макс Мюлер, Р. С», Лондон 1974, стр. 328/29.

258 *Елена Петровна Блаватска: Заедно с Х. С. Олеот*, тя основава Теософското общество в Ню Йорк през 1875 г., което скоро след това премества седалището си в Индия. Основни произведения: *Разкрита Изида* (1877); *Тайната доктрина* (1887-1897). Вижте Рудолф Щайнер, напр. „Окултното движение през деветнадесети век и неговата връзка със световната култура“ (1915), GA Bibl. No. 254 (индекс), и „Пътят на моя живот“ (1923-25), GA Bibl. No. 28 (индекс).

260 *Милиндапанха (Въпросите на Милинда)*: Разговори между Менандър (Милинда), крал на Гръко-индийската империя (ок. 110 г. пр.н.е.), и будисткия светец Нагасена по най-важните въпроси на будистката догма. Текстово издание от Тренкнер (1880 г.); немски превод от Шрадер (1905 г.).

Как стигнахте дотук...: Въпросите на крал Менандър, преведени от пали на немски за първи път от Ф. Ото Шрадер (Берлин 1905, подборка), стр. 14/15.

261 *Притча за манговото дърво*: пак там, стр. 45/46.

277 *Нагорна проповед*: Матей 5:3: „Блажени са онези, които просят Духа...“

279 „*Небесното царство е близо...*“: Матей 3:2.

283 *Теодор Шнице*: Преводач и редактор на: «Животът и делото на Буда», по китайската адаптация на „Буда-Чарита“ от Аква-гоша и превода ѝ на английски от Самюел Бийл — преведена на немски стихове (Лайпциг б.д. [1894]), автор на «Веданта и будизмът като ферменти за бъдещо възстановяване на религиозното съзнание в рамките на европейския културен кръг» (Лайпциг б.д.).

- 284 *Чарлз Дарвин, Ернст Хекел*: Виж Рудолф Щайнер, „Загадките на философията в нейната история като очертание“ (1914), (Регистър), GA Bibl.-No. 18.
- 285 *Най -висшият образ на човечеството...: Шопенхауер*. Вижте бележката върху
5. 179/180.
- 286 *От желание към удоволствие ...: Гьоте, «Фауст» I, стихове 3249/50*:
«Така
се олюлявам от желание към удоволствие, / И в удоволствието се
мъча от желание».
- „Може да е пътеката...“: Гьоте, „Фауст“ II, стихове 11583/84.*
- до неговия секретар Екерман: Йохан Петер Екерман, Разговори с Гьоте през последните години от живота му, разговор от 6 юни 1831 г.*
- Шопенхауер вярвал...: Светът като воля и представяне, книга 4, § 71 (Заклучение).*
- 288 *„Както в онзи ден...“: Гьоте, „Първични думи (орфически)“: Даймон.*
- 293 *„Спор за Луната“: Виж Г. Т. Фехнер, Професор Шийдън и Луната (Лайпциг 1856); за следващото виж по-специално Част втора, Глава VI: Влияние на Луната върху времето.*
- Зенд-Авеста , или За небесните и отвъдните неща, 3 тома (Лайпциг 1851). — Елементи на психофизиката, две части (Лайпциг 1860). — Подготвително училище по естетика, две части (Лайпциг 1876).*
- 301 *Може би нашите съпруги биха могли да решат: Г. Т. Фехнер, Професор Шийдън и Луната, стр. 293.*
- 304 *Юлиус Роберт Майер: Лекар и физик, открил закона за запазване на енергията през 1842 г.*
- 305 *«Архив на Гьоте и Шилер»*: За времето и работата на Рудолф Щайнер във Ваймар виж: «Пътят на моя живот» (1923-25), GA Bibl.-No. 28, Глава 14 и сл.
- Метеорология: Вижте бележката на стр. 21, «Научни съчинения на Гьоте», том II, трета книга, Метеорология, стр. 323 до 398.*
- 307 *Земята като одушевено същество: Йохан Петер Екерман, Разговори с Гьоте през последните години от живота му, разговор от 11 април 1827 г.*

- 307 *Леонардо да Винчи*: Вижте „Леонардо да Винчи, мислителят, ученият и поетът“, базирано на публикуваните ръкописи; подбор, превод и въведение от Мари Херцфелд (Йена 1906), стр. 61: „Човекът е наричан от древните свят в миниатюра и със сигурност значението на това име е правилно поставено; защото както човекът е съставен от земя, вода, въздух и огън, така е и това тяло на земята. Ако човекът има кости в себе си, опорите и арматурата на плътта – светът има скала, опорите на земята; ако човекът има в себе си езерото от кръв, където белите дробове се разширяват и свиват с дишането, тялото на земята има своето океанско море, което също се разширява и свива на всеки шест часа, с дишането на света; ако от споменатото езеро от кръв извират вени, разклонявайки се и преминавайки през човешкото тяло, по същия начин океанското море изпълва тялото на земята с безброй водни вени.“ Тялото на Земята няма нерви (сухожилия), които не са там, защото нервите са създадени с цел движение, а тъй като светът е в постоянно равновесие, движение не се случва, а тъй като няма движение, тук нервите не са необходими. Но по всички останали въпроси има много прилики.“ - и следващите глави.
- 308 *Йоханес Кеплер*: Вижте например в «*Harmonices mundi*», книга IV, глава 7, следния пасаж: «Какво е по-подобно на дишането на сухоземните животни и особено на дейността на рибите, които всмукват вода с устата си и я изхвърлят отново през хрилете си, от това забележително полуденонощно подуване и отдръпване на морето?» (Превод от Макс Каспар, Мюнхен 1973, стр. 261.)
- 328 *Вилхелм Мюлер*, 1794-1827, е известен с поетичните цикли „*Die Winterreise*“ и „*Die schöne Müllerin*“, поставени на музика от Франц Шуберт.
- 329 „*Тази малка песен е вечерна песен ...*“; Последен куплет на „*Лунна песен*“ от: *Песни на гърците*, 2-ро издание (Лайпциг 1844).

ЛИЧЕН РЕГИСТЪР

(Числата *в курсив* показват страните, към които
(Съществува бележка)

Есхил (около 525 до около 455 г.
пр.н.е.)

70, 71, 73, 75 Аристотел (384-
322 г. пр.н.е.) 13 Августин,
Аврелий (354-430)

35

Блаватска, Елена Петровна
(1831-1891) 2J#, 259 Буда,
Готама (около 550-480 г. пр.н.е.
(Хр.) 256, 257, 267-269, 277,
282, 283 Бруно, Джордано
(1548-1600) 52

Картезий, Ренат (Рене Дескар-
(1596-1650) 13 Христос 74,
245, 256, 276, 279 до
283 Колридж, Самюъл Тейлър
(1772

до 1834 г.)90 Констан, Алфонс
Луи, виж

Там Леви, Елифас Кореджо,
Антонио Алегри
(ок. 1490-1534) 286

Дарвин, Чарлз (1809-1882) 284
Декарт, Рене с. Картезий, Ренат

Екерман, Йохан Петер (1792 г.)
до 1854 г.)249, 286, 307

Евклид (около 300 г. пр.н.е.) 257,
259

Фехнер, Густав Теодор (1801 до
1887) 293-298, 300, 301

Фехнер, г-жа (съпруга на Г.)
Th. Фехнер) 301, 302 Фихте,
Йохан Готлиб (1762 до
1814) 253

Галилей, Галилей (1564-1642) 18
Гьоте, Йохан Волфганг фон
(1749-1832) 12, 19, 26-28, 32,
42 , 46, 70, 77 , 83, 84, 100, 101,
103, 104, 107-109, 112-117, 126,
141-145, 177, 178, 187, 216, 220,
221, 223, 226, 227, 229, 238-243,
246-250, 252 до 254, 275, 285-
288, 305 до 308

Готама Буда, т.е. Буда, Готама
Грим, Херман (1828-1901) 83, 84

Хекел, Ернст (1834-1919) 284
Хариман, Едуард Хенри (1848 до
1909) 83, 84

Хераклит (около 550 - около 480
г. пр.н.е.) 44, 76, 77

Ходиц и Волфрамиц, Франциск
Йосиф Филип, граф от 72-14

Омир (между 750 и 650 г. пр.н.е.)
154

Исус 74, 245, 279-281
Йоан (Кръстител) 279

Кант, Имануел (1724-1804) 23
до 28, 38, 191 Кеплер, Йоханес
(1571 -1630) 18,

308 Klettenberg, Susanne
Katharine

от (1723-1774) 243, 244
Коперник, Николай (1473 до
1543) 18

Леонардо да Винчи (1452-1519)
307 Лесинг, Готхолд Ефраим
(1729-1781) 81, 82 Леви,
Елифас (Алфонс Луи Констан)
(1810-1875) 34

Матей (евангелист) 277 Майер,
Юлиус Робърт (1814 до
1878) 304 Menandros s.
Милинда Микеланджело
Буонароти (1475 г
(до 1564 г.) 83 Милинда (около
110 г. пр. н. е.) 260, 261,
263 Мюлер, Фридрих фон
(канцлер)
(1779-1849) 2^, 242 Мюлер ,
Макс (1823-1900) 258,
259 Мюлер, Вилхелм (1794 -
1827) 328

Нагасена (около 110 г. пр.н.е.)
260 до
264 Нютон, Исак (1642-1727)
18

Питагор от Самос (ок. 580 до 495
г. пр.н.е.) 198

Рафаело Санти (1483-1520) 83,
286

Реди, Франческо (1626-1698) 51
до 53 Ротек, Карл ВР фон
(1775 до
1840) 167, 168

Соломон (около 965-926 г.
пр.н.е.) 33 г.
34,37 Шилер, Фридрих фон
(1759 до
1805) 143, 177, 178, 188, 2/9
Шийден, Матиас Якоб (1804 г.
(до 1881 г.) 292, 295, 296, 300,
301 Шийдън, жена (съпруга на
М.

Й. Шийдън) 301, 302
Шопенхауер, Артур (1788 до
1860) 57, 180, 191, 227, 285, 286
Шулце, Теодор (1824-1898)
283 Шекспир, Уилям (1564 до
1616) 12 Силезий, Ангел
(1624-1677)
219 Солгер, Карл Фридрих
(1780 до
1819)^, 87 Стаел, Ан Луиз
Жермен
Баронеса де (фрау фон Стаел)
(1766-1817) 241 Судходана
(баща на Буда) 267

Трайчке, Хайнрих фон (1834 до
1896) 83

Винкелман, Йохан Йоахим (1717-
1768) 19, 159, 160
Волфрамиц, граф на Ходиц и -,
вижте под Ходиц

Цимерман, Робърт (1824 до 1898)
87

ПОДРОБНО СЪДЪРЖАНИЕ

I. Мисията на хуманитарните науки тогава и сега

Берлин, 14 октомври 1909 г. 9

Преходни периоди в човешкото развитие. Граф фон Ходиц унд Волфрамиц (17 век); неговото изследване на природата на човека. Развитието на спящи когнитивни способности чрез хуманитарните науки. Преодоляване на Кантовите граници на познанието чрез „интуитивната преценка“ на Гьоте. Задачи, различни пътища и средства на хуманитарните науки в по-ранни времена (символи и знаци; легенди и митове; традиция). Съвременното изискване за изразяване на духовни възприятия в понятия, достъпни за обикновения разум.

1. Мисията на гнева („Окованият Прометей“) Мюнхен, 5 декември 1909 г. (вместо Берлин, 21 октомври 1909 г.). 44
- Тройната телесност на човека и егото. Законът за развитието в живото, психическото и духовното. Съзнателното преобразуване на телесните крайници от егото в духовни крайници. Резултатът от несъзнателната дейност на егото като чувствителна, интелектуална и съзнателна душа. Егото като „нож с две остриета“; егоизъм и безкористност. Гневът като его образование в чувствителната душа. Гняв и любов. — Драмата на Есхил „Окованият Прометей“. Продължението и преобразуването на мита за Прометей от християнството.

III. Мисията на истината («Пандора» на Гьоте от хуманитарна гледна точка)

Берлин, 22 октомври 1909 г.....
77

Човешкото его между егоизма и самоизоставянето. Образованието на разумната душа чрез преодоляване на гнева. Образованието на интелектуалния и духовния...

Душата е освободена от любовта към истината. Изискването на чувството за истина: да се освободиш от себе си (Хариман; Грим; Золгер, Цимерман; математика). Истината като водач на човечеството към единство. Двете форми на истината, възникващи чрез „размисъл“ и „преднамереност“. „Пандора“ на Гьоте; Прометей предсказващият, Епиметей отражателят. Идеалът за действие, свързан с Логоса.

Мисията на предаността,

Берлин, 28 октомври 1909 г., ... стр.

117

хор “ във „Фауст“ на Гьоте; „Вечното женствено начало“ на мистичния път. Развитието на човешката душа чрез гняв и истина. Формирането на съзнателната душа чрез мисъл, водена от любов в чувството и чрез отдаване във волята към непознатото: преданост като възпитател на съзнателната душа. Опасностите от самоизоставяне и фанатизъм и тяхното избягване. Преданост в образованието и самообразованието. Жестове на преданост. Преданост в младостта и силата за действие в напреднала възраст. „Мистичното съюз“ и „Вечното мъжествено начало“.

Човешкият характер. Мюнхен, март 1910 г. (вместо Берлин, 29 октомври 1909 г.). 143

Единството на характера, необходимо за човешките същества. Егото и отделните компоненти на човешката душа, чиято уникална хармония формира основата на характера. Преобразуването на преживяванията в способности и сили по време на сън и след смъртта. Характерът като плод на минал земен живот и постепенното му развитие в психиката и тялото. Групата Лаокоон. Формирането и трансформацията на характера чрез образование и самообразование. Седемгодишните епохи в човешкото развитие и техните взаимовръзки. Изразяването на характера в жестове и изразенията на лицето, във физиономията и във формирането на черепа. Гьоте върху черепа на Шилер.

VI. Аскетизъм и болест

Берлин, 11 ноември 1909 г. 179

Фундаменталният въпрос на духовната наука се отнася до развитието на човешките духовни сили и разширяването на съответните граници на познанието. Четиричленното човешко същество в будно и спящо състояние. Аскетизмът като работа върху спящите сили на душата; например чрез символични изображения (розенкройцерство) и медитация; инстинктите за самосъхранение и самоунищожение. Фалшив, нереалистичен аскетизъм: отслабване на физическото тяло; истински аскетизъм: укрепване на духовния живот. Смисълът и безсмислието на вегетарианството. Фалшив аскетизъм и болест. Въвеждането на материалистични идеи в духовните течения като патогенни сили.

VII. Природата на егоизма („Вилхелм Майстер“ от Гьоте)

Берлин, 25 ноември 1909 г. 216

Егоизъм в неговите оправдани и неоправдани форми. Същността на човека в неговата деветоритна природа. Връзката между чувствителното тяло и чувствителната душа във връзка с егоизма. Законът за самокорекция във всяко съществуване. Интелектуалната и съзнателна душа във връзка с егоизма. Идеалът за хармонично съзвучие между вътрешния и външния свят. Проблемът за егоизма във „Вилхелм Майстер“ на Гьоте (Чиракуването. Миньон. Изповеди на една красива душа. Вътрешният композиционен принцип на „Скитания“. Педагогическата провинция. Макария.)

VIII. Буда и Христос

Берлин, 2 декември 1909 г. 256

Будизъм и съвременни хуманитарни науки. Будисткият начин на мислене, представен в диалога между крал Милинда и будисткия мъдрец Нагасена, и християнската перспектива. Легендата и ученията на Буда; пътят с осем крайника. Будизмът като „религия на спасението“; християнството като „религия на прераждането“.

Аисторичният характер на будизма, историческият характер на християнския Запад. Будистките „Блаженства“ и „Блаженствата“ в Евангелието от Матей. Трансформация на когнитивните способности; трансформация на отношението към смъртта чрез християнството. Гьоте и Шопенхауер.

Някои неща за Луната от хуманитарна гледна точка

Берлин, 9 декември 1909 г. 289

Спорът за луната“ между естествените учени Шийдън и Фехнер. Съответствия между лунните фази и ритма на приливите и отливите. Теорията за времето на Гьоте и неговият възглед за Земята като живо същество (както е поддържано и от Леонардо и Кеплер). Тройната връзка на будния човек в неговата физическа и психическа структура с въздействието на слънцето върху Земята. Връзката на „спящия“ човек с ритмите на луната (14-дневният цикъл на вътрешна продуктивност и процесорна мощност в психиката). Причината за външните лунни ритми и освободените, интернализирани ритми на психиката в по-ранни състояния на Земята. Лунни периоди в ембриологията.

СЪДЪРЖАНИ

Е ВТОРА ЧАСТ

- X. Хуманитарни науки и език Берлин, 20 януари
1910 г.
- XI. Смях и сълзи Берлин, 3
февруари 1910 г.
- XII. Какво е мистицизъм?
Берлин, 10 февруари 1910 г.
- XIII. Природата на молитвата
Берлин, 17 февруари 1910 г.
- XIV. Болест и изцеление Берлин, 3
март 1910 г.
- XV. Положителният и отрицателният човек
Берлин, 10 март 1910 г.
- XVI. Грешка и лудост Берлин,
28 април 1910 г.
- XVII. Човешката съвест Берлин, 5 май
1910 г.
18. Мисията на изкуството
(Омир, Асхил, Данте, Шекспир, Гьоте) Берлин, 12
май 1910 г.

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ

Очертание според: Рудолф Щайнер — Литературният
и художествено творчество. Библиографски преглед
(Номерата на библиографията са в курсив и са в скоби)

А. ПИСЕНИЯ /

Произведения

„Научни съчинения“ на Гьоте, въведение и коментари от Р. Щайнер, 5 тома ,
1883-97, ново издание 1975 (*fla-e*); отделно издание на въведенията, 1925
(1)

Очертания на епистемологията на светогледа на Гьоте, 1886 (2)

Истина и наука. Прелюдия към „Философия на свободата“, 1892 (3)

Философия на свободата. Очертания на един съвременен мироглед, 1894 (4)

Фридрих Ницше, борец срещу времето си, 1895 (5)

Светогледът на Гьоте, 1897 (6)

Мистицизмът в зората на съвременния интелектуален живот и връзката му
със съвременния мироглед, 1901 (7)

Християнството като мистичен факт и мистериите на древността, 1902 (8)

Теософия. Въведение в свръхсезивното познание за света и човешката съдба,
1904 (9)

Как човек може да придобие знания за висшите светове? 1904/05 (10)

От Акашовите записи, 1904-08 (11)

Етапите на висшето познание, 1905-08 (12)

Очерк на окултната наука , 1910 (13)

Четири мистериозни драми, 1910-13 (14)

Духовното лидерство на човека и човечеството, 1911 (15)

Антропософски календар на душата, 1912 (*в 40*)

Път към себепознанието на човека, 1912 (16)

Прагът на духовния свят, 1913(17)

Загадките на философията в тяхната история, очертани, 1914 (18)

Загадката на човека, 1916 (20)

От загадките на душите, 1917 (21)

Интелектуалната природа на Гьоте, разкрита чрез неговия „Фауст“ и чрез
приказката за змията и лилията, 1918 (22)

Основните проблеми на социалния въпрос в жизнените потребности на
настоящото и бъдещето, 1919 (23)

Есета върху тройния социален ред и съвременната ситуация 1915-1921 (24)

Космология, религия и философия, 1922 (25)

Антропософски насоки , 1924/25 (26)

Основи за разширяване на изкуството на лечението според духовно-научните
прозрения, 1925 г. От д-р Р. Щайнер и д-р И. Вегман (27)

Моят живот, 1923-25 (28)

II. Събрани есета

Есета по драматургия 1889-1901 (29) - Методологични основи на антропософията 1884-1901 (30) - Есета по културна и съвременна история 1887-1901 (31) - Есета по литература 1886-1902 (32) - Биографии и биографични скици 1894-1905 (33) - Есета от «Луцифер-Гнозис» 1903-1908 (34) - Философия и антропософия 1904-1918 (5) - Есета от «Гьотеанумът» 1921-1925 (36)

III. Публикации от наследството

Писма - Пословици - Сценични адаптации - Чернови за четирите мистерийни драми 1910-1913 - Антропософия. Фрагмент от 1910 г. - Събрани скици и фрагменти - От тетрадки и документи - (38-47)

Б. РАЗГОВОРИТЕ РАБОТАТА

I. Публични лекции

Берлинската серия от публични лекции, 1903/04 до 1917/18 (51-67) - Публични лекции, серии от лекции и университетски курсове в други части на Европа 1906-1924 (68-84)

Лекции на II за членове на Антропософското общество

Лекции и лекционни серии с общо антропософско съдържание - Христология и евангелски размисли - Хуманитарни науки
Човешки изследвания - Космическа и човешка история - Духовното
Контекст на социалния въпрос - Човекът в неговия контекст
с Космоса - Карма Отражения - (91-244)

Лекции и трудове върху историята на антропософското движение
и Антропософското общество (251-263)

III. Лекции и курсове по отделни области на живота

Лекции по изкуство: Общи художествени въпроси - Евритмия - Формиране на речта и драматично изкуство - Музика - Изобразително изкуство - История на изкуството (271-292) - Лекции по образование (293-311) - Лекции по медицина (312-319) - Лекции по естествени науки (320-327) - Лекции за социалния живот и тройния социален ред (328-341) - Лекции за работниците по реконструкцията на Гьотеанума (347-354)

В. ХУДОЖЕСТВЕННОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Точни репродукции на картини и графични дизайни и скици на Рудолф Щайнер в художествени портфолия или като отделни листове: проекти за изографисването на Първия Гьотеанум - учебни скици за художници - програмни изображения за евритмични изпълнения - евритмични форми - скици за евритмичните фигури и др.

*Томовете на Пълните съчинения на Рудолф Щайнер
са еднакво екипирани в рамките на отделните групи
предлага поотделно.*